PETRI SERVII
INSTITVTIONVM
Quibus Tyrones ad Medicinam
Informantur

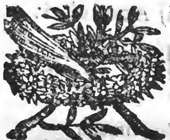
LIBRI TRES

Eiusdem

PROLVSIONES

DVÆ

**Ad Instruendos Inflammandosque ad
Artem Tyrones Accomodatæ,**

R O M Æ,

Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permissu.

Has Petri Seruij Institutiones, quibus Tyrones ad medicinam informantur, iussu Reuerendissimi Patris M. S. P. A. vidi, omniaque religioni, bonis moribus & medicinæ consentanea intellexi, dignas proinde censeo, quæ in publicam lucem prodeant. kal. Aug. 1638.

Syluester Collicola.

Imprimatur, Si Videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sacr. Palatij Apostolici.

Io. Baptista Episc. Camerineñ.

Imprimatur,
Fr. Nicolaus Riccardius Sac. Pal. Apost. Mag.

Illuſtr.^mo & Reũerendiſſ.^mo D.

D. THADAEO COLLICOLÆ

VRBANI VIII. PONT. MAX.
Intimo & Medico & Cubiculàrio
Atque Canonico Vaticano

Petrus Seruius S. P. D.

MAxima, quibus Tibi deuincior, beneficia tenui quidem & exiguo (non me fugit) profiteor teſtimonio, tenuitate verò minimè dehortatus: tum quia ex animo id promo gratiſſimo, ſibique conſcio; tum quia beneficentiæ illud peculiare eſt, vt gratijs habitis potius gaudeat, quàm vel actis, vel relatis; tum demum quia eiuſmodi eſt natura Tua, ingenium eiuſmodi, vt Stoicorum more, quos ingenuitate animi, candore atque moderatione refers, vel magna non magni facias, quę aliquam obſeruantiæ grati q; animi ſignificationem præſeferant. Verùm quia non tam quid ſingularis Tua & maximè compoſita permittat nàtura, quàm quid meæ partes exigant, ſpectandum mihi eſt; fit, vt etiam tenui hoc argu-

✠ 2 mento

mento summam in me Tuam beneficentiam, meam in Te perpetuam obseruantiam testari audeam. Et verò si L. Sylla ea dedit grati animi argumenta, vt Senex, Dictator, & rerum Dominus priuato Pompeio, adhuc adolescenti, ac patris tantùm in syllanis partibus vestigia sequuto, *Et caput adoperuerit, & sella assurrexerit, & equo descenderit, & publicè in concione eius merità prædicauerit:* ego nostri ordinis, infimi subsellij, summis à Te beneficijs cumulatus, Tibi verè *ἀρχίατρο* nostriq; Senatus Principi exiles aliquas non exhibeam obseruantiæ gratique animi notas? Imò verò vt olim C. Terentius Culeo triumphantis Aphricani currum *Pileatus*, grati animi ergo, sequutus est; sic ego Te, in supremum Medicinę fastigium Tuis meritis euectum, ijs, quibus per me licet, studijs perpetuò prosequar. Vale, viue diu, vt diu viuat *Summus in terris omnium Moderator*, qui per sedulitatem prudentiamque Tuam, iudicium singulare, ac miram, & supra quam cuique credibile est, ad medendum dexteritatem sospes incolumisq; viuit. iterum vale. Kal. Aug. CIƆDCXXXVIII.

LECTORI

PAucis, Lector, in ipso operis limine te volo, duo moniturus: alterum Medicinæ epitomen Tyronibus me cõscribere, breuem nempe contractamq. Institutionem, qua mollis eorum animus, nuper huc e philosophia profectus, primis Artis elementis erudiatur; & facilis eis certaq; ad vlteriora sternatur via. Neq; ni fallor, incassum ago: nam licet Sennertus, Fuchsius, Heurnius, &, si qui sunt, alij (nam Romam hi solùm, quòd ego sciam, appulerunt) id egerint; tamen ille scripsit absolutè quidem, vt omnia, sed luculentiùs, quàm tyronum conditio postulet, & adultis potius, quàm adhuc in medicina adolescentibus: quos solùm nos instituere contendimus. Hi verò (dicam ingenuè, quod sentio) quà prolixiùs scripserunt, quà contractiùs, quàm oporteat; superuacanea multa (præsertim Heurnius) mutila multa: plura sunt, quæ inde abesse vellem, plurima quæ adesse, vt rectè sciteq; tyrones instruerentur. Accedit eò, quòd etiamsi horum omnium Institutiones & tyronum captui accomodatæ essent, & numeris omnibus absolutæ; tamen est, cur nouas moliamur: nempè quia ijs planè caremus, Alpes non prætergressis. ergo nostri muneris est, discipulorum vtilitati, imò summæ necessitati consulere, ne

aut rudes, nullisque artis fundamentis (quod plerumque accidit) instructi ad lauream accedant; aut cum summa animi, corporisque labore hinc inde sine ordine, sine delectu, & quasi tumultuariè ea sibi comparare cogantur. Itaque operæ pretium omnino fuit, hasce Medicinæ Institutiones construere.

Alterum te, candide Lector, candidè moneo, currenti me calamo, imò volanti unico summæ huius æstatis mense, horis faciendæ medicinæ subreptis, hæc scripsisse vel fudisse potiùs, nec ferè quicquam exscripsisse, aut (moriar si mentior, ac Deus Deus ipse a mẽtiente pœnas sumat) interpolasse: sed quod primò animo concepi, irrepsitque in calamum, exaraui, vix tenui aliqua litura vsus. Sanè gloriosæ olim ostentationi tribuebam, quod a Sigonio in Emendationum libro scriptum est, Menstruo ad meditandum spatio

In Epist. calce. sumpto *librum conscripsisse: nec Mureto facilè credebam, qui se nihil vnquam interpolasse* in Variis *profitetur: Cardanum verò paulò superbiùs de se loqui suspicabar, cum se plus scripsisse, quàm legisse testetur. Ego in tenui hac re, re doctus intellexi ac didici, Sigonium a iactatione alienum esse, veracem Muretum, neque Cardanum insolentiùs se se efferre; cum hæc (liceat parua componere magnis, aris lupina) vix vno mense, nihil ferè interpolans, & certè plus, quàm legerim,*

De Vari.

hæc

ıc de re scribens, absoluerim. Cur,
quies, audax hoc ausum? audax,
teor, ac penè temerarium, nec satis
tò mea existimationi consulens. Sed
uo sunt, quæ me properare coegerunt,
properanti admouerunt calcharia:
terum quòd tempus iam iam instaret,
auioribus seuerioribusque Musis di-
ndum: alterum quòd tyronibus scri-
ns, eorum captui prospiciendum du-
: ac proinde humiliori, quàm fortas-
consueuerim, stilo, minusque lima-
vtendum. Ne igitur mireris, meque
constantiæ ac leuitatis accuses, si hæc
et cum Exercitationibus De Se-
Lactis, *aut cum* Iuuenilibus, *aut*
issertatione de Vnguento Arma-
ceterisque conferas: quia non eadem
ique mens, non eadem cura, nec ma-
ries semper eadem: cuius caussa aut
diori aut politiori vtendum stilo, vel
teri norunt. Illud tamen spondeo,
meque recipio, hæc me incudi red-
turum, & oportunius scribendi tem-
s nactum, perfectiora proditurum,
uæstionibus tyroni vtilissimis locuple-
ta.

Adieci autem duas Lectiones, *qua-*
ım altera a me habita est, cum Theo-
camMedicinam Ordinariam *publicè*
ıcendi munus susciperem: altera cum
imum primæ sectionis aphorismum in-
ınte hoc ipso anno interpretarer: adieci,
in-

inquam, eo consilio, vt illa instruerem hac cordatos redderem ad Medicinam capessendam auditores, nam ibi facultates omnes medico aut necessaria, aut vtiles, aut commoda ante animum oculosq; proponuntur: quibus ne deterriti tyrones auocentur a studio, adscripta est alia dissertatio, qua ostendens, etiam iuuenes ad artis culmen euadere posse, ardenter ad eam inflammat. Et quamuis probè nouerim, quod sapienter a Mureto scriptum est, Sæpe accidere, vt, quæ audientes mirabamur, eadem legentes rideamus, *vt vsu id venire quotidie videmus (nam sexcenties contigit, vt hiante ore aut concionantes in templis, aut* legentes *in scholis, aut in academijs preludentes audiamus; quorum tamen scripta, quæ ingenij iudicijque sunt idea, expressæque imagines, ludibrio nobis sunt, ingenio destituta, indicio orbata, industria manca, omnibusque perfectionis membris capta) tamen quia non ex ijs sum, qui Milesiorum more* Sonis inanibus aurium implere corium *contendant, sed solida vt per me licet, ac sine fugaci ostentatione auditorum animos doctrina imbuere; minimè deterritus sum, ne, quæ olim e suggestu vel frigidè auditoribus dixi, ea nunc doctorum hominum censuræ subijcerem: nimirum exemplo commotus magnorum virorum, Casalpini, Baccij, Cagnati, aliorumque nostrorum antecesso-*

rum,

In Orationum præfat.

Athenæus 3. Dipnos.

m, qui doctrina multùm, eloquentia rùm pollentes, Chaimis, & Crucijs, ijsque huius ordinis, qui eloquentiam enditare, & ostentare vulgo memoriam aximè studuerunt; doctrina, eruditio-e, & omni litterarum genere longè mul-mque præstiterunt. Neque verò sapien-s vnquam probarunt inepti vulgi sen-ntiam, quod eos doctiores esse putat, uibus lingua est magis fluida, & opulo grata. *Ego sanè iam inde* ab eo mpore, quo aliquid sapere cæpi, oc est, (*liceat vti Ciceronis verbis*) *a* ulgi opinione dissentire, *illud ratum mper firmumq; putaui, quod a ma-o Scaligero dictari consueuit,* Philo-phorũ conuiuium nõ tam nitidum iam opulentum esse oportet? *Pro-ctò solida firmaque doctrina cincinna spuit, fucum, ornamentumque curio-m; simplicitatem amans, ac natiuam genuitatem. Hæc, Lector, ne aliò, uàm quò à me dicta sunt, dicta putes; ve gloriosiùs dicta suspiceris: natura im sum ab omni iactatione alienus; tãtùm abest, vt aliquid esse in litteris, liquid scire mihi videar, vt potius cum rcesila,* Nihil sciri posse *penè existi-en,* ne illud quidem ipsum, quod ocrates sibi reliquit. *Vale.*

Hipp. lib. de Nat. Hum.

Att. lib. 8.

In Apophthegm.

Cic. 1. Acad.

IN-

INDEX CAPITVM.

Ordinem, Lector, præpoſterum fortaſſe prima fronte exiſtimabis: caue obſecro, indicta cauſa ſententiam feras: lege, ſi lubet, principium Sectionum, in quo ordinis ratio traditur: tūc tui iuris eſto.

Lib. 1. de Phyſiologia.

C. 3. de

Lib. 2.

De Pathologia.

Sect. 1.

De Morbis.

M.7. de

Sect. 2.

De Symptomatibus.

Lib. 3.

De Therapeutica.

Sect. 1.

De ratione curandi morbos.

Sect. 2.

De tribus medicinæ instrumentis.

FIN.

INSTITVTIONVM MEDICINÆ LIBER PRIMVS

De Physiologia.

De Origine Medicinæ, Auctoribus, Sectis, Partibus. Definitione, Subiecto Prolegomena.

QVI primò ex philosophia ad Medicinam iter parant, Institutionibus quibusdam opus habent, quibus rectà ad artem dirigantur: alioqui enim errabũdi hc illuc vagantur sine scopo. Itaque operæ prætium me facturum confido, si tyronibus tradiderim, quibus veluti in tis limine instructi vastum eius campum peragrare possint. Et primò quidem ea idam, quæ sicuti cognitu necessaria nt, ita ad capita referri commodè non ossunt, vt Medicinæ Origo, Auctores, irtes, Sectæ, Definitio, Subiectum, cetera. Qui ergo natam apud Aegyptios putant

medicinam (putant autem omnes, quod sciam, Plinium sequuti) manifestè mihi videntur hallucinari. Non enim verisimile est, apud gentem omnium sanissimam natam fuisse artem, quæ morbis medeatur: imò verò econtrario in regione morbis obnoxia eam primò exortam, verisimilius videtur. Etenim si necessitas, vt omnes fatentur, artem primò excogitauit, profectò apud Aegyptios, omnium gentium sanissimos, (id enim credendum est, si credendum Herodoto) nulla aut perexigua necessitas erat artis medicæ excogitandæ. ergo alios populos, morbis magis obnoxios, necessitas coegit remedia morbis oportuna perscrutari. Sed, vt dicam, quod sentio, quodque, vt opinor, res est, Medicina nata fuit conditaque Orbe ipso condito (nam eam mundi exordio creauit Altissimus, vt est in sacris litteris) cæpit autem exerceri cum primũ homines ex agris in communem societatem coierunt. Et principiò quidem nulla erat ars, nullique artifices seu medici; sed ægri in quadriuijs expositi a prætereuntibus suscitabãtur remedia curandis morbis vtilia: quæ si prodessent, in Deorum templis appendebantur tabulis adscripta, a quibus quidem tabulis aliqui instructi aliorumque exemplis edocti, Artem facere exercereq; cęperunt sola experientia muniti. vnde Empirica secta atque hæresis nata est. Huius princeps, qui nimirum diligentiùs eam excolere

ere cæpit, censetur Acron Agrigentinus ıssecla Crito, Lycus, Menodotus, Phili-ıus, Eraclides, Serapion, Theodas, Phili-tion, Glaucius, vtriq; Apollonij, Theodo-us, ceteri non pauci tum olim, tum ætate ıostra, quorum plerique philosophiæ & omnis planè litteraturæ expertes impo-ıunt potius ægræ plebeculæ, quàm me-leantur. Censebant autem omnes sola experientia in curandis morbis opus esse, oosthabita eorum causa, neglectaq; ægri ıatura, temperamento, ætate, consuetu-line, ceterisque omnibus, quæ a Dogma-icis maximi fieri solent.

Empiricam sequuta est Rationalis seu Dogmatica. cum enim homines solis ex-erimentis non contenti, morborum cau-ıs explorare cæperunt, Rationalem siue Dogmaticam sectam constituerunt. Huius uctor & princeps est Hippocrates: asse-læ infiniti propemodum, præcipui ac no-iles Erasistratus Aristotelis nepos, Ero-hilus, Diocles, Protagoras, Asclepiades, lexander, Paulus, Aetius, Arabes ferè mnes, omnesque penè Latini. Hæc secta iguit quadringentos circiter annos, ab Hippocrate nimirum ad C. Iulij Cæsaris erpetuam dictaturam: quo tempore Themison huic sectæ acre bellum indixit. ed non multò post, Antonino Pio ac euero, si Galeno credimus, dominante qua quidem in re vix credendum puto, ıam etsi Galenus lib. de Typis cap. 1. dicat,

 Se-

Seuerum Antonino in imperio succeßisse, *qui seipsum mutato nomine Antoninum vocarit*, tamen non Seuerus, sed Verus successit Antonino, mutatoque nomine Antoninus dictus est, Seuerus autem multo post tempore successit, mortuo nimirum Galeno, vide Iul. Capit, Victorem, Eutropiũ lib. 8. Herodianum lib. 1. ceteros) dominante, inquam, Antonio Pio, & Marco Aurelio Antonino extitit Galenus, qui eam sectam restituit, non quidem collapsam, sed vitium penè facientem. Censent hi experientia quidem opus esse in medicina facienda, sed rationem quoque maximo esse emolumento, ergo experiméto rationeq; instructi Dogmatici morborum causas inuestigant, corporis naturam, medicamentorum facultates, ceteraque ab Empiricis neglecta.

Post Rationalem exorta est Methodica, cuius princeps fuit Temison Laodiceus Syrus: sectatores Tessalus Trallianus, Mneseas, Dionysius, Proclus, Antipater, item Olympiacus, Milesius, Menemachus Aphrodisiensis, Soranus Efesius, Leonides Alexandrinus, Apameus Syrus, Archigenes, alij. Hi censebant in omnibus morbis duo semper coire, Laxum & Strictum, quę communitates ab eis dicebantur, indeque remedia petebant, laxis quidem stringentia, strictis verò laxantia; seq; sex omnino mensibus vniuersam artem medicam tradituros pollicebantur, signis causisque

mor-

morborum penitus neglectis. Methodicos sese numinarunt, vt pulchro ac speciosо nomine suam hæresim decorarent.

Demùm patruum nostrorum ætate peruulgata est secta Spagyrica seu Chymica: quæ duplex videtur esse, vna quæ vetera rerum principia demoliens noua cõstruit, *Salem*, nempe, *Sulphur*, *Mercuriũ*: iuxta quæ morbi causas, viresque medicamenti inuestigat, & adhibet omniaque illis accepta refert. Altera verò nihil veteris philosophiæ ac medicinæ innouans, in medicamentorum tantùm depuratione versatur, eaque exhibet aut vi efficaciora, aut mole minora, aut gustu suauiora. Illius auctor est Theophrastus Paracelsus, asseclæ ij omnes, quos veteris philosophiæ medicineque pertæsum fuit, hoc est, quos pœnituit diutius sapere. Nata igitur fuit ineunte superiori sęculo. Alterius verò natale longè antiquius est, vt probauimus cap. 16. *Exercitat. de Sero Lactis*: hæc vt antiquitate, ita vsu & vtilitate eam longè antecellit. Sanè cum Hippocratis Galenique principijs ac methodo nititur (nam interdum Empiricorũ turba ea abutitur) summè laudanda est, ac maximè amplectẽda.

Definitur autem medicina multipliciter, iuxta multiplicem definientis intẽtionem. Nam Hippoc. lib. de Flat. respiciens operationes medicinæ dixit *Medicina est appositio & detractio; appositio quidem eorum quæ defi-*

ciunt, detractio verò eorum quæ abundant. Galenus respiciens finē dixit ad Trasybolū *Est ars ægrorum curatrix & sanorū conseruatrix.* Herophilus partes animaduertēs dixit *Medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum.* Auicenna demum considerans rationem eius formalem, subiectum munus, ac finem dixit, *Medicina est scientia, qua humani corporis dispositiones noscūtur, vt sanum est, vel vt a sanitate recedit, vt habita sanitas conseruetur, vel amissa restituatur.*

Diuisiones etiam variæ sunt: celebriores in Conseruatiuam & Curatiuam; in Theoricam & Practicā; in Res naturales, Non-naturales & Præter naturam; in Pharmaceuticam, Chirurgicā, & Diæteticam. Sed hæ minùs absolutæ sunt: illa omnium optima, qua partitur in Physiologiā, Pathologiam & Therapeuticā. Duę adhuc addi solent partes ὑγιεινὴ, quę de tuenda sanitate, & σημειωτικὴ, quæ de signis agit: tamen illa ad therapeuticā commodè referri potest, hæc ad pathologiam. & verò si sanitatem amissam therapeutica restituimus, cur præsentem non tuemur eadem? & si morborū causas pathologia comprehendimus, cur non etiam eorumdem signa? Subiectum verò medicinæ apertè est corpus humanum sanitatis capax: nam circa hoc medicina per se versatur: circa cetera verò huius gratia. Finis est sanitas vel conseruanda vel restituenda.

SECTIO PRIMA
De Partibus Corporis Similaribus.

T Ripartitæ sunt nostrę Institutiones: & in primo quidem libro in Physiologia versabimur, hoc est, corpus humanum extime intimeq; explo-ıbimus: omnes eius partes, facultates mnes, & quidquid ad perfectam eius ientiam spectat, indagabimus. In altero athologiæ scientiam, quàm fieri potest :curatè, trademus, morbos nimirum mnes, omniaq; symptomata, causas eo-ım omnes, atque signa trademus. In tero demum Therapeuticam, hoc est, me-:ndi methodum curandique morbos ra-onem ostendemus.

Vt ergo primi libri consilium exploraım sit, quis nam seruetur ordo, prænoendum. Totus in corporis humani parbus cognoscendis, explorandisque eius ıcultatibus versatur. illud quidem non natomicè (res enim esset præstatu labo-.osa, cognitu tyroni difficilis, & a scopo, ui collimamus, aliena) sed rudiori quo-.am modo tyronibus satis accomodato, atis vtili. In duas eum Sectiones partiti

sumus, & quamlibet sectionem in plura capita; & nonnulla capita (vsu id, rationeq; ordinis postulante) in plurima membra. Itaque cum bipartito corpus humanum diuisum a nobis sit, in Similares & Organicas partes, commodè & oportunè in Prima Sectione de Similaribus, in Altera de Organicis agemus. Similares autem cum sint vel Spermaticæ, vel Sanguineæ, vel mixtæ ex ambobus; in primo eius capite spermaticas partes tractabo, in altero sanguineas, in tertio mixtas. At verò quia hæ omnes, licet simplices dicantur, compositæ tamen sunt, ac reuera ex elementis constant, in quarto capite de Elementis. Cum verò propria proximaque partium elementa sint humores, de Humoribus quinto cap. agemus. Et cũ humores quasi pedissequa temperamenta sequantur, de Temperamentis in sexto agendum necessariò nobis erit. De Partibus autem, Facultatibus, Actionibus in secunda sectione agendum, organicis partibus dicata. Quæ in secunda Sectione continentur suo loco intelligetis.

De

De Partibus Similaribus Spermaticis Cap. I.

SImilares partes *Protogona* a Platone dictæ, quòd ordine generationis compositas præcedant; ab Anaxagora *Omiomera*, uòd vnam eandemque substantiam haeant; ab Aristotele *Asintheta*, quòd sine ompositione sint; a Galeno *Elementa*, uòd ex his organicę & vniuersum corpus onstruatur; ab Hippocrate *Ischonda*, id st, continentia, quod contineant cetera mnia, ex quibus constat corpus humanū; efiniuntur a Galeno, *Quæ in partes speciei iuersas diuidi non possunt.* Sunt numero vnecim, cutis, adeps, membrana, caro, fibra, gamentum, cartilago, os, vena arteria, eruus. Cum verò aliæ ex semine cōstent, x sanguine aliæ, aliæ ex ambobus; de illis n hoc capite agemus, & deinceps ordine le aliis.

Spermaticæ igitur partes, ex spermate, emine ve genitæ, sunt numero ferè octo, os, cartilago, ligamentum, fibra, seu villus, nembrana, neruus, arteria, vena. Hæ omnes partes licet ex eodem semine constent, tamen diuersæ sunt inter sese, diuer-

:nignes, peritonæum, pleura, perioſtia, teræque plurimæ. Hæ verò ventriculus, ſica, ciſta fellis, vterus, inteſtina, cetera.

Fibra ſeu villi ſunt quædam fila alba, ſoli-, ex ſeminis parte ſicca frigidaque nata, & omnes corporis partes, ad motum præcipuè ndum propagata. nam ſiue naturalem otum ſpectes, vt attractionem, expulnemque; ſiue vitalem cordis & arteriam; ſiue demum animalem muſculorum; ibris fieri omnes intelliges. Et animalis idem motus deficit, muſculi fibris tranſi rsè reciſis: deficit naturalis, læſis ventrili fibris, ſtomachi, inteſtinorũ: demum rdis & arteriarum fibris vitiatis, eorum otus apertè læditur.

Ligamentum quid ſit, vox ipſa declarat. enim quod ligat vincitq; oſſa, & artus. *s eſt ſimilaris mediam quandam inter cargin em & neruum ſortita conditionem, ad ligandos, continendos, tegendoſque muſcufabrefacta.* Mediam quidem conditiom adeptum eſt, quia neruo durius eſt, ne in motibus frangatur: cartilagine ollius, vt muſculis oſſa mouentibus faè obſequatur. Carent ferè omnia omni ſu, cum neruos, paucis exceptis, non cipiant.

Neruus eſt ſpermatica pars & quædam vei caua corda e cerebro ſpinalique medulla fecta in omne corpus, vt ſpiritus per eam & s animalis vndequaque effundatur. Ex du-

plici constat substantia, interiori scilicet medullosa cerebri substantiæ simillima, per quam spiritus fertur: & exteriori membranea, qua continetur illa substantia per se mollis, ne effluat, ac dissipetur. Similaris pars est, sensu iudice (nam reuera composita est ex pluribus partibus) quem sequuntur medici, quippe *Artifices crassiusculi*, vt loquitur Scaliger. de his plura dicenda membro 2. cap. 1. sect. 2.

Arteria est fistula quædam ductusque per quem tenuior sanguis ac spiritibus affluens, e corde in omnes corporis partes deducitur. nam arteria spiritum, in sinistro cordis ventriculo tanquam in officina elaboratum, haurit, & vndequaque deducit; ac proinde influentem calorem vna cum facultate vitali omni corpori impertitur. Perenni diastoles & systoles motu agitur, vt illo quidem externum aërem, quo temperentur ac nutriantur spiritus vitales, attrahat; hoc verò, vt fuligines, e sinistro cordis ventriculo, caloris foco & spirituum officina exhalantes, abstergat, forasq; euomat. Plura de arterijs neque hic neque alibi dicenda, quia non vt venæ tyronibus necessaria.

Vena arteriæ simillima est, & vt illa spiritum sic sanguinem hæc continet. proficiscitur ex hepate in omne corpus sanguinem deferens & naturalem facultatem. De venis autem pluribus & oportuniùs dicemus Sect. 2. cap. 3. memb. 4. nam harum

co-

cognitio magis quàm arteriarum tyronibus conducit.

Hactenus similares omnes partes ex spermate oriundæ, nunc similares ex sanguine eadem, qua superiores, breuitate.

De Partibus Similaribus Sanguineis Cap. 2.

Sanguineæ corporis partes, hoc est, ex sanguine genitæ, sunt numero duæ, caro, & adeps.

Caro quid sit, nemo est, qui rudi saltem crassaque cognitione nesciat. *est mollis rubicundaque pars ex sanguine mediocriter exsiccato parta*. huiusmodi autem est caro musculorum, gingiuarum, & penis glandis. Sunt etiam quædam aliæ substantiæ carni simillimæ, sed reuera carnes nõ sunt, sed potius parenchymata, vt pulmo, hepar lien, renes.

Adeps pinguior est ac magis aërea sanguinis pars, quæ ex tenuibus vasorum tunicis roris instar exudans, incidit in frigidas partes & concrescit. nisi mauis dicere esse superuacaneum alimentum, quod cum a calore in partium substantiam commutari non possit, in pinguedinem vertitur.

De

De Parte Neutra, seu Mixta Cap. 3.

C*Vtis*, vt Hippocratis verbis vtar, cum *sit* veluti *omnium partium colligatio* necessario ex ambobus, sanguine scilicet & semine vt constaret necesse erat. cum enim sanguineas omnes, ac spermaticas simul liget, vniat, & quasi amicè nectat, consentaneum erat, vt ex vtrarumque principijs constaret. *Ex sanguine igitur & semine genita, membrana est crassa, ampla, ductilis, mediocri exactoq; temperamento prædita, externo tactui seruit*. Est & cuticula, quæ tenuissima quædam membranula est, & cutis veluti superficies, quam in combustis videmus in bullas attolli.

De Elementis Cap. 4.

HActenus similarium omniũ partium structura, munus, ac natura: nunc sequitur vt de earum primis principijs nonnulla addamus, vt exactam de eis sciẽtiam adipiscamur. Et quamuis simplices & incompositæ partes dicantur, tamen reuera com-

mpositę sunt ex quatuor humoribus im-
ediatè, mediatè verò ex quatuor ele-
entis, ideò iure optimo de ambobus
ubijcienda tractatio est, & quia earum
mnium natura, vis, & perfecta constitu-
o pendet ex elementorum, humorum ve
emperamento; ideò vltimo loco addenda
st de temperamentis indagatio, & ita
uæcumque spectant ad absolutam simi-
atium partium scientiam tractata a nobis
erunt, breuiter, quia epitomen construi-
mus. Elementa igitur sunt prima corpora
partesque humani corporis, quæ in alia
diuersarum formarum corpora diuidi non
possunt, ex quorum mixtione omnia fiunt,
& in quæ resoluũtur omnia, quę intereunt.
Distant autem elemẽta a principijs ex eo,
quòd hæc neque ex se, neque ex alterutris
oriantur: illa verò quod mutuo & afficiantur,
& transmutentur, nemo enim est tam
hebes & lusciosus, qui non videat, aquam
in aërem dissolui & euaporare; aërem vi-
cissim in aquam cõcrescere. Nemo tamen
est, qui adeò perspicax ingenio sit, qui vel
animo comprehendere possit, principio-
rum alterum in alterum migrare. Distant
ergo elementa a principijs longissimo in-
teruallo. Porrò autem plura esse elementa
apertissimè conuincit Hippocrates lib. de
Natura Humana, aureo, inquam, eo libro,
vnde Aristoteles bonam hausit suæ philo-
sophię partem, furtòq; subripuit: *Si vnum*

esset

esset homo inquit text. 2. *nunquam sanè doleret: neque enim esset, vnde doleret, vnum existens*. & tex. 4. *Necesse est generationem fieri non ab vno. quomodo enim vnũ existens aliud quid generaret, si non alicui misceretur?* quæ quidem Hippocrates non solùm ad humores refert, sed etiam ad elemẽta. Quod autem sint omnino quatuor, ignem, aërem, aquam, terram, calidum, frigidum, humidum, siccum ab eo dicta, probat, quia necesse est in generatione quatuor hæc esse inuicem coniuncta ac temperata, alioqui non sequitur generatio: *Si non calidum & frigidum & siccum & humidum moderatè & æqualiter inter se haberent, sed alterum multò alterum precelleret & fortius debiliore præstaret, generatio fieri non posset*. Hæ omnes rationes maximi faciendę sunt, & longè pluris, quàm Aristotelicæ.

Quomodò autem elementa humanum corpus cõponant, haud difficilè intellectu est: Ratum apud omnes exploratumque videtur, corpus e membris organicis construi, organica ex plurimis similaribus formari, similares ex semine menstruoq; sanguine, vtrumque ex quatuor humoribus; humores ex alimento, hoc ex elementis. Cum igitur ex elementis fiant alimenta, ex alimentis humores, ex humoribus partes similares, ex similaribus organicæ, ex organicis corpus humanum; sequitur necessariò, vt hoc vi ordinis compositionis ex ele-

mentis conflatū sit. Quinimò id ipsum gantissimè ostendit Framber. ex vltima s resolutione, cum omnia per interitum, vnde profecta sunt, reuertantur. Ani- corporis vinculis soluta, quicquid in- pore reliqui factum est, abit soluiturq; elementa, ignem, aërem, aquā, terram: or quidem euolat in ignem, spiritus xima ex parte in aërem exhalant, hu- ores effluunt in aquam; solidę partes pu- dine labefactæ temporis processū hu- re, spiritu, caloreque exhaustæ in cine- n rediguntur abeuntque in terram, vt gnus Hippocrates ostendit libro de Na- a Humana tex.5. *Cum homo interit sin- a in suam naturam secedere necesse est, hu- lum nempe ad humidum, siccum ad siccū idum ad calidum, frigidum ad frigidum. lis autem tum animantium tum aliarum nium rerum est natura, oriunturq; simili- omnia, & similiter occidunt.*

Constat igitur ex Hippocratis sententia ratiocinatione, ita sese habere hominis eritum, vt per eum homo in ea omnia, quibus conflatus est, resoluatur; in- em, aërem, aquam, terram.

Iam verò cum elementa mistionis gra- genita sint, haud importunè me factu- n putaui, si mixtionis rationem ob ocu- vobis ponam. *Mixtionem esse miscibilium ratorum vnionem*, nostis ex Aristotele. t verò ratione ea fiat, ex me cogno- scite:

ſcie: Alterari neceſſe eſt, mutuoque affici ea omnia, quæ miſcentur, calidum in frigidum agat oportet, humidum in ſiccum; & econtrario frigidum in calidum, quantùm vtriuſq; fert conditio, ſiccum in humidum. Alterna huiuſmodi actione & paſſione ita mutuò ſeſe temperant, vt contrariæ illæ qualitates, veluti inimicitia depoſita, amicè coeant in eodem miſto. Et non ſolùm qualitas qualitatē afficiens altera temperat alteram; ſed ſubſtantia etiam alterius alterius ſubſtantiæ ita miſcetur, vt ſeſe in eam penitus inſerat, mutuò complicentur, & firmiſſimo quodam nexu conſocientur.

Dum verò ita miſcentur afficiunturque, non ita aut afficiuntur aut miſcentur, vt vnumquodq; vel propriam naturam formamq; penitus exuat, vel ſinceram omnino retineat. hæbetatur enim & obſcuratur elementi forma præſtantioris miſti formæ aduentu: non ſecus ac ſolis acceſſu lumen lucernæ extenuatur & langueſcit. Itaque non tam ignis eſt in miſto, quàm, vt in Timæo loquitur Plato, igneum; non tam aër, quàm aëreum; aqueum, terreum. neque enim in corpore dici poteſt hic eſt ignis, hic aër, vt Gal. ait 1. de Elem. 5. ſed, vt ex Platone dixi, igneum, aëreum, aqueum, terreum.

De Humoribus
Cap. 5.

Similarium partium principia initiaque mediata quidem sunt quatuor elementa, immediata verò sunt humores primogenij; semen nimirũ & sanguis menstruus. ex his enim similares omnes immediate constant. Cum igitur similarium partium causa de elementis dictum a nobis sit, reliquum est, vt de Humoribus agamus eorumdem gratia: quorum scientiam vt faciliùs assequamini, singillatim agam de omnibus humoribus quotquot sunt in nostro corpore. Quinquepartitos esse humores omnes, mihi videntur in Primogenios, Alimentares primarios, Alimentares secundarios, Excrementitios vtiles, Excrementitios inutiles. tot esse statuo non quidem ex alicuius auctoris aut veteris aut recensioris sententia; sed arbitratu meo ex rei natura profectò.

Primogenij sunt, ex quibus corpus humanum, hoc est, partes similares suo primordio constant, sanguis nimirum & semen vtrumq; , viri & mulieris. ex his enim duobus in vtero receptis, simulque coniunctis, mutua quadam actione & passione alteratis efformantur a vi formatrice simi-

similares partes, ossa, nerui, cartilagines, membranæ, & aliæ. (vnde intelligere potestis, quàm oportunè *de Partibus Similaribus* agens, agam *de Humoribus*.) *Semen est alba spumosaque substantia, e sanguine orienda, elaborataque in testibus, hominis gignendi caussa*. Etenim puriores sanguinis partes, spirituque magis turgidæ e venis in testes effluunt tanquam in officinam, in qua elaborentur ita atque perficiantur, vt non solùm albedinem, spirituum vbertatem, ac proinde substãtiam spumosam induant, sed etiã vim prolificam, mirabilem ac ferè diuinam, adipiscantur. De semine hactenus. nam pluribus de eo sanguineque agemus, cum de Hominis procreatione in capite de Virtute Naturali agendum erit.

Humores alimentares primarij, vnde primogenij ducunt originem, sunt numero quatuor, Sanguis, Pituita, Bilis, Melancholia. Hi omnes ex chylo in hepate geniti per venas in omne corpus ducuntur. Etenim ingesta alimenta in stomacho coquuntur in chylum, qui inde elapsus in intestina, perque mesaracias venas in hepar irrepens noua coctione elaboratur in sanguinem, hoc est, in sanguineam massam ex quatuor illis humoribus cõflatam, bile, pituita, melancholia, & maiori veri perfectique sanguinis portione, cuius gratia tota massa sanguinis nomen sibi vendicat. Hi verò humores e iecinore per venas in

in omnes corporis partes transfusi partes omnes nutriunt. Quarè satis apposite definiri possunt humores, *Humida quadam fluidaque substantia, ex alimentis chyloque genita, vt corporis partes alentur, exhaustaque reficiantur.*

Iam verò sanguis peculiariter dictus, hoc est, purior illa massæ sanguinis portio est calido, humidoq; temperamento præditus, colore ruber, sapore dulcis, tenuitate mediocris, aëri affinis, veri simi is, meridiei cognatus, pueritiæ adolescentiæque proprius.

Bilis alimentaris est tenuissima sanguinis massæ portiuncula, igni proportione respondens nempe caliditatis, siccitatis, tenuitatis, atque, vt loquuntur, actiuitatis. Colore flaua est, sapore amara; æstate abundat, in regione calida siccaque, iuuenibus maximèque gracilibus nescio amica vel inimica: quos enim corripit, iracundos reddit: vnde dictum est a Plauto *Bilem in nasum conciere*, cum quis iram alicui concitat: reddit tamen ingeniosos, acutos, sagaces ingenioque versatiles, promptos, atq; faciles.

Pituita est humidior ac liquidior sanguinis pars, frigida proinde humidaque, elemento aquæ respondens, alba ac dulcis, ex humidiori frigidioriq; alimento genita ad consimiles partes alendas, vt cerebrum ceterasq;: facilè migrat in perfectum sangui-

guinem; si perfectiùs a calore elaboretur; & vt aqua ignem, sic pituita temperat compescitque bilem, vt ne illius feruore corpus extuet. Segnes homines reddit, pingues, hebetes, molles, somnelentos, ingenio tardos, iudicio stupidos, industria inertes, rébusque agendis valdè ineptos.

Melancholia crassior èst sanguinis portio, terræ non absimilis, colore nigra, sapore acida, temperaméto frigida & sicca: proinde alendis ossibus fibrisque a natura facta. Autumno vigèt, & ætate iam iam occidéte. Cum verò crassa sit ac terrestris calorem ac spiritus cohibet, ne euolent euaporentque. Itaque hic humor non solùm tristitiæ obnoxios reddit homines, sed constantes etiam atque seueros, cogitabundos, prudentes, ingeniosos. Hactenus alimentarij humores primarij.

Secundarij verò sunt Ros, Gluten, & Cambium. Comparatum enim est a natura, vt sanguis in hepate genitus, ductusque per venas in omne corpus, alimétum partibus exhaustis suppeditet: quod ita fieri omnes consentiunt. Purior tenuiorque sanguis ab exilibus venis effluit in vacua spatia, exudatque Roris instar. hic in his caueis tantisper latens, Glutinis more partibus adhærescit: mox a vi formatrice in propriam partis substantiam commutatur Humor ille qui ab exilibus venis excidit, Ros dicitur; cum mox paulatim partibus adhæ-

adhærescit, Gluten; cum demum vertitur in substantiam partis Cambium. Hi sunt humores alimentares & Primarij & Secundarij. Iam verò

Excrementicij humores dicuntur, qui alendis partibus inepti sunt, vt bilis in cista fellis condita; melancholia in liene, pituita in stomacho, capite, intestinis ceterisque partibus. non enim natura peculiarem pituitæ sedem cõstituit, sed veluti innoxiam (licet nutritioni ineptam) per vniuersum ferè corpus vagare permisit. Hi humores etsi excrementicij sint, & a natura in nutritione respuantur, sunt tamen Vtiles, ad multosque vsus a natura facti. Et bilis quidem flaua e propria vesica per venulas in intestina irrepens, excitat sopitã segnemq; aluum. Melancholia & ipsa e liene per venas ad stomachum ducta cibi appetẽtiam facit. Pituita intestinis v.g. hærens præterfluentibus fæcibus leniorem viam sternit: stomacho melancholię aciditatem, si fortè nimiam, temperat; alijs partibus alios præstat vsus. Quod si pituita tenuior facta, sanguini per venas ducendo vsui fit, serum nominatur. natura enim prudens ac prouida, quò sanguis per venas faciliùs duceretur, serosum inseruit humorem; qui eo functus officio ad renes ac vesicam repit, indeque stato tempore emingitur. Saporibus etiam distinguuntur pituitę: nam vel nitri saporem refert, vt hæc serosa; vel acida

est,

est, quæ nimirum in stomacho gignitur aut ipsius, aut alimenti vitio; vel dulcis est, vel insipida, vel salsa, quę bilis mistione fit, vel demum est vitrea, quæ per summam caloris inopiam generatur in senibus, vt aiunt, capularibus. & hi sunt vtiles etsi excrementicij humores.

Inutiles verò noxijq; sunt quamplurimi, & bilis quidem est Pallida, Vitellina, Atra; Porracea, Aeruginosa, Isatodes. Tres priores in hepate venisue generantur ex flaua naturalique bile. & Pallida quidem gignitur serosi humoris mistione: diluta enim flaua bilis admisto sero pallescit. Vitellina fit, cum eadem flaua bilis magis coquitur. tunc enim & colore intenditur, & tenuitate posita crassescit, redditurque vitello oui crudi crassitie & colore similis. Atra verò euadit maximo calore exusta ac torrefacta: vnde fit, vt non solùm flauum colorem exuat, tenuitatem amittat, sed etiam veluti propriam naturam exuens in aliam migret speciem ac naturã. Porracea verò, Aeruginosa & Isatodes ferè in stomacho generantur aut alimenti vitio, aut stomachi. Porracea quidem ex alimentis corruptis antequam chyli formã induant; ita dicta, quòd porri colorẽ referat. Aeruginosa, quòd æruginis colore similis sit a nimio calore genita. Isatodes ceruleo colore prædita ex æruginosa magis adusta generatur. Ceterùm illud est animaduerten-

tendum, posteriores hosce humores gigni plerumque quidem, vt diximus, in stomacho; aliquando tamen etiam in hepate. nam Aeruginosa non solùm nascitur ex corruptis in stomacho edulijs, sed etiam ex mistione vitellinæ. Isatodes cum ex æruginosa magis magisque adusta nascatur, in iecinore potius, quàm in ventriculo nasci verisimile est. Porracea verò in stomacho solùm gigni videtur. ita censent classici auctores, a quibus dissentire in præsentia non libet.

Pituita etiam non solùm excrementitia, sed inutilis etiam in corpore reperitur, quę nimirum vel e naribus emungitur, vel expuitur e palato, excreatur e faucibus, extussitur e pectore, e stomacho euomitur.

Melancholia inutilis est, quæ nimium adaucta aut obstructiones in venis ac visceribus, aut scirrhos parere solet: quæ non solùm excrementitia inutilis, sed perniciosa etiam censetur. Tot sunt humores Primogenij, Alimentares primarij, Alimentares secundarij, Excreméticij vtiles, Excrementicij inutiles. nunc verò agendũ

De Temperamentis
Cap. 6.

Temperamentum, κρᾶσις a Græcis dictum, elementorum, humorumque

B se-

ſequitur quæſtionem. Cum elementa ita inter ſeſe miſcentur, ita vnius portio alterius portioni reſpondet, vt alter alteri ſit æquale aut materiæ quantitate, aut viribus, naſcitur Temperamentum, hoc eſt *Proportio ac ſymmetria qualitatum elementorum, ſingulis quibuſque partibus ad actiones obeundas neceſſaria.* eſt quidē *proportio Qualitatum*, quia etſi non qualitates modò, ſed ſubſtantiæ quoq; elementorum miſceantur; tamen ſubſtantiæ communio Mixtio propriè dicitur; qualitatum verò ſocietas Temperamentum.

Cetèrùm animaduertendum eſt (quod ſanè haud animaduerſum video) hoc temperamentum eſſe quidem hominis, non tamen vt homo eſt, ſed vt corpus naturale. Ex permiſtione enim elementorum, ex qualitatum proportione naſcitur in mixto calidum, vel frigidũ temperamentum; humidum, aut ſiccum: naſcitur & in lactuca frigidum, in abſinthio calidum, humidum in malua, ſiccum in chalamento, non minus quàm in neruo frigidum, in oſſe ſiccum, in carne humidum. Itaque hoc temperamentum, ex qualitate elementorum oriundum, æquè commune eſt naturali corpori & homini, vt homo eſt. Proprium verò ac peculiare hominis temperamentum eſt ſanguineum, bilioſum, pituitoſum, melancholicum. Quemadmodum enim corporis naturalis immediata principia

ſunt

sunt elementa; ita propria hominis initia sunt 4. humores. & sicuti in naturali corpore temperamentum nascitur ex certa elementorum & qualitatum parte ac mistione; ita in animali homineque temperamentum sequitur ex humorum peculiari quadam definitaque portione. Ergo si in prima hominis cōstitutione bilis abundet, hoc est, si duo illa principia, semen & sanguis menstruus bile magis quàm ceteris humoribus saturata sint, biliosum in homine inseritur temperamentum: si verò abundet pituita pituitosum, sanguineum si sanguinis, melancholicum si melancholia. Itaque temperamentum sequitur variam proportionem humorum, hominem primò constituentium. Possumus ergo definire temperamentum hominis *Proportio quadam ac symmetria quattuor humorum, corpus humanum in eius primordio constituentium, ad hoc vt anima exercere posit in corpore actiones omnes naturales, vitales, animales.*

Dixi *quattuor humorum*, quia propria hominis principia sunt humores. nam etsi immediata proximaque semen & sanguis habeantur; quia tamen horū natura ac vis pendet ab humoribus, vtpote quæ ab ijs oriunda sint eorumq; naturam redoleant, propterea ex varia humorum portione ac vi hominis temperamentum constituitur.

Dixi *Corpus humanum in primordio eius constituentium*, quia insitum corpori natu-

taleque temperamentum præcedit humorum generationem: nempe prius generantur omnes, quotquot sunt, corporis partes, quàm humores gignantur; prius corpus absoluitur perficiturque, quàm hepar sanguinem gignat. Ergo ante quàm iecur humores pariat, iam omnium partium nedum ipsius hepatis temperamentum constitutum est. Illud verò animaduertendũ, humores generari postmodum similes illis, ex quibus partes constitutæ sunt: siue in corpore faciliùs gigni & augescere humores illos, qui in primordio generationis magis viguerunt. Quarè si partes corporis, exempli causa, iecur ex biliosis principijs genitus sit, nempe ex bilioso sanguine ac semine, ad bilem gignendã magis procliuis erit: & ita biliosum temperamentum bilem sibi creat. pituitosum pituitam, &c.

Dixi *Ad hoc vt anima exercere possit actiones, &c.* quia ex perfectis organis constructum esse corpus necesse est, non solùm vt anima corpori inseratur; sed etiam vt commodè edere possit operationes: nisi enim anima benè constitutum nacta sit instrumentum, operare nequit. benè autem constitutum est, cum benè temperatum.

Iam verò temperamenta decem esse profiteor: quattuor simplicia, Calidum, Frigidum, Humidum, Siccum. Quattuor composita, Calidum humidum, Calidum siccum, Frigidum humidũ, Frigidum siccũ.

Sæpe

Sæpe enim accidit, vt vna solùm humoris qualitas vigeat, calor, vel frigus, humor, vel siccitas. vnde calidum, frigidumue, humidum aut siccum nascitur temperamentum. Aliquando duæ magis conspicuę sunt, calor & humor; calor & siccitas; frigus & humor; frigus & siccitas: vnde calidum humidumq; temperamentum gignitur, aut calidum & siccum; frigidum & humidum, vel frigidum & siccum. & sic octo cōstituuntur corporis temperaméta.

His verò nonum accedit, qui εὔκρατον Græcis dicitur, hoc est, absolutum atque perfectum, *Ad pondus* a barbaris dictum. Hoc animo potiùs quàm reipsa reperies, vt ait Heurnius ex Galeno, nempe quia a perfecto absolutoque temperamento ne transuersum quidē vnguē recedit. Animo tamen compræhenditur huiusmodi temperamentum, vt medici regulam habeant, ad quam tanquā ad perfectum & absolutum cetera temperamenta referant: sitq; veluti Polycleti statua Astragalizontes, ad cuius exemplum quò quisque propiùs accedebat, eò excellentiùs scalpere censebatur: sic temperamenta quò propiùs ad εὔκρατον accedunt, eò perfectiora habentur: quò longiùs recedunt, eò imperfectiora.

Est demum decimum temperamentum, *Ad iustitiam*, quod vnicuique speciei & indiuiduo in naturali ac perfecta conditione

constituto debetur. non enim in hoc temperamento graduum æqualitas spectatur, sed conditio illa speciei propria: quam cum quis assequitur, perfectè temperatum censetur, temperamento nimirum ad iustitiam. Ossa v.g. dicuntur ad iustitiam temperata, non quæ adepta sunt æqualitatem in qualitatum gradu, sed quæ talem mediocritatem, quæ generi suo conueniat: siccitatem nimirum & frigus ossibus proportionatum. sic etiam caro, neruus, cartilago, ceteraque. Et hæc dixerim *de Partibus Similaribus*.

SECTIO SECVNDA

De Partibus Organicis.

SImilarium partiũ natura, quantùm Inſtitutionum, veſtiique tyrocinij ratio poſtulat, iam patefacta, Diſsimilarium naturam perſcrutari debemus. Partes igitur diſſimilares ὀργανικαὶ, & ἀνομοιομερῆ Græcis dictæ, *ſunt quæ non ex partibus eiuſdem natura, ſed ſpecie differentibus conſtant.* Appoſitè, mea quidem ſententia, diuidi poſſunt in tres claſſes, in Animales, Vitales, Naturales, ideſt, in organa, inſtrumentaque animalis, vitalis, naturaliſque facultatis. Horum autem quælibet in Principem & ſeruientem, hoc eſt, in eas, quæ regunt gubernantque, & in eas, quæ gubernantibus ſeruiunt & ancillantur.

Princeps organum virtutis ſeu facultatis Animalis eſt Cerebrum: organa verò huic ſeruientia bipartita ſunt, in ea quæ ſenſui, & in ea quæ motui ancillantur. & ad ſenſum quidem Oculi, Aures, Nares, Lingua, Cutis. Ad motũ verò Muſculi. Ad vtrumque Nerui. Ergo hæc ſecunda ſectio in tria Capita diſtributa eſt. Primum caput organa, quæ ad virtutem animalem ſpe-

ctant, inuestigat: secundum quæ ad vitalem; tertium quæ ad naturalem. Singula verò capita in plurima membra distributa sunt: primum membrum Quæstionem, scientiamque de Cerebro, deque principibus eius facultatibus compræhendit. Secundum de Oculis ac proinde de visione. Tertium de Auribus & auditu. Quartum de Naribus & olfactu. Quintum de Lingua & gustatu. Sextum de Cuti & tactu. Septimum de Musculis & motu. Octauum de Neruis. imò verò secundo membro de Neruis agendum, tum quia immediatè e cerebro prodeunt, tum quia natura præcedunt omnia & sensuum & motus instrumenta. Et hac ratione quidquid ad animalis facultatis scientiam, quidquid ad principes omnes internos sẽsus, ad omnes externos, motumque pertinet, quisque sibi comparabit.

Iam verò eodem ordine, facilique ac perspicua methodo de Organis facultatis vitalis agemus. Hæc autem cum vel primaria sint, vel seruientia; in primo membre agemus de Principe id est Corde, eiusque vi & facultate: in alijs de seruientibus. Hæ duplicis sunt generis: vel enim seruiunt respirationi, vel pulsui. nam cor æget vtroquę, respiratione quidem, vt eius temperetur calor ab externo aëre per inspirationem interiùs attracto; pulsu verò vt expellantur fuligines in æstuante corde

ge-

genitæ. In ſecundo igitur membro agemus de partibus organiſque attrahendo aëri accomodatis, vt de Larynge, Aſpera arteria, pulmone, muſculis thoracis. In tertio membro agendum nobis erit de Arterijs, cordis neceſſarijs inſtrumentis ad euomendas fuligines &c.

In vltimo huius ſectionis capite agemus de Organis virtutis Naturalis: quæ cum ſit Altrix, Autrix, & Generatrix; primo de Altrice, & Auctrice, deinde de Generatrice agendum. Et altricis quidem inſtrumenta vel primaria ſunt, vel ſeruientia; in primo membro Primarium tractabitur, nempe Iecur, in alijs famulantia: quæ cũ vel præparantia ſint, vel expurgantia, vel diſtribuentia alimẽtum; ideò in ſecundo membro agemus de Præparantibus, nempe de Ore & ſtomacho, in tertio de Expurgantibus, hoc eſt, de Inteſtinis, quæ chyli fæces expurgant; de Ciſta fellis, quæ ſanguinis biliosũ excrementum; de Liene qui melancholicum; de Emulgentibus, Renibus, & Veſica, quæ ſeroſum excremẽtum emundant. In quatro de Diſtribuentibus, i. venis. & ita Altricis ſeu nutritiuæ facultatis, & ſimul etiam Auctricis, ſcientiam vnuſquiſque adeptus erit. Iam verò quod facit ad Generandi vim, quæ tertia eſt inter naturales facultates; hæc quoque inſtrumenta habet & primaria & famulãtia. Illa ſunt Teſtes & Vterus: hæc verò vaſa

spermatica, penis &c. itaque in quinto membro de testibus ac semine agendum, item de Vtero & sanguine menstruo. in sexto de Pene ceterisq; instrumentis generationi seruientibus: & ita vniuersa de Generatione absoluetur quæstio.

De Cerebro
Cap. I.

TAnta est cerebri præstantia, vt non solùm ceteras omnes corporis partes dignitate præstet, sed etiã nescio quid diuinitatis habere videatur. Sanè Homerus οὐρανὸν id appellat: & meo quidem iudicio, non iniuriã, cum sicuti cælum domicilium est beatarum mentiũ, ita cerebrum rationis sedes, qua proximè ad Deum accedimus. Eius nomine intelligimus, medulosam illam substantiam, quæ intra cranium continetur: Rotunda præditum est figura, quia hęc omnium perfectissima est, duabus tegitur membranis, & obuallatur durissimo cranio, vt externas propulset iniurias. substantia præditum est molli, alba, & vt diximus, medullari, ex purissima nempe seminis parte genita. Mole Ingens est, & omnium animalium magnitudine præstat, nimirum, vt intelligamus ad ratiocinandum a natura factum esse; non ad

ad brutorũ munia obeunda; Situm eſt in editiſſimo corporis loco, vt oculis cõmodius vti poſſet, tanquam exploratoribus, vtque appareat eum eſſe veluti regem ceterorum membrorum, quibus quaſi in regia, ac ſuprema corporis parte ſedens, imperet. *Eſt igitur cerebrum facultatum animalium, hoc eſt, principum ſenſitiuarum, & motiuarum omnium ſedes, animalium ſpirituum officina, ac ſeminarium, & neruorum, principium;* Quod cum ita ſit, peroportunè me facturum puto, ſi horum omnium facultatum rudimento aliquo veſtrum informem animum. Cum verò facultates principes triplices ſint, in primo, huius capitis membro de hiſce omnibus agemus, hoc eſt

De Imaginatione, Ratiocinatione, & memoria Membrum I.

IMaginatio φανταστικὴ Græcis dicta, eſt illa animi facultas, qua comprehendit obiectas ſibi rerum imagines à ſenſibus externis. fit enim, cum facultas, & ſpiritus in neruos diffuſi, hauriunt ab externorum ſenſuum inſtrumẽtis impreſſas ab obiecto imagines, cerebroque deferunt. Vis enim illa cerebri cognoſcit quidem ſpecies, ideamque rermu, nihil tamen affirmat, nihil

negat, sed quales sibi a sensibus delatas accepit, iudicio ac rationi examinādas committit: circa quas versatus intellectus, ait, ac negat suo arbitratu. Iam verò hæ ambæ, imaginatio scilicet, & ratiocinatio, eas omnes species concredere solent Memoriæ, fidelissimo specierum custodi, vt cum libet, inde repetere, & depromere possint, tanquam e ditissimo hærario. Horum omnium mirabilis planè vis est. Imaginatio ea præstat, quæ natura ipsa admiratur ac stupet. cum intenditur figiturque embryoni, longo satis interuallo dissito, imprimit alienissima; tenelli corporis structuram speciemque deformat, mutilat membra, numerum auget, mutat situm, colorem obducit naturali dissimillimum. Hęc (vt eleganter describit Barlęus) licet omnes interni externiq; sensus ocientur, non tamen feriatur: somnio videt omnia, intelligit omnia; etiam ea, quæ non possidemus, per imaginationem quandoq; cum magna animi oblectatione adipiscimur. ditissimi per eam euadimus, etiam si maximè egeamus: Reges sumus, etiam si planè seruiamus. quod adeò verum esse, imaginatio nobis persuadet, vt & suauissimè eis oblectemur, & succenseamus, cum eiusmodi per imaginationem concepta, futilia esse intelligimus. vnde qui medicorum opera cognouit se regem non esse, *Perdidistis, inquit, non seruastis amici*: adeò ni-

nimirum ea imaginatione delectabatur. Tam firmè quandoque hæret, vt nulla possit ratione auelli; tam valet polletque fixa, vt quodlibet animo ac rationi persuadere audeat: Cuidam se nasu habere pedalem atque cubitalem persuasit; alio vitreum habere caput, alio clunes vitreas. Columbam esse alio, alio murem, dolium, cartaceum; imò verò noui, qui imaginabatur se dæmonem esse, alium qui Deum, alium qui Imperatorem, alium qui Pontificem Maximum. Noui & alium, qui spinoso & aculeato nodo gulam præmi atq; intercludi vociferabat, seque propterea ne tantillum quidem ingerere posse, vel iuratus affirmabat, & tamen Cappuccino habitu se Deo, ac D. Francisco multos iam annos addixerat: quem certè dolo curauimus. nam inter vomendum ab helleboro exhibito, in amphoram humores vomitione reiectos excipientem, iniecimus clam, Cappucinoq; inscio, nodum prægrandem aculeis plenum, & ad id paratum. Ille viso nodo, nobis acclamantibus, manus ad cælum tollit, Deoqne immortales gratias egit, quòd tandem ab immani morbo, dæmonibusque euaserit. Manibus præterea gulam & œsophagum contrectare cæpit, atque certiùs explorare, num quidpiam reliqui factum fuerit, identidem deglutire pituitam, panem, aliaque, quibus certior fieret de abacto iam malo dęmone, deque

nodo

nodo aculeato reiecto. Imaginationis igitur magna vis est, ac planè mirabilis.

Neque minori admiratione spectamus memoriam. tanta enim huius est præstantia, vt bardus sit atque stupidus, qui eam non miretur, non stupeat. Infinitas propemodum rerum species non recipit modò, sed fidelissimè conseruat inconfusas: poscente vsu ac voluntate, ordine promit omnia, singula refert ad miraculum vsque. Scripsimus in nostra *Dissertatione de Vnguento Armario*, iuuenem Corsum ea præditum fuisse memoria, vt triginta millia nomina græca, latina, gallica, barbara, significantia, nihil significantia, nullo inter se ordine coniuncta, semel tantùm audita repeteret eodē plane ordine, quo dictata fuerunt, vt Muretus testatur in Varijs. Mirari solebam Cyrum, qui milites omnes maximi sui exercitus nomine proprio appellabat: Cæsarem, qui simul legere, & tres quatuorue litteras dictare consueuit: Senecam, qui ducentos versus a se semel auditos recitaret: Mithridatem, qui viginti duo populorum linguas callebat. sed nugę sunt hæc, si Corsum attendimus. De Intellectu ac vi ratiocinandi satius est reticere, quàm pauca dicere: illud silentio pręterite nequeo, hac vna facultate longissimè nos ab alijs animantibus recedere, ac proximè accedere ad Deum. Diuina hæc vis est, cælitusque demissa: intelligit quæ sunt,

quæ-

quæque non sunt; diuidit discernitque, quæ nullo possunt modo discerni diuidiq; Animalitatem, vt ita loquar, abstrasit ab homine quę nulla prorsus ratione abstrahi diuellique potest. Construit ea, quæ natura coagmentare nequit. Res mole immensas exiguo suo ambitu comprehendit. Immotus quoquouersus tẽporis momẽto pertingit, cælos penetrat, Diuos Deumq; adit. sed video me abripi ab eius præstantia, deducique extra chorum. Hactenus igitur facultatum principum eximia vis.

Num verò hæ diuersas in cerebro sedes collocauerint, an potius vbique omnes, & sine vllo ordine insederint, non satis constat apud omnes. Arabes eorumque principes Auicenna, & Auerroes, esse loco, ac sede discretas: in anteriori cerebri parte vẽtriculum quendam, ac veluti foueolam esse aiunt, vbi imaginatio sita sit. In medio cerebro, alium esse ventriculum, in quo ratiocinatio: in postremo esse alium in quo memoria inhæreat. Ratione id videntur probare, satis aperta; nam vna facultas, altera illæsa, lædi potest: imaginatio, afficitur, integro iudicio; vt ex historia liquido constat, a Galeno allata, de Theophilo, qui perperam imaginatus, tibicines obstrepere in angulo cubiculi, rectè ratiocinabatur eijciendos esse, ex turbandosque. Ratio quoque læditur, maleq; afficitur ceteris non affectis: constat id ex hi-

historia a Galeno de phrenitico relata,qui obseratis intus ianuis a prętereuntibus nominatim appellatis suscitabatur, num iuberent e fenestra a se proijci vasa proprijs nominibus, ordineque recensita: in quo sola ratio læsa erat. Memoria, & ipsa læditur ceteris integris. apertè id comprobat Tucydidis historia, de ea, quam describit, peste. nam fuerunt, qui propriorum etiam nominum obliti fuerint, sano iudicio & imaginatione. Prætereà, diuersa est cerebri substantia, anterioris mollior, nempe vt promptiùs exciperet rerum imagines, posterioris firmior, vt firmiùs exceptas retineret: media medio quodam modo se habet, ratiocinationi magis idoneo. Demum sinus,& caueæ,quas in cerebro esse, docent Anatomici, id clarissimè testantur. nam ideò in anteriori parte natura vnum sinum efformauit, in posteriori aliũ, alium in media, vt facultates diuersis sedibus inhæreant, & vna ab altera locis discreta non confundatur.

Ceterùm longè aliter a Galeno statutum est: putat enim facultates omnes vbique locorum insedisse,& alteram ab altera non loco,sed vi & energia solum dissidere. nam 8. de Vsu partium ait, facultates non solũ in caueis ac sinibus, sed in toto etiam cerebri corpore omnes contineri. & lib.3. de Placitis, & sexcentis alijs in locis,vt notat Laur. id attestatur. Suadet id ipsum ratio

tio non contemnenda: nam & attratrix, & retentrix, imò & expultrix, quæ illi contraria est, in eadẽ parte vnà omnes amicè coeunt: quod si ita est, quis adeò hebes est, qui miretur, tres simul facultates in cerebro simul degere, quæ nulla inter se contrarietate dissociantur, sed altera alteri amicè inseruit? nam Phantasia memoriæ rerum species committit, memoria obiectat easdem rationi, cum vsus poscit. Lædi autem solam memoriam ratiocinatione illæsa, mirum nõ est, quia & vna retentrix sæpe læditur, nulla planè noxa expultrix affecta; & attratrix non raro nullo præmitur morbo, coctrice languescente, ac ferè collapsa. Anterioris verò cerebri mollior substantia, durior postrema non arguit diuersam facultatum sedem, sed solùm conuincit, ibi promptiùs, hic perfectiùs facultates edere operationes. nam mollior cerebri substantia promptiùs operatur, durior paulò segniùs, perfectiùs tamen. Phantasia, quæ subiecto gaudet molliori, vt promptiùs excipiat externarum rerum species, suas in sincipite perfectiùs edit operationes: Memoria, quæ paulò duriori inhæret subiecto, vt acceptas a phantasia species diutius conseruet, in occipite firmiùs tenaciùsque suo fungitur munere, non tamen sequitur, vt vel ea in sincipite solùm sita sit; vel hæc in solo occipite. De caueis cerebri ac sinibus non est cur multũ

la-

laboremus. In anteriori elaborantur spiritus, perficiuntur in posteriori: horum elaborandorum causa sinus a natura efformati sunt. Qui plura desiderat hac de re Laurentium adeat. nos enim epitomæ studemus, quæstionibus parum intenti.

De Neruis Motus & Sensus Communibus Instrumentis

Membrum 2.

CVm cerebrum, facultatis animalis instrumentum non solùm principum operationum principium sit, vt mox vidimus; sed etiam sensus & motus; iurè de sensus motusq; instrumentis agendum est. Instrumenta autem, duabus hisce functionibus seruientia, cum vel communia ambobus, vel singulorum propria sint; primò agẽdum videtur de communibus, deinde de proprijs. Communia sunt nerui, sensui motuique æquè seruiẽtes. peculiaria verò permulta, vt sensus quidem Oculus, Auris, Lingua, &c. motus verò Musculus, & si quæ sunt, alia, de quibus inferiùs.

De neruis autem hìc agemus, vt instrumenta sunt. nam etsi in prima sectione recensiti a nobis sint inter similares partes; ta-

tamen reuera sunt instrumentales & compositę: constant enim ex duplici substantia medullosa interiori, & exteriori membranea. illa vera est neruorum substantia, per quam spiritus & vis mouendi sentiendiq; vniuerso corpori communicatur. Hæc tunica solùm est membranea, illam inuestiēs Nerui igitur sunt instrumenta deferentia mouendi ac sentiendi virtutem mouendis, ac sensituris partibus. nam hauriunt e cerebro spiritus ac facultatem animalem, & partibus deferunt atque impertiuntur. Oriuntur omnes vel a cerebro, vel ab eo deriuata spinali medulla: omnes coniugati sociatiq; sunt, & propterea Paria seu coniugia dicūtur. Eorum, qui e cerebro tracti sunt, septem coniugia antiqui esse censuerunt. Columbus & Fallopius, Laurentij calculo anatomicus oculatissimus adiunxit alios complures. Omnes, vt dictū est, vel sensui vel motui seruiunt. illi ex Galeno molliores, hi duriores sunt, quippe ad sensum nullus conatus (sentire enim est quoddam pati, ait Aristot.) ad motum, contentio conatusque magnus, quippe mouere sit verè agere. Primum igitur eorum coniugium, qui e cerebro deducuntur, sunt Optici seu visorij, qui ex anteriori cerebri parte oriundi in oculos inseruntur, videndi facultatem deferentes. Secundum coniugium ab eadem cerebri parte profectum, migrat tum in ipsos oculos, tum in

pal-

palpebras, vt ea vndequaq; moueat. nam oculos sursum, deorsum; dextrorsum, sinistrorsum mouet; palpebras attollit ac deprimit. Tertium non ex anteriori parte, sed ex paulo posteriori ducit originem, & in linguæ tunicam, princeps gustatus organum, inseritur. ita censent Galenus & Vesalius, qui tamen a nostro Columbo reprehenduntur, quippe nerui in linguam gustatus gratia delati, sint e quarta coniugatione non e tertia profecti. Sed hæc viderint anatomici, quorum munus est ea diligentiùs inuestigare. Quarta coniugatio ex Galeno erit, quæ & ipsa in linguam excurrit atque in palatum eiusdem gustatus causa. sed maior pars huius coniugationis in vicinas partes extenditur. nam ad musculum temporalem, ad superciliũ, frontem, nasum, labra, radices dentium, maxillas ceterasque partes deriuatur. Quinta fertur ad aures, indeque plurimis ramulis ad laryngem, ac linguæ musculos. inde mira aurium, linguæ & laryngis sympathia. Sexta omnium maxima e posteriori cerebro oriunda per omnia ferè viscera propagatur: nam multifariam diuisa hæc coniugatio excurrit in vocis instrumenta, in costas, stomachum, atque ad thoracem, abdominem totamque anteriorem partem delata sensum ijs omnibus partibus præbet. Septimum coniugium e postremo cerebro, non e cerebello, vt censuit Galenus,

ori-

originem ducens ad laryngis, & ad linguæ musculos deriuatur motum eis impartiẽdi caussa. Has neruorum coniugationes, siue, vt vulgò loquuntur, Paria, cognouit Galenus ceterique posteriores vsq; ad Fallopij & Columbi doctissimorum anatomicorum tempora; qui adeundi sunt, cum nouas eorum coniugationes inuenerint. Columbus noster lib. 8. cap. 3. multa scribit eaque præclara; Fallopius & ipse scitu dignissima.

Iam verò nerui a spinali medulla oriundi breuiter enarrandi sunt, vt absolutam eorum epitomen consequi possitis. Spinalis medulla est ipsum ipsum cerebrum productum, &, vt vulgari verbo vtar, elongatum e postremo cerebro per vertebras ad vsq; os sacrum. Est eadem, qua cerebrum, substantia prædita: distat solùm, quia cerebrũ diastolen vt systolen, vt cor, habet, medulla verò ijs omnino caret. ductus vertebrarum seu fistula, per quam effluxit medulla, discurritq; e cerebro ad os sacrum, munitus est duplici tunica a pia, duraque menigne orta, quibus, vt cerebrum, medulla tegitur. Mendosè: triplici munitur membrena ac tunica: nam tertia addenda est crassior, durior, firmior, vt ne inflexa spina, medulla effluat, duabus prioribus disruptis tunicis. Prodeunt autem e spina tot ferè neruorum paria, quot sunt eius vertebræ seu nodi. Prima coniugatio e

prin-

principio medullæ manat, exilis quidem, ac tenuis, ac proinde haud longiùs excurrit, sed eidem vertebræ incumbentibus musculis inseritur. Secunda fluit e regione interiecta inter primam secundamq; vertebram. huius ramuli ad aures feruntur, ad posteriora capitis, ad verticem, circumiectosque musculos. Tertia per foramina inter secundam tertiamque vertebram patentia prosilit, & in quatuor scissa ramulos in musculos, maxillas mouentes, sese inserit; in eos qui caput retro flectunt; in colli cutim, & in nonnullas alias partes. Quarta, non secus ac tertia e foramine, inter tertiam & quartam vertebram hians, prodit erumpitque, seseq; inserit in musculos capiti ceruiciq; communes, qui retro caput detorquent, quique maxillas mouent: deorsum verò descendentes in musculos stomacho substratos, in septum transuersum alióque sese inserunt. Quinta, vt ceteræ omnes, e foramine prosilit, inter quartam & quintam vertebram sito, bipartitur, eiusque altera pars quintæ coniugationi inseritur, ac proinde eiusdem sequitur diuaricationem. altera verò sextæ consociata, ei obsequitur & quoquouersus vna cum ea producitur. Sexta e sextæ vertebræ principio ducens originem, variè sese explicat funditque. nam primo quidem ad scapulas permeat, deinde verò ad septum transuersum, alióque pertingit. Septima e

pro-

proximo vertebræ foramine erumpens in brachium sese inserit, in caput, in ceruicem, & mox deorsum vergés in diaphragma fruticatur. Octaua haud absimili modo ex octaua pullulans, in brachium vlnamque propagatur. Nona tota fertur in extremas manus digitosque. Decima, ceteraque omnia, ex dorsi vertebris, lumbis, & osse sacro orta coniugia, sexcentis propemodum surculis quoquouersus sese fundunt. Et quidem ex singulis dorsi vertebris singula manant neruorum coniugia. Prima quidem coniugatio, e prima eius vertebra manans, nona est, si spinæ ordinem sequamur. nam post octauam spinæ vertebram, dorsi vertebræ incipiunt ad os sacrum perreptantes. qua quidem coniugatione explicata ad alias aggredi oportet. Omnes, e dorsi vertebris fluentes, neruorum coniugationes sunt numero duodecim, quæ longè, latèque fruticantes vndequaque pertingunt. nam & in musculos mesopleuros sese inserunt, in eos, qui spinæ incumbunt, in abdominis musculos, atque thoracis, omnesque huius partes; in humeros, in scapulas, in cetera. Qui verò e lumbis profecti sunt nerui aut posteriores externosq; musculos adeunt, aut neruis, e sexta cerebri coniugatione profectis, confusi in interiores musculos peruadunt. Demnm ex osse sacro oriunda neruorum coningia, in crus omnia fruticantur. Hæ sunt omnes e

ce-

cerebro vertebrisque orta neruorum coniugia, breuissima epitome compræhensa. quæ quidem omnia sunt numero octo ac triginta. nam e cerebro octo manant, ex medullæ spinalis superiori parte ad vsque dorsi vertebras totidem, cum totidem sit vertebræ; ex dorsi vertebris duodecim; ex lumbis quinque, totidem ex osse sacro.

Iam verò hi omnes quotquot sunt nerui ea de causa fabrefacti sunt a natura, vt sentiendi mouendique facultatem e cerebro haurientes singulis quibusq; partibus eam impertiantur. per neruos enim tanquam per ductus ac fistulas vis animalis e cerebro vndequaque manat, quoquouersus peruadit. Hoc iam inde ab eo tempore, quo Galenus medicinam planè illustrauit, fulciuit & in perfectissimam methodum redegit; ratum semper firmumque fuit; nemine vnquam contradicere, imò nec in quæstionem disceptationemque vocare auso. Nos verò, qui non planè oscitanter in diuinis Hippocratis monumentis a primo ferè artis tyrocinio versati sumus, de eo tanquam nō planè explorato, & apertè Hippocratis sentētiæ repugnante, publicè priuatèque disseruimus: non quidem eo consilio, vt quod apud Galenum atque omnes planè medicos antiquos ac recentiores, quod apud Academias omnes ratum iam firmumque fuit, ratione & experimento comprobatum; labefactaremus:

sed

sed vt clariùs veritas innotesceret, & aliqua veritatis lux Hippocratis doctrinæ affulgeret. Hippocratis autem locus est lib. de Natura Ossium 17. *Ossa corpori firmitatem, rectitudinem & formam prabent: Nerui verò flexionem, contractionem & distentionem: Carnes autem & cutis omnium colligationem & connexionem: Vena* (cuius nomine etiam arterias intellige) *per corpus diffusa spiritum, fluxionem, & Motum exibent.* Quid apertiùs? Venæ arteriæque motum exibent. & sanè si rem paulò altiùs perpẽdere lubeat, haud planè incongrua videbitur. Vis mouendi, quæ maxima interdum, ac velocissima sit oportet, cum athleta lucta aut pugilatu maximè contendit, cum vehementissimo robore alium propellit, cum velocissimo cursu quasi volat, non e cerebro per neruos deriuari posse videtur, tum quia copiosa & vberrima, ne deficiat; tum quia valde calida, tenuisq; sit necesse est, vt promptè, ictuque oculi ad artus aduolet. ergo nõ e cerebro, in quo spirituum longè minor copia, quàm in corde; non per neruos, per quos pauciores, quàm per venas & arterias in partes artusque deriuantur. verisimiliùs ergo videtur, mouẽdi facultatem ex corde vberrimo spirituum fonte, per arterias amplos ac patentes ductus in artus, summa contentione motos atque agitatos, deriuari. Quod si celeritatem illam summam citharistæ spectemus,

vix nobis persuadebimus, incredibilem illam manuum celeritatem ex spiritibus nasci, non quidem feruentibus in corde, sed frigescentibus in cerebro; nō attenuatis in caloris foco, sed crassefactis ac propemodum torpescentibus in *Sede frigida & glutinosa*, vt Hippocratis verbis vtar; non per expeditas patentesque arteriarum vias, sed per angustos imò cęcos neruorū ductus. vix enim credibile videtur, spiritus, motus auctores, vt celerrimum eiusmodi motū edant, necesse esse, vt e corde calidissimi ac tenuissimi profecti in cerebrum peruadant, vt ibi refrigerati ac crassefacti per impeditas neruorum vias, per cęcos eorum ductus ad artus deducantur potius, quàm sua vi agantur.

Inquies, quid verbis opus esse? quid rationibus? non ne experimento constat apertissimo, scisso neruo vulneratoque, imò verò puncto artus motum interire? quid igitur clarius docere potest, mouēdi vim per neruos e cerebro deriuari? Firma sane ratio, apertum experimentum: sed caue, ne oscitanter potius, quàm acutè agas. Scisso neruo læditur vel etiam planè interit motus: fateor: Ergo per neruum vis mouendi deriuatur in artus; peruicaciter nego, neque gratis. Nerui sunt præcipua ac necessaria motus (quod de motu dicitur, de sensu idem ferè intelligas) instrumenta, nempe quia *flexionem, contra-*

ctionem ac dissentionem præstant, non enim flecti potest artus, non contrahi, neq; distendi laxarique sine neruo, vt docuit Hippocr. loco nuper laudato. Scisso igitur vulneratoque, eiusmodi flexionem, contractionem atq; adeò distentionem perire necesse est. Itaque ex eo, quod læso neruo læ datur motus, intelligere non possumus, neque certò conuincere, vim mouēdi per neruos in artus deriuari, sed solùm neruos esse præcipua ac necessaria motus instrumenta, quod Hippocrates etiam & fatetur & docet loco citato. Per arterias igitur vis mouendi e corde in omne corpus manat vberrima.

De sensu verò eadem ratio est; nam etsi nerui solùm, aut nerueæ tantùm partes sentiant, non tamen certò probatur, sentiendi vim e cerebro per neruos deduci & hauriri: nam partes omnes nerueæ sunt quidem sensus instrumenta, sed tamen vim ac facultatem ab arterijs mutuantur. ex his enim effluunt spiritus facultatem deferentes in partes sensu præditas, atque ita sensatio perficitur. Sicuti enim ex communi ac peruagata omnium sententia partes, ad quas nerui non pertinent, sensu tamen præditæ sunt, virtute nimirum, vt aiunt, per quamdam veluti irradiationem e neruis transfusa; ita nerui etsi sensiferi non sint, sentiendi tamen vim ab arterijs mutuati planè sentiunt. Itaque neque id

conuincit, quod in medium afferri poteſt, Nerui maximè omnium ſentiunt, ergo ſenſiferi ſunt, ſentiendi nimirum faculta-tem deferentes: quia ex eo, quod maximè ſentiant, maximum eſſe inſtrumentum ſuadent, ad ſentiendum neceſſarium; non verò ſenſiferos eſſe.

Hæc non eò ſpectant, φιλίατροι, vt vobis perſuadeant, neruos non eſſe ductus, qui mouendi ſentiendiq; facultatem e cerebro haurientes vniuerſo corpori tradāt. Si enim id agerem, vt ea probarem, ſanè apoplexiam, epilepſiam, & conuulſionem venarum, non neruorum vitio naſci oſtenderem ex Hippocrate plurimis in locis, ex Galeno, ex Aretæo, ex Sallio, ceteriſque. Ergo, inquies, apertè pugnant Hippocrates & Galenus, apertè vterq; ſibi mutuo cōtradicunt: ſanè prima fronte id omnino videtur, ſed tamen aliqua iniri poteſt ratio, per quam hi medicinę principes veluti ſimultate depoſita concilientur. Calor eſt, qui omne in animali fungitur munere, calor, inquam, ſpiritibus inſitus. Calor enim, inquit Galenus, vel eſt anima vel præcipuum animæ inſtrumentum, qui omnia in viuente peragit. Itaque ſpiritus animales per neruos e cerebro deducti, cum & copia ſint pauci, & calore frigidiuſculi, adeò vt ad vehemētem motum ac celerrimum impotentes ſint; e venis & arterijs in neruos conuolant ſpiritus calidiores, tenuiores,

rea, vberiores vt ijs laborantibus suppetias ferant. Si mediam hanc viã ineamus, haud planè incongrua loquemur, & ab Hippocrate Galenoque non omnino aliena. Sed vt vt est, illud ratum sit, neruos vera esse instrumenta sentiendi, mouendiq; facultatis, verà organa vtriusque virtutis communia, cuius gratia hanc de neruis dissertationem instituimus.

De Organis Externorum Sensuum, & Primo de Oculis & Visus facultate Memb. 3.

COmmunibus sensus motusq; instrumentis enarratis, ad particulares aggredi oportet: & quia sensus motum dignitate præstat, & oculus ceteros sensus longè antecellit, ideo de sensu primò oculoque agendum est. Oculus est visus instrumentum mirabili arte constructum ex tribus humoribus, albugineo, chrystallino & vitreo, ex septem membranis, humores illos continentibus, adnata, cornea, vuea, aranea, retiformi, secundina, atque dura. Hæ omnes quamuis nomine distinctę sint, re tamen, vna excepta adnata, cõueniunt. nam cornea & dura vna est eademque tu-

nica; vuea & secundina eadem; eademq; aranea & retiformis. sortita sunt varia diuersaq; nomina ob varios, quos præstant, vsus. Hisce tunicis humores variè discreti efformant oculum rotundum quidem ex anteriori parte, ex posteriori in acutum definëtem, pyramidis more. His accedunt multæ venæ, arteriæque multæ, musculi, nerui, præcipuè verò nobiles illi Optici dicti, per quos e cerebro videndi facultas in oculos inseritur. nam hi e posteriore inferioreque cerebro profecti in medio itinere sese veluti cruce facta, siue potius χ græca, intersecant atque miscentur: inde disiuncti alter alterum oculum petit, seseq; in chrystallinum humorem inserit. Cum verò duas tunicas habeant a tenui duraq; menigne profectas, alteram expandit in tunicam Vueam, alteram in Corneam, & ita spiritus animalis e cerebro fertur in chrystallinum pręcipuum visionis organũ. Oculi igitur, mutuati e cerebro per hosce neruos facultate, corpora sibi obiecta vident, eorumque species per eosdem opticos Phantasiæ obiectant. Vtrũ verò emissis effusisque ex oculo radijs fiat visio; an externarum rerum speciebus in oculum confluentibus, implicitum satis & inexploratum est. Antiqui penè omnes philosophi censuerunt, visionem fieri emanantibus ex oculo opticis spiritibus, vt Pithagoras, Empedocles, Plato, Democritus, Epi-

Epicurus, Chrysippus, ceterique omnes Academici ac Stoici, vt Laurentius ordine omnes enarrat. Aristoteles, omnibus peripateticis assentientibus, censet receptis in oculum obiectorum speciebus fieri visionem. Galenus verò Peripateticorum & Academicorum Stoicorumq; pacificationi sese interponens, vtrumq; asserit, emitti nempe quippiam ex oculo, recipique ex obiecto quippiam. Et sanè ex obiecta re species opticas emanare, illud meo quidem iudicio planè conuincit, quod in speculo quisque videat suam imaginem: quod profectò non contingeret, nisi ex obiecto in speculum species effluerent. Illud etiam id ipsum fideliter suadet, quod alter in aqua (meum est argumentum) alterius imaginem videat, in altera fluminis ripa stantis: argumentum id est apertissimum, species ex alio in aquam effluxas angulo facto in alius oculum flecti. non enim alius obtutum figit in alium, sed in aquam, e qua species in oculum feruntur.

Quod verò aliquid etiam ab oculo effluat, Galenus facit vt credam; nam & lib. de Vsu Par. & de Placitis id apertissimè profitetur. Facit, inquam, Galenus id vt credam, quia rationem nullam video, quæ id suadeat. nam quia basiliscus obtutu hominem interimat, quia mulierculæ oculis fascinare dicantur, quia menstruata mulier speculum inficiat, quia luporum aspectus

raucum reddat hominem, quia Tib. Cæsar solo aspectu attonitum reddiderit militē, sunt meræ nugæ, vt præclarè Laurentius, a quo horum plurima hausimus (quæ enim ex alijs promo, promptisse vltro cōfiteor, ne auctor sua laude, magno labore parta, fraudetur) censet. Hæc hactenus: nam & quæstiones hìc leuiter, ac primoribus, vt dicitur, labris degustare; & anatomen rudi quodam modo tractare, tyronum captui consulentes, principiò statuimus.

De Auribus & Audiendi facultate Memb. 4.

AVres iure optimo ab Aristotele dicuntur disciplinarum instrumenta, auditus earumdem sensus, cum ad omnes artes, scientiasq; capessendas sint non modò vtiles, sed planè necessariæ. nullus enim est, qui auditu carens, non artes scientiasq; solùm ignoret, sed loquutionis etiam non sit expers: instrumentum sensusque, est adeò necessarius, vt *Etiam dormientes eo egeamus*, vt est apud Ciceronum 2. de Nat. Deorum. Duplex ab Hippocrate censetur auris, externa, internaque. Illa est, quam sensu cognoscimus: hæc, quam intus latere, verumq; esse auditus organum ex ana-

tome

tome intelligimus. Itaque ea, quippe satis nota, prætermissa; hanc breuiter indagabimus. Quatuor hic meatus: primus oculis patet, angustus, oblongus, rotundus, tortuosus, per quem aër verberatus ingreditur: hunc terminat finitque tenuis, densa, siccaque membrana, Tympanum dicta, quò verberatus externus aër appellit. Alter, cochlea vel puluis nominatus, post tympanum patet, in quo implantatus aër, præcipuum auditionis organũ, coercetur. Plurima hinc inde organa sita sunt, hanc caueam meatum ve efformantia, vt tria ossicula, chorda, musculi, fenestellæ in palatum vergentes, & alia ex anatomicis subtiliùs petenda. Tertius meatus est Labyrinthus, ab anfractibus & cuniculis, quos variè hinc inde agit, nomẽ adeptus. Quartus a Fallopio Cochlea, (quo nomine secundus ab Aristotele vocatur) ab alijs cæcus. In hæc autem instrumenta mirabili a natura arte fabrefacta neruus auditorius e quinta coniugatione deductus inseritur, per quem vis sentiendi, siue spiritus animales, & e cerebro ad aures ducuntur, & ab auribus ad cerebrum feruntur soni species; fitque auditio. De qua animaduertendum est, sonum esse verum auditus obiectum, vt visus color esse dicitur. Sonus autem est qualitas, ex verberato aëre a duobus corporibus duris solidisque inter sese collisis, emanans: quæ quidẽ qualitas

cum per aërem, cui inhæret, in interiorem aurem fertur, seseque in illos meatus aut caueas insinuat, primò ad tympanum appellit, tenuem nimirum siccamque membranam, quæ fini primæ caueæ subtenditur: hæc pulsata resonat instar tympani, & circumiacentibus officulis aëreque vernaculo seu implantato secundę caueę sonum impertitur, per quem deinde aërem sonus, fenestellas iam prætergressus, in labyrinthum permeat; inde in cochleam, neruũq; auditorium, pręcipuum auditus organum: per quem deinde sonus ad phantasian pertingit, quæ iudex est æquissimus soni eò appulsi.

De Naso & Olfactu Memb. 5.

NAsus, vt auris, externus internusque est. ille oculis patens ex ossibus constat, cartilaginibus, membranis, musculis, neruis, venis, arterijs, atque hæc omnia colligante cuti. Internus verò nasus, qui verum est olfactus instrumentum, duabus coagmentatur partibus, osse ethmoide & processu mamillari. Os in media frontis basi ad summam nasi radicem situm est. Duæ præcipuè sunt eius partes, altera cribrosa, hoc est, instar cribri foraminibus per-

peruia, per quam aër odorque inſpiratur: altera ſpongioſa, in qua inſpiratus aër alteratur, vt ſpiritibus animalibus gignendis aptior euadat. Proceſſus verò mamillaris eſt neruea quædam ſubſtantia, ſiue mauis, ipſi nerui molliores, tunicíſque ſpoliati, ac duobus tuberculis mammarum inſtar extuberantes, atque ſummo narium oſſi inſidentes. hi ſunt præcipua odoratus organa. nam odorabilis obiecti ſpecies, ſiue vt veriùs loquar, exhalationes illæ vaporoſæ, e re odorata manantes, eòque pertingentes a facultate in eo inſita excipiuntur atq; ſentiuntur: indeq; ad communem appellatum ſenſum deferuntur. Vtrum verò Olfactus per reales qualitates fiat, an potius per ſpecies intentionales, vt vocant, non hìc diſcutiendi locus: in Quæſtionibus hęc diſcutiemus.

De Lingua & Guſtatu Memb. 6.

LIngua, guſtatus organum, ex varijs eſt cōſtructa partibus, carne propria, obuoluētibus eam membranis, tribus neruis per eius corpus effuſis, decem muſculis, venis arterijſque plurimis, freniculo, ac valido ligamento. Caro ſpongioſa eſt, vt ſapores excipiat ebibatque; tenuiſſima te-

gitur membrana eaque amplis poris peruia, vt sapores admittat longè facillimè: neruos excipit e tertia quartaque coniugatione, vt exactiùs sentiat sapores, sciteq; discernat. Ceteras partes ad motũ potius, quàm ad gustatum admittit. Fit ergo gustatus, cum sapor, vel, vt alij contendunt, (cum quibus certè nullus contendam,) cum eius species per membranæ poros ad linguæ corpus neruis obductum peruadentes ab sentiente anima percipiuntur. Iam verò de lingua hic agimus, vt gustatus, non vt loquutionis organum est. hæc igitur fa**tis sunto.

De Cuti & Tactu
Memb. 7.

SEnsuum vltimus Tactus est, cuius organum præcipuum est cutis. nam licet membranæ omnes tactus instrumẽta sint, tamen quia cutis inter membranas temperatissima est, ideò ea censetur præcipuum instrumentum. Præcipuum autem externi tactus: nam interni sunt membranæ interiores. *Cutis igitur membrana est omnium crassissima ex sanguine semineque genita, mediocri temperamento prædita, vt omnes obiecti differentias dignosceret.* est veluti caro neruosa, vel neruus carnosus: non admodum

dura

durá eſt, vt omnes obiecti ſpecies promptè exciperet, non admodum mollis, vt receptas conſeruaret. In Mulierum papillis, virorum pudendis, vtriuſque digitis, ac manus vola exquiſito ſenſu prædita eſt. Quomodò autem fiat tactus, tactus ipſe docet. itaque pluribus quid opus?

De Muſculis & Motu Memb. 8.

HOc primum ſecundę ſectionis caput, in multa membra partiti ſumus: cum enim inſtrumenta omnia ad principes facultates, ad externos ſenſus, atque ad motum edendum pertinentia complectatur, ſingulis membris inſtrumenta ſingula tractare neceſſe fuit. Ergo internorum externorumque ſenſuum organis explicatis, Motus inſtrumenta perſequamur neceſſe eſt, nempe vt Animali facultati ſeruientia membra tractatu abſoluamus.

Itaq; adæquata motus organa Muſculos cenſere oportet. *Muſculi autem ſunt organa ex carne, neruis, villis, venis, arterijs & tunica ad motum voluntarium conſtructa*: ſic enim ex Galeni & Laurentij deſcriptione integram abſolutamque muſculi definitionem conſtituimus. Fit igitur motus cum anima, aut mauis dicere, voluntas aut boni

ſpe-

ſpecie capta, aut mali perculſa, vel ad amplectendum incenditur, vel ad euitandum deterretur. Quarè pro libito tranſmittens è cerebro per neruos vim animalẽ ac motiuam ad muſculos, ſtatim eos contrahit, hi contracti contrahunt tendines, tendines oſſa, oſſaq; proinde contrahunt mouentq; totum corpus, vel eius partem, quam anima voluerit. Hæc pauca dixerim de motu muſculiſque, plura ſanè dicturus, ſi epitomes ratio poſtularet, aut permitteret.

De Corde & Vitali facultate Cap. 2.

Organis animalis virtutis in primo ſecundæ ſectionis capite enarratis, imò & omni eo, quod ad eam facultatem ſpectat, diligenter perſpecto ordineque non vulgari enucleato; ad ea aggredi oportet, quæ Vitalis facultatis ſcientiam compræhendunt. Cor præcipuum eius inſtrumentum eſt, quod ab anatomicis mediciſque omnibus deſcribitur, *Vitæ principium, inſiti caloris focus, vitalis facultatis ſedes, ſpirituum ſeminarium, arteriarum ſcaturigo, pulſus & reſpirationis auctor*. Eius figura pyramoidis eſt, & nuci pineæ non abſimilis; quippe ex ampliore baſi ſenſim in mucronẽ deſinat. Situm eſt in medio thorace: æquè enim di-

distat a sterno, ac dorso; æquè a dextris ac sinistris constis; a clauiculis, & diaphragmate. eius tamen mucro seu cuspis paulullum vergit in sinistram partem infra papillam vbi pulsus apparet. Constat ex carne, adipe, venis, arterijs, villis, neruis, ac tunica peculiari. Mole paruum est, & quò quisq; audacior ac magis cordatus, eò minori corde præditus est: & econtrario. vnde, vt ait Laur; lepores, cerui, mustelæ, asini maximum habent cor: leones verò aliaq; confidentia audaciaque animalia longè minus. Duos habet ventriculos aut sinus, dexterum, sinistrum. ille Sanguineus dicitur, quia sanguinem e vena per diastolen attrahit, coquit, attenuat, purioremq; eius partē sinistro impartitur, spiritus gignendi causa; impuriorem pulmonibus nutriendis transmittit. Sinister verò sinus focus est, & vera caloris & spirituum officina. ibi enim implantatus est atq; penitus insitus natiuus calor: ibi sanguis in spiritus elaboratur, indeque per arterias perfecti iam spiritus in omne corpus ducuntur. Duas etiam auriculas, hoc est, mollia quædam & cauernosa corpora, ambobus vētriculis respondentia, cor habet, nō aliam ob causam, nisi vt sanguis & aër in eis præparetur antequàm ingrediantur dexterum sinistrumq; ventriculum, vt follium instar cor refrigeretur, vt ait Hippocrates. Tegitur concluditurque Pericardio, vt externas eludat

iniu-

iniurias. De venis; quæ cordi inferuntur, de arterijs, quæ inde manant, de ceteris eius partibus accuratiùs disputare, non hìc locus, ne Institutionum vice anatomen construamus, res profectò si non inutilis; certè a nostro aliena proposito. Illud solùm adiungo, instituto nostro necessariũ; cor perpetuo motu cieri, nec, viuente animali, vnquam quiescere: Diastoles nempe & Systoles motu agitur, hoc est, dilatatione & constrictione. Diastole expanditur cor, eiusque sinus, vt vel sanguinem e vena caua sugat in dexterum ventriculum; vel aërem per arteriam venosam in sinistrum sinum hauriat ac deducat. Ergo in diastole cor secundum longitudinem breuius factum, augescit secundum latitudinem. Systole verò, qua contrahitur & quasi labitur ac concidit, vt fuligines, e caloris foco spirituumque officina exhalantes, foras propellat, contrarium experitur. nam subsident eius latera longiùs productum, extensis nimirum & quasi elongatis eius basi & cuspide. atque lateribus ad mutuum ferè contractum concidentibus.

Iam verò cor hac ratione fabrefactum sedes est ac domicilium Vitalis facultatis, quæ nil aliud est, quam *Vis illa, quæ spiritus vitales & influentem partibus calorem gignit & vndequaque diffundit, vt vita conferuetur.* Huius facultatis primaria præcipuaq; functio est spirituum generatio calorisque in-

influentis. nam, vt innuimus paulò superiùs, e dextro cordis ventriculo purior sanguinis portio a sinistro sinu hausta; & is, qui inspiratur a pulmone, externus aër attractus promptè vertitur in spiritus, quos, quia vitam ad interitum properantem reuocat ac tuetur, vitales appellamus. Quibus spiritibus natiuus calor inseritur deduciturque ac influit per arterias in omnes corporis partes, vt propterea influens meritò dicatur.

De Arterijs & Pulsu Vitali facultati seruiente Instrumento Memb. I.

VErùm quia in spirituum generatione necesse est, vt cor & attrahat externũ aërem, & sanguinẽ sugat ab dextero sinu: imò & expellat fuligines, e magno sinistri sinus calore exhalantes: propterea Pulsum edere necesse fuit, quo vtrumque facilè præstare posset. Itaque secunda vitalis facultatis functio est Pulsum edere siue efficere, quo attrahat, quo expellat: attrahat quidem dilatatione ac diastole, expellat verò constrictione ac systole: attrahat sanguinem & externum aërem; expellat fuligines

gines & excrementa, quæ in spirituum generatione nascũtur. Ceterùm illud prætereundum non est, Primariam ac maximè a natura expetitam vitalis facultatis functionem esse spirituum generationẽ; Pulsum verò esse veluti secundariam ac seruientem. Natura enim id agit, id viribus neruisq; omnibus contendit, vt spiritum caloremq; gingat, quo laborantes ac penè tabescentes partes reficiat ac restituat. hoc cum præstare nequeat, nisi perenni motu diastoles ac systoles cor agatur, ideò Pulsum edere constituit. Iam verò cum e corde prodeant arteriæ, eiusq; veluti asseclæ & pedissequæ sint, factum est, vt etiam arteriæ eodem quo cor agantur motu diastoles & systoles, sintque instrumenta Pulsui necessaria.

De Respirationis Instrumentis deque ipsa Facultate Memb. 2.

PVlsui affinis est respiratio, quæ quadruplici instrumẽtorum genere perficitur, Larynge, Aspera arteria, Pulmone, & Musculis thoracis. Larynge enim exceptus aër per asperam arteriam in pulmones thoracis musculis enitentibus illabitur attrahiturque. *Larynx est corpus quoddam cartilagineum*

neum aspera arteria impositum tanquam caput & operculum, dico tanquam operculū, quia larynx tres habet partes organicas (mitto similares, venas, arterias, neruos.) glottidē, epiglottidem & musculos. Glottis est rimula, per quam ingreditur egrediturque aër. Epiglottis est operculum quo glottis tegitur, ne quippiam externum ingrediatur in asperam arteriam ac pulmones. Musculi mouent epiglottidem aperiunt, clauduntq; glottidem, vt aër ingredi & egredi liberè possit. Aspera verò arteria sequitur Laryngem, quæ *ductus quidam est ac fistula, a larynge ad pulmones per quam attractus aër in pulmones inseritur*. Corpus est cartilagineum, durum, rotundum, membranis cinctū & interiùs & exteriùs, venis, arterijsque munitum, in pulmones desinens & implātatum. Pulmo est corpus spongiosum constans ex propria carne, seu mauis dicere, Parenchimate, laxa, rara, & spongiosa, vt facilè attractum aërem excipiat, facileq; attolli deprimiq; possit ad inspirandum expirandumque aërem ac fuligines. Præter membranam, qua continetur tegiturq; eius substantia, constat ex Vena arteriosa, Arteria venosa, & Aspera arteria. Vena arteriosa e dextro cordis sinu prodiens in eius substantia inseritur nutritionis causa. Aspera arteria per eius parēchima diffusa aërem toti pulmoni elaborandum committit. Arteria ve-

venosa e sinistro cordis vētriculo manans sese penitùs inserit atque implantatur in oscula asperæ arteriæ, vt & aërem a pulmone elaboratum attrahat, cordiq; transmittat, & a corde fuligines haustas in asperam arteriam euomat, iamiam per os extrudendas. Hæc igitur sunt Respirationis instrumēta. fit ergo respiratio cum pulmo dilatatur aërem inspirans frigidiorem, spiritus vitalis gignendi causa, & coarctatur expirans calidiorem cordisq; fuligines, vt spiritus emundentur, & cordis æstus temperetur. Itaque vt pulsus ex duplici conficitur motu, diastole & systole; ita respiratio ex dilatatione & coarctatione: dilatatione externum aërem inspirans, coarctatione internum expirans. Vtrum verò hi motus naturales sint, an animales & voluntarij, in Quæstionibus examinabimus.

De Organis Facultatis Naturalis, deque ipsa Facultate. Cap. 3.

ETsi nostrum institutum est, Organa naturalis facultatis primariò enarrare, quia tamen de facultate etiam, cuius gratia illa fabrefacta sunt, agendum nobis est; ideò oportunè me egisse existimo, si facultatis species, breuemq; eius epitomen vo-

vobis ob oculos ante posuerim, quàm de ipsis instrumentis agere incæperim. Naturalis igitur facultas vel indiuidui est, vel speciei, nimirum vel ad indiuidui conseruationem à natura insita est animali, vel ad propagationem speciei. Quæ indiuiduum spectat, Altrix est & Auctrix. *Illa est quæ chylum in hepate in sanguinem commutans, corporis partibus alimentum præbet.* Hæc verò nempe Autrix *est, quæ corpus certo tempore ad constitutam quandam molem auget.* Vtriusq; ferè ministræ ac seruientes facultates sunt Attractrix, Retentrix, Concoctrix, Expultrix: quibus addere possumus eam, quæ Apponit, Agglutinat, Assimilat. Attractrix quidem conuenientem partibus alimentum attrahit. Retentrix verò attractum alimentum tamdiu retinet, dum perfectè elaboretur; Coctrix attractum retentumque coquit, hoc est, ita elaborat perficitque, vt partibus alendis sit idoneũ. Expultrix demum superuacaneum, quod relictum est, eligit expellitque. Est & alia, quæ non contemnendo munere fungitur, attractum enim coctumq; alimentum partibus apponit: est quæ idem agglutinat; est demum, vt perficiatur nutritio, quæ assimilat appositum agglutinatumque alimentum.

Quod facit ad Generatricem, *hæc vis illa est, quæ animal sibi simile gignit ex semine sanguineque materno.* non simplex est, sed

ex

ex duabus componitur facultatibus: siue duas alias ministras sibi vendicat, Immutatricem & Formatricem, *Immutatrix est quæ semen sanguinemque sua vi ita afficit, vt ea immutet vertatque in substãtiam animalis procreandi idoneam*. cum enim primùm in vterum eiaculatur semen, ac sanguis maternus cum eo commiscetur, vis vteri Immutatrix variè illa tractat afficitque, diuersè agit & immutat, adeò vt tandem ea reddat habilia &, ita dicam, obedientia vi formatrici. Hæc itaq; materiam ita subactam ab Immutatrice excipiés, promptè eam in corpus efformat omnibus distinctũ partibus. itaque *formatrix est quæ toti corpori, singulisque eius partibus decentem speciem formamque tribuit*. Sed de his omnibus singillatim ac copiosiùs agendum nobis erit, cum de Instrumentis agemus. Hæc quasi rudimenta quædam, ac veluti prolegomena sunto.

De Iecinore Naturalique facultate Memb. I.

I*Ecur, est viscus concreto sanguini simile, venarum omnium principium, generandi sanguinis instrumentum, spiritusque naturalis officina*. Constat autem ex proprio parenchi-

chimate, venis, arterijs, neruis, membranis. Parenchima est propria eius substantia aut caro, quæ incrassatus concretusq; sanguis videtur. per hoc disseminantur venæ cauæ portæque radices: imò verò quasi in fœcundum solum ita inseruntur atq; implantantur, vt sanguinem inde hauriant omnibus partibus communicandum. Arteriæ verò non in totum eius corpus, funduntur vt venæ, sed in concauam solùm eius partem, quippe hæc calore spirituq; fœcundiori ad sanguinem gignendum opus habeat. Nerui exiles sunt & exigui, nec in substantiam visceris inserti, sed in membranam, quæ ambit eam, coercet atq; amplectitur. figura igitur varia est: Suprema & extrinseca eius pars gibbosa est ac rotunda: infima & extrinseca est concaua, & non adeò, vt illa, lauis. Temperamento præditum est calido humidoq; vt sanguinem eadem temperie gigneret, hoc est aptum ad naturalem calorem, humidumq; radicale reficiendum. Nectitur diaphragmati, peritonæo, costis nothis, xiphoidi & vmbilico proprijs ligamentis. Cerebro etiam neruis intercedentibus, cordi arterijs & vena caua, stomacho intestinis, lieni splencio & mesenterico ramo. Immo verò, nulla corporis pars est, cum qua iecur affinitate aliqua & communione non sit coniunctum medijs venis. Ita constructum concinnatumque iecur, a vi naturali

non

non solùm informatur, sed planè perficitur ad hæmatosin, sanguinemque gignendum, ad impertiendam inferendamque naturalem virtutẽ omnibus partibus. nulla enim pars est, quæ naturali vi prædita non sit, quæ non attrahat, nõ retineat, coquat, expellat, sibi non apponat, agglutinetque aut in propriam substantiam non conuertat. Ceterùm vt hæc omnia palam fiant, vobisque magis explorata sint, & vim præcipuè naturalem, quæ *Prora*, vt dicitur, *& puppis est*, quæq; per sanguinem ex hepate deducitur in omne corpus; necesse est paulò altiùs hæmatosin repetere & de Chylo verba facere. Sit ergo

---

De Instrumẽtis Præparantibus Ore atque Ventriculo, Deque Chylosi Memb. 2.

Ministrarum partium ac seruientium Iecinori, præcipuo naturalis facultatis instrumento, alias diximus esse præparantes, alias expurgantes, alias demum deducentes. Organa, quæ præparant, os est, & stomachus. Os terit manditque alimentum, atq; adeò committit stomacho, faciliùs elaborandũ. Stomachus verò illud am-

amplectitur, calefacit, afficitque ita, vt in chylum vertat, hoc est, in substantiam quamdam ptissanæ hordaceæ non absimilem, vt inferiùs intelligetis. Os ex pluri-mis conflatum est partibus, dentibus, gingiuis, palato, lingua, faucibus, vuula, & paristhmiate. Dentes sunt verè ossa numeroq; sexdecim. Gingiuæ verè carnes: nam reuera solæ gingiuæ, & penis glans est caro, hoc est, pars similaris & indiuidua. carnes verò musculorum ex fibris constant villisue. Palatum superior est oris pars & veluti cælum, ideoque οὐρανὸς Græcis dicitur. Lingua, gustatus & loquutionis organum, eam figuram nacta est, quæ idonea esset & loquutioni & ciborum ingestioni, seq; proinde huc illuc promptè vertere posset. ex carne sibi propria constat, ex membrana eam obtegente, ex neruis, arterijs, venis, musculis, validoque ligamento. Fauces tota illa capacitas dicũtur, quæ hiante ore conspicitur. Vuula est caruncula fungosa e palato iuxta narium meatus in os propẽdens: sed reuera vuula dicitur & Vua cum morbida est, cum verò sana dicitur Gurgulio. Demum Tonsillæ, sunt duæ illæ glandulę iuxta isthmum sitæ: quæ, vt ait Laur; fauces, os, & linguam perpetuo humore irrigant. Ex hisce omnibus partibus duæ sunt, quæ conficiendo cibo maximè seruiunt, dentes, & lingua. Illi conterunt, hæc agens & volens huc

illuc alimentum, præstat, vt conficiatur ac mandetur faciliùs. Confectum igitur mansumq; alimẽtum ingeritur in stomachum, non attractum modò, sed etiam a lingua impulsum. Stomachus seu, vt magis propriè loquar, Ventriculus (nam reuera stomachus est fistula illa, per quam cibus descendit in ventriculum.) *Est cibi receptaculum, quò primùm illabuntur ea, quæ accepta sunt ore*. Membraneum est, omni villorum genere intextum, cauum, longum, rotundum, ac ductile, vt ingesta copiosiùs alimenta extensum capiat. Substantia eius membranea est, vt diximus, tribus tunicis constans, venulis, arterijsque innumeris & neruis grandioribus, per quæ vniuerso ferè corpori nectitur atque consentit. Tres sunt præcipue eius partes, superius os, os inferiùs, & fundum. Superius, quod verè os est, gulæ finis, ventriculique principium censendum est. hìc sedem fixit appetentia famesque: miram contraxit cum corde affinitatem ac sympathian; miram cum cerebro. illius quidem vicinia in caussa est: nam extremum cordis mucro parum distat a stomachi ore. huius verò *κοινωνία*, hoc est, neruorum communio. e cerebro enim insignes nerui ad stomachum ducuntur. Quarè experimẽto compertum a nobis est, quoties stomachi os malè habet, aut melancholiam vrgere, aut lypothiniã, aut quid simile: adeò vt meritò dixerit

Are-

Aretæus, *Stomachus eſt fons lætitiæ, cordi periculoſa vicinia.* Inferius autem orificium, græcè πυλωρὸς, latinè ianitor, quòd non ſecus ac oſtiarius quidam exitu prohibeat aſſumpta alimenta, ſitum eſt non in fundo ventriculi, ſed paululum ſupra, vt nimirum faciliùs cohiberet cibum imperfectè coctum. Horum vtrumque orbicularibus fibris contextum eſt, vt & corrugari, cum opus eſt, & laxari poſſit. nam ſuperius manſo ingeſtoque cibo contrahitur, ne, cum ſupini ſumus, in os relabatur alimentum; inferius ne idem dimittat, non adhuc perfectè elaboratum. Tertia demum ventriculi pars eſt fundum, verum alimenti promptuarium, & coctionis officina. hìc præcipuè ineſt vis illa ſpecifica, qua chyloſis abſoluitur. Concoctio quidem a calore fit, chyloſis verò a vi, & inſita ſtomacho proprietate. nimirum calor ventriculi agit in ingeſta aſſumptaque alimenta, eaque alterat, atque conficit: vnde iureoptimò ſagax & prouida natura, vt ventriculus vnumquodq; cibi genus etiam duriſſimum ſolidumque conficeret ac planè alteraret, locauit eum inter hepar, lienem, omentũ, inteſtina, diaphragma, ceteraſque partes, quæ calore laboranti vẽtriculo in alterãdo cibo ſuppetias ferrent. At verò ſic alteratum ſubactumque alimentum, peculiaris ſtomachi vis vertit in chylum. non enim calor, vt calor eſt, chyloſin perficit, ſed vis

illa peculiaris ac ventriculi propria. quod vel ex eo patet, quia nullibi mansum contritumue alimẽtum abit in formam chyli, etiam si validiori afficiatur calore. Itaque peculiaris illa vis, e stomachi forma manans, ab ore primùm præparatum cibum, mox a calore stomachi validè alteratum, vertit in chylum. Hic autem perfectus & absolutus e stomacho per pylorum elabitur in intestina, ibique tantisper moratus, dum perfectionem aliquam, si opus est, ab eorũ calore adipiscatur, promptè auidèque sugitur a venis mesaraicis, hepatiq; defertur. Quò cum peruenerit, statim eius quasi incudi redditur perfectiùs elaborandus, mutandusque in sanguinem. Hepar igitur peculiari sua vi chylum in sãguinem commutat. Sunt qui censent, chylum, cum per venas mesenterij ad iecur perreptat, rudimentum quoddam sanguinis induere, & nonnihil rubescere. Sed vide ne rubor iste non venarum mesenterij sanguificantium, sed potius alicuius mixtionis cum sanguine, in ijs nutritionis causa latente, soboles sit. Profectò *αἱμάτωσις* ex propria est hepatis facultate, peculiari eius vi, e forma specifica oriunda. Vtrum verò vis hæc parenchimati iecinoris insit, an verò eius venis, viri docti vocant in dubium & in quæstionem. Iacobo Schenckio posterior probatur sententia, imò multis argumentis videtur fulciri. Sed ego

qui-

quidem non video, cur venis in hepate implantatis atque dispersis tanta vis tribuenda sit. Neq; video, cur parenchimati tantum detrahēdum, vt ineptum sanguini gignendo instrumentum habeatur. Sanè arterijs non ea vis inest, quę spiritum illum vitalem generat: non ea facultas, quæ calorem vitæ principium ac fundamentum gignit. Sed fistulæ tantùm habentur, per quas, tanquam per ductus ac tubos, spiritus & calor e corde haustus in omne corpus deducatur. Sic planè habendæ sunt venæ, ductus nimirum ubique, per quos ex hepate, sanguinis officina, architecto ac fonte is in omnes corporis partes deriuetur. Illud tamen peruicaciùs non negauerim, aliquam immutādi chyli vim inesse tùm venis mesaraicis, tùm maximè ipsius hepatis. fortasse enim chylus in ijs venis coërcitus informatur quoquomodo, atq; aliquod sanguinis rudimētum adipiscitur. Sed tamen vis illa magna & admiranda qua chylus in perfectum absolutumque sanguinem migrat, nonnisi hepatis parenchimati accepta referenda est. Vt igitur explorata sit sanguinis generatio, eiusque distributio, ordine omnia atque per epitomen repetenda. Ore mansus contritusque cibus labitur in stomachum, ibiquę tandiù manet, donec ita alteretur atq; afficiatur, vt in chyli formam redigatur. Mox per inferius hostium elapsus in intestina, fugitur

a venis mesaraicis, suctusque defertur ad hepar: & primò quidem committitur atq; concreditur venæ portæ radicibus, per hepatis substantiam propagatis, vbi attenuatus in hepatis substantiam inseritur, seseq; côdit, perfecti sanguinis formã adepturus. Inde verò maxime per venam cauam, quæ e suprema hepatis parte prodit, omni corpori transfunditur, vt partes omnes, quotquot sunt, nutriat. id verò qua ratione fiat, ostendam suo loco, cum de organis distribuentibus agam. Hactenus organa præcipua facultatis naturalis, i. Altricis & Auctricis; hactenus seruientia atque principibus præparantia: sequitur vt de Expurgantibus agamus, quæ nimirum excrementa excipiunt, in organis tum primarijs tum præparantibus genita.

De Instrumentis Facultati Naturali seruientibus Expurgando Excrementa, idest, de Intestinis, Cista Fellis, Liene, Emulgentibus, Renibus, Vesica Memb. 3.

Coctum in stomacho alimentum, in chylum mutatũ, & e pyloro elapsum in

in intestina, non totum in hepar per venas mesaraicas repit; sed tenuiores solùm ac puriores eius partes, fæcibus ac repurgamentis in intestinis subsidentibus. *Intestina itaque sunt organa excipiendis excrementis, in prima coctione genitis, dicata.* Animaduertendum tamẽ est, licet intestina excipiant excrementa, non tamen censendum est, hunc solùm esse eorum munus. alterant enim nonnihil, distribuuntque chylum in iecur. Possumus igitur cum Laurentio describere intestina. *Oblonga, caua, rotundaq; corpora, ab imò ventriculo ad anum extremumque podicem ducta, coquendis aliquantulum alterandisque cibis, & chylo in hepatem distribuendo, ac demum excipiendis fæcibus instituta.* Bipartita sunt in Crassa ac tenuia. Vtraque tripartita, illa in Cæcum, Colon, & Rectum. hæc in Duodenum, Ieiunum, & Ileon. Tenuia a pyloro incipiunt: crassa ano terminantur. Omnium vna ferè eademq; structura est. constant enim omnia ex tribus tunicis, venis, arterijs, neruulis, fibrisque omnis generis. Distant autem a crassis tenuia tunicarum tenuitate: crassa a tenuibus earumdem crassitie. Distant & munere: nam tenuiorum munus est, e ventriculo elapsum chylum excipere, condere ac distribuere, adde & alterare, si asserere lubet. Crassorum verò officium, non nisi fæces colligere exturbareque. Hæc paucula dixerim de Intestinis, vt recipiendis

excrementis primæ coctionis sunt organa a natura dicata, vtq; proinde instituti nostri ratio postulat; plura dicturus in *Epitome Anatomes*.

Chylus ab intestinis ad iecur profectus, nouam subit coctionem, & in sanguinem elaboratur. ergo vt in prima coctione excrementa nata sunt, instrumentaque ad ea excipienda à natura fabrefacta: ita in secunda multa nascuntur excrementa, multaq; proinde organa, quæ illa expurgent. Verùm quia longè perfectior est secunda, quàm prima coctio, longè plures etiam fæces & excrementa inde manent, necesse est. Itaque prouida natura triplex excrementorum expurgandorum instrumētum hepati fabricauit: primum fellis vesicam, alterum Lienem, tertium renes, emulgentes, & vesicam. Fellis cista biliosum emungit excrementum: lien melancholicum emulgentes renes & vesica serosum. Vasculum illud, bili expurgandæ dicatum, membraneum est, vt laxari facilè, & contrahi possit: triplici villorum genere contextum, rectis ad attrahendam bilē, transuersis ad retinendam, orbicularibus ad expellēdam. Figura est oblonga ac rotunda, duplici ostio peruia; altero, quo bilem e iecinore hauriat, altero quo eandem extrudat ad intestina alui exonerandi caussa. bilis enim acrimonia segniorem ventrem excitat, compellitque ad egerendum.

Quem-

Quemadmodum hæc vesicula biliosum ab hepate emungit excrementum; ita melancholicum Lien sugit hauritque. Adeò enim sollicita fuit natura de puritate sanguinis, vt plurima finxerit instrumenta ad eum emungendum. Lien igitur, huic muneri a natura dicatum, corpus est viscusue fungosum, tenui obuolutum membrana, e peritonęo profecta; nerui in eam inseruntur e sexta coniugatione deducti; venæ quoq; e portæ ramo splenico oriundæ; arteriæ non mediocres, e magna arteria manantes: figura est oblonga instar linguæ bubulæ, vnde sibi nomen ascíscit: nam lien a lingua. Nectitur stomacho, diaphragmati, & sinistro reni per mēbranam illam e peritonęo deriuatam: hepeti per venas, per arterias cordi, per quas omnes ab vtroque emungit excrementa fæculēta magis, & crassa, quæ arteriarum calore, quibus lien maximè abundat, attenuata in ipsius splenis substantiam migrat, vel eorum portio minus elaborata subactaque, ac proinde fæculenta ad renes ducitur per arterias emulgentes; aut ad intestina per ramos splenicos; aut per hæmorrhoidas in anum; aut in stomachi fundum per vas breue, siue mauis dicere, venosum. Cæterùm vt intestina non expurgandis solùm fæcibus a natura constructa sunt, sed alijs etiam vsibus & nobilioribus, & corpori oportunis: ita Lien non ad exugendam

tantùm melancholiam, sed vel ad informandos spiritus vitales, hoc est, rudem eis formam inducendam, vel ad arteriosum púrioremque sanguinem gignendum, vel demum, non secus ac iecur, ad venarum sanguinem elaborandum. non enim verisimile esse nonnulli putant, viscus tam nobile, tam magnum, tantis venis, tot tantisq; arterijs constructum, vni melancholiæ, serosoue humori expurgando dicatum esse. Ex antiquis id censuerunt Aretæus, Alex. Aphrod., ex neotericis Carolus Piso, Rondeletius, Gaspar Asellius, Franciscus Vlmius, alijque nonnulli. Sed hac de re fusius agendum nobis est in Quæstionibus singulis membris atque capitibus adiungendis.

Sanguine per cistam fellis ab humore bilioso, a melancholico per lienem emuncto expurgatoque, reliquum est; vt a serosa colluuie eum emundemus. Emulgentes venas, Renes, Vesicam ad id præstandum natura construxit. Emulgentes sunt venæ illæ, quæ e caua tanquam e fonte riuuli, scaturiunt, seseq; in renes inserunt: duæ sunt aliquando, aliquando tres, quatuor pluresque, vt oculatissimus Columbus Romanus anatomicus celeberrimus, primus omnium obseruauit. Hæ serosum e venis humorem sugẽtes in renes deriuant. Sunt & arteriæ emulgentes, quæ a magna arteria oriundæ, copiosum, quo scatent,

ar-

arteriæ, humorem serosum in renes deducunt. Renes per vreteres, hoc est, per quosdam ductus membranaceos, ex ipsorum substantia prodeuntes & in vesicam implãtatos eosdem transfundunt humores; inde penis per proprium ductum foras emingit. Horum verò singulorum singillatim enucleare structurã, penè inutile. Illud solùm nouisse, sat modo sit, Emulgentes & Vreteres ex ijsdem, quibus venæ arteriæque, cõstare partibus, de quibus membro sequenti agendum. Renes verò viscera sunt carnea, siue proprio parenchimate constructa; membrana a peritonæo oriunda inuoluta; & cauitate interiùs hiantia. quam efformant vasa e magna vena, arteriaque magna prodeuntia; atq; adeò vreteres. nam omnia hæc vasa in mediam eorum substantiam implantata, extendunt eam, deducunt, caueamque proinde efformant, obuolutam eorũdem vasorum tunicis. Figura referunt phaseolum; & ventriculo nectuntur per neruum a stomachico ortum. Cetera petenda ex anatome, sicuti vreterum vesicæ & penis structura. nam rudiorem earum partium scientiam quisque sibi oculis comparare potest.

De Partibus Naturali Facultati Seruientibus Distribuendo, hoc est, de Venis Memb. 4.

DE venis hic paucis agendum est, nec nisi vt eae distribuẽdo diducendoq; alimento seruiunt. Ex hepatis corpore duę magnæ prodeunt venæ, Porta & Caua: vtraque alimentum sanguinemque ex eo quasi fonte haurientes, in omnes corporis partes deducunt nutritionis caussa. Porta e caua iecinoris parte proficiscens in duos magnos quasi ramos diuiditur, splenicum & mesaraicum. & quamuis quatuor exiles surculos prius emittat, quàm in duos illos prægrandes partiatur, primum cysticum, qui ad fellis cystam bilem ducit; gastricum, qui in ventriculum delatus varios per eum diffundit surculos; gastrepiploicum, qui fundo ventriculi & epiploo inseritur; intestinalem, qui in intestinum duodenum diffunditur: tamen illi duo sunt insignes ac nobiles rami, per quos e concaua iecinoris parte sanguis, quantus inde hauriri potest, in ceteras partes deriuatur. Et splenicus quidem ramus rectà in lienem repens in concauam eius partẽ ferè totus inseritur,

atque

atque multos per eius corpus ramulos diuaricat. Mesaraicus, qui paulò est amplior, in mesenterium & intestina proficiscens in sexcentos propemodum ramulos exilesq; venulas diuiditur, quæ per vniuersa intestina ac mesenterium disseminantur. Ex his ramulis vnus est præcipuus qui ad anū delatus hæmorrhoidalis dicitur, expurgatque humorem melancholicum, cum splen obstructionibus impeditus eum excipere non potest: hæmorrhoidalis, inquam, internus: nam externus ducit originem a venæ cauę descendentis ramo hypogastrico.

Venę autem cauę totidem sunt insignes & grandes rami, alter ascendens, descendens alter nominatus. nam statim atque e iecinoris superiori parte prodit vena caua, bipartitur in hosce ramos. Ascendens antequàm ad iugulum perueniat, aliquos emittit surculos, tum in diaphragma nutritionis causa, tum in pericardium, in cor & nutritionis & spiritus vitalis gignendi causa; in pulmones, costas &c. Prope verò iugulum rursus partitur in plures ramos, quorum aliqui deorsum ferūtur hinc inde in thoracem, brachia, externas internasq; partes. aliqui sursum in omnes capitis partes, quotquot sunt, nutriendas.

Descendens verò truncus a diaphragmate ad os sacrum spinæ incumbens ferè integer est & indiuiduus. solùm enim paruos surculos emittit ad vicinas partes nu-

trien-

triendas, ad vasa seminaria sanguine replenda; & emulgentes ad renes serosi humoris expurgandi causa. Cum verò ad os sacrum peruenit, statim in duos prægrandes ramos finditur: vterque in quatuor minores, in anum delati, in vterum, in extremum intestini recti, vnde externæ hæmorrhoïdes nascuntur: & hinc inde excurrentes ac fruticãtes infernas omnes partes alunt. Quomodò autem id fiat, paucis ostendam: Sanguis ab hepate prodiens perque has omnes venas in corpus vniuersum, minimasq; eius partes delatus, tractu temporis effluit exudatque ex venarum exilium ore; exudat, inquam, roris instar in vacua membrorum arctuumque spatia, vt propterea Ros a medicis dicatur. Mox a partium calore coctus concrescit in Gluten, hoc est, crassior, concretior, & adhæsioni magis aptus redditur, cuius gratia glutinis nomen sibi iurè vendicat. Demum ab Altrice facultate, singulis partibus insita, in propriam cuiusque substantiam vertitur, Cambij nomen adeptus. Hac ratione Altrix facultas progreditur, quam necessariò sequitur Auctrix. nam appositum partibus alimentum, & non solùm in Ros & Gluten commutatum, sed conuersum in Cambium, necessariò sequitur, vt partes alat, & alitas in molem ampliorem attollat & augeat. Hactenus primæ duæ naturalis facultatis functiones,

Al-

Altrix & Auctrix: hactenus omnia earum organa, primaria & seruientia; hactenus præparantia, expurgantia, deducentia: sequitur vt de Generatrice, quæ tertia postremaque est facultatis naturalis functio, breuiter agamus.

De Organis Generatricis Facultatis, deq; alijs Generationi necessarijs Memb. 5.

INstrumenta generationi necessaria citò percurremus, tum quia nota ferè exploratáque sunt, tum quia in alijs, quæ ad generationem spectant, diutiùs & accuratiùs me versari necesse est. Præcipua generationis organa sunt, quæ duo illa principia semen & sanguinem vel præparant conficiuntque, vel excipiunt, fouent, alterant, ac tandem in fœtum cõmutant. Non præcipua verò, sed veluti famulantia sunt, quæ deferunt illa duo principia in illud organum, quod generationis officina iurè dici potest.

Quæ pręparant semen tum viri tum mulieris sunt quattuor vasa, duæ arteriæ duæque venæ ab caua & emulgente oriundæ, quæ in testes dum feruntur paulò ante,

quàm

quàm eò perueniant, capreoli vitium, siue hederæ more implicantur inuicem varijs modis, & labyrintheum quemdā plexum efformāt, oblongum, varicosum & album, quod quia testibus adhæret, inquit Laur; ἐπιδιδυμὶς vocatur. ab alijs verò dici solet Parastatæ varicosæ. In his vasibus siue vase (nam multi vnum effingunt vt dictum est) e venis diuaricatus sanguis excoquitur & elaboratur a vi illa spermatica e testibus eò deducta. non enim semen in his perficitur, sed rudimentum solùm, hoc est, colorem & crassitiem adipiscitur. Hac igitur ratione præparatum semen per exiguos ductus in testes elabitur, vt perficiatur ac vim prolificam adipiscatur.

Testes igitur præcipui seminis gignendi & fœcundandi instrumenta, substātia sunt glandulosa, cauernosa, ac molli, vt præparatum in epididymide semen facilè exciperent ac perficerent: hæc substantiam duabus proprijs & proximis tegitur membranis; duabus exterioribus & minùs proprijs, quarum postrema scrotum dicitur. De situ, figura, musculis cremasteribus, idest, suspensorijs, venis, arterijs, neruis raticeam, ne in Anatomiorum messem falcem importunus inijciam. Illud solùm innuam, semen in epididymide præparatū, & absolutum fœcundatumque in testibus per πόρους σπερματικὸς, i. vasa deferentia I abi in vesiculas quasdam, & prostatas glan-

glandulosas, vt asseruetur ad vsum venereum. Vesiculæ solo Herophilo ex antiquis notæ, ex recensioribus Rondeletio & Fallopio, vt refert Laur. ad ceruicis vesicæ initium positæ inter vesicam & rectum intestinum, membraneæ sunt, varie intortę, ne semen, quo turgent, vnica vice in coitu effundant. Ibidem sitæ sunt glandulæ, seu prostatæ glandulosæ eodem semine turgentes, & ad vsum venereum seruantes. Hæc sunt seminis organa pręparantia, perficientia, asseruantia in viris & fæminis parum diuersa: ac proinde præcipua Generatricis facultatis instrumenta. Alia verò instrumenta sunt numero duo Eiaculans, & Excipiens semen. illud est penis, vnicuique nimis notus. hoc verò est vterus fęcũdissimus concepti fœtus quasi hortus, tutissimum domicilium. Plato, Pythagoras, & Aretæus animal esse censuerunt, quòd instar cuiusdam animalis huc illuc, sursum, deorsum moueatur. *Est membraneus quidam venter, piri figuram referens, in hypogastrio, idest, in ampla coxarum capacitate inter vesicam & rectum intestinum situs, ex varijs partibus, ex venis, arterijs, neruis, tunicis, vinculis constructum ad concipiendum ex semine sanguineque fœtum.* Singillatim vteri partes, aliaque ad eum pertinentia enucleare, superuacaneum est, cum tyrones, quibus hæc scribo, alia magis abdita percipere nequeant.

Se-

Semen est corpus album, molle, humidum, calidum & spumosum ex perfecto sanguine ac puriore multisque spiritibus permisto in testibus genitum, animalis generãdi causa. Est *album* quia interiores vasorum spermaticorum tunicæ sunt albæ. *Molle*, vt per meatus exiguos permeare possit: *humidum & calidũ*, quia corpus humanum decet esse maximè omnium a sicco & frigido alienũ, quippe hæc vitæ non solùm inutilia, sed inimica. frigescunt enim omnia viuentia siccanturque, dum intereunt. *Spumosum* quia spiritibus abundat. *Ex perfecto sanguine ac puriore*, quia corpus tam præstans, vi tam mirabili præditum nonnisi ex purissimo sanguine genitum esse necesse est. Et quamuis Aristotiles 1. de Generat. Animalium cap. 18. dixerit, semen excrementum esse tertiæ coctionis; tamen id sano modo intelligendum est. Semen tantum abest, vt reuera sit excrementum, vt perfectissimus sanguis habeatur. Dici tamen potest excremẽtum non quia ex impura materia genitum sit, sed ex redundante ac superuacanea. non enim prius in testibus generatur semen, quàm pueri satis adoleuerint: tunc enim partes tanto non ægentes alimento eius portionem testibus concedunt in semen elaborandam: portionem, inquam, non excrementosam, sed purissimam, superuacaneam tamen: & hac ratione rem sese habere ex fæminis coniectare possumus,

quæ

quæ menstruum sanguinem nulla planè qualitate noxia peccantem, sed quantitate sola superuacaneum emittunt tunc, cum ad idem tempus peruenerint. Semen igitur, eiusmodi natura præditum, ea, quã diximus; ratione productum, receptumq; in vterum, geminum est generationis principiũ: materialis enim, & efficientis caussæ munere fungitur. nam etsi Aristoteles, & plerique e Peripateticis id peruicaciùs negent, tamen experimentum, cui reluctare erubescunt sapiẽtes, id apertè comprobat. Constat in vegetantibus ac plantis semen esse veram nascentis plantæ materiam, illo in hujus substantiam commutato. Constat in animalibus oua materiam pullis præbere, cum excluso pullo oui cortex inanis fit & vacuus. Constat in homine fœtu ve, paucis post conceptum diebus aborto, membra ita albescere, vt seminis naturam referant. nam etsi rubor aliquis in eo conspicitur, tamen prima illa textura alba est, semen planè redolens. Hoc eleganter describit Hippocrates lib. de Natura Pueri tex.4. cum enim narret historiam genituræ sex diebus in vtero retenctæ & saltu foras prolapsæ, subdit, *Ego verò qualis fuerit referam, vt si quis ouo crudo externam testam vndique auferat, in quo interiori membrana contentus humor pellaceat ad hunc fere modum se habebat humor ille, prætereaque ruber erat & rotundus. conspiciebantur autem fibræ albæ & te-*

& tenues in membrana cum sanie crassa & rubra contenta. atque hæc mihi visa est genitura sex diebus concepta. Itaque fibræ illæ ac villi, qui primam corporis texturam efformant, albi cum sint, seminis materiam attestantur: in quam postmodum texturam effluens sanguis & circum circa concrescens carne replet vacua illa spatia, rubore patefaciens sanguineum principium. Et si verum est, quod tradit Gal., vt verissimum esse testantur exploratores, statim post conceptum claudi ita vterum, vt ne specilli quidem mucronem admittat; quis est, qui non fateatur, semen virile in vtero coerceri adeò, vt effluere nequeat? quod si non effluit, in fœtus substantiam migret necesse est. nam quod ait Aristoteles, semen, cum agentis munere functum est, in vaporem flatumque abire, dictu quàm probatu facilius est; nullo in sana muliere flatu in vtero oberrante, nullo foras crepante.

Iam verò non solùm maris, sed etiam feminæ semen duplicis causæ, materialis scilicet & efficientis munere fungitur: vtrumque enim spiritibus abundans in proprium agens crassamentum vi illa mirabili formatrice ac prolifica, de qua paulò inferiùs, fœtum ad miraculum vsque efformat. Neque hac in re audiendus Aristoteles, qui de Gener. Animal. peruicaciter negat, feminam vllo semine præditam esse.

esse. Quorsum enim mulieri testes? quorsum vasa præparantia tam mirabili arte fabrefacta? quorsum deferentia aut eiaculantia? Profectò Aristoteles aut naturam frustra illa vasa & organa genuisse, fateri cogitur, quod sanè in philosophia piaculum est; aut se anatomes sciētiam minimè calluisse. Quod verò posteriores peripatetici commenti sunt de seroso quodam humore in spermaticis vasculis fabrefacto & asseruato, figmentum est & somnium: nam vel semen est, vel semini diuersum natura & vi: diuersum esse nequit, quia sine eo conceptio fieri non potest, cum constet, mulieres detestatas siue castratas non amplius concipere: ergo verum semen erit. Vtrùm verò muliebre semen principalis, vt virile, formationis fętus causa sit, longè difficilius intellectu est. Mihi quidem haud difficulter persuaderi patior, muliebre semen eadem ferè qua virile, vi præditum esse: quod vel ex eo liquidò constare mihi videtur, quòd instrumenta, quibus muliebre conficitur & absoluitur, eadem sint, eademque a natura industria fabrefacta. nam & præparantia, & eiaculantia vasa, & ipsimet testes eadem ferè esse apparent. quibus accedit, quod mulieres coeuntes mira, vt viri, imò, si Hippocriti credēdum est, longè magis quàm viri, veneris dulcedine ac suauissimo amplexu venereo oblectentur: quod non nisi ex spirituum vbertate

tate ſemen fœcundantium, & genitales partes ſuauiſſimè titillantium ſequi poteſt. nō enim ſanguinem in coitu emittunt mulieres, non materiam illam ſeroſam, a poſterioribus peripateticis ſomniatam, & ſi emitterent, nullam vel perexiguam in venere dulcedinem parerent, quippe ſpiritibus illis calidiſſimis, acerrimis, ac dulcedini aptiſſimis planè careant. Qui verò maximam illam mulieris in coitu voluptatem diuturniorem, non gradu maiorem, eſſe contendunt (contendunt autem omnes a frigido muliebre temperamento perſuaſi) apertiſſimè mihi videntur labi. Etenim illud primò apud omnes conſtare oportet, Muliebres partes, quibus affricatur penis, nerueas eſſe, & membraneas, carneque expoliatas: ac proinde mira ex attrito pene dulcedine porcelli; quod ſanè viris accidere nō poteſt; quippe qui penem craſſa pelle obductū habeant. ergo minori quàm mulieres voluptate in coitu affici neceſſe eſt. Prætereà feminæ ſemen emittunt calidiſſimum, quod nòn animaduerſum fuiſſe planè minor. nam etſi eorū corpus paulò frigidius eſt, tamen vterum habent multo ſanguine, multoque ſpiritu, atque adeò calore multo affluentem. vnde fit, vt eorum ſemen ex ſimili ſāguine valde calido, puro, ſubtili, ac ſpirituoſo genitum, calidiſſimum fit ac ſpiritibus maximè turgens. ergo dum emittitur in re venerea, ſuauiſſimam

mam voluptatẽ pariat necesse est; quippe cum titillatione ad eas partes maximè sentientes illabatur.

Iam verò vt finẽ huic de semine dissertationi imponam, nonnulla de eius Anima, cui vis illa Genetrix accepta referẽda est, in medium affere necesse esset. Sed (fateor ingenuè) nihil habeo quod dicam imò nihil quod sentiam. res est diuinatione potius fingẽda, quàm ratiocinatione assequenda: adeò nimirum implicita est, adeò tenebricosa, a naturaq; inuoluta. nec mirum. nam Summus ille rerum Opifex, vt summam atque incredibilem, qua pollet, virtutem nobis ostenderet, mundum creauit, infinitis propemodum rerum speciebus distinctum, varietate rerum planè admirabilem, mutua omnium societate atq; consensu stupore dignissimum, & vno verbo, neque animo neque mente compræhendendum. Vt verò in breuem quasi epitomen rerum omnium vniuersitatem redigeret, vt quicquid maximi, quicquid summi, quicquid in mundo vniuerso summo stupore, maximaque admiratione dignum est, ob oculos nobis poneret, Hominem finxit atq; creauit. Plurima in eo obuiam, atque sensibus ipsis explorata produxit, partes omnes, omnia earum membra, structuramque omnium: oculis obiecit mirabilem corporis structuram, quam quisque eum animo compræhendit, & secum ipse

re-

reputat, ferreus est, si non planè stupeat, ἄθεος est, si non manus ad cælum tollat. Duo verò summus rerum opifex planè obduxit ignorantiæ caligine, quæ nos admirari potius, quàm nouisse voluit: duo, inquam, vt mea fert opinio: primum ea quæ ad ratiocinationem pertinet; obscurissima sanè, & opacis æternisque tenebris occultata. quis enim vel subtilissimè acutissimèque ratiocinando ratiocinandi modum assequi potest? quis mentis & intelligentiæ, hoc est, diuinæ huius actionis instrumentum cerebrum esse, putidam nempe, si substantiam spectes, inelegantē, rudemq; molem, sibi persuadet? Quis etiam (quod est alterum a natura nobis obiectum non scientiæ, sed admirationis caussa.) Quis inquam est, qui vim illam, qua semen, rudior certè, quàm cerebrum, materia, in animal efformatur animo comprehendere possit? Sanè cum quis illa duo, sanguinem & semen, hominis principia accuratiùs secum ipse reputat, rudemque eorum substantiam & molem informem: mox ea videt in tot partes mirabiliter explicata, tāto artificio constructa, mutua sympathia ac cognatione consociata;

Stupet, obtutuque hæret defixus in uno:

est enim opus, in quo τέχνη καὶ σοφία μέγιστη. i. ars & sapientia maximè apparet.

Ceterùm ne planè iners videar, aliquid addam de meo penu. In generatione hominis

minis duplex functio, duplex facultas, Immutatrix siue alteratrix, & Formatrix. Illa a calore fit tum vtriusque seminis, tum ipsius vteri. vero enim simile est, cum primum maris & feminæ semina in vterum eiaculata simul coeunt, & ab vteri calore affici, & a spiritibus ibi excitatis alterari: vnde fit, vt a duplici veluti agente affecta illa semina immutentur, præparentur, aptaq; reddantur ad formam suscipiendam. Quid autem sit, quod promit formā istam informatque fœtum, cui nam insit vis illa præcipua, quæ semen, sanguinem, fœtumque viuificat, id sanè obscurum est, & in naturæ maiestate conditum. Aliqui rei difficultate obruti minimè id cognosci posse, fassi sunt; Alij verò cordati magis, atque explorandi res abditas studio incensi, id assequi tentarunt. itaque Plato mundi animam animare fœtum arbitratus est. Farnelius vt naturalem calorem e cælo accersiuit, ita formatricem animam eodèm euocauit. Iacobus Schenghius commentus est λόγον πλαστικόν, i. formam quandam substantialem semini superadditam, quæ tanquam instrumento vtitur semine in animalis generatione, ac formatione fœtus. Auicenna & ipse quasi Aduocans Deos in theatrum, vt soluant nodum fabulæ, Colcodeam sibi finxit, nempe intelligentiam quandam formatricem, quæ animatorum omnium for-

E mas

mas fabrefaciat. Alij alia commenti sunt. Ego verò verisimilius existimo, vim illam formatricem primariam, hoc est, principium illud, vnde potentia formatrix fluit tanquam ex fonte, in ipso semine inesse, ac proinde seminis formam esse illam animam, qua fœtus viuit, semenque propterea esse animatum asseuero. Hoc vt facile credam, facit primò quidem auctoritas & existimatio præstantissimorum Philosoph. & Medicorum, præsertim verò Magni Liceti, qui mihi, vt Cato Ciceroni, vnus est pro centum millibus. Summus hic vir De Spont. Viuent. Or. sexcentis in locis docet, semen animatum esse. libro verò 4. cap. 32. ita animatum docet, vt verè animal sit, imperfectum tamen, organis nempe mutilum: leonis semen ab ipso leone sola, inquit, organizatione distat: vtrumq; vniuocum esse scribit, eandemque habere formam essentialem, per quam constituantur. Neque verò noua hæc est opinio, quæ semen animatum asseuerat. nam & Hippocrates videtur id censuisse, Aristoteles, Galenus, Themistius, Philoponus, Zimara, Scaliger, Cardanus, Auega, Coiter, Mercatus, Capiuaccius, Ioubertus, Zabarella, Picolomineus, ceteri, quos sibi fauentes adiungit Sennertus: cuius quidem rationem addit satis probabilem. In semine sunt operationes animæ, ergo ipsam etiam

ani-

animam inesse necesse est. nam fieri non potest, vt alicubi sit operatio, & absit ipsa anima, vnde fluit operatio tanquam a vero principio veraque forma. nam Esse & Operare indiuidua sunt, nec vllo modo queunt separari. In semine animæ operationes sunt, viuificatio fœtus, & partium efformatio, vt omnes fatentur. neque enim hæ operationes debentur semini tanquam instrumento, quia forma animaque, cui accepta referenda est operatio, adhuc in semine inesse oportet, cum insit potentia operandi formandique fœtum & organizandi. & potentia ab ipso principio, vt diximus, separari nequeat. Itaque si, vt fatentur omnes, in semine inest potentia formatrix & operatio, animam etiam, cui accepta referri debet eiusmodi potentia & operatio, inesse fatendum est. Ceterùm longiùs, quàm instituti nostri ratio postulet, prætereuecti sumus. itaque de sanguine materno, qui est alterũ formationis fœtus principiũ materiale, nihil est quod dicam; Illud solùm assero, eum non esse noxium & excrementicium, vt aliqui perperam arbitrantur, sed solùm quantitate superuacaneum; In fœtus verò formatione eius puriores partes influere, vt ex perfectis principijs homo constituatur.

De Sanitate
Cap. 4.

IAm verò si animo, quæcumque hactenus dicta sunt, recolamus, intelligemus profectò, humanum corpus istac nostra ratiocinatione ita constructum esse, vt perfectum absolutumque sit redditum, & ad omnes actiones muniaque obeunda idoneum, ac proinde sanum. Sanitas enim nil aliud est, quàm *naturalis corporis constitutio, ad actiones exercendas idonea*. cum enim corpus humanum talem omnium partium tum similarium, tum organicarum constitutionem nactum est, vt promptum paratumq; ad actiones omnes peragendas reddatur, sanum censetur. neque enim requiritur, vt actu exerceat operationes, vt sanum habeatur, sed satis est, vt eiusmodi potentia præditum sit, vt, cum libet, actiones edere possit. hæc autem potentia in illa partium omnium constitutione sita est: in similarium nempe temperamento, & organicarum recta compositione. Neque verò per huiusmodi potentiam, sed per naturalem illam constitutionem definita a nobis est sanitas, quia potentia imperfectionem quãdam designat,

vt

vt actus perfectionem;sanitas verò & perfectionem inuoluit, & imperfectionem excludit. prætereà illa potentia ad actiones rectè peragendas est quid consequens sanitatem: nam quia animal sanum est, beneque constitutum secundum omnes corporis partes, ideò habere dicitur potentiam ad edendas actiones. Demum sanitas similarium in humorum & qualitatum proportione ac simmetria sita est: vt plériq; censent: at simmetria tantùm abest, vt sit potentia, vt hanc omnino antecedat, & consequatur potentia. nam quia in partibus similaribus simmetria est, sanitas est potentiaque sequitur. Hæc eò spectant, vt innotescat, a veritate alienum esse quod a Sennerto de sanitatis ratione scriptum est, eam nempe sitam esse in potentia ad operandum, inquiens *sanitas est corporis humani eas, quæ secundum naturam sunt, actiones exercendi potentia.* Nam etsi verum est, non in operandi actu sitam esse sanitatem, (nam alioqui dormientes sani non essent) tamen non sequitur, vt in potentia consistat. neque enim valet, sanitas non in actu sita est, ergo in potentia, quia non necessariò hoc sequitur: vt neque hoc necessariò, Actu non dormit, ergo potentia dormit: solùm enim hinc licet inferre, ergo actu vigilat. Itaque sanitatis ratio & essentia non in operandi potentia, sed in recta partium constitutione, vnde poten-

tia illa manet, sita est. Ex quo constat Subiectum sanitatis esse partes similares & organicas, viuentes nimirum vt anima præditas. ex his enim proficiscitur actio, non ex inanimatis, vt sunt pili, vngues, similes. Hæc pauca de sanitate dixerim, vt nimirum innotescant faciliùs, quæ de Morbo in sequenti libro dicturi sumus.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS DE MORBIS ac Symptomatis

SECTIO PRIMA.

PRIMO libro, quo Physiologiam vniuersam comprehendimus, satis, ni fallor, superque Tyrones ad ea informauimus, quæ de Homine, Medicinæ subiecto, nouisse necesse erat. Ergo ordine sequitur, vt proximo libro, quibus idem pateat morbis, declaremus. quod vt faciliùs præstari à nobis posset, ordinem maximè ad tyronum captum accomodatum cōmenti sumus. In duas itaque Sectiones hic lib. partitus est à nobis: in prima de Morbis agitur, in altera de Symptomatis. & primam rursus Sectionem in 4. capita distribuimus. in primo de Morbi Natura, in altero de eius Differentijs, in tertio de Caussis, in quarto de Signis. Et primum quidem cap. indiuiduum est; Secundum in tria membra sectum: cum enim morborum differentiæ sumantur vel à similaribus partibus, vel ab organicis, vel ab vtrisque, propterea tripartitum commodè erit hoc

De Morbi Natura Cap. I.

CVm nostrum institutum consiliumque eò spectet, vt breui epitome tyrones instruamus, statim ad ea, quæ scitu necessaria sunt, aggredimur. *Morbus igitur est affectus præter naturam primò ac per se sensibiliter lædens operationes.* Dicitur *Affectus*, quia etsi πάθος dicatur a Galeno, verbum quamlibet incipientem affectionem significans, &, vt loquuntur, *in fieri*; tamen factam etiam absolutamq; designat, ac proinde idem est πάθος ac διάθεσις, quæ affectionem *in facto esse* propriè designat. Dicitur *Præter naturam*, quia quod secundum naturam est, sanitas est, non morbus; quod naturæ aduersatur & obest, id verè morbus. Dicitur *primo & per se lædens sensibiliter operationes*, quia primò quidem morbus lædere debet actiones siue operationes: nam *Quicquid hominem lædit, id morbus vocatur* ait Hippocrates. Debet autem primò & per se, quia etiam symptomata lædunt, sed non primo & per se. Sensibiliter, quia alioqui morbus non est, sed potius leue aliquod morbi rudimentum. Argenterius acerrimus Galenomastix inuehitur in hanc

definitionem a Galeno magna ex parte desumptam, inquiens, morbum nō actionem primò lædere, sed facultatem: nam sua vi facultatem primò petit, ac labefactat, ex qua sequitur actio læsa. Varij varia commenti sunt, vt difficilem hunc nodum soluerent, sed verè commenti, quia *nihil, vt dicitur, ad fides*. ego sic existimo: primò quidem illud assero, medicum sensu duci, (nam *sola ratione in Medicina vti, non datur*, vt est apud Hippocr. de Vet. Med. *sed insistendum est ijs quæ fiunt*,) ac proinde artificem nominari Crassiusculum, vt Scaliger loqui solet: ergo si ex actione iam manifestò læsa asserit, adesse morbum, morbumque id esse, quod læsit actiones, iurè asserit, iureque proinde definit morbum esse quod primò & per se actiones lędit. Fateor morbum lædere facultatem & ex hac iam læsa læsam sequi actionem; hinc tamen non sequitur, morbum primò & per se non lædere actiones. non enim πρότος, i. Primò prius signant, sed principaliter ac primariò: non ordinem in agendo, sed vim designat principalem, cui actio læsa accepta referenda sit: & proptereà adiungitur, *Et per se*. Ergo etsi concedatur morbum immediatè facultatem lædere, negandum tamen non est, quin *Primò* lædat actiones. Deinde morbus primò, per se, & immediatè operationes ipsas lędit. nam læditur motus ab obstruente

ner-

neruos materia, facultate planè incolumi. itaque nugas agit Galenomastix.

Illud etiam haud silentio prætereundũ, morbi causam a morbo non ideo differre, quod hìc sit quiddem pręter naturã per se lædens actiones, quia etiam morbi causa idem præstat: est enim qu d præter naturam ex 2. meth. 3. lædit actiones, vt quisque videt etiam lusciosus; primò & per se, quia non ex accidenti, sed verè per se lædit causa morbifica. Cui accedit quod interdum læditur actio nullo præeunte morbo, sola causa morbifica præsente, vt accidit in cruditate ventriculi, obiecti alimentiue vitio genita. si enim quis plus assumat, quàm stomachus coquere possit, cruditates nascuntur; actione stomachi læsa, quippe quæ non ita cibos affecerit, vt planè confecerit. Statuendum igitur videtur morbi definitionem morbi causæ communem esse, ac proinde vitiosam. Ceterùm illud primo statuo, cum obiecti vitio sequitur cruditas, actio verè non læditur, quia stomachi circumscripta est definitaque vis ac facultas; atque adeò determinatum certùmque alimentum secundum naturæ leges & insitam a natura conditionem, coquere potest. non ergo quia cerasorum nucleum coquere nequit, ideò morbidus dicendus est, actioque eius aut chylosis lęsa. Causa verò morbi a morbo longè distat; non enim *primò* idest, vt ex-

plicauimus, primariò læſa functio cauſæ accepta referenda eſt, ſed morbo. nam hoc intercedente cauſa lędit actionem. Præterea abit plerumque cauſa, morbo manente: ergo actio lęſa, quę effectus eſt, non pręteritam morbi cauſam, ſed ipſum morbum ceu parenté & cauſam agnoſcit.

De Subiecto verò morbi nõ admodum laboro: ſimilaribus organiciſque partibus ineſſe morbum exiſtimo: nempe quia morbus ex Gal. eſt paſſio corporis viuentis: viuunt autem ſolùm partes, nõ humores, non ſpiritus: nempe quia morbus hęret eò, vbi actio: hęc verò in partibus, non in ſanguine, ſpiritu, humore ve; At inquies, ſpiritus ſaltem viuunt; ſi non ſanguis & humor. Nugas eſſe dixerim, niſi Scaliger id cenſuerit, & commentus fuerit. Spiritus, ſanguis, alius quiuis humor morbi cauſa, non ſubiectum eſt, vt inferiùs demonſtrabimus.

De Differentijs Morborum Cap. 2.

QVæ Galenus integro libro de Morborum Differẽtijs vberrimè ſcripſit, paucis hic contrahere conſilium eſt. Morbi differentię plurimę ſunt: prima verò ac pręcipua ea eſt, quę a partibus, qui-

quibus insunt morbi, deriuat: Præclarè id, vt cetera omnia, diuinus Hippocrates. *Morborum omnium idem modus est; loci autem partes ve diuersitatem faciunt*. Partes verò vel similares sunt, vt principiò docuimus, vel organicę: ergo morbi primò partientur in eos, qui similaribus, in eos, qui organicis, atque demum in eos, qui vtrisque partibus insunt. Qui similares afficiunt partes, morbi *In Intemperie* dicuntur: qui organicas *In mala Compositione*: qui vtrisque *In soluta vnitate*. Et quidem iure optimò triplici hac ratione primò partiuntur morbi; cum enim eius proprium sit naturalem partium constitutionem lędere, nempe similarium temperamentum, organicarum compositionem, vtrorumque vnitatem; profectò morbi primò diuidentur in eos, qui temperamentum similarium lędit, in eos, qui organicarum structuram, in eos, qui vtrorumque continuitatem. Alię verò sunt morborum differentię minùs præcipuæ, quę sumuntur a sexcentis, vt inferiùs enarrabimus: Ergo secundum hoc caput in quatuor membra diuisum erit, primum compręhendet eos morbos qui in intemperie; alterũ eos, qui in mala compositione, tertium, qui in soluta vnitate, quartum eos, qui in alijs siti sunt.

De-

De Morbis Intemperiei Similarium Partium Proprijs Memb. 1.

Illud meminisse oportet, temperamentum seu temperiem esse vel simplicem, vel compositam; vtramq; quadruplicem: illa est calida, frigida, humida, sicca: hæc calida humida, calida sicca, frigida humida, frigida sicca. Cum igitur pars aliqua similaris calidior, aut frigidior, siccior, humidior ve, quàm naturalis eius conditio postulet, euasit, morbus nascitur *In intemperie*, similarium partium proprius. Et quamuis organum lædatur ab tali intemperamento, exempli gratia stomachus frigescat, calescat hepar, caput ve humescat; tamen non vt organum est compositaque pars, sed vt ex similaribus constat, intemperiem subit. intemperamentum enim cum sit vera qualitas, hæret similari, ceu subiecto: caro frigescit v.g. aut calescit, os, neruus, cartilago, similis: quorum causa organum frigescere aut calescere censetur. Hoc autem intemperamentum eò intendi oportet, vt a simmetria recedat naturalique conditione: alioqui enim morbidum non erit, nec actiones lædet. Iam verò (quidquid Heurnius censeat) ex

ex morbis in intemperie duæ etiam aliæ ſpecies conſtituuntur, *Morbi totius ſubſtantia*, & ij qui *ex intemperie cum materia* naſcuntur. Illi ſunt qui ex maligna occultaq; partiũ ſimilarium qualitate oriuntur; quiq; non primis agunt qualitatibus, ſed venenatis, latentibus, & a tota ſubſtantia nobis inimicis. hi verò ſunt, qui præter primam occultam ve qualitatem, materiam ſibi aſciſcunt, qua non ſolùm intemperamentum foueatur, ſed mirum in modum morbus augeatur. Hæc autem materia duplici de cauſa, duplici ve modo in parte aliqua hærere ſolet: vel, vt loquuntur, *Per congeſtionem*, vel *per defluxionem*: illam partis intemperies paulatim ipſa ſibi gignit. Etenim affluens in nutriendam partem alimentum eius temperamenti vitio paulatim ac ſenſim migrat in excrementum, ibique copioſum ſubcreſcit & augetur. Hæc verò aliunde in partem intemperie correptam labitur, &, vt prima, maximè auget intemperamentum.

De Morbis Structuræ Vitiatæ Organicarum Partium Proprijs Memb. 2.

CVm Organum quatuor poſtulet ad perfectam abſolutamq; ſuam compoſi-

positionem, formam,numerũ,magnitudinem, & situm sequitur necessariò, vt quadruplici etiam ratione lędi possit:& primò quidem læditur,*Vbi forma conueniens membro fuerit vitiata* (sunt Galeni verba.) *secundo vbi in numero reperitur vitium; tertio cum in magnitudine; quarto vbi deprauata fuerit compositio*, siue situs. Et quidem re ipsa comprobatum est, cum instrumenti forma quouis modo vitiata est, aut eiusdem numerus,magnitudo,aut situs,actionem eiusdem esse læsam, deprauatam nempe, vel diminutam, vel ablatam necessariò. Forma verò multipliciter lædi potest, vel si curua sit, cũ recta esse oporteret, vel econtrario, si recta cum potius curua secũdum naturę leges deberet esse: aut cum rotunda est, rectitudinem suapte natura desiderans; aut cum recta, rotunditate naturà gaudens &c. Ad hoc morbi genus spectat Obstructio Meatuum, Superficiei Læuitas & Asperitas ex Gal. Art. Med. 94. & 95. Pertinet etiam Constipatio, Compræssio, Subsidentia, Coalescentia. Obstructio meatibus accidit a crassis lentisque humoribus, a grumo sanguinis, pure, lapillis, ceteris; in venis, arterijs,hepate, liene, vesica, renibus, ceteris cauis partibus. cum enim organum obstructum est, suo munere non fungitur, aut perperam, aut diminutè, vnde morbus actioq; læsa. Obstructioni affinis est Constipatio,

quæ

quæ & ipsa est quædam veluti obstructio meatuum & cauitatum a tumore aliquo, tuberculo, caruncula, aut simili accersita. Compressio verò fit, cum cauitatũ latera concidunt, seseque tangunt, pondere grauata ac pressa. Subsidentia, cum eadem cauitatum meatuumque latera nimiùm humectata subsident, ac veluti laxata concidunt. Coalescentia demum fit, cum partes mutuò coalescunt, & vniuntur, cum natura disiuncta esse deberent, vt digiti. At verò Læuitas & Asperitas non meatuũ, sed superficiei morbi sunt: & illa quidem fit, cum superficies, natura aspera, humore aliquo irrigatur, & rugarum inæqualitas impletur & oblinitur, ita vt naturalis vitietur eius constitutio. Asperitas verò nascitur, cum pars, natura læuis, aut excauatur, aut attollitur: excauatur ab humore erodente, attollitur ab humore adhærescente & collecto: vtroque modo congenita læditur partis læuitas eiusque actio, ac proinde morbus nascitur formæ vitiatæ. Numerus etiam organũ vitiat, cum vel abundat, vel deficit necessarius: abundat quidam sextus digitus; deficit alter ren: vtriusque enim causâ vitiatur actio illius organi, cui vel deficit, vel abundat numerus. Cum verò instrumẽtalis pars maior quàm oporteat, aut minor est, perperam edit actiones, vt in crure aut longiore aut breuiore satis constat. Demum compositio organi

vitiata censetur cum pars aliqua situm mutat, vt in articulo luxato, qui e propria sede elapsus, actionem lædit membri peculiarem.

De Morbis Solutæ Vnitatis Vtrisq; Partibus Communibus Memb. 3.

SOlutæ continuitatis morbi communes sunt similaribus organicisque partibus. ambę enim patent soluentibus caussis. Huius plures sunt differentiæ, omnes ferè petitæ a modo soluendi, aut a parte soluta. Ergo si cæsim caro scindatur, *vulnus* nascitur; si punctim *punctura*; si contusione rumpatur *ruptura*; hæc eadem si non in carne reque alia molli fiat, sed in neruo *σπάσμα* nascitur ac nominatur, cum scilicet neruus ita tenditur, vt rumpi videatur. Iam verò si solutio continuitatis accidat in parte dura, vt osse, dicitur *Fractura*, & *Caries*: fractura quidem a re vel contundente, vel scindente: idem enim quod in carne vulnus facit, in osse fracturam inuehit. Caries verò a re erodente ortum ducit in osse. *Vlcus* demum ab eadem causa, non tamen in osse, sed in molliori parte

mu-

musculo, parenchimate, alijs similibus. Itaque solutæ vnitatis morbi erunt specie multiplices, Vulnus in carne, Punctura, & Contusio; Fractura & Caries in osse: Spasma in neruo; Vlcus in musculis aut parenchimate à re erodente, aut etiam in pura carne, vt gingiuis & penis glande: quod Galenus aperte ostendit lib. de Diff. Morb. his verbis. *Pro differentia partium continui solutio varia sibi nomina vendicat. siquidem quæ in osse fit, fractura vocatur: quæ verò in carne contingit, vlcus, vulnus, & ruptio: quæ neruosis accidit partibus, conuulsio nominari consueuit.*

De Alijs Morborum Differentijs. Memb. 4.

Galenus etsi accuratissimum in omni Medicinæ parte semper sese præbuerit, tamen in explicandis morborum differentijs defecisse videtur. solùm enim in medium affert eas, quæ essentiales dicuntur, quæque desumptæ sunt a similaribus, dissimilaribus & vtrisque simul. Nos verò alios sequuti alias etiam indagabimus, quæ licet accidentalis sint, necessariæ tamen videntur. Ergo

1. Morbi alij sunt vniuersales alij particu-

ticulares: illi febres omnes quæ vniuersum corpus corripiunt: hi verò phrenitis, quæ cerebrum, spasmus, qui neruos; pleuritis, quæ thoracem, & alij similes, qui vnam certam inuadunt partem.

2. Alij sunt simplices, alij compositi: illi quidem, qui nullo alio nectuntur morbo, vt febris: hi verò, qui alios sibi multos asciscunt, vt lethargus febrim, phrenitis, pleuritis, ceteræque inflammationes.

3. Alij fiunt per ἰδιοπαθείαν, alij per συμπάθειαν: illi qui non aliunde ducunt originem, sed ibi nascuntur, vbi insunt, vt hypocondriaca affectio, siue potius melancholia, capitis vitio genita, non ab hypochondrijs accersita materia. Hi verò dicuntur, qui ex alijs partibus materiam morbi causam mutuātur, vt dolor in genu a fluxione e capite genita.

4. Alij benigni, alij maligni: illi qui aperti sunt exploratique, nec intus quicquam gerunt insidiosum: hi verò qui, vt homines aliud in ore promptum, aliud clausum habent in pectore; nam maligni morbi aliud extrinsecus præseferunt, aliud intus agunt: salutares extrinsecus videntur, intrinsecus verò necem parant.

5. Alij magni, alij parui. Magni autem tripliciter dicuntur ex Galeno, vel propter propriam essentiam, vt febris ardens; vel propter partis nobilitatem, vt phrenitis; vel propter cacoethiam, vt febris pestilés.

Parui

Parui autem eodem ratione tales dicentur vel propter suam essentiam vt tertiana, vel propter partis ignobilitatem, vt erisipelas in crure, vel propter benignitatem, vt quiuis morbus benignus.

6. Alij contagiosi, alij non: illi vt pestis, dysenteria, lippitudo: hi autem his contrarij, tertiana febris, quartana, quotidiana, pleuritis, phrenitis, ceterique sexcenti.

7. Alij salutares, alij lethales: illi, qui periculo expertes salute terminantur: hi, qui id agunt, vt ægrum perdant.

8. Alij aduenticij, alij hæreditarij: illi sunt qui extrinsecus adueniunt: hi verò qui a parentibus mutuati sunt ad morbum propensionem, vt podagra, quæ ideo quempiam faciliùs corripit, quia eius parentes, ea laborantes, semen sanguinemq; in prima fœtus conformatione suppeditarunt morbidum ac vitiosum.

9. Alij Sporadici, alij Pandemij: illi qui cum sint plurium specierum, plures simul inuadunt, vt hoc anno pleuritides simul, peripneumoniæ, corizæ, grauedines, catarrhi. hi autem qui eiusdem speciei plurimos simul corripiunt, qui duplices sunt.

10. Alij Endemij, alij Epidemij: illi qui plures eiusdem regionis incolas afficiunt, causa cōmuni quidem, tamen non aliunde accersita, sed ibi nata, eiusdemque regionis propria. Hi verò sunt qui non solùm passim vagantur, causamque vt illi communi-

munem habent, vt cibus, aër &c. sed etiam sunt contagiosi vtplurimum, &, quod caput est, causa non est peculiaris eius regionis in qua publicè grassantur. Plica in Polonia, Brunnus in Gallia, Varen in Geldria, Morbus Strangulatorius in Regno Neapolitano Endemij sunt, quia & plurimos corripuerunt & causam habuerunt regionum propriam. At verò Scorbutus Epidemius est, quia non in Batauia solùm vagatus est, sed in Daniam etiam irrepsit, Silesiam, Bohemiam, Frisiam aliasque regionem non paucas; atque adeò causam habuit non Batauiæ propriam, sed communem cum alijs regionibus. Et ex his patet quòd morbi.

11. Alij sint antiqui, alij noui: illi qui sexcentis ab hinc annis nati sunt, hi qui nostra patruumue ætate orti; vt Lues venerea, Brunnus gallicus, Plica polonica, Sudor anglicus, Morbus vngaricus, Morbus veruecinus a Thuano descriptus, lib. 72. Morbus Lunemburgicus, Scorbutus, Varen, Borozail, a Beuerouicio eruditissimo Medico in sua verè eleganti, concinna, ac docta *Idea Medicinæ veterum* ex Gallico descriptus. Iam verò

12. Alij sunt ordinati, alij inordinati: illi qui ordini addicti aut singulo die, aut alternis diebus, aut alio modo seruant ordinem: hi verò qui inconstantes & incerti solutique nullum seruant ordinem.

13. Alij

13. Alij continui, alij intermittentes; illi qui perennè vrgent; hi verò qui aliquando quiescunt ac intermittunt.

14. Alij breues, alij longi, siue alij acuti, alij chronici: illi qui velociter mouentur, citoq; iudicantur; hi qui segniùs progredientes tardius desinunt.

15. Alij simpliciter acuti, alij peracuti, alij acutissimi: primi 14. die terminantur, alteri septima, tertij quarta: *Acutissimi morbi & signis lathalissimis fientes, quarta die interimunt aut citiùs*: ait Hippocrates. Sunt quoque morbi acuti ἐκ μεταπτώσεως ex decidentia, qui decimamquartam diem prætergressi, ad vigesimam vsque, imò aliquando ad vsque quadragesimam producuntur.

16. Alij demum sunt legitimi alij spurij: illi qui omnes ad gignendum morbum conditiones habent: hi qui aliquas seu plurimas desiderant: vt pleuritis, a sanguineo humore, in membrana costas subcingente phlegmonem suscitans, legitima est; a bilioso verò aut pituitoso sanguine in musculis intercostalibus concluso, spuria est & ratione materiæ, & ratione loci, nempe quia vtrumque desideratur. Itaque verè comprobatur, quod ab Hippocr. dictum est, *Morborum omnium idem modus est, loci autem diuersitatem faciunt.*

De

De Caussis Membrorum Cap. 3.

QVamquam quatuor sunt causarum genera, formalis, materialis, finalis, & efficiens, tamen cum de morbi causa loquimur, efficientem intelligimus. sic Hippocrates lib. de Flat. text. 2. *Si quis causas corporis affecti probè nouerit, potens valde est ea afferre, quæ corpori conducant.* sic Galenus in Arte Medicinali, *Sublata causa affectus auferunt, posita constituunt.* sic omnes quotquot sunt ex Medicis alijsque, qui sapiunt. vnde Cicero Tuscul. 3. *Medici causa morbi inuenta, curationem esse inuentam putant.* Efficientes igitur morborum causæ primò quidem bipartitæ sunt in Internas, & Externas: nulla enim causa est morbum efficiens, quæ vel interiùs non lateat, vel exteriùs non ingruat. Itaque iurè hoc caput primò de Internis, de Externis postea aget.

De Internis Morborum Causis Memb. I.

INternæ igitur causæ sunt, quæ non assumuntur, vt alimenta; non inspirantur, vt

vt aër, non mente compræhenduntur, vt sensuum omnium obiecta; non demum alio quouis modo extrinsecùs corpori appropinquant: *sed ea sunt, quæ in corpore genita delitescunt*. Hæc siue antecedens sit, siue coniuncta; hoc est, siue morbum iam peperit, coniunctaq; sit cum parte morbo affecta; siue longè dissita a morbo affectaque parte; duplex est, vel Plethora, vel Cacochymia. Illa *est æqualis humorum omnium nimia copia*, siue est nimia sanguinis abundantia. cum enim massa sanguinea adeò excrescit, vt naturæ leges excedat, plethora nascitur, ferax morborum seminarium. Quæ quidem adhuc duplex, altera πρὸς τὴν δύναμιν, altera πρὸς ἐγγεῖα; i. ad vires & ad vasa. Illa *est, quæ ita excreuit, vt, licet vasa sanguine non infarciat, tamen impedimento est actionibus, quominus, vt decet, edantur*. Hæc verò est, *quæ mirum in modum aucta vix in venis coërceri contineriq; potest*. Tertiam haud iniurià addit Horat. Augenius ex ambobus hisce mistam, estq; ea, *quæ & vires simul grauat, & vasa extendit*. Illud tamen animaduertendum est, plenitudinem ad vasa esse perfecti absolutique sanguinis, nulla qualitate noxij, sola quantitate superuacanei. Ad vires autem plenitudinem non esse alicuius vitij expertem, sed aliquam subijsse noxam, cuius gratia vires premat: adeò vt mediam quandam cōditionem sortita sit inter ple-

thoram quo ad vasa, & cacochymiam. si enim non quantitate nimia molesta est, certè sequitur, vt qualitate aliqua licet perexigua morbum minetur. Vtriusque causa est victus ratio tum vberior, tum boni succi multique nutrimenti; calidum & humidum corporis temperamentum, præcipuè verò iecinoris, cuius etiam magnitudo plurimum conducit ad sanguinis vbertatem: conducit & ætas iuuenilis, vernumq; anni tempus, atque adeò temperata constitutio. Quarè plethora non solùm innotescit ex eo, quod ægri corpus sit εὐκρατώτον, ac optimè temperatum, sit ætatis florentis, cibis optimis vsum fuerit, vt vsum fuisse eũ, qui plenitudine ad vasa laborat necesse est: sed etiam quæ dicta sunt, omnia consequantur. Iam verò si quis vel vna, vel altera plenitudine laboret, facies maximè rubet, venæ turgent, corporis habitus augescit, somni sunt profundi, pulsus magni, hilares demùm ac iucundi sunt quicumq; hisce plethoris laborant. Cacochymia verò longè diuersa ab his est & natura & effectu. Etenim & deterior est, & morbos gignit deteriores: quod sane ipsum nomen præsefert: nam κακοχυμία significat malum succum, siue humorem, aut abundantiam malorum humorum. *Est igitur cuiusuis humoris præter sanguinem abundantia.* Vnde triplex esse censetur, imò quadruplex, biliosa, pitui-
tosa,

tosa, melancholica, serosa. Biliosa est, in qua cuiusuis bilis species abundat, siue flaua, siue atra, siue pallida, aut porracea, æruginosa, vitellina, isatodes, de quibus satis superq; dictũ est lib. 1. Sect. 1. Cap. 5. vbi de Humoribus actum fuit. Pituitosa cacochimia & ipsa est, in qua pituita ceteros vincit humores, siue naturalis ea sit, siue præternaturalis, vt dulcis seu insipida, acida, salsa, vitrea. Melancholica est, quæ nimiam melācholiæ copiã continet. Huic si referas atram bilem nõ planè aberrabis: nam etsi inter bilis species præternaturalis recensita a nobis sit, tamen in melancholiæ album referri potest. Hæc autem triplex est, alia quæ fit ex melancholico succo a calore nimio vsto siccatoque, alia quæ ex sanguine torrefacto, tertia quæ ex bile flaua nimio calore affecta torrefacta censetur. Serosa demum est, in qua serosus humor præter quàm quòd expedit, abundat. Iam verò horum omnium causas, ac diagnostica signa adscribere, alienũ non videtur. nam etsi morborum signa inferiùs a nobis sint afferenda, tamen causarum haud importunè hìc adscribi possunt, ne distinctione nimia confusionem tyronum menti effundamus. Et biliosæ quidem cacochymiæ causa primo quidem est alimentum calidum siccumque, salita omnia, aromata omnia, generosaq; vina; viscerum, præsertim verò iecinoris, cali-

dum ſiccumque temperamentum, ætas iuuenilis, anni tempus æſtiuum, inædia, vigilia, exercitatio nimia. nam, vt eſt apud Hippocr. *Quibus humiditas conducit, ijs neq; labor neque inædia, neque vigilia conuenit*, nempe quia hæc omnia exiccant & calefaciunt, bilemque gignunt, & cacochymiam augent bilioſam. Innoteſcit autem ex ijſdem omnibus; nam pleraq; & cauſæ ſunt, & ſigna. igitur æſus rerum calidarum ac ſiccarum, aromatum, ſalitorum, iecinoris calidum ſiccumq; temperamentum, ætas, æſtas, vigilia, inædia, labor nimius, ceteraque recenſita oſtendunt bilioſam cacochymiam. Innoteſcit etiam ex ijs, quæ conſequuntur, vt habitus corporis ſiccus & gracilis, flauo, vel ſimili veſtitus pilo, flauoq; aut citrino colore obductus; venarum magnitudo, calorque proinde tactui moleſtus, ſomni breues, ſitis, niſi ſtomachus langueat, aluus ſegnior, flaua, tinctaque vrina; Senſus omnes vegeti ac prompti, acre ingenium, promptum, expeditum, in iram propenſio, & cetera non pauca.

Pituitoſam verò cacochymiam & contraria gignunt, & contraria teſtantur. nam oritur ex cibis frigidis humidiſque, in ętate inclinante, in qua cum calor paulatim langueat, frigus ſenſim irrepit; hyemali tempore, humida ac pluuioſa cõſtitutione & auſtrali; diuturna quiete ac ſegnitie.

Ergo

Ergo hanc comitantur pinguior corporis habitus, albo obductus colore, aut subliuido, piloque haud absimili, segnities non mediocris, somnus longus & ad motum, & ad sensus omnes internos externosque torpor & hæbetudo; venæ paruæ, calor tactui nullus, vrina subalbida, aluus laxior, ceteraque huiusmodi.

Melancholica & ipsa a causis innotescit, & a consequentibus. ergo ortam esse necesse est a frigidis siccisq; alimentis, ætate senili, vergente autumno, constitutione frigida siccaque & in visceribus eiusmodi qualitatibus præditis. Itaque hæc necessariò consequentur, corporis habitus siccus, niger, nigroque obductus pilo, animus tristis, meticulosus, mæstus, fixus diuq; hæres in obiecto: aluus paulò siccior, vrina pauca, aliquando verò permulta aliaq; similia.

Serosam demùm cacochymiam difficiliùs indagamus: coniectare tamen possumus ex causa, & anteacta victus ratione, & fructibus, qui aquosum gignere solent alimentum, aut (veriùs dicam) excrementum; ex largiori potu, præsertim verò aquæ quæ eius causam esse solent: ex consequentibus autem perpaucis conijcimus: illud ferè sequi solet, vrinæ copia non mediocris, & extracti sanguinis affluens inundansque serum.

Hactenus cacochymiæ omnes, quæ internæ morborum causæ esse censentur:

nunc verò alias, si quæ sunt, in medium afferamus. Flatus inter eas numerari posse videntur, calculi, vermes: nam hæc omnia sæpe in intimis corporis partibus & generantnr, & morbos pariunt haud contemnendos. De Flatibus nemo est, qui vel ab Hippocrate id nō didicerit, vel re doctus non cognouerit. Etenim Hippocrates librum conscripsit *De Flatibus*, vbi probat morbos omnes a flatu fieri posse: *Hactenus ergo morborum omnium causas flatus esse demonstraui*, inquit text. vltimo: quod & de externo & de interno flatu intelligi potest. Testantur id ipsum vel hypochondriaci, qui ab solo flatu vaporeue varijs morborum ac symptomatum generibus vexatur. Quomodò verò gignantur flatus, accuratiùs inquirere, hic superuacaneum. Illud solùm monuerim, verum quidem esse, eos generari caloris infirmitate, cum 5. hìc in materia agens, atque contendens eam absumere, fine frustratus in vaporem flatumque eleuat: sed tamen non semper id verum: nam sæpe contingit, vt nimiùs calor intentiorq; eumdem suscitet, nempe non caloris infirmitate, sed vitio obiecti: nam cum validus firmusque calor agit in materiam lentam viscidamque nimis, ac proinde ad resistendum propulsandamq; caloris actionem aptissimam, eam superare, conficere, atq; absumere nequit: vnde fit, vt plurima eius portio in flatus exhalet.

Fiunt

Fiunt etiam flatus a nimio calore non ſolum lenti craſſique obiecti vitio, ſed etiam nimia eius ac viſcerum efferueſcentia. etenim cum calore æſtuant hypochondria exhalationes feruidæ eleuantur, quæ huc illuc oberrantes ſeſeq; in varias partes inſinuantes multipliciter ægros male habēt. Quarè oportuniùs quandoq; a nobis conſultum fuit hypochondriacis refrigerantibus potius, quàm calefacientibus pharmacis, ſero lactis, aquis acidulis, ceteriſque, quibus hypochondriorum calor, hepatis præſertim temperaretur.

Calculi autem quacumque in parte generentur, morbos inuehunt, lęduntq; actiones. Generantur autem fœculenta, limoſaq; materia terrea, craſſa, lentaque, uon quidem a frigore congelante, vt nonnulli cenſent, (quis enim ſibi perſuaderi poteſt, tantum in viuente corpore frigus eſſe, quod coagmentare atque coangulare in lapidem poſſit materiam?) ſed a calore potius valido nimioque abſumente tenuiores materiæ partes, craſſiores verò in lapidem denſante atque cogente. Neque id perpetuò verũ, quia etiam a moderato calore lapides gigni poſſunt: nam exploratum eſt apud Hollerij Scholiographum in cerebro natum fuiſſe calculum; in palpebra apud Aetium; ſub lingua apud Nicolaum Florent. ſubtus dentes, ideſt, in cauea anteriorum dentiũ inferioris maxillæ

seu mandibulæ, vbi latent alimentorum reliquia, temporisque processu durescunt in lapillos, quos singulis prope annis scalpello extraho (nam de me ipso loquor) si igitur in hisce locis generantur lapides certè dubium esse non potest, quin a moderato temperatoq; calore gignantur: in cerebro enim nemo sibi magnum esse calorem somniare potest, neq; in palpebris, aut caueola meorum dentium, quę perennè a frigido perflatur aëre. De calculis verò, qui renibus adnascuntur, illud monuerim, hallucinari eos, qui a nimio calore semper eos generari arbitrantur. nam si ita sese res haberet, qui renibus feruent, laborarent omnes renū calculis, pręsertim qui lentis viscidisque cibis vtuntur, quod tamen non contingit: nam videas sexcentos renibus calidissimos, viscidis, lentisq; cibis vtentes, qui nullo calculo laborent. Huius ratio, si Fernelium consulas, vis est lapidifica, quæ ijs non inest: si verò accuratiùs in Galeni diuina scripta verseris, meatuum conformationem esse statues. Etenim eiusmodi sunt aliqui tum emulgētium, tum renum, atque vreterum naturali conformatione prędíti, vt laxas patentesque eas vias nacti fuerint; aliqui econtra angustas & adstrictas. Illi etiam crassum, lentumque sanguinis excrementum facilè alliciunt, facilè detrudnnt: hi verò etiam tenue retinent, diuq; seruant. Quarè

vt illi, etiamsi accedat renum calor non mediocris, tamen per patentes vias exturbant attractum excrementum: ita in his etiamsi calor sit mediocris, ac temperatus, naturæq; leges non excedat, facilè tamen retinetur serosum illud excrementum, & a mediocri calore in lapidem excoquitur. Atque hæc est vera Vis lapidifica, non ea quam commentus est Fernelius: nam formam quandam specificam in renibus constituere, per quam lapides generantur, est sommiare, & histrionum more *Aduocare Deos in theatrum*, vt soluant implicitum nodum fabulæ. Pręthereà iniquè nobiscum egisset natura, si eiusmodi perniciosam formam renibus inseruisset. Paulò longiùs, quàm nostrum permittat institutum, versari libuit in calculorum generatione, quia non vulgaria attulimus in medium, neque vulgò peruagata.

De Vermibus pauca dicam, cum liquido constet, &, interiùs in corpore generari, & morborum esse causas internas. *In vnaquaque corporis parte generari posse vermes* docet Marcellus Donatus (cuius vtor verbis) lib.4.cap.26. & pluribus id probat experimentis ac rationibus, quas breuitati consulens lubens prætermitto.

De Externis Morborum Causis ac Primo de Aëre Memb. 2.

INternas morborum causas externæ ordinè sequuntur, græcè *προκαταρτικὴ*. hę tot esse censentur, quot sunt res non naturales, nempe Aër ambiens, Cibus & potus, Motus & quies, Somnus & vigilia, Excreta & retenta, Animi affectiones. omnia enim hæc, singulaue ita possunt corpus afficere, vt in morbum compellant.

Aër verò in hoc præstando maxima omnium vi pollet, *Plus potest*, inquit Galenus, *aër solus, quàm cetera res omnes non naturales*. neque iniurià. Etenim aër perpetuò nobis adhęret, quòcumq; imus, quone simus in loco, nobis præsto est: *nobiscum videt*, ait Cicero, *nobiscum audit, nobiscum sonat, mouetur nobiscum:* inspiratus quaquauersus peruadit, integris viribus ad principes partes pertingit; nulla sæpe affectus qualitate nostro corpori amica cerebrum petit, illudque suo arbitratu alterat, afficit, immutatque: in cor irrepit parum alteratus, in pulmones certè labitur purus putus, in stomachum, in ceteras, quas lubet, partes. Itaque vt *aër tenuitate & calore temperatus vitalem & salutarem spiritum prabet*

ani-

animantibus, (vt est apud Cicer. 2. de Natura Deorum.) ita intemperatus *Maximus est omnium, quæ corpori accidunt, & auctor & dominus*, vt ait Hippocr. lib. de Flat. 4. adeò vt iurè dictitare possimus cũ eodem diuino sene *Aër mortalibus vita, ægris morborum solus est auctor*. Quarè purum hunc tenuemque esse oportet, nulla præditum aliena, præsertim noxia, qualitate, non crassum, non concretum, non coërcitum & veluti stagnantem, sed perflatum lęniq; aura agitatum. vnde fit, vt qui montibus, collibusue coërcetur; qui in demisso, imoque loco quiescit; qui e cloacis, ac lacunis expirat; qui putridas e criptis ac cemeterijs exhalantes excipit qualitates, prauus sit, noxius, & gignendis morbis accomodatus. Præterea qui calidus nimis, nimisq; frigidus, humidus, aut siccus est. Etenim calidior, quàm par sit, poros cutisque meatus aperit, euocatque calorem & spiritus; ac proindè partes naturales coctionibus dicatas robore exhaurit, vnde sequitur *ἀπεψία*, & *βραδυπεψία*, cruditas & perperam facta concoctio. Quod si maior adhuc fit calor, illud præterea sequitur, vt bilis aduratur migretque in atram, morbis gignendis fœcundum seminarium. Frigidus verò etsi poros occludens calorem interiùs compellat, coctionibusque opitulari videatur; tamen *est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos vltra citraque nequit*

consistere rectum. si temperatum ac modicum sit frigus, cogens calorem, viscera reddit robustiora: si verò nimius sit ac diuturniùs, pituitosos crudosq; humores coaceruat: vnde morborum prouentus ac diuturnitas; torpor, segnities, hæbetudo, ceteraque corporis animique vitia non contemnenda. Quòd si humiditas accedat, hæc omnia mirè augescunt: si verò siccitas mitescunt non parum, nisi tamen & hæc nimia sit, alioqui enim poros cogens atque corrugans fuliginosa excrementa exitu prohibet. Iam verò si non primas solùm aëris qualitates spectemus, sed eas, quas subit, mutationes, intelligemus sanè, multorum eum esse morborum caussam. *Temporũ mutationes*, inquit Hippocrates, *morbos pariunt*, nempe quia mutatur aër & alteratur. Mutationes autem siue statæ sint, atque constitutę, vt hyems in ver, ver in æstatem, hæc in autumnum, autumnus in hyemem: siue incertæ atque inconstantes, quales hic Romæ quotidie experimur, malæ sunt & noxiæ. Nam primæ illę etsi sensim irrepunt, tamen ad contrarium temperamentum deducunt corpora, vel certè ex vno in aliud. Hyems frigida & humida, frigidum humidumque corpus veri tradit, calido humidoque. Ver idem corpus calidæ, siccæque æstati committit, imò, (quod magis dolendum est) maximè calidæ, siccęque maximè. sic

æstas

æstas autumno, hic hyemi. Quarè corpus quandoque maximè alget, molestèque riget; quandoque calore æstuat vix ferendo. vnde fit, vt æstate præ calore nimio æstuans corpus liquescat fundaturq;, spiritibus natiuoque calore exhauriatur, omnesque eius facultates langueant, appetitu deiecto, coctione læsa, siti excitata, ac tota naturali œconomia labefacta, corpus pateat acutis ac lethalibus morbis. Econtrario verò hyeme rigent ita corpora frigentque, vt licet firmiora sint, percellantur tamen vehementer ab asperioris aëris iniuria, atque perculsa multis morbis reddantur obnoxia. De Autumno idem, ac ferè idem de Vere censendū est. Quod si in hisce anni tēporibus inordinatæ contingant mutationes, aër inconstanter alteratus plurium morborum est ferax.

Venti sunt aëri affines, eiusq; mutationi plurimum conducunt. Nemo est, qui nesciat, ac re doctus non intellexerit, quantam Romæ nostris corporibus vel auster, vel aquilo alterationem pariat. Nam ventus siue sit Exhalatio sicca, e terra manans, ac circum eam vi acta motaque, vt censuit Aristoteles; siue, vt Plutarchus mauult, sit a calore solis fusus aër, liquatus, motusq;; siue demum, vt Seneca arbitratus est, sit exhalatio ex mari terraque hausta, atque aliquò vi expræssa extrusaque: certè illud est vento peculiare, vt e regionibus, per

quas

quas agitur, vapores hauriat ebibatque, & corporibus impertiatur. vnde fit, vt auster hic Romæ e meridionali plaga per mediterraneum huc appellens, calidus sit humidusque: & per Romani ægri pestilentes lacunas paludesque præteruectus perniciosas ac verè malignas ad nos qualitates aduehat. Quarè non solùm grauedines atque catarrhos inducit, non solùm corpora mirum in modũ laxat, frangit, hebetat; sed etiam prauis imbutus qualitatibus atque exhalationibus citam ac ferè repentinam parat necem. nam ne semel quidem absq; manifesto ac præsentaneo mortis periculo potest quis in Romano agro noctem ducere: plurimos interijsse vidi, sola æstiuo tempore pernoctatione.

De Cibo & Potu
Memb. 3.

AD sanitatem tuendam, curandosque morbos adeò conducit cibi potusq; moderatio ac temperantia, vt Hippocrates dixerit lib. de Vet. Med. *Nihil opus esse arte medica, si eadem omnes vterentur diæta & ea assumerent, quæ sani edunt ac bibunt.* Cibaria data nobis sunt a natura ad substendendam vitam, producendamque, non ad gustatus libidinem, & ingluuiem:

Aedere

Aedere vt viuas, non viuere, vt edas, dixit Comicus: Moderatus esse debet, nec plus, nec minùs assumendum, quàm exigat necessitas. nam sicuti *fames magnam potentiam in nobis habet & sanandi & occidendi*, vt dixit Hippocrates, ita *Prauior omni fame sagina*, vt est apud Horat. Hæc autem moderatio sita est in qualitate, quantitate, tempore, ac sumendi modo. itaque Cibus εὔχυμος sit oportet, & εὔπεπτος, boni succi, & facilis coctionis. boni autem succi sunt, qui temperati in calore, frigore, humore, ac siccitate; qui neque crassi nimis, neque nimis tenaces, non lenti, non terrei, non alterius aut qualitatis aut substantiæ, parum nutriendo accomodatæ. Quod si tales sint cibi sanitatis causa existunt, sin minùs, morborum ferax seminarium. In qualitate autem eligenda spectanda maximè est propria corporis temperies: nam siccis ac biliosis non quæ ad calorem ac siccitatem vergunt, exhibuda sunt, sed quę paululum a temperie deflectentia, ad humidum frigidumque declinant: & econtrario humidis ac natura pituitosis non frigida humidaq; alimenta exhibenda sunt, sed quæ nonnihil ad calorem ac siccitatem vergant. nam etsi *Similia similibus conseruentur*, tamen intelligẽdum id est, si pręsè sumatur, de eo corpore, quod εὔκρατον est, ac bene temperatum: hoc enim similibus cibarijs conseruandũ; humidius verò

aut

aut calidius non humidiora aut calidiora exigit alimenta, quia non planè id temperatum est, ac proinde non ad vnguem in eodem seruandum est temperaméto, quotidianis alimentis, sed eius potius excedens qualitas contrarijs temperanda. Vel certè intelligendum est vulgatum illud axioma conditione adhibita, si nimirum simile conseruandum est, simili conseruandum: quemadmodum, si contrarium curandum est, contrarijs curandum. Neque enim vllum ex his perpetuò verum est: nam etiam contraria a similibus curantur: *Ab ijsdem morbus fit, & ab ijsdem adhibitis curatur, vt vomiteis vomitum soluit*, ait Hippocrates. Quantitas multò maximè spectanda est: nihil enim est, quod morbis gignendis aptius sit, quàm nimia repletio; obruit hæc naturalem calorem, ventriculum distendit, prohibetque quominus eius os corrugetur & claudatur, ac proinde calor promptè exhalare potest: vnde cruditates necessariò sequūtur, morborum omnium certissimæ causæ: *Vitia primæ coctionis non emendantur aut a secunda, aut a tertia*, dixit Gal. & Hippocr. 6. epid. *Exercitatio sanitatis est, non impleri cibis*. De Tempore etiam maximè solliciti esse debemus: nisi enim debito tempore exhibeātur alimenta, periculum est, ne perturbetur coctio, cruditasque subcrescat morborum causa. Itaque prius ingestum alimentum coctum

sit,

sit, ante quàm posterius accipiatur: consueta etiam hora si fieri potest sumatur alimentum, exercitatione præeunte, iuxta illud Hippocratis *Labor cibum præcedat*; & nunquam nisi irritante appetitu sumatur. itaque eorum institutum non improbo, qui posthabita hora certa & constituta, tunc comedunt, cum fames irrepit. Sumendi modus non planè contemnendus: nam etsi is non religiosè spectandus est, tamen sæpe animaduertēdus: quæ aluum commouent posteriùs accipere noxium est; sicuti quæ adstringunt, priùs: dura coctuque difficilia consequantur, præcedant verò mollia & coctu facilia. Illud tamen monuerim, quę fundum ventriculi petunt etiamsi coctu paululum difficiliora sint, citius tamen coqui, quàm ea, quæ posteriùs ingeruntur locāturq; supra iam ingesta: nempe quia verà ac validior chylosis officina fundus est, quippe substantia densior, venis arterijsque calidior, & ad coquendum aptior. ergo si paululum duriora primo ingerantur, ne putes crimen id esse maiestatis, vt vulgus medicorum opinatur. Illud etiam monuerim, quæ coctu faciliora priusque ingesta sunt, coqui certè prius, non tamen prius e stomacho elabi, quia fundus demissior est, quàm pilorus. ergo ea prius ex ventriculo per pilorum in intestina exeunt, quæ cocta in chylumque redacta, proxima sunt orificio inferiori.

Ne-

Neque dicas, comparatum esse a natura, vt statim atque pars aliqua alimenti cocta est in chylum, elabatur e stomacho, ijs solùm retentis alimenti partibus, quæ posteriùs coquuntur: Quia id dictu, quàm probatu facilius est. non enim pars prius cocta attrahitur ab intestinis & vi stomacho subripitur, quia gratis tantam eis vim tribuimus: neque ab stomacho extruditur, quia hic retinet ceteras alimenti partes ad perfectam coctionem: neque enim simul eodemque tempore & retinere, & expellere potest. Hæc eò spectant, vt intelligas commodum quidam esse ea prius accipere, quæ faciliora sunt coctu, non tamen id religiosè semper obseruandum. Obseruandum autem semper, quod ab Hippocrate scriptum est, varia ciborum genera noxia esse: ait *Quæ sunt inæqualia seditionem moueat*. De Potu verò scire oportet, vinum potionum omnium esse optimum, idque album, tenue, subdulce, maturum, ὀλιγοφόρον, hoc est paucum, non πολυφόρον, idest vinosum, non crassum, non acerbum, non planè dulce, non immaturum, quia hæc morbis gignendis apta nataque sunt: neque recentia valde, aut valde antiqua; nam illa obstructionibus inducendis aptissima sunt, hæc capiti valde noxia, mentem turbant, spiritus accendunt, catarrhos augent, & concitant, neruos percellunt. Vno verbo vinũ modicũ esto, tenue ὀλιγοφόρον:

nam

nam huc quò propriùs vina accedunt, eò magis redolent propriam naturam. vt enim censuit Empedocles, vinum est aqua in arbore putrefacta, hoc est, probè cocta, cuius conditionis vinum laudatur a Galeno 8. meth. diciturque *ad omnia vtilius esse, quàm aqua vtpote quod & coctiones iuuent, & vrinas mouent, & sudores proliciāt. etenim constat Hippocratem non in diarijs modo febribus, verum in acutis etiam vinum porrigere*. Zeno dictitabat, *Vino dulcescere animum vt aqua lupini*. Rufus apud Aetium. *Mansuefit ac lætatur anima vsu vini.* Vinum alios facit mites, alios iracundos, alios incontinentes, alios aliter affectos, Ostendit hos effectus, nō eos efficit, ait Bolengerus; simulatos enim mores detegit, ac demonstrat, quod latuerat: vnde *In vino veritas* ex veteri prouerbio. Apud Laertium appositè dictum est, Vitem ferre tres vuas, primam voluptatis, alteram ebrietatis, tertiam fastidij: vnde sumptum est illud Asclepiedis, primum cyathum siti dicatum esse, alterum voluptati, tertium ebrietati, quartum insaniæ. & sanè verissimum est, quia immodicè ac intemperāter sumptum *Vinum omnium malorum metropolis est*, vt ait Athenæus. Olim Argiui, Thebani, Thraces, & Scythæ omniū bibacissimi, vt nunc Germani: vnde olim dictitari consueuit, *Scytharum est merum bibere:* & nunc vulgatum esse deberet illud Bolengeri, *In Ascladia*

dia

dia fons est, odium vini afferens, vellem, inquit, vt esset in Germania. imò in omni transalpina regione. Romulus econtra, lege cauit, ne mulier vinum biberet, quod si maritus vinum bibentem depræhendisset, impunè eam occidere per leges licebat. Aegyptiorum sacerdotes a vino abstinebant, nempe quia putabant, vinum esse sanguinem gygantum, qui cum Dijs bellauerunt. De ægris verò extat Zeleuci lex, vt si æger iniussu medici vinum bibisset, etiamsi conualesceret, morte mulctaretur. Iam verò vinum Aqua temperandum, vnde Bacchus a Nymphis lotus dicitur. Quod verò ait Aristoteles in Problem. vinum aqua lotum magis noxium esse ac inebriare magis, sine ratione dictum puto, cum hæc retundat eius vim, hebetetque spiritus.

Aqua verò, quæ & ipsa potioni aptissima est, leuis esse oportet, saporis expers, pellucida, calescat facilè, facilèque frigescat, vt docet Hippocr. lib. de Aquis. Fontanarum omnium optima, fluuiorum omnium pessima, præsertim verò magnorum fluminum, cuiusmodi est tyberina, quorum aquæ apertis verbis damnantur ab Hippocrate loco nuper laudato. Quod autem tyberis aqua *e magnis fluminibus* dici mereatur, ex eo patet, quòd flumina apud Hippocratem non metiantur aquarum vbertate & copia, sed diuersitate potius:

vnde

vnde hac ratione Nilus tyberi maior vix erit. nam etsi aquarum multitudine longè ſuperet,diuerſitate tamen ſuperatur. Ideo damnantur ab Hippocrate aquæ e magnis fluminibus, quia *Sunt omnigena, & alia deferuntur*, hoc eſt, quia variæ, multiplices & inæquales aquæ flumen ingrediuntur: *qua autem ſunt inaquales ſeditionẽ mouent* inquit Hippocrates, ac proinde gignendis morbis aptiores. Et ſanè ſi accuratiùs perpendamus, quæ tex.21. citati lib. prodita ſunt ab Hippocrate, intelligemus profectò, omnino vituperandã eſſe tyberis aquam. ſcatet enim ijs omnibus vitijs, quæ prauorum fluminum recenſentur ab eo loc. cit. nam & plurimos recipit aquas, & diſſimiles, *Non enim*, inquit, *fieri poteſt vt alia aqua ſimilis ſit alij: ſed alia dulces ſunt, alia ſalſa, & aluminoſa, alia de calidis fluunt*. In tyberi verò aliæ præterea ſulphureæ ſunt, vt Anienis, aliæ calchantinę, vt quæ miſcentur prope Miluium pontem, quæ etſi paucæ ſint, cum tamen flumen riget eas regiones calchanto ſcatentes, lambit exugitq; vim illam ac qualitatem vitrioli, penituſque ebibit: adde, quod aliæ ſint, pręter quam quod credibile eſt, bituminoſę, vt Velini annis; aliæ boli armeni præditę, vt Topini, ſiue Nucerinæ; aliæ ferreæ, aliæ demum, alijs mineralibus noxijſque qualitatibus præditæ. Vnde fit, vt difficile in vnã coeãt ſubſtantiam naturamque, ſed aliæ ab alijs diſſi-

diſſidentes inter ſeſe pugnent, & integras quæque vires vel parum retuſas in ea colluuie tueantur. Vnde etiam fit, vt ſtomachum viſceraque percellant, vt ægrè a ſtomachò coquãtur: quod ſanè ex eò clariùs innoteſcit, quod acriter ac diutiſſimè alterantibus cauſis, externiſq; iniurijs reſiſtãt. Aquam bibi tyberinã viginti integros annos in vinea Cardinalis Tonti aſſeruatam. quod ſi tandiù incolumis perſeuerauit, quis poteſt inficiari, eam maxima externas propulſandi iniurias vi præditam eſſe? compacta nimirum duraque eſſe ſubſtantia? quis negabit, difficillimè prorſus & ægerrimè a ſtomacho alterari, coqui, atq; euinci? quis diſſimilare audet, non, vt decet, alteratam, non ſubactam, non confectam in venas illabi, in renes ferri, in veſicam detrudi? Acriùs inueherer atq; acerbiùs in aquam tyberinã, niſi me mei amantiſſimi, optimi, doctique viri Baldij Iatrophyſica Diſqniſitio reuocaret. Aqua igitur eſto non e magnis fluminibus, ſed ex electis ciſternis, ſaluberrimiſque fontibus, quę vergant in orientem ſolem, ſitæ ſint ad radices collium, ſint cretaceæ, aquas verò coloris expertes, odoris, ſaporiſque emittant, item tenues, pellucidas, leues, frigeſcentes & caleſcentes facilè: huiuſmodi ſunt aquæ Triuij fontis & Vaticani, a Summo Pont. Vrbano VIII. reſtitutæ aut potius cõſtitutæ, quæ reuerà omniũ optimæ

mæ ac saluberrimę ab omnibus, qui sapiũt, constanter habentur. Hæ igitur tantùm abest, vt morborum sint causę, vt potius eos arceant ac propulsent. Vtinam in nostro Sancti Spiritus Hospitali hac vti daretur aqua: profectò longè pudentiùs consultum esset ęgrorum valetudini. His verò contrariæ aquæ gignendis morbis accomodatæ sunt, eoque magis si intempestiuè sumantur & vberiùs.

De Somno & Vigilia Memb. 4.

SOmnus maximè est & gignendis & curandis morbis oportunus: gignẽdis quidem, quæ nimius est & immoderatus, qui intempestiuus, qui turbulentus, intercisus, vel sæpe interpolatus, nimius prohibens humorum excretiones, quæ per vigiliam fieri solent; morbis gignendis materiam suppeditat. intempestiuum verè prauum esse, vel Plautus nouit, qui in Mostell. act. 3. sce. 2. ait

Non bonus somnus est de prandio

Interdiu vigilare, inquit Hippocrates, *noctu dormire*. Intercisus atq; turbidus ideò malus est, quia coctiones, quorum gratia institutus a natura est, interturbantur exteriùs per vigilias reuocato calore, vel aliò euo-

euocato. Somnus igitur esto quietus, placidus, continuus, mediocris a sex ad octo horas, iuxta ætatem, temperamentum, anni tempus, consuetudinem. Hac ratione initus somnus tantùm abest, vt morborum causa sit, vt potius salubre medicamentũ: nam reficit vires, reuocat calorem ad naturales partes ac principales, colligit spiritus per febrem morbosque alios dissipatos absumptosque digerit, attenuat, coquit quicqnid morbificum est in venis, corporisq; habitu, aliaq; sexcenta præstat ægro, sanoque saluberrima. Auicenna iubet ineundum esse somnum ex sinistro latere, vt nimirum in fundum ventriculi cibus descendat; deinde in dextrum, vt stomachus incumbat iecinori, a quo foueatur. Supinus autem noxius ideo censetur, quòd ad neruorum principia humores trudat: pronus, quia ad oculos ducat humores. Iam verò vigilia valde moderata sit, necesse est: nimia enim spiritus ab internis partibus auocans coctiones frangit ac labefactat, vnde cruditates nascuntur; sanguinem attenuat, bilem auget, corpus enunciat, cerebrum lædit, distributionem nimiam molitur, ac proinde internæ partes exhauriuntur, vnde mira debilitas, viscerum languor, oris ventriculi morsus aliaq; non pauca naturæ inimica.

De

De Motu & Quiete Memb. 5.

DE motu atque exercitatione ea inualuit opinio, vt omnes sibi maximè laborādum arbitrentur, nec nisi motu atq; exercitatione se vitam ducere posse incolumem sibi persuadeant. nemo est, qui non conqueratur de exercitatione vel intermissa, vel non pro voto inita atque suscepta, nulla ætatum, temperamenti nulla, nullaq; corporis habitus habita ratione; promiscuè omnes eò salubriùs se degere posse censent, quò contentiùs ambulent. Ego, qui tum in Hippocratis Galenique monumenta, quantū fieri per me licuit, accuratè versatus; tum reipsa doctus intellexi ac didici, exercitationē nonnunquam vsui non esse: irridere soleo hosce ambulatores. Exercitatio saluberrima est, atque tutissimum sanitatis præsidium, oportunè appositèque suscepta: hoc est, ante cibum, mediocris, neq; concitatior neque remissior, initio lenta, mox paulatim contentior, demum sensim remissior: eo vsque peragendum, dum corpus calescat, paululum madeat, ac humiditas quædam vel potius mador exudet; aut veriùs, donec vires nonnihil fatigentur. hæc enim salubris est, &

summopere commendanda: præsertim vero in temperamento pituitoso, ac melancholico atque etiam sanguineo; corporis habitu pinguiori, ætate declinante atq; senili: in his enim omnibus summopere conducit, & quantò quisq; ab his longiùs recedit, tanto minùs salubrem experitur exercitationem. Vnde experimento constat, exercitationem deterrimam esse post cibum, contentiorem & immoderatam, a calidis siccisque, biliosis atque iuuenibus susceptam. obstructiones enim parit, spiritus exhalat, solidas partes exiccat, refrigerat, atque absumit, robur dissoluit. Meritò igitur Hippocrates *Quibus humiditas conducit, ijs neque labor, neque inedia, neque vigilia cõuenit*. Vnde, Quies his maximè conducit, quippe spiritus natura calidiores, tenuiores, & exhalationi promptiores coerceat, ac retineat, viresque proinde tueatur. Contrarium verò præstat vel si immodica sit, vel in corpore pituitoso, frigido, pingui. nam obtundit calorem, spiritusq; corpora reddit segnia ac torpida, replet crudis ac pituitosis excrementis.

De Excretis & Retentis Memb. 6.

SI *medicina*, vt ait Hippocrates, *est appositio & detractio: appositio quidem eorum*

quæ

quæ deficiunt, detractio verò eorum quæ abundant, sequitur, vt morbus, cui contraria medicina adhibenda est, necessariò nascatur vel a nimium appositis, vel a nimium detractis. Hæc autem sunt non solùm vtiles humores, sed etiam excrementicij. ambo enim, si modum excedant, morbos pariunt: natura gaudet mediocritate, πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, nimium omne naturæ inimicum. & Plautus. *Nimia omnia nimium exhibent negocium*. Ergo vel quæ excernenda sunt ex naturæ instituto ac lege, si vberiùs eijciantur morborum causæ esse possunt: multo magis quæ retinenda, si præter quam quod deceat, retineantur, *Alui segnities*, dixit Hippocrates, *omnium confusio est, vasorumque impuritas*: id ipsum de quauis excretione cohibita intelligendum est. nam & prohibitus sudor, & emorrhagia mensiumque purgationes, narium, palatus, cutis, & alia, si quæ sunt, excrementa euacuanda, si retineantur, aut profusiùs euacuentur, morborum causæ existunt: *Apprime namque in vita hominis vtile est, vt ne quid nimis* dixit Terentius.

De Animi Pathematis Memb. 7.

Quæ Græcis θὰ τῆς ψυχῆς παθήματα, Ciceroni Perturbationes & ægritu-

 dines

dines animi, Gellio & Medicis eum sequutis Affectus & affectiones dicuntur (licet etiam Ciceroni aliquando affectiones dicantur) sunt animi morbi, qui corpus adeo afficere possunt, vt ægrotare cogant. Neque mirum: nam vt *Animus corporis seruitio vtitur*, ita *corpus animi imperio regitur*: ergo *Vtrumque per se indigens alterum alterius auxilio eget*, vt ait Sallustius. Cũ igitur ægrotat animus perturbationibus agitatus, corpus etiam ægrotet necesse est, ab animo non benè rectum. Hoc autem multipliciter potest accidere, cum vel ira vel odio, lætitia, amore, inuidia, mærore, cupiditate, alijsque agitatus animus, ita corpus percellit, vt non solùm morbos accersat, sed mortem etiam quandoque inducat. Ira ægrotasse multos, neminem tamen obijsse produnt: *Est*, vt ait Cicero, *libido puniendi eos, qui videntur læsisse*. Nascitur ex sanguinis efferuescentia circa cor: vnde fit, vt irati audacissimi sint: *Nullus iratus timet*, ait Aristoteles 2. Rhetor. nempe quia cor obuallatur copia sanguinis feruidioris, vel quia non est voti compos, qui iratus est: ira enim dicitur, quod ire faciat extra se; & qui deponit iram, ad se redeat. Vnde *Commodus Imperator ira percitus balneatorem in ardentem fornacem coniecit, quòd balneum intraturus tepidiusculum inuenerit*, cuius tamen valde penituit, ira deposita, hoc est, ad se reuersum. Odium ex ira nascitur:

est

est enim, vt ait Augustinus, *Vetus ira*: plurimũ potest ad morbos accersendos, animum vehementer perturbans. Multò magis id præstare possunt, lætitia, meror, amor, inuidia, aliaque. nam plurimos hisce affectibus perculsos expirasse, ne dum ægrotasse, notissimum est. agitatur enim sanguis, natiuus calor, & spiritus, & intra extraque compellitur immodicè & inordinatè: vnde fit, vt vel introrsum confertim irruat, vt in merore, tristitiaq; atque ira; vel extrorsum, vt in lætitia, amore, ceterisque: ac propterea vel tunc suffocetur, vel nunc dissipetur.

Hæ sunt omnes morborũ causæ: morbi omnes, ab altera ex his, vel a plerisque oriantur, necesse est. Omnes sunt vel internæ vel externæ (paucis repeto, quæ pluribus dicta sunt) internæ aut antecedentes aut coniunctæ. Externæ siue procatarticæ omnes vnicis conditionis & indiuisę. Sunt autem internæ duæ Plethora & Cacochymia: Externæ sex omnes res non naturales a medicis vulgò dictæ, Aër, cibus & potus, somnus & vigilia, motus & quies, excreta & retenta, animi passiones.

De Causis Morborum Intemperiei Memb. 8.

Ceterùm hæ vniuersales sunt morborum causę, & omnibus morbis com-

munes. Particulares verò, quæ singulis morborum generibus propriæ sunt, mox enarrandæ, & e Galeno petendæ ex lib. de Cauſ. Mor. Principiò diximus morbos omnes vel ſimilarium partium eſſe, qui dicuntur in Intemperie; vel organicarum, qui dicuntur in Compoſitione; vel amborum, qui in Soluta vnitate appellātur. ergo ſingulorum cauſas ſingillatim indagare oportet. Et ſimilarium quidem morborum cauſæ ſunt quatuor intemperies (nam ſimilares non niſi intemperiei ſunt obnoxiæ) calor, frigus, humor, ſiccitas. Quod facit ad calorem, *Vniuerſa corpora*, ait Gal. loco laudato, *plus æquo caleſcere ſolent vel ex motu improbo, vel ex putredine, vel ex conſortio alicuius corporis feruidioris, vel ex adſtrictione, vel ex alimento ad accendendam caliditatem accomodato*. Quinque igitur ſunt calidæ intemperiei cauſæ, Motus nimius, ſpiritus accendens, ſanguinem, & ſolidas partes: Putredo, quæ à calore, & in calore fit: Vicinia, vt tumoris vicinæ partis: Adſtrictio meatuum, prohibēs calidorum humorum effluuium ac fuliginum euaporationem: Calida alimenta, vt aromata, omnia ſalita, ceteraque huiuſmodi.

Frigiditatis verò plurimæ exiſtunt cauſæ, veluti frigidorum propinquitas, alimentorum qualitas & quantitas, adſtrictio etiam & laxatio, otium denique & motus immoderatus, quibus ex occaſionibus conſtat etiam ipſum

ignem

ignem extingui. Vicinia, alimentaque certissimæ sunt intemperiei causæ. De adstrictione verò illud, apud Gal. animaduersione dignissimum est, quod subdit loco citato, *Adstrictione autem*, inquit, *tunc præcipuè torquetur corpus, dum vena ipsa & arteria adeo turgent, vt intumescant sanguine, & nullus relinquatur locus inanis, in quem, dum dilatantur, ambientem aërem possint excipere. Quæ quidem dum defraudantur, natiuus calor subitò ferè extinguitur. Proinde qui sic affecti statim destituuntur sensu simul & motu, id quod Hippocrates significare videtur dicens, Venarum, hoc est, arteriarum interceptiones statim vocem eripere*. hæc Galenus, quibus licet addere, quæ ab Hippocrate scripta sunt 2. de Mor. 6. vbi apoplexiã fieri docet apertissimè ex sanguine nõ absimili modo viriato. Ceterùm sicuti hæc maxima animaduersione digna sunt, ita ad præsens institutum minùs faciunt. De ocio verò, quod est quarta frigidi morbi causa, satis constat, id humores frigidos coaceruare, & prohibere ne collecti dissipentur. Immoderatus verò motus ideo morbos frigidos inuehit, quia calorem ac spiritus euaporare cogit.

Sed iam de siccis affectibus oportunum est, vt dicamus. Si quis multò magis diffletur, quàm pro modo alimenti assumpti, vtaturque cibis siccioribus, facile in siccam ægritudinem labitur, præsertim si curis & anxietatibus atq;

vigilijs torqueatur. huius aër, balneum exiccans, medicamenta intus, forisque adhibita, exiccandi facultate prædita, corpora exiccant.

Humidorum morborum omnes sunt causæ contrariæ, nempe maxima humectantium ciborum colluuies, animi summa tranquillitas, immoderatus dulcium balneorum vsus maximè post cibum; vita desidiosa, pluuiarũ copia, humida corporis constitutio, ac breuiter, humectantia medicamenta. Galenus ibid.

Iam verò causæ compositorum morborum similiter compositæ sunt. (nam dictum est sexcenties similares partes obnoxias esse intemperiebus tum simplicibus, tum compositis, tum cũ materia, tum sine materia.) *si enim calida simul & sicca in vnũ aliquando conspirent, calidus simul & siccus sequitur morbus: idem est cogitandum de alijs combinationibus:* hæc Galenus, quibus subiungit, si hisce vel simplicibus, vel cõpositis intemperiebus accedat materia; nascitur morbus cum materia dictus.

De Causis Morborum in Structura Memb. 9.

A*ssignatis iam causis morborum similarium partium, ad organicos deinceps nos con-*

conuertamus, exordium a formatione vitiata sumentes. Euariant autem naturalis figuradum ob maximam materiæ siue seminis copiã, aut ob qualitatem incommodam, fœtus formatio vitiatur. secundo dum nõ rectè ab obstetricibus excipiuntur, aut ruditer inuoluuntur fascijs, aut lac tabefactum sugunt, aut perperam educantur &c. crura quippe incuruantur vel in interiorem, vel in exteriorem partem, vel magis recta fiunt, quam naturæ ordo postulet: & sic de ceteris partibus similiter censendum.

Numeri autem deprauati causæ sunt multæ: *siquidem si numerus sit diminutus sectio, aut putrefactio, aut immodica refrigeratio: sin autem aliquid supercreuerit, abundantia materiæ est in causa.*

Magnitudo partium augetur a copia materiæ benigna, ac potentiæ robore. Imminuitur a causis contrarijs; vel sectione, vstione, putrefactione, refrigeratione.

Quartum demum morborum instrumentalium genus, quod in Praua compositione consistit, vel ob repentinam agitationem contingit, vel ob articulorum humiditatem immodicam, ex his alijsque plurimis occasionibus organorum compositio peruertitur.

De Causis Morborum Solutæ Vnitatis Memb. 10.

N*Vnc verò solutionis vnitatis causas examinemus*. Ad quinque Galenus videtur reuocare, ad ea quæ soluunt secando, siue punctim, siue cæsim id præstent, vt gladius, ceteraque similia: ad ea quæ soluunt erodendo, vt erodétia omnia, siue humores sint, siue medicamenta, siue venena: ad ea quæ contundendo, vt lapides, ceteraque sexcenta: ad ea quæ tendendo rumpendoue, vt conatus magnus, aut onus graue &c.: demum ad ea quæ adurunt, vt res omnes ignitæ, & alia quæ a Sennerto pręclarè enumerantur.

Iam verò aliæ sunt morborum causę minùs principales, quæ his spectare videntur, vt causa *Conseruatrix*, *Sine qua non*, *Adiutrix*, *Praseruatrix*, causa *Per se*, *per accidens*, *Manifesta*, *Abdita*, &, si quę sunt, aliæ, quas tyro vel ex philosophia didicit, vel per se cognoscet. Hæc de Causis, nunc

De

De Signis Morborum Cap. 4.

SIgnorum doctrina, σημειωτικὴ Græcis dicta, adeò necessaria est medico, medicinam facienti, aut potius facturo, vt Hippocrates dixerit lib. de Arte, *Medicus si sufficit ad cognoscendum, sufficit etiam ad curandum*. Itaque summo studio niti decet, vt signorum scientiam, qua cognoscuntur morbi, consequamur. *Signum* autem, vt hinc exordiar, *est quod per se notum existens aliud ignotum patefacit*.

Multiplex eius diuisio: prima & communissima est in signa Salubria, Insalubria & Neutra: hoc est, quę corporis salubritatem, insalubritatem & neutrum quendam statum ostendunt: Quæ insalubritatem, morbum ve designant (nam de his agendum, cum de signis agamus, vt morbos exploremus) adhuc triplicia sunt Diagnostica, Prognostica & Anamnistica, siue, commemoratiua: Diagnostica sunt, quæ præsentem morbum ostendunt; Prognostica, quibus futurum pręcognoscimus; Anamnistica, quibus præterita in memoriam reuocamus. Diagnostica verò adhuc duplicia, Pathognonomica & Assidentia: illa sũt quę propria & inseperabilia morbo

 sunt:

sunt: incipiunt, augescunt, ac decedunt, incipiente, augescente ac decedente morbo, vt sunt symptomata pleuritidis propria, quæ ideam morbi attestantur, vt tussis, difficultas anhelitus, dolor pungitiuus, pulsus serrinus. Assidentia verò & adueniunt morbo iam facto, & ab eo separari possunt, ac proinde aut morbi tempus, aut magnitudinem, aut morem, aut euentum attestantur: vt in allata pleuritide dolor ad clauiculam vergens, sputumq; cruentum, quæ & adueniunt pleuritidi iam natæ, & non aduenire possunt. Hæc verò Assidentia sunt vel Epigenomena, vel Epiphęnomena (vtrumq; nomen propriè sumptum volo, non communiter.) Illa sunt vt malignitatem morbi attestantia, pulsus inęqualis secundum varias eius differentias, intermittens, paruus, debilis, obscurus. Hæc verò sunt quæ a Gal. 1. de Cris. dicuntur signa coctionis & cruditatis, salutis, aut mortis, & critica, quæ ad Prognostica maximè pertinent.

Iam verò quod facit ad Diagnostica vniuersaliter accepta (nam de his maximè hìc agendum nobis est) hæc vel morbos indicant, hoc est, vel morbi ideam patefaciunt, vel morbi partem affectam, vel morbi causam. Diagnostica morbū ipsum indicantia triplicia statuo iuxta triplice morborum genus vniuersale. Cum enim morbus vel in intemperie consistat, simi-

laresque partes afficiat, vel in compositione, & instrumentales male habeat; vel in soluta vnitate, & vtrasque simul torqueat; proinde triplicia etiam diagnostica esse volo, quæ nempe similarium partiũ morbos indicet, quæ organicarum, & demum quæ vtrisque communes morbos. At verò morbo per hæc diagnostica signa explorato, pars affecta cognoscenda: ac demum causa morbi eisdẽ diagnosticis exploranda. Diagnosticorum signorum doctrinam quinque membris comprahendemus, vel potius sex: nam signa addemus, quæ alias minùs principales morborum differentias declarant. Sit ergo

De Signis Morborum Similarium partium, hoc est in Intemperie Memb. I.

Ex multiplicibus intemperiebus principiũ sumemus ab ea, quæ sine materia est, siue simplex ea sit, siue composita. Calida igitur intemperies innotescit ex prægressis calefaciẽtibus, vt est, insolatio, calidorũ æsus, exercitatio magna, & cum magna contentione facta, vsus vini meracioris aliorumque, quæ calefacere vnusquis-

quisque nouit: calor præterea vel tactus sensu cognoscitur, si externas partes afficiat, vel si internas innotescit ex æstu alicuius partis, visceris, totiusue corporis; ex siti, ariditate linguę, faucium &c., colore rubro particularis loci, vbi maximè intemperies vrget, vt faciei &c. coniectatur etiā ex ætate, temperamento, anni tempore, regione, constitutione, alijsque huiusmodi, quę calefacere potuerint. Quod si composita sit, cum siccitate quidem acrior erit calor, acutior, cum siccitas sit caloris lima, acuatque eam qualitatem; præcesserunt... siccantia &c. Si verò cū humiditate blandior est calor, cum quodam madore coniunctus, res humectantes vna cum calefacientibus præcesserunt.

Frigidum verò intemperamentum ex eodem tactu primò exploratur, ex victu refrigerante prius adhibito, ex anni tempore, regione, atque constitutione frigida: Quod si addatur siccitas, & quæ exiccant præcesserunt, & omnia quæ siccitatem attestantur, accedunt, vt in parte durities quædam ac siccitas, asperitas. Contraria verò adsunt si humiditas adiuncta sit, contrariaque præcesserunt. Ceterùm cum rarò accidat, vt simplex aliqua & sine materia in parte duret intemperies, ideò, quæ materiam ostendunt, proponamus signa: ergo

Bilem ostendunt corporis habitus bilio-

sus,

sus, gracilis, anni tempus æstiuum, constitutio calida siccaque, vigiliæ, ira, pulsus velox, celer, vehemens; sitis, vrina flaua, excrementa sicca, ægri iuuantur ab humidis & frigidis, lęduntur a calidis & siccis: bile euacuata meliùs se habent; deteriùs euacuata pituita, aut sanguine, & ea omnia pręcesserunt, quæ calidam intemperiem genuisse diximus. Diuersas verò bilis species, diuersi sapores, colores, & antecedentes causę, occasionesque prægressę ostendunt.

Pituita verò innotescit tum ex præcessis causis pituitam gignentibus, tum ex corporis habitu pituitoso, hoc est, pinguiori, molliori, segne ac hebete, somno, ignauia, pulsu molli, tardo, raro, nulla siti, vrina subalbida & aquosa, aluo liquidiori: ægri iuuantur a siccis & calidis, lęduntur ab humidis & frigidis; euacuata pituita meliùs agunt ægroti, deteriùs euacuata bile vel sanguine. Diuersitatem autem pituitæ, acidæ, dulcis, salsę &c. sapor præcipuè ostendit.

Melancholiæ abundãtis signa ex habitu primò desumuntur, habitu quidem sicco frigidoque, subnigro, aspero, mesto, somno non profundo, sed leui ac turbulento; cum tetris mestisque insomnijs; appetitu maiori, vrina copiosiori, aluo adstrictiori, flatuum crepitu ac rugitu; siccantia & refrigerantia præcesserunt.

San-

Sanguinem demum abundare cognoſcimus ex corporis habitu ſanguineo, hoc eſt; calido humidoq;, carnoſo, rubicundo ſomno placido, profundo, pulſu magno, tenſoque, venis ſanguine turgentibus, grauitate corporis & quædam ad motum impotentia. & hæc ſunt ſigna plethoræ quo ad vaſa: quo ad vires autem ſigna ſunt pulſus imbecillis, inæqualis, varius, corporis ad motum impotentia, & debilitas abſque cauſa manifeſta, nulla euacuatione præeunte &c.

De Signis Morborum Organicorum, Qui in Structura Conſiſtunt Memb. 2.

MOrbos in Structura vitiata ſitos quadruplices eſſe oſtẽdimus memb. 2. cap. 2. ſect. 1. huius lib. cum de Morborum differ. ageremus. hic verò eorum ſigna diſtinctè proponemus. Et *Forma* quidem vitiata ſenſu innoteſcit, ſi externa pars figuram habeat vitiatam: ſi verò interna, multa animaduerſione opus habet: nam cauſas omnes præcedentes explorare neceſſe eſt, actiones animaduertere oportet eius partis, quam læſam ſuſpicamur:

nec

nec negligere cutis mutationem quę tegit, vel e regione est interioris partis malè figuratæ. ex his enim intelligere facilè possumus, an interior ac latens pars læsam habeat figuram.

Numeri verò (in quo sita est altera organicorum morborum species) vitiati signa externorum quidem membrorũ oculus est testis, vt sexti digiti, vel alterius deficientis. Internorum verò haud facilè innotescunt signa. Si enim deficiat alter ren, vel vnus abundet (vtrumque enim accidisse testantur anatomici) difficillimè depræhenditur: potest tamen deficiens ex eò coniectari, quod eius regio humilior sit, quod vrina non profluat adeò copiosè ac promptè, vt profluere solet in ijs, qui ambos habent renes: & paulò certiùs explorari potest ex eo, quod sanguis vena secta missus copiosiori sero abundet, quàm & habitus corporis, & temperamentum, vitaque ante acta postulet: nempe quia non promptè a renibus totũ expurgatur. Adhuc certiùs si calculo præssus alter ren vrinam intercipiat, nullo nimirum dolore in oppositam renis partẽ vergente, grauitate nulla, nulloque vnquam molesto sensu. Ceterùm vt aucti, vel diminuti numeri internarum partiũ difficillimè innotescunt, ita difficillimè curantur, imò incurabiles plerumque ac ferè semper existunt. Itaque externarum partium numeri vitiati sensu ani-

animaduertendi sunt, manuque curandi medicamentis, ferro, igne. In vniuersum verò quiuis numerus deficiens vel abundans actione læsa explorandus est.

In Magnitudine siti morbi, externarum quidem partium nimis noti sunt: internarum verò actio eorũ læsa significationem aliquam præbet. siue enim aucta sit magnitudo organi, siue diminuta, actiones eius membri læsæ sint, necesse est. ergo actiones perpendere oportet. dolor etiam (præsertim si aucta sit naturalis magnitudo) quandoq; id indicat, grauitas ac pondus incumbens vicinæ parti; extrinsecus etiam aliquis apparet vel tumor, vel calor, vel color, vel quid simile.

Situs demum vitiatus externus quidem oculis ac tactu, internus verò eadem læsa actione explorandus. plurimum verò conducit causarum præcedentium animaduersio, dolor, color, calor, tumor ceteraque huiusmodi, quæ partem afficere solét.

De Signis Morborum in Solutione Continui Memb. 3.

TRes primæ solutæ vnitatis species Vulnus, Contusio & Fractura sensu innotescunt. Vlcus verò nisi externum sit in-

ingeniosè explorandum: suspitionem aliquam præseferunt dolor partis vlceratæ, sanguis inde profluens, sanies, pus: causæ prætereà antecedentes & prægressæ, & occasiones omnes, quæ morbum procrearunt. hæc de signis essentialium morborum differentiarum: nunc de accidentalium signis agendum.

De Signis Aliarum Morborum Differentiarum, quæ Accidentales dicuntur Memb. 4.

Sexdecim esse diximus memb. 4. cap. 2. sect. 1. lib. 2. differentias morborum accidentales, quarum singulæ singillatim signis explorandæ. Et

1. Prima quidem species, quæ complectitur Vniuersales & Particulares morbos, facillimè innotescit, cum vniuersalis morbus vniuersum corpus afficiat, particularis parté solùm, vt febris, vt pleuritis.

2. Altera species, quæ compræhendit Simplices, & Compositos morbos, & ipsa perspicuè patet: simplex est, quæ non alium sibi adsciuit morbum: composita quę ex duobus pluribusue constat morbis, vt pleuritis, angina ceteræque huiusmodi in-

inflammationes, quæ febrim sibi adiungunt, compositæque sunt ex duobus morbis. Verum tamen est, quandoq; accidere, vt complicati sint ita morbi, vt non facilè innotescat eorum combinatio: id verò accurata medici coniectura assequendũ, neque potest vniuersalis tradi methodus, cũ non certa sit aut constituta eorum complicatio. Illud in cõmuni dici potest, complicatum esse alium morbum, coniectari posse ex accidẽtibus primario morbo non consentaneis: v. g. si febrĩ difficultas respirandi, tussis, ac stertor accedat, asthma complicatum esse depræhendimus.

3. Qui verò fiunt per idiopathiam, aut per sympathiam innotescunt diligenti animaduersione. nam illi non aliunde morbi causa accersunt, sed ibi, vbi insunt, eam nanciscuntur: vt œdema in genu ex materia pituitosa ibi paulatim subcrescente natum: subcrescente, inquam, ex alimento a natura parti demandato nutritionis causa, in excrementitiam tamen materiam partis intemperamento conuersa. Per sympathiam verò natus morbus materiã habet aliunde sibi trasmissam, vt idem œdema, a capite fluxa materia ortũ. Fluxam verò aliunde esse materiã, inde cognoscimus, quòd non sensim & sine sensu, sed cito aduecta sit materia ac pars intumuerit; quòd modò augeatur dolor, calor, tumor, & morbus ipse, modò paululum remittat;

quòd

quòd partis, vt vocant, mandantis malæ affectæ signa præsto sint; quòd nullum insigne intemperamentum alia ve læsio depræhendatur in parte affecta, cuius causa materia coaceruauerit.

4. Benigni malignique morbi patent ex symptomatibus, signisque superuenientibus. si enim symptomata signaq; sint morbo consentanea, vt rigor, vomitus, sitis, oris amaror febri tertianæ, morbus benignus censetur: si verò sint inconsueta & minùs morbo congruentia, vt pulsus paruus, inæqualis, intermittens, vrina turbata, confusa ve, iactatio, papularum efflorescentia continuæ tertianæ, morbus erit malignus. Vno verbo, signa ac symptomata morbo consentanea benignitatem pollicentur; inconsueta verò, & a natura morbi aliena malignitatem portendunt.

5. Magnum esse aut paruum morbum, inde coniectamus, quòd ex ijs sit, quorum essentia magna, parua ve sit: exemplo res innotescat; febris ardens suapte natura magna est, quia acuta; tertiana simplex parua, quia non acuta; hoc est, quia illa celeri agitur motu, hæc segniori ac tardo. Innotescit etiam ex symptomatibus, quæ si magna vehementiaque sint, magnum etiam esse morbum significatur: si parua ac lenia paruum nulliusq; momenti. Coniectamus etiam ex parte affecta (nam magnus est morbus, vt suo loco diximus, &

pro-

propter suam essentiam, & partem nobilem, & cacoëthiam.) nam si cerebrum, cor, simileque organum affectum sit, magnum esse morbum iurè credimus; sin minùs econtrario. Ex cacoëthia id ipsum conijcimus. nam hoc ipso quod cacoëthe malum est, magnus censetur: cacoëthe verò esse malum ex supreriùs dictis innotescit.

6. Num verò contagiosi sint, aut non, ab effectu & a posteriori certiùs exploramus: vnde videmus pestem contactu, lippitudinem vicinia communicari. A priori autem conijcere possumus ex humorum putredine, corruptione, alia ve qualitate, quæ facilè communicetur, facilè euaporet, facilè euaporata adhærescat; vt in dysenteria excreta materia, in lappitudine, peste, ceteris eiusmodi morbis. Sed quia morbi contagiosi non multi sunt, facilè quisque potest eos depræhendere; nam præter Pestem, Morbum venereum scabiem, dysenteriam, lippitudinem, qui frequentiores sunt, paucos reperies. Ergo ex idea morbi innotescit etiam contagio.

7. Salutares verò futuros esse aut læthales, ex morborũ magnitudine, & paruitate; celeritate, ac segnitie; vehementibus & benignis remissisque accidentibus, ceterisque adiunctis cognoscimus. In omnibus autem morbis illud semper spectandum est, num facilis vel difficilis tollerãtia

præ-

præsto sit; num vires validæ vel infirmę; num ætas, num anni tempus, regio similiaque adsint, quæ morbo aut aduersari, aut fauere possunt.

8. Aduenticios aut hęreditarios parentum cognitio declarat. nam si ægri parentes eo laborarint morbo, de hæreditate suspicandum est: sin minùs nulla hæreditariæ conditionis suspicio iniecta est.

9. Sporadici ac Pandemij certissimè cognoscuntur, si, qui sint, cognoscantur; illi ergò si plurium specierum simul inualescant, vt pleuritides, anginæ, peripneumoniæ vna vagentur, sporadicos grassari morbos certum est. Si verò alter ex his, vel quiuis alter morbus plurimos corripuerint, vulgari, ac populariter grassari, contingat, Pandemium esse certissimum est.

10. An Endemij, vel potius Epidemij sint, ex causa & regionibus innotescunt. Etenim si pandemij communesque morbi causam habeant in ea regione natã, eiusue regionis propriam ac peculiarem, adeò vt alijs regionibus non sit communis, Endemij dicuntur: si verò pandemij quidem sint, totamque regionem infestent, sed tamen causam habeant non propriam vnius regionis, sed cum ceteris communicabilem, ac proinde morbus sese effundat in alias etiam regiones, Epidemiũ esse morbum intelligemus. Hæc, qui gręcè docti sunt, facilè intelligunt. Sed ea est nonnul-

lorum

lorum peruicacia, vt non solùm hæc omnia contemnant, sed etiã sibi persuadeant, statim se *Ex Aratoribus fieri posse Oratores*, vt dixit Cicero; & ad summum artis medicæ fastigium se semestre ascẽsuros, quasi a methodicis persuasi.

11. Antiquos, nouosque morbos historia, ac relatione intelligimus.

12. Ordinatos verò inordinatosque ex seruato neglectoque ordine, certo & incerto cognoscimus.

13. Intermittentes etiam, continuosq; ex intermissione, & continuitate exploramus.

14. Breues ne, an longi sint: siue potius num acuti, an longi croniciq; futuri sint morbi, ex motu cognoscuntur. acuti enim celeriter omnia tempora percurrunt, principium, augumentum, statum, declinationem. longi longè tardiùs. & quò quisque celeriùs agitur mouetur que, eò acutior est.

15. Vnde fit, vt qui quarta die omnia percurrant tempora, acutissimi censeantur: qui verò septima die Peracuti: qui demum decimaquarta simpliciter acuti nominentur. Acuti verò ex decidẽtia itidem ex tempore definiũtur. nam qui decimam quartam diem prætergressi ad vigesimam pertingunt, quique etiam ad quadragesimam ex decidentia acuti dicuntur. Et quamuis facti iam, non fientes acuti innotescant

tescant ex breuiori longiori ve tempore (nam quia quarta die terminatus sit morbus intelligimus acutissimũ fuisse: ex breuissimo tempore factum iam morbũ acutissimum iudicamus) tamen fientes etiam cognoscimus tum ex eodẽ tempore, tum ex symptomatibus, atque humore morbifico. nam si statim principium prætergressus augescat, morbum futurum esse acutissimum intelligimus. item si grauia statim adsint symptomata, si bilis vberioris notæ præsto sint: ex his enim tribus facilè conijcere possumus de morbi acutie ac celeritate: quam certiùs explorabimus, si ætatem, temperamentum, anni tempus, regionem, constitutionem ceteraque huiusmodi spectemus.

16. Num autem hi omnes, quotquot recẽsuimus, morbi legitimi sint, an potius spurij, ex conditionibus innotescunt, quibus legitimi constituuntur. si ergo omnes adsint, morbum esse legitimum necesse est: sin minùs, spurium: si v. g. sit dolor pungitiuus, difficultas respirandi, febris acuta, pulsus serrinus, ac tussis, pleuritidem adesse constat, hoc est, inflammationem in thorace: num verò hæc sit legitima vel spuria, cognoscitur ex loco doloris, & materia collecta inflammataque. nam in pleura collecta materia, si sit sanguinea, aut subbiliosa, legitima censenda est pleuritis: si verò materia sit pituitosa, vel in-

musculis intercostalibus inflammata, spuria procul dubio erit.

De Signis Partis Affectæ
Memb. 5.

IAm verò quia *Morbos secundum locos curare oportet*, vt dixit Hippocrates, ideò loci seu partes affectæ sunt explorandæ: eoque magis, quòd *Morborum omnium*, vt idem ait, *idem modus est, loci verò diuersitatem faciunt*. Loci igitur affecti ex plurimis innotescunt, ex causis afficientibus, ex partis affectæ essentia, & ex ijs, quæ consequuntur ex affecta parte. Ex causis quidem multipliciter: nam si v. g. aer agri romani sit causa morbi, cor maximè, & caput læsa esse significatur, venas arteriasq; noxio, imò venenato spiritu turgere: Si vinũ morbi causa fuerit, iecur læsum esse, vel caput verisimile est: Si legumina, caseus, pisces valde crassi, mesaraicas venas, lien, hepar obstructa, suspicio iniecta iurè erit. Et nõ solùm ex causis extrinsecis pars affecta depræhenditur, sed etiam ex ijs, quæ, vt notat Senner. retinentur: nam retencta vrina emulgentes, renes, vreteres, vesicam; sanguine mẽstruo vterũ, fæcibus aluũ & intestina affecta esse cognoscitur. Ex affectæ partis essentia, vt inflammato

crure,

crure, non eius ossa, sed musculum esse partem affectam significatur, siue carnem musculosam: nam ossa eiusmodi sunt naturæ, vt non facilè inflammentur, cum exanguia. Si lethargus adsit, cerebrum, non crus partem esse affectam designatur. Si luxatum sit brachium, non musculus, sed articulus pars erit affecta. Ceterùm frequentiùs ac ferè etiam exploratiùs innotescit pars affecta, ex ijs, quæ consequuntur, symptomatibus: nam ex sopore cerebrum esse affectum depræhendimus, ex difficili deglutitione fauces seu œsophagum; ex respiratione læsa, thoracem seu pulmones; ex siti hepar, &c.

De Signis Causarum Morbi Memb. 6.

QVantum intersit morborum causas nouisse, non dico Galenus & Hippocrates, sed ipse Cicero ostendit, qui vix leuiter tinctus medicina, *Medici*, inquit 3. Tusc. *Causa morbi inuenta, curationem esse inuentam putant*: & iurè putamus, quia vt ait Hippocr. *Qui causas corporis affecti probè nouit, potens est afferre, quæ corpori maximè conducant*; & vt habet Galenus de Loc. Aff. *Multò minùs suscipere potest curationem, qui ignoret, sit ne affectus*

nephriticus a causa calida vel frigida; quàm qui ignoret, sit ne colicus vel nephriticus.

Et quidem accidit interdum, vt, cognito morbo, causa simul innotescat: vt cognita tertiana simplici & exquisita statim innotescit eius causam esse bilem. Accidit & illud, vt, affecto loco patefacto, causa etiam patafiat, vt iecinore obstructo duroque crassos, lentosque humores esse causam hepatis male affecti innotescit. Sed plerunque accidit, vt morbo, morbidaqne parte exploratis, causæ adhuc lateant: ac proinde aliunde explorādæ sint. Externæ innotescunt relatæ: internæ multa animaduersione. Aliqua sunt solùm signa, aliqua signa simul & causæ, illa sunt corporis habitus obæsus, macer, hirsutus; color albus, niger, ruber; durities cutis asperitas, lænitas, mollities; & huiusmodi alia, quæ corporis temperamentum vel naturale, vel aduena ostendunt. Prætereà actiones omnes ac functiones nostri corporis, somnus, vigilia, respiratio, pulsus, vrina etiam, fæces, sudores. Demum symptomata superuenientia, ac præcipuè iuuantia & lædentia. Quæ verò causæ simul & signa sunt, ea censentur, quæ ad temperamentum spectant, ætatem, sexum, consuetudinem; item sex omnes res non naturales, cibum & potum, aërem ambientem, somnum & vigiliam, excreta & retenta, animi passiones: ad hęc regionem,

anni

anni tempus, constitutionem. Ex his enim omnibus superuacaneorum humorum species facilè innotescit, ac proinde morbi causa. Qui verò plura desiderat, legat, quæ superiùs a nobis scripta sunt de Plethora, cacochymia, ceterisque morborum causis.

De Signis Prognosticis Memb. 7.

COgnito exploratoq; morbo, morbi causa, morbidaque parte, quid de ægro sperandum, vel timendum sit, præcognoscendum. Hæc Simioticæ pars nobilissima est ac propè diuina: nam futura pænoscere ac prædicere diuinitatem quandam videtur præseferre. breuiter tamen vniuersam eius doctrinam percurremus, tum quia epitomen hìc construimus, tum quia vberrimè agemus ad Historias Hippocratis Epidemicas, quas nos explicandas prę manibus habemus, ad prognosim maximè accomodatas. Illud interim scire conducit, prognosticorum scientiam in tribus sitam esse, in Euentu morbi, in Tempore, in Modo. præcognoscere enim debet medicus morbi euentum, vt rectè prædicat, tempus, & modum. euentum quidem, num salutaris vel lethalis futurus

fit morbus; tempus verò quando ad salutem vel ad mortem pertingat: modum demum seu viam, per quam scilicet viam, aut modum eò, quò tendit, peruenturus sit, per sudorem ne, an potius per vrinam; per alui secessum, an per emorrhagiã &c. Quod facit ad euentum, duo præcipit Galenus perpendenda esse in euentu præcognoscendo, morbum, & virtutem. cum enim ægrotatio sit, vt ait ipse, veluti pugna quædam, spectandum est, num morbi vires validiores sint, an potius vires ęgroti. si enim alteræ alteras superent, penes superantes erit victoria. & ita vel morbus vincet, vel virtus ægroti.

Morbi autem vires æstimantur *primò* ex propria eius essentia, propriaque conditione: nam si morbus sit acutus, vehemés, malignus, eius vires erunt validę ac firmę; ac proinde æger periclitabitur. Econtra verò si morbus sit natura sua laenis, vt tertiana, quotidiana, vertigo, &c. *Secundò* æstimãtur morbi vires ex symptomatibus superuenientibus magnis vehementibusq; aut remissis ac paruis. *Tertio* a causis aut validis aut infirmis, vt a putrida materia malignaque, aut a benigna: ab aëre salubri vel inquinato, vt nostro rurali romano, cuius occasione si quis vel leuiter incipiat ægrotare periculũ tamen mortis imminet non mediocre, imò plerumq; certissimum & ineuitabile. *Quartò* æstimatur morbi

vis

vis ex eò, quòd aut facilè, aut difficilè medicamentis cedat: leues morbi facilè cedunt, magni ac vehemētes difficilè. *Quintò* ex facultatibus tum naturali, tum animali, tum maximè vitali. Etenim si æger malè se habeat ad oblata, si perperam concoquat, si aut maximè sitiat, aut in magna febri nihil sitiat, (dummodo a calore febrili liquata pituita e capite delapsa fauces &c. non irriget) morbum inualescere timendum est. Econtra si ea non adsint. *Mente constare in morbis, bonum,* inquit Hippocrates, malum verò aberrare: item dormire, vigilare, videre, audire, olfacere, gustare, vt decet, vel parum deficere in his, bonum, malum verò si econtrario, morbique vim vehementem esse significatur. De virtute autem vitali illud ratum sit, nihil exploratiùs morbi vim testari, quàm facultatem vitalem: nam hæc præcipuè cum morbo pugnat: quæ si valida firmaque perseueret, morbum esse virtute infirmiorem cognoscimus: si infirma, morbum inualescere: & propterea cōsequuntur lipothymiæ, palpitationes, anxietates, syncope, respiratio crebra, difficilis, anxiosa. De pulsu & vrina nihil hìc dico, in peculiarem & magis accomodatū locum hæc reijciens. *Sextò* morbi vehementia æstimatur ex excrementis, sudore, vrina, fecibus, vomitu, sputo. *Sudor frigidus ex ampliori deciditur morbo,* ait Hippocrates

Cum acuta quidem febri mortem, cum mitiori longitudinem significat, traditum est ab eodem. ergo vehementem morbi vim testatur. Item si morbo ineunte excludatur: *Sudor vna cum febri fiens, malum*, apud eundem. Demum si nō in die critica, nec vniuersalis: nam *Circa frontem & clauiculas malus*, eodem auctore. Fęces verò, (nam vrinam omitto) siue potius alui *deiectiones liuidæ, cruentæ, fœtidæ, nigræ omnes malæ* cum sint, morbi vim maiorem esse ostendunt: item si virides, cruda materia, die non critico, cum virium iactura prodeant. Contra si ijs omnibus qualitatibus sint expertes, die critica, cum conferentia ac tolerantia, coctisq; humoribus prodeant. De vomitu idem censendum est; die critica fiat necesse est, coctis humoribus, talia qualia reijciantur, morbus leniatur, vires reficiantur: alioqui malus censendus est, & morbi vehementiæ soboles. *Sputum demum si citò appareat morbum breuiat* (de ijs morbis intellige, qui sputo iudicantur, vt thoracis & spiritalium partium morbi) si facilè educatur, leni tussi, humoresque referat peccātes. *Septimò* ex hęmorrhoidibus fluentibus, menstruis, hæmorrhagia: nam hæc omnia si fiant in ijs morbis, in quibus decet, bonum; sin minùs, malum, morbique vehementia esse facta, censendum est. item si coctione præeunte, die critico, cum conferentia ac tolerantia

bona

bona censentur; mala verò, si secus. *Octauò* morbi vis cognoscitur ex mutato corporis habitu. nam *magis in morbis contabescere malum*, habemus apud Hippocratem; *magis* quàm morbi conditio exigat. ergo & faciem collabi, & oculos languere, & nares acui, & aures frigescere, mala sunt morbumque vehementem ostendunt aut singula aut (multo magis) si omnia simul coeant. *Nonò* ex colore mutato: nam liuescere partes vt digitos, aures, nares, morbi vim esse vehementem significatur: nigrescere linguã valde rubescere fauces, exulcerarique idem testatur: Plurima verò qui de subiecta hac materia cupit, adeat Hippocratem in Progn., Prædict., Coacis, Aphor.

Aegri verò vires æstimantur tum ex his omnibus (nam si morbus langueat, ægrum viribus pollere necesse est) tum ex naturali partium constitutione, bono scilicet similarium temperamento, proba organicarum compositione, firmaq; omnium vnione. Proximè verò innotescit vis ægri valida ex validis facultatibus, naturali, animali, vitali: facultates verò ex operationibus. Ergo si æger vitales, naturales, animalesq; functiones edat robustas, signum apparet apertissimum, eũ pollere viribus, maximèq; valere: sin minus, contra. Quò modo autem hæ facultates siue potius actiones innotescant, superiùs diximus.

Iam verò vt recta veraque prognosis fiat, necesse est, vt supra diximus, simul conferre vim morbi cum naturæ viribus: quod si ea validior sit, periculū impendet manifestum de morbi victoria; si verò vires ægri validiores fuerint, de profligando morbo spes certissima iniecta est.

Hæc de morbi euentu dicta sint: nunc verò de Tempore agamus. Tempus eadē vires designant, tum morbi, tum ægri. Etenim vt robustæ ægri vires aut diutiùs morbo resistere, aut citò eum superare possunt; ita vis morbi magna & vires ægri deijcere, & ægrum conficere potest. Itaq; rectè dictū est ab Hippocrate, *Acutissimæ febres & signis lethalissimis fientes, quarta die interimunt aut citius: securissimæ verò & signis salutaribus fientes, quarta die desinunt, aut prius*. si ergo vis morbi sit maxima, quarto die, aut tertio ex Hippocrate, vel etiam quinto ex Galeno præsagiendum est mortis tempus: si verò eiusdem vis minima sit & omnino infirma eodem die futuram esse salutarem crisim prædicēdum. Quod si vis morbi non tam valida sit, septima die; si adhuc minus valida decimaquarta, & sic deinceps mors prædicenda. Vis aut morbi ex propria innotescit idea, ex symptomatibus, ex celeritate motus, ex coctione & cruditate, ac similibus. Etenim morbus natura acutissimus aut malignus, symptomata vehementia, celer-

lerrimus motus, crudaque materia, morbi vires esse maximas significant, & euētum futurum esse exitiosum portendunt. Cęterùm in designando morbi euentu salutari aut pernicioso, nihil æquè potest, atq; cruditatis & coctionis signa. nam quò citius apparent coctionis signa (de salutari euentu loquor) eò citius morbus decedet, quò tardiùs illa sese proment, eò morbus tardius euanescet. Quarè si primis statim diebus signa coctionis appareāt, morbum quarta die aut quinta terminari necesse est: si circa quartam diem vrina cocta prodeat, circa septimam futuram esse crisim sperandum est: si illa circa septimam aut nonam, aut vndecimā prodeat, morbum decimaquarta, aut decimaseptima decessurum sperandum est: sic vigesima die forte iudicabitur morbus, si decimaseptima vrina sit cocta: & sic deinceps iuxta criticos & indicatorios dies, de quibus paulò inferiùs dicendum est: illud interim memoriæ figendum, *Coctionem iudicij celeritatem portendere, cruditatem verò longitudinem*, vt est apud Hippocratem.

Modus futuræ crisis, qui tertiam prognostici partem comprehendit, intelligi non potest, nisi prius intelligatur, quid Crisis criticique dies sint. ergo de Crisibus nonnulla hìc adijciamus.

De Crisibus Criticisq; Diebus Memb. 8.

CRisis nomen, ἀπὸ τῦ κρίνω, deductum, ęquiuocum est & multa significat. primò quidem significat quamuis in morbo mutationem, *Iudiciari in morbis est*, inquit Hippocrates lib. de Affect. 8. *cum morbi augescunt, vel marcescunt, vel desinunt, vel in alium morbū transmutantur*. secundò significat excretionem materię morbificę: *Quibus crisis futura est, nox grauis ante accessionem*. tertiò solutionem morbi. *Iudicatio est morbi solutio*. ex lib. Præceptionum 12. Demum significat *Repentinam in morbo mutationem ad salutem, aut mortem*. 1. de Diebus Decr. 1. & alibi sæpe apud Gal. Multiplicis autem Crisis significationis causa, varia est κρίνω significatio. nam κρίνω designat Secerno, excerno, iudico, dimico &c. Repentinæ huius mutationis causa proxima quidem & immediata est ægri natura, facultasq; pręcipuè naturalis, quę noxium sibi humorem expellit; mediata verò est lunę motus, per quem corpori & humoribus vis quædam immittitur, qua crisis perficiatur; aut certè concitentur humores agitenturque & ad exeundum irritentur. Duplex est crisis, alia per Abscessum, alia

per Expulſionem illa *eſt qua materia ex vna in alteram partem extruditur*, vt a nobiliori ad ignobiliorem. hæc *eſt qua extra corpus exturbatur.* Vtraque aut perfecta, qua tota morbida materia ſecernitur; aut imperfecta, qua non tota, ſed ex parte. Vtraque aut fida, qua tollitur ita morbus, vt nullum ampliùs impendeat periculum recidiuæ: aut infida, qua tale imminet periculum. Vtraque aut Tuta, quam nulla grauia comitantur ſymptomata, vireſque non deijciuntur; aut periculoſa, quã ſymptomata vehementia conſequuntur, viriumque languor. Vtraque demum, aut εὔσημος, ideſt præmoſtrata, indicataq; aut ἄσημος, ideſt non pręmoſtrata, ſiue adueniens ſine ſignis prægreſſis. Sed hac in re ne pigeat audire Gal. 1. de Diebus Decretorijs, *Porro Imperfectam criſim vocamus, vbi ex morbo quippiam relinquitur: Infidam ſiue incertam, quam morbi ſequitur recidiua: Periculoſam, qua cum grauibus ſymptomatis fit: Obſcuram, qua citra excretionem vel euidẽtem abſceſſum euenit: Sine ſignis euenire dicitur, qua a nullo priore die indicata eſt: Mala, qua in agri perniciem deſinet. Rurſus Abſolutam eam dico, Fidam, Tutã, Manifeſtam, Cum bonis ſignis, ac demum Bonam, qua illis contraria ſunt.*

Ceterùm quia parũ refert, criſim, eiuſq; cauſam, ſpecieſque nouiſſe, niſi futuram præſagiamus; ideo ſigna a nobis proponenda. Ergo ſiue per abſceſſum, ſiue per

excretionem fiat crisis, triplex signorum genus animaduertendum, Pręcedens, Comitans, & Subsequens. Quæ pręcedunt signa duorum sunt generum, alia tempus, diemque crisis indicant, alia speciem eiusdem. Tempus ac diem indicantia sunt Coctiones & cruditates excrementorũ: nam, vt superiùs dictum a nobis est, si quarta die coctionis signa appareant, septima futuram esse crisim verisimile est. indicat etiam motus morbi: nam si celeriter moueatur, celeriter iudicatur: si die impari moueatur, impari etiam terminatur, si verò pari, & pari iudicatur: *Quæ paribus mouentur, paribus iudicantur,* inquit Hippocr. *quæ impari, iudicantur impari.* Indicat etiam nox molesta ante accessionem, pręsertim iactatio, anxietas, dolor capitis, spiritus difficilis, hypochondriorum tentio, murmur, sitis, aliaque

Signa verò quæ speciem crisis indicant multiplicia sunt, iuxta multiplicem eius speciem. cum enim alia sit, quæ per alui excretionem euenit (loquor de crisi per excretionem facta) alia quæ per vrinam, alia quæ per sudorem, alia quæ per vomitum, alia quæ per hęmorrhoides, alia quæ per vterum, alia demum quæ per hæmorrhagiam narium: signa etiam alia atque alia erunt iuxta eius diuersitatem. Si per diarrhæam futura sit crisis, ventris rugitus aderit, tentio hypochondriorũ, murmur,

cre-

crepitus, dolor: nam eò fluente materia, necesse est, vt eæ partes laborent. Si per vrinam, grauitas in pube & infimo hypochondrio, ardor quidam circa pudendum, aliæ omnes euacuationes aut omnino aut ferè suppræssæ. Si per sudorem, vrina, inquit Hippocrates, supprimitur & rigor inuadit. Vrina supprimitur, ait Alpinus, quia eadem vtriusque materia est. Rigor irrepit quia feri acrimonia panniculũ neruosum (potius quàm carnosum, vt rectè censet Framb.) vellicat: item mador quidam partium, pulsusque mollis, futurum portendunt sudorem. Si per vomitum, nausea præcedit, morsus oris ventriculi, anxietas, frequens expuitio, oris amaror, vertigo tenebricosa, cetera non absimilia. Si per hæmorrhoides, pruriũt illæ partes ab acri, acido, salso, bilioso, vstoque sanguine vellicatæ: consuetudo præcessit & intermissio. Si per vterum, dolor ibi, calor tentio a coërcito humore, spirandi difficultas siue anxietas, vaporibus sursum ascendentibus ex agitatis commotisque in vtero humoribus, lumborum grauitas, fluendique tempus iam instans. Si demum per nares, dolor capitis præcedit, arteriarum pulsus circa tépora, aures tinniunt, caligant oculi, nares pruriunt, tendũtur hypochondria; Hæc omnia futuram per excretionem crisim prænunciant: in omnibus autem ætas animaduertenda est, temperamentum,

con-

cõsueta aliqua euacuatio, anni tempus, ac præcipuè idea morbi: nam in feb. ardenti per hęmorrhagiam potius expectabis crisim, quam vix expectabis, imò ne vix quidem, in lethargo, neque in sene, ac pituitoso &c.

Quæ verò per abscessum, ea sunt, quæ morbi longitudinem demonstrant, vt tardus motus, seraque coctio; nam qui tardè mouentur morbi, non per excretionem, sed plerumque per abscessum iudicantur: sera verò coctio idem testatur, quia materiæ contumaciam, crassitiem, lentorem cum ostendat, ineptitudinem etiam ad excundum declarat: vnde fit, vt cũ nequeat a natura foras propelli, in aliquem ignobiliorem locum demandatur.

Hæc sunt signa Crisim præcedentia, ac futuram indicantia. Num verò hæc futura sit salutaris ac bona, perfecta, absolutaq; Concomitantibus signis explorandum. Itaque vt crisis sit absoluta, necesse est, vt humores euacuentur secundum quantitatem, qualitatem, modum, ac tempus accomodatum. alioqui enim mala est, & recidiua consequitur. Quantitas maximè spectanda, vt ne aliquid relinquatur materiæ morbificę: nam *Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere consueuerũt*, ex aphor. Qualitas, vt cocti humores euacuentur: *Coctiones enim crisis securitatem portendunt*. ex 6. Epid. Tempus, vt die critico, & eo

quo

quo mouentur morbi: *Iudicantur enim morbi iisdem numero diebus, quibus mouentur,* vt idem ait diuinus senex. Modus, vt paulatim: nam *Quod paulatim fit, tutò fit: omne nimium naturæ inimicum.* Per conuenientes regiones, quia vt medicaméto *Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, eò ducere &c.* ita (imò multò maximè) id necessarium in naturę excretione, quæ norma est artificialis euacuationis. Demũ per rectitudiné: nam & *Contraria hæmorrhagia mala* ex Coacis. Hæc omnia si adsint perfectam crisim ostendunt. Idem censendum est de crisi per abscessum. Et quidem ex Hippoc. 6. Epid. 2. tria ad absolutam per abscessum crisim, *Quò, & Vnde, & Propter quid, consideranda sunt.* Quò, idest, ad quam partem fluat materia trudaturque a natura, considerandum est. nam locus, recipiens mandatam sibi materiam morbificã, debet esse situ infra morbum, magnitudine capax, conditione ignobilis. Vnde, hoc est, ex qua parte abscessus materia fluat, a dextera, ne, an potius a sinistra: nam & in euacuatione, & in abscessu rectitudo obseruãda. Propter quid, nempe ob quam causam, fiat abscessus, an a natura vincente, coctis nimirum humoribus; an ab irritante morbo, nempe humoribus crudis. Si ergo tres hasce conditiones habeat abscessus, salutaris erit & criticus; sin minùs symptomaticus.

Ce-

Ceterùm ex consequentibus crisim signis de bonitate ac malitia eiusdem coniectare possumus. Hæc autem, vt rectè Framber., sumuntur ex qualitate corporis, actionibus, & excrementis. Illa sita est in colore & mole: nam si post crisim facies præsertim, benè colorata sit; & minùs collapsa absumptaque, crisim fuisse bonam censendum est: contra, si facies aut liuescat, nigrescat, pallescat, collapsaque sit. Actiones etiam omnes spectandæ sunt, animalis, vitalis, naturalis, num vegetæ firmęque, an fractæ ac debiles. igitur si interni omnes principesq; sensus vegeti fuerint, somnus quietus ac tranquillus, & vis animalis motiua paulò robustior euaserit; Si pulsus validior, æqualior, ac maior fuerit; item si respiratio magis libera; Demum si benè appetat, coquatque, bonam fuisse crisim depræhendimus. In excrementis autem colorem obseruamus ac substantiam, & in vrinis contencta. igitur si substantia mediocria sint excrementa, colore sano similia, & in vrinis contēctum sit album, læue, & æquale, de perfecta crisi sperandum est.

Iam verò quia ad perfectam numerisq; omnibus absolutam crisim necesse est, vt certis quibusdam, & a natura determinatis diebus contingat; propterea de Diebus in quibus talis a natura operatio fieri solet, aliqua sunt addenda. Et quidē natura licet omni-

omnibus diebus tentare possit expellere infestam sibi materiam, tamen non omnibus id diebus salubriter tentare potest. Illi ergo, in qnibus salubriter agit, Critici dicuntur: ij verò in quibus non ita salubriter non critici, sed vel Indices, vel Intercalares. Critici sunt septenarij, septimus, decimusquartus, vigesimus (nam est vltimus tertiæ septimanæ) vigesimus septimus, trigesimus quartus, & quadragesimus. Indices verò sunt quartus, vndecimus, decimus septimus, vigesimus quartus &c., qui & quaternarij sunt in septimana, & Contemplabiles dicuntur, quia semper portendunt aliquid futurum in die critico. Intercalares sunt, in quibus natura irritata ab aliqua externa causa vel etiam interna, cogitur præpopere crisim patrare, vt tertius & quintus in prima septimana: in secunda nonus & decimus tertius: in tertia decimus nonus: aliqui verò addunt decimum quintum & decimum octauum. In omnibus hisce diebus fieri possunt crises, sed perfectissimæ, ac tutæ in Criticis, in Indicibus verò & Intercalaribus non ita tutæ nec perfectæ, cum ab irritamento aliquo natura moueat hisce diebus. Reliqui verò dies Interiecti, seu vacui nominati inutiles sunt ac planè infidi ad crisim: Horum primus est sextus, qui omnium pessimus dicitur a Galeno, ac tyrannicus nominatur, quod instar tyranni nihil vnquam rectè faciat.

ciat. Sunt etiam octauus, decimus, decimus sextus, vigesimus tertius, vigesimus quintus, vigesimus nonus, trigesimus, trigesimus secundus, trigesimus tertius, trigesimus quintus, trigesimus octauus, trigesimus nonus. Hi omnes Medicinales dicuntur, quòd medicamenta cathartica exhibere in his liceat; quippe naturæ non dicatis.

Dierum verò criticorum causa obscura valde est & inter auctores controuersa. Ego tamen puto verisimile esse, causam efficientem esse cælum, quod per lunam vires in nos immittit, per quas natura eiusmodi motu regulaque eiusmodi moueat, quæ proxima est causa efficiens. Sed hac de re in Quæstionibus agemus

Hactenus Diagnostica & Prognostica signa singillatim, distinctè, ac breuiter: quia verò duo sunt, quę communia vtrisq; videntur, Pulsus & Vrina; ideo de ambobus breuiter agam, vt absolutam de vtrisq; signis doctrinam præbeam.

De Pulsibus Memb. 9.

AD præsentem morbi statum, futurumque cognoscendum nihil æquè conducit, ac Pulsus, Vrinæque scientia. nam ex pulsu vitalis virtutis statum explora-

ramus, ex vrina naturalis, quæ duæ facultates ad vitam conseruandam maximè faciunt. vtrorumque igitur conditio diligentissimè exploranda.

Pulsus est cordis & arteriarum motus, ex dilatatione & constrictione constans, ad caloris natiui temperamentum conseruãdum, a vitali facultate editus. cum enim cor innato calóre æstuet, opus habet continua & externi aëris frigidi attractione, & fuliginum expulsione, vt facilè temperetur. Vnde dilatatione cordis & arteriarum, quam græci diastolen vocant, aërem attrahit: constrictione verò, systole græcè dicta, fuligines fumidosque vapores expellit: vnde sequitur, vt cor omnino temperetur.

Species verò pulsus siue differentiæ plures sunt. cum enim pulsus sit motus, tot modis variari potest pulsus, quot modis ipse motus. Motus autem variatur respectu diuersorum: virtutis mouentis, instrumenti virtutis, spatij, temporis, & intermediæ quietis.

1. Respectu virtutis alius est vehemens, alius debilis, alius mediocris. nam valida virtus cordis pulsum edit vehementem, velidumq; debilis debilem, mediocris mediocrem. Vehemens igitur est, qui vehementer tangit manum: debilis, qui debiliter & exiguè, ac vix proinde sentitur a tangente manu: mediocris, qui mediocriter se habet.

2. Re-

2. Respectu Instrumenti, ideſt arteriarum alius eſt durus, alius mollis, alius mediocris. ille arteriæ duritiem cauſam agnoſcit; alter mollitiem eiuſdem, tertius mediocritatem. Eſt igitur mollis pulſus, cum arteria mollis tactu percipitur: durus, cum dura ac tenſa: mediocris, cū medio modo.

3. Ratione ſpatij, magnus, paruus, mediocris. magnus attollitur maximè, paruus attollitur minimè, mediocris mediocriter. Vnuſquiſque fit a virtute aut valida, aut debili, aut mediocri: vel aucto, imminuto, & mediocri vſu. nam valida virtus poſcente vſu attollit dilatatque arteriam vndequaque, ſecundum latitudinem, longitudinem, & profunditatem; ac proinde ſpatium pertranſit magnum. Contra verò debili exiſtente virtute vſuque imminuto breuius ſpatium commenſuratur, pulſuſq; editur paruus. In mediocri mediocritas ſemper ſeruatur.

4. Reſpectu temporis, Celer, tardus, medioris. ille eſt, qui celeriter breuique tempore ſpatium pertranſit. alter, qui tardè, tertius qui medio modo. Celeris ſeu velocis cauſa eſt vſus auctus: cum enim cor eget frigore maiori, vt maiorē æſtum temperet, celeritate motus magnitudinē, quam nequit patrare, compenſat. Contrarij pulſus contraria cauſa; mediocris cauſa mediocris eſt.

5. Ratione quietis pulſus naſcitur Creber,

ber, seu frequens, rarus, medioris. Frequens est, cuius quies breuis est. Rarus, qui multum quiescit, hoc est, qui inter vnam alteramq; pulsationem multum temporis interponit. Mediocris qui medio se habet modo. Causam agnoscit vsum auctum propter auctũ calorem. ferè semper coniungitur cum virtute debili, paruisque pulsibus. Rarus verò causam habet vsum imminutum, frigidumque cordis temperamentum, ascititium, ac morbificum in ægris, naturale in sanis. Mediocre verò mediocrem causam. Hæ sunt omnes pulsuum differentiæ simplices, vnde facilè compositæ innotescunt. nam hæ ex illis pendent & componuntur.

Iam verò aliæ sunt pulsuum differentiæ ex mutua eorum comparatione ortæ: cum enim inter sese conferuntur pulsus, æquales reperiuntur, aut inæquales; ordinati, aut inordinati; proportionati aut improportionati.

Inæqualis pulsus vel in omnibus simplicibus differentijs est, vel in aliquibus. Ille est, qui inæqualitatem habet in vehementia, in duritie, magnitudine, celeritate ac frequentia. hic verò qui in altera ex illis aut in pluribus: vel in magnitudine, vel in frequentia, vel in quauis alia. Inæqualitatis autem causa est potissimum facultas a causa morbifica perculsa, vel ab eadem vitiatum instrumentum, obstructũ nempe

com-

compreſſumque. Hæc autem inæqualitas multipliciter ſeſe habere poteſt, iuxta quam multiplicitatem aliæ complures naſcuntur inæqualium pulſuum differentiæ & vtiles & penè inutiles, hoc eſt ratione potius, quàm reuerà repertę, vt rectè monet magnus Montanus in ſuis Conſultationibus. Vtiles & quotidie animaduerſæ ſunt inæquales in pluribus ictibus, qui ſcilicet ſecundum plures ictus ſeu ſecundum collectionem ictuum inęqualitaté habent. aliqui nimirum ictus ſunt vel frequentiores, vel celeriores, vel maiores &c. aliqui verò econtra. Sunt etiam inæquales in vnica pulſatione, cum ſcilicet arteria in media ferè dilatatione quaſi moratur, qui pulſus Interciſus dicitur, raró quidem, ſed tamen reperitur, nec fictus eſt, vt alij nonnulli. Huic affinis eſt Intermittens, is nimirum, qui in diaſtole diu moratur; ſiue potius, qui, dum dilatatur, in medio itinere ſeu ſpatio ferè interrumpitur, & in externa quiete moratur: idque vitio materiæ morbificę & debilitate virtutis vitalis. Ceteræ verò inæqualitates pulſuum ferè inutiles ſunt, vt Caprizans, vndoſus, vermiculans, formicans, tremulus, & ſi qui ſunt alij methaſificè, vt ita loquar, excogitati.

Ordinatus verò inordinatus ve pulſus eſt, qui ex mutua ſimplicium pulſuum differentiarum collatione ſecundo loco naſcitur. ex genere inæqualium eſt, qui nimi-

mirum inter inæqualitatem ordinē quendam seruat, vt si inæqualis sit ternis quibusque ictibus: duos ictus habeat celeres, tertium tardum: vel duos tres ve aut quatuor magnos, vnum paruum, & hoc ordine seruato progrediatur vlteriùs.

Ex proportione verò seu rithmo plurimæ, sed tamen parum vtiles, nascuntur differentiæ, quas vide apud Galenum, si curiosus nimis fueris, vel apud Capiuaccium, Galeno nescio an dicam diligentiorem, an potius morosiorem in pulsuum differentijs inueniēdis. In vniuersum illud moneo tyrones, audiendum hac in re esse Montanum, qui quinque simplices differentias & eam, quæ in inæqualitate consistit, animaduertendas esse præcipit: ceteras ferè inutiles & a se diligentissimo medico quadraginta annis vix obseruatas.

De Vrinis Mem. 10.

VRinarum doctrina maximè necessaria est, tum quia certior est, quàm Pulsuum, (nam *Vrina sola auguria valetudinis habet*, ait Celsus, & *Fidimus pulsui quem mille res variant* idem ait) tum quia Hippocrates vrinarum sępe, pulsuum rarò meminit. *Est serosum sanguinis excrementū*,

ex liquidorum alimentorum vberiori copia in hepate genitum. Singuli humores suum habent serum, vnde est biliosum, pituitosum, melancholicum: non est excrementum planè inutile, quia massam sanguineam reddit magis fluidam, vt per omnes venas faciliùs permeare possit, vnde meritò dicitur vehiculum. Hoc cum functum est munere, a renibus per emulgétes emungitur, truditurque per vreteres in vesicam, inde foras per penem. Multæ eius species, præcipuę verò sex, omnes ex Substantia, Qualitate, Quantitate, & Contenctis desumptæ. Ex substátia tenuis vel crassa, vel mediocris (de mediocritate nihil ampliùs dicam, nam omnes differentiæ vt extremũ, ita mediocre habent.) Tenuis est, quæ aquam refert, expers nitrosi biliosique humoris in hepate geniti, & cõcussa spumam edit exiguam, citoq; euanescẽtem: Crassa verò est ei contraria, quæ nimirum alios sibi adsciuit humores. Illius causa est vitiata coctio tum in stomacho, tum in hepate; ob quam serum non crassescit. nam quod coquitur crassescere necesse est. Altera causa est obstructio meatuum, per quos percolatur, vnde fit, vt crassiores partes exitu prohibeantur, tenuibus solùm percolatis. Tertia est renum & emulgentium debilitas, seu vis attractiua debilis, frigida aliqua intemperie inducta. Crassæ verò vrinæ causæ sunt contrariæ, probè facta co-

coctio, cuius est incrassare; meatuum apertio, crudæ materiæ mistio, renum & emulgentium attractrix facultas valens. Mediocris vrinæ, mediocris causa est. Ex substantia etiam desumitur vrina clara, ac perspicua, & obscura, opaca, ac turbida. Illa est, quam visus facilè traijcere ac permeare potest; hæc quam difficilè. Illius causa est vis fortis coquens, ac potens separare heterogenea: huius verò debilitas, quæ heterogenea cum omogeneis cõfusa relinquit. Vnde fit, vt triplex sit huius species, prima quæ turbida mingitur, & clarescit; altera quæ clara mingitur, & turbatur; tertia quæ & turbida mingitur, & turbida manet. Primæ vrinæ causa est aut calor naturalis coquere incipiens agitareque vrinam, sed præ debilitate impotens absoluere opus. vnde agitata confusaque emittitur; clarescit autem emissa, quia turbatę confusęq; partes externo frigore secedunt ac separantur: hoc in malignis febribus ferè accidit: in ardentibus verò & maximè calidis a calore nimio febrili fusisq; deq; aguntur humores, confunduntur ac turbantur; emissi verò separantur eadem de causa. Secundæ vrinę causa est externa iniuria, quæ labefacit vrinam, vnde vt ex prima coniectamus incẽdium ac malignitatem morbi, ita ex hac iniuriam solùm externam. Illud tamen scire oportet, aliquando in morbis accidere, vt clara min-

gatur in principio, mox turbetur, cuius causa est praua morbi qualitas, designaturque maligniorem fieri. Tertiæ causa est maxima agitatio, firmaque confusio heterogeneorum humorum ab æstu caloreq; febrili, & a vi morbi maligna. vnde fit, vt hæc vrina maius portendat periculum, mortemque minetur.

Ex qualitate etiā sumūtur vrinę species coloratæ vt alba, nigra & intermedij coloris pallida fulua, flaua, rubra. Alba ideo est, quia bilis non miscetur, sed vel aliò demandatur, vt in ictero; vel non generatur vt in cruditate: vel etiam alba est, quia plurima est vrina: nam bilis non sufficit ad totam vrinam tingendā, vt in potatoribus videre est, & in ijs, qui thermales aquas bibunt. est demum alba albę materię mistione, vt pituitę copia, vt accidit in catarrho. Nigra albæ ex diametro contraria, inde oritur, quod vel atræ bilis copia, vitio alicuius visceris genita, misceatur; vel lien ab obstruentibus humoribus solutum per vesicam exoneretur; vel demum, quod pars aliqua cancrenam subiens, emortuum sanginem, ac proinde nigricantem emingat: quod sanè exitiosum est ac mortiferum. Pallida inter verè coloratas prima est, proximaque albæ, ex eo nascitur, quod pallidæ bilis copia misceatur. Fulua, quæ colorem igneum ac flammeum refert, norma est perfectarum vrinarum, nasciturque

pro-

proinde ex moderato viſcerum calore, proba coctione, ac naturali conſtitutione, debita demum bilis portione. Flaua eſt paulò ſplendidior fulua, magis tamen bile ſaturata, vt propterea Crocea etiam dicatur, emingiturque non ſecus, ac ſi rhabarbarum manſum eſſet, aut crocum; vt meritò inde coniectari poſſit, vel quod obſtructionibus præmantur viſcera, vel incendio æſtuent. Rubra vel ſplendet, vel non: illa bilis copiæ ſoboles eſt, hęc ſanguinis admiſſi: bilis ex feruente iecinore atque æſtuante naſcitur; ſanguinis ex vena aliqua rupta, aperta, aut dilatata manat. Iam verò iſtarum omnium ſpecierũ ſummum eſt, minimum, & mediocre, & propterea vel maximè flaua, rubra, pallida, nigra, albaque eſt, vel ſubflaua, ſubrubra, ſubpallida, ſubrufa, ſubnigra, ſubalba; vel demum minimum iſtorum colorũ habet. Illud etiam ſcire oportet, vnamquamque ferè harum ſpecierũ alias ſibi ſimiles complecti, vt Alba aquoſam, Nigra, atram, liuidamque, Fulua citrinam; ceteræ ceteras nonnullas. Ex qualitate & illa ſumitur vrinæ differentia, quod alia ſit boni, alia praui odoris. Boni odoris eſt vrina vel quia optimè cocta eſt, vel quia aſſumptum eſt aliquod odoriferum, vt therebintina, quæ vrinã reddit violacei odoris & ſatis grati. Mali verò eſt, vel quia putrida materia cõmiſcetur, vel quia tranſit per putridum

& vlceratum locum, vel quia aliquid assumptum est, quod vrinam reddat graueolentem, vt est allium.

Ex quantitate nascuntur differentię vrinarum Copiosa, & Pauca. illa soboles est tum potus vberioris, tum pituitosi serosiq; alimenti, tum excalefacti capitis (nam *Vbi caput incaluerit, multum vrina emittitur* ait Hippocrates) aliarumq; partium; tum ob calorem renum nimium; vsum diureticorum, ac demũ paruam per aluum deiectionem: nam vt est in Aphoris. *Mictio plurima facta paruam significat deiectionem*. Pauca verò & ex contrarijs nascitur caussis, & ex ardenti febri absumente, ex immodica exercitatione, ex sudore nimio, ac tandem ex obstructione viarum, ac emulgentium renumque attractrice facultate debilitata.

Ex contentis denique sumuntur differentiæ. Quæ autem in vrinis continentur vel consueta sunt, ac vt plurimum continentur, vel rarò & inconsueta. Illa triplicia, Sedimẽtum, quod in fundo vasis subsidet; Suspensum, quod in medio matulę æquali libramento substentatur; Nebula, quæ in superficie natat. Vnumquodque ex his & colore & substantia diuersum est. colore quia aliud album, aliud nigrum, rufum, rubrum &c. substantia quia vel lęue, quod æquè sibi continuũ est, vel asperum, quod partibus diuulsum existit: vel

æquale, quod secundum totum eadem crassitie ac corpore præditum est; vel inæquale, quod ex parte crassum, ex parte tenue est. Hæc omnia excrementa sunt, in sanis quidem humorum, qui in substātiam aliti verti non potuerunt, & propterea per vrinam eijciuntur: in ægris verò humorum morbidorum, qui itidem per eas vias exturbantur. Et quia hi humores non nisi cocta massa materiæ morbificæ extruduntur, propterea indices coctionis certissimi habentur.

Quæ verò rara & inconsueta sunt, plurima obseruantur, Arenæ frequentiùs, calculi rariùs, vermes adhuc rariùs, carunculæ, filamenta, sanies, pili, sanguinis grumi, materia furfuracea, pultis similis, oleosa, ceteraque non pauca, quæ a diuersis causis oriuntur, & diuersa significant, de quibus consulendus est omnium bonorum auctor Hippocr. in aphoris; Progn., Prædict., & Coacis & earum enarratores Duretus, Hollerius, Iacotius, & præcipuè Prosp. Alpinis *de Præsag. vita & morte ægrotantium*.

Illud interim scire conducit, optimam vrinam esse substantia mediocrem, colore flauam & palearem cum albo, læui & æquali sedimento: & quanto ab hac recedit, tanto deterior habenda est. Hæc pauca paucis dixerim de Vrina: nunc ad Symptomata calamum conuertamus.

SECTIO SECVNDA
De Symptomatibus.

CAusis, Speciebus, Signisque morborum enarratis, duplici nomine de Symptomatis agêdum est, tum quia & hæc illorum signa sunt, tum quia eos sequuntur tamquam vmbra corpus, vt propterea ab aliquibus ἐπιγέννημα dicâtur, hoc est, consequentia atque succedentia: σύμπτωμα verò ex eo aptè etiam dicitur, quod deriuetur a συμπίπτω, idest vna coeo, simul incurro: nam morbus & symptoma simul coeunt atque incurrunt, & vno posito ponatur alterum, & altero existente alterum existere, necesse est. Vnde patet, nos hìc agere de Symptomate præssa non larga significatione sumpto, non vt comprætendit omne præter naturam, corpus lædens, siue morbus id sit, siue causa morbi, siue accidens morbum consequens: sed vt peculiariùs sumptum, significat id quod morbum principale ita sequitur, vt eo posito ponatur, auferatur ablato: v.g. sitis & vigilia præsente ardente febri: nam ea ita pendent a febri, vt eam sequatur, vt vmbra corpus. Hæc ab aliquibus diuiduntur in tres species: prima est Symptomatis mor-

morbi, vt cum ex morbo ſequitur ſymptoma, actio v. g. læſa, vt ex ſtomacho morbo aliquo laborante ſequitur deprauata coctio, & imperfecta chyloſis. Altera ſpecies eſt ſymptomatis cauſæ, cum actio aliqua lęditur nullo præſente morbo, vt mala coctio vitio alimenti, quod cauſa eſt, non verò ſtomachi aliquis morbus. Tertia ſpecies ſymptomatis eſt ipſiuſmet ſymptomatis, cum ſcilicet ſymptoma ex ſymptomate ſequitur, nullo intercedente morbo, vt cum ex cita excretione ſequitur cruditas. Sed hæ ſpecies minùs faciunt ad ordinem a nobis ſuſcipiendum. A Galeno igitur ſymptomata tripartitò diuidũtur, *Alia ſiquidem noſtri corporis ſunt affectus, alia functionum læſiones, alia ambo hæc comitantur, vt ſunt excrementorum immodica tum excretiones, tum ſuppreſſiones. Has igitur ſymptomatum differentias examinemus; ab actionibus læſis auſpicati.*

De Symptomatibus, Quæ in Actionibus Læſis Sita ſunt. Cap. I.

QVamquam Galeno *Actionum læſio duplex eſt, altera ad animalem, altera ad naturalem functionem pertinens*, tamen diſtinctionis & ordinis magis acco-

modati gratia, in tres classes diuidemus, in actiones scilicet animales, naturales, & vitales. nam etsi vitales actiones perpaucę sint, tamen eæ, quæ sunt, prætereundę non videntur. Omnes autem triplici modo lædi possunt, vel, vt loquuntur, *deprauatè*, cum scilicet, non ea, qua debent, ratione fiunt; *vel diminutè* cum non perfectę eduntur, sed aliqua ex parte mutilæ: vel demum *ablatè*, cum ex toto deficiunt, nec vllo eduntur modo.

Animalium autem functionū symptomata plurima sunt, ac tot omnino, quot ipse actiones, esse censentur. Actiones verò sunt iuxta facultates diuisæ: ergo cum facultates aliæ sunt principes ac gubernantes, aliæ sensitiuę, aliæ motiuæ, actiones etiam, & ex his consequentia symptomata alia ad gubernantes facultates pertinebunt, alia ad sensitiuas, alia ad motiuas.

Quod igitur pertinet ad Principes ac gubernantes facultates, cum hęc tres sint, iuxta singula, actiones lęduntur, symptomataque nascuntur. Ergo si imaginatio lædatur triplex symptoma sequi potest: nam deprauatur in delirio, diminuitur in lethargo, aufertur in catalepsi. Ratiocinatio lęditur etiam tripliciter; nam deprauatur in phrenitide, imminuitur in fatuitate, aboletur in amentia. Memoria demum deprauatur cum non ea, qua oportet, ratione recordatur: imminuitur, cum ex

par-

parte rerum species suppetunt, ex parte excidunt: aboletur, cum nihil planè in memoriam venit, vt accidit eis, qui etiam propriorum nominum in græca peste obliti fuerunt ex Thucid.

Sensuum etiam externorum eodem modo nascuntur symptomata. Et visus quidem deprauatur in hallucinatione, in qua res apparent aliter, atque reuera sunt: imminuitur in suffusione, in qua res subobscurè videntur: aboletur in cęcitate, in qua nihil prorsus apparet.

Auditus etiam deprauatur in sonitu, sibilo, tinnitu ceterisque huiusmodi, in quibus non aboletur nec imminuitur, sed potius sentiuntur ea quæ sentire minimè deberent: imminuitur in hebetudine, grauique auditu, in quibus obstrepentia subobscurè audiuntur, remissiùs sonantia aut nihil aut fere nihil sentiuntur: aboletur in surditate, in qua nec bombardæ audiuntur, nec toni.

Olfactus, Gustatus atque Tactus eodem modo læduntur, deprauatè, diminutè, ablatè seu abolitè. Horum omnium causa multiplex est: vel enim instrumenti vitio contingit, vel facultatis: & si instrumenti, vel ratione partium similarium, ex quibus constant; vel ratione sui: si ratione similarium partium id accidat, necessariò aderit intemperies aliqua aut simplex calida, frigida, humida, sicca; aut composita

calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca: aut cum materia biliosa, pituitoſa, ſanguinea, melancholica, feroſa &c. Si ratione ſui, ideſt inſtrumenti lædatur actio, huiuſmodi læſio pendet vel a mala figura, vel a ſitu præpoſtero, vel numero abundante ſeu deficiente, vel magnitudine ac paruitate. Quod ſi in inſtrumẽto nulla adſit labes, in facultate vitium inſit neceſſe eſt, ex quo ſequatur ſymptoma. facultas autem laborare poteſt vel quia in quantitate deficiat, vel in qualitate peccet. & hæ ſunt cauſæ vniuerſales omnium ſymptomatum, ad ſenſus internos externoſque pertinentium, nunc verò ad motum eiuſque ſymptomata accedamus.

Læditur autem motus deprauatè quidem, cum alio fit modo, quo fieri deberet, vt accidit in tremore atque conuulſione: vel diminutè fit, vt in laſſitudine: vel aboletur, vt in paralyſi. Horum cauſæ eædem ſunt, atque ſuperiorum ſymptomatum, ad ſenſitiuas facultates pertinentium.

Quæ verò ad vitalem facultatem ſpectant, Symptomata nunc enarranda. hæc tria ſunt iuxta tres modos læſarum actionum. nam ſi actio cordis, quę eſt perpetuus ille motus, ſyſtole ac diaſtole perfectus, deprauetur, Palpitatio naſcitur; ſi minuatur Lipothymia; ſi auferatur & aboleatur (ſenſu id iudice, non reuerà) ſyncope ſequitur. Deprauatur autem huiuſ-

modi actio a re quapiam præter naturam cor inuadens, eiusque statum certumque motum interturbans, vt vapor, flatusque humores acres, ac putridi, aucta in pericardio aqua, serosoue humore, ceterisque quæ vim eius expultricem irritare possunt ad expellendum noxium sibiq; inimicum: nam a facultate acriter contendente, & a re noxia resistente ac propulsante, sequitur inordinatus motus & maximè auctus, qui Palpitatio dicitur. Minuitur verò, nasciturq; lipothymia ex spirituum vitalium paupertate, calorisque natiui caritate. cum enim re quapiam, vel dolore, vel gaudio, vel merore, vel veneno, labore, odore prauo, vel demũ simili re magna ex parte absumuntur, euocantur, dissipantur ve spiritus vitales, frigescit cor, non quidem omnino (nam statim interiret homo) sed ex parte, eius motus minuitur, ac lipothymia sequitur. Quod si adhuc magis vrgeat eæ causæ, magis frigescit cor, ac minus opus est euentilatione, minusque cor mouetur: vnde syncope necessariò sequitur.

Quod facit ad symptomata naturalis facultatis, *Methodus eorum inueniendorum,* inquit Galenus, *est naturalium functionum cognitio, in quarum singulis triplex reperitur symptoma vnum abolitæ functionis, alterum deprauatæ, tertium diminutæ*: igitur naturales functiones sunt inuestigandæ: hæ præcipuæ sunt Altrix, Autrix, & Genetrix.

Altrici quatuor seruiunt, attractrix, retentrix, concotrix, & expultrix. igitur altrix si diminutè vitietur, sequitur siccior corporis habitus, atrophia & phthisis. si deprauatè, malus habitus, cachexia, aliaque: si demum abolitè atrophia, idest, omnimoda, vt sic loquar, innutritio. Imminutæ nutritionis, hoc est, gracilitatis ac thabis, & atrophiæ causæ sunt eædem, secundum magis & minus discrepantes: nam siue sit facultatis vitium, siue alimenti prout maius vel minus vitium est, atrophia, vel gracilitas nascitur. Facultas autem altrix læditur ab aliqua intemperie calida nimis vel frigida, ac multò magis sicca. Alimentum verò in causa esse potest si minus sit, quàm esse deberet, tunc enim partes debita fraudatæ alimenti copia, contabescunt: itē si nimis acre, ac minus pingue sit, quàm vt possit apponi & adhærescere partibus. Deprauatæ autem nutritionis, vt cachexię malique habitus, causa est alimenti praua qualitas in hepate contracta, vel aliqua partium intemperies, per quam etiam bonum alimentum non benè nutriat. Iam verò altrici facultati præcipuè seruiens facultas est Coctrix, cui attributæ sunt attratrix & retentrix, atque ea peracta etiam expultrix. Coctrix autem triplex est, prima quæ in stomacho, altera quæ in iecinore, tertia quæ in quauis parte. Igitur si quę in ventriculo, diminutè fiat, nascitur inco-

hatus

hatus imperfectusque chylus, ac verè semicrudus, & eiusmodi symptoma dicitur βραδυπεψία. Si deprauatè fiat, deprauatus malisque prȩditus qualitatibns nascitur chylus, δυσπεψία necessariò sequens. Si demum aboleatur ἀπεψία fit, omnimoda cruditas. Causæ in duas classes relatȩ sunt; vel enim ad facultatem spectant, vel ad obiectum eadem plane ratione, qua dictum est superiùs in altrici facultate.

At coctioni primò seruit Attractio siue attractrix facultas, quæ & ipsa læditur imminutè & abolitè, vix deprauatè. Si ergo imminuta sit, ægrè deglutitur alimentum; si verò abolita, nullo planè modo. vtriusq; causa est vitium fibrarum œsophagi, per quas fit attractio alimenti ad ventriculum; vel certè perfecta imperfectaq; paralysis neruorum e sexta septimaq; coniugatione prodeuntium, & deglutitioni facultatem deferendo seruientium; vel demum alia quauis causa, vt tumore aliquo, vel angina, vel simili.

Attractionem sequitur retentio siue Retentrix facultas: quæ & diminuta, & ablata, & etiam deprauata esse potest: cuius prioris causa est debilitas & resolutio fibrarum transuersarum ventriculi ob humidam frigidamque intemperiem: quæ si magna sit & insignis, sequitur omnimoda retentricis labefactatio; si verò non ita magna, sequitur eiusdem diminutio. Depra-

prauatio verò e flatibus humoribus vel acribus nascitur, qui ventriculũ vellicant, coguntq; eũ fere palpitare, hoc est, motu vario percelli, vnde sequitur retentricis deprauatio.

Expultricis demum triplex læsio est: deprauata quidem in singultu, diminuta verò in nausea, abolita in omnimoda retentione. Causa deprauatæ functionis expultricis est materia aut qualitate aut quantitate irritans quidem expultricem, sed illa tamen incassum insurgens ad noxium expellendum. Diminutæ verò est debilitas à frigore & humiditate inducta, vel simplici vel composita, vel cum materia vel sine illa: quæ si augeatur magis, abolitæ retentionis causa est. Atque hæc breuiter dixerim de Coctrice, eiq; famulantibus attractrice, retentrice & expultrice stomachi facultatibus: ad quorum normam referre commode possumus, quæ in coctione hepatis fiunt symptomata: item & ea quæ in solidis partibus. non enim de his singulis singillatim agentes immorari debemus. Itaque ad alteram præcipuam naturalium facultatum accedamus.

Auctrix facultas & ipsa tripliciter lædi potest: diminutè, cum corporis moles non eò vsque augetur, quo vsque naturaliter augeri deberet; vel aliqua eius pars, vt brachium: vnde fit, vt vel homunciones subcrescant, vel decurtatũ aliquod membrũ.

De-

Deprauatè, cum aliqua pars augetur non eo modo, quo secundùm naturæ leges augeri deberet: vnde obliqua euadit pars: vel certè, cum auctio fieri deberet secundùm longitudinem simul & latitudinem, fit solùm vel secundùm longitudinem, & homines euadunt veluti perticæ baculiq; oblongi; vel secundùm latitudinem, & euadunt quædam veluti dolia, quorum vtrumque hic Romæ plurimos videmus. Abolitè demum contingit auctio, cum nullo planè fit modo. Diminutæ auctionis causa est exiguum alimentum, aut facultas impotens debitum sibi demandatum alimentum subigere, & in substãtiam partium transmutare. Deprauatæ aut deprauatum alimentum, aut facultas deprauata. Abolitæ vtriusque vel alterius abolitio, & summum vitium.

Quod demum facit ad Generatricem, quæ vltima est inter naturales facultas; hæc vel non fit, & dicitur infœcunditas siue sterilitas: vel diminutè fit, & veluti pygmei nascuntur, cubitales nimirum homunciones: vel demũ deprauatè, & monstra oriuntur, de quibus adeundus est Licetus, vir nunquam satis laudatus. Horum omnium causa vel a facultate pendet, vel a principijs semine sanguineq; vel ab alio, quæ apud eum videri possunt.

De Symptomatis, quæ in Affectibus nostri corporis consistunt Cap. 2.

SYmptomatum, quæ in corporum consistunt affectibus, siue, quod idem est, in qualitatibus corporis mutatis, *primæ differentiæ sunt quatuor* inquit Galenus cap.5. *Siquidem alia ad visum, alia ad odoratum, alia ad gustum, alia denique ad tactum pertinent. Etenim quæ ad visum spectant, ea sunt quæ consistunt in colore præter naturam siue is vniuersum corpus occupet, vt in arcuatis* siue ictericis, spleniticis, hydropicis; *siue vnam tantum partem, vt in carbunculis*, erysipelate, gangrena, faciei maculis, ceterisque sexcentis. Quæ verò ad olfactum pertinent, sunt graues e corpore exhalantes odores, vt e dentibus, naribus, alis, pedibus, vel etiam e toto corpore. *In gustu autem symptomata sunt omnes sapores, qui ægris præter solitum accidunt, vt si alienas qualitates se percipere sibi videantur*: cuius symptomatis exemplum præ manibus habeo: nam melancholicam ac hipochondriacam curandã suscepi, quæ primò quidem omnia carnium genera siue elixa, siue assa, siue alio

alio modo cocta videbatur referre odorem rei combustæ: cetera verò alimentorum genera natiuo sapore prædita percipiebantur: mox etiam panis referre cæpit ingratum illum saporem, deinde caseus, post oua, demum etiam herbæ & omnia planè ædulia. Quæ demum ad tactum pertinent symptomata, ea sunt, quæ tactu depræhenduntur, vt durities in cuti natura molli, asperitas in eadem natura lenior, calor in temperata sua natura, &c. Iam verò si quis miretur a Galeno quatuor tantum cōstitutas esse horum symptomatum differentias, auditus sensu prætermisso; is sciat, neque hunc a Galeno penitus neglectum, cum loco nuper citato meminerit etiam eorum symptomatum, quæ ad voces sonosque mutatos pertinent.

De Symptomatibus, quæ in Excretis & Retentis sita sunt Cap. 3.

TErtium postremumq; symptomatum genus ad excreta retentaque spectat. cum enim quæ excernenda retinendaque sunt vel toto genere peccant, vel quantitate, vel qualitate, vel tempore, vel modo, sequitur symptoma excrementorum proprium. Itaque quinq; modis accidere po-

poteſt hoc ſymptoma. Et primo quidem modo accidit, cum res à natura alieniſſimę excernuntur, vt lapides, vermes, pus, ſimilia. Secundo cum plus minus ve excrementi excernitur, quàm deberet, vt accidit in dyſenteria, diabete, ceteris; & in ſuppræſſione vrinæ, in alui ſtipticitate, alijſque. Tertio cum non ea, quam naturę inſtitutum, morbiq; natura poſtulat, qualitate excretiones contingunt: vt in phrenitide, ardente febri pituitoſa excremēta: in quartana bilioſa, in lethargo melancholica aduſtaque. Quarto cum præpoperè contingit excretio, in principio morbi, & crudis adhuc humoribus. Quinto cum quæ per aluum euacuari deberent, per os reijciuntur: quæ per vterum, euacuantur per nares, vt de menſtruis e naribus fluxis liquido conſtat.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LI-

LIBER TERTIVS
DE THERAPEVTICA Siue de Methodo Medendi.

IN primo Institutionũ libro id egimus, vt absolutam humani corporis scientiam, partium omnium similarium, ac dissimilariũ, omnium facultatum, ac functionũ doctrinam, & vno verbo, quicquid ad hominẽ, vt medicinæ subiectum est, intimè cognoscendum spectaret, assequeremur. In altero libro morbos omnes, omniaq; symptomata, quibus obnoxium est corpus humanum, & explanauimus & signis depræhendimus. Itaque necessariò sequitur, vt Tertio Libro methodum rationemque tradamus, qua eos pellere, corpusque in perfectam sanitatem vindicare possimus. In quo quidem præstando eumdem planè seruabo ordinem, quo superiùs vsus fui. Cum enim humanum corpus tribus morborum generibus pateat, Intemperiebus,

quæ

quæ Similarium partium propriæ sunt; Malæ structuræ, quæ organicarum est peculiaris; & Solutæ vnitatis, quæ ambobus communis est; eam inibo viam, vt singulorum generum morborum curandorum rationem methodumque tradam, prius tamen ea præmittam, quæ his omnibus & communia, & peropportuna videntur. Verum quia inutile penè esset vniuersalia ea nouisse, reperisseque vniuersalem illam methodum omnium curandorum morborum, nisi particularia instrumenta, quibus illa opus habent, innotescerent, fit, vt de tribus Medicinę Instrumentis, Pharmacia, Chirurgia, ac Diæta agendum sit. Itaque hic liber, vt superiores duo, in duas Sectiones partitus erit, in Prima ratio ac methodus curandorum morborum omnium tradetur, in altera instrumenta omnia, quibus ea methodus absoluitur, explicabuntur. Et prima quidem Sectio partita erit in 4. cap. in primo de vniuersali methodo curandorum morborum, deque indicationibus, & omni eo, quod ad indicationem spectat, agetur; in altero, de methodo curandorum Intemperiei morborum. Hoc cap. tripartitum est: in primo mēbro agitur de curanda intemperie sine materia; in altero de curanda intemperie cum materia, in tertio de curanda intemperie occulta ac maligna. In 3. cap. de morbis in mala compositione curandis, qui cum in qua-

quatuor consistant in figura, numero, magnitudine & situ, hoc cap. diuisum erit in quatuor membra, in primo agitur de curanda mala figura, in secundo de numero, in tertio de magnitudine, in quarto de situ conuenienter restituendis. In 4. cap. de solutæ vnitatis curandæ ratione, in quinto de curandis Symptomatibus. Secunda verò Sectio compræhendit tria Medicinæ Instrumenta, in tria proinde cap. distincta. In primo agitur de Pharmacia hoc diuisum est in tria membra: primũ membrum compræhendit Alterantia, alterum Euacuantia, tertium tradit rectum vsum tum alterãtium, tum euacuantium. Secundum cap. complectitur Chirurgiam; tertium Diætam, & ita absoluta erit therapeutice.

De Generali Medendi Methodo.

Cap. I.

CVrandorum morborum triplex ratio, ab antiquissimis ducta temporibus, apud Medicos est: vna, quæ experimentis solùm nixa, Empiricorum fuit propria. Altera, quæ a duabus illis communitatibus, Laxo & Stricto, sumpta indicatione, a Methodicis exculta fuit. Tertia, quæ ratione ex-

experimentoque vsu, Rationales habuit auctores ac vindices. Et sanè faciendæ Medicinæ vna hæc vltima ratio est, vna via, quam qui rectè inijt, is verè Asclepiadeus, & à summo illo artis oraculo verè oriundus. Profectò experientia sine ratione periculosa est & infida; ratio sine experientia audax & inconstans: vt propterea dixerit Hippocrates lib. de Vet. Med. *Sola ratione in Medicina vti non datur, sed insistendum est ijs quæ fiunt, si quis optimum habitum & minimè linquentem sibi comparare velit.* Vtraque igitur, experientia, ac ratione, tanquam duobus oculis vti debet medicus, qui in explorandis curandisque morbis oculatus ac verè lyncæus esse haberiq; cupit. Itaque methodo ac ratione in vniuersalibus, experientia in particularibus instructus esse debet medicus. Illam ergo hic trademus, hac vniuscuiusque industriæ adipiscenda relicta. *Methodus igitur est ratio, qua per indicationes auxilia morbis opportuna reperiuntur.* Antequam enim particulores morborum curationes aggrediamur, necesse est, vniuersalia quædam nouisse theoremata, per quæ ad particularia descendamus. Prius, quàm pleuritidem curemus, necesse est, vniuersalem quandam nouisse rationem, per quam omnia, omnibus inflammationibus communia, noscamus, vt euacuare & derinare fluxam materiam, reuellere & intercipere fluentem,
flu-

fluxuram prohibere &c. Via igitur, modus, ac ratio, quæ docet vniuersalem hanc curandi normam, Methodus dicitur. Verùm ratio hæc atque via Indicationibus initur, neq; potest quisq; assequi, quod in quouis morbi genere præstandum sit, nisi id per indicationes cognoscat. neq; enim reuellandum in inflammatione sciet, nisi prius per indicationem nouerit, materiam in inflammatam partem fluẽtem, ne fluat, prohibendam esse. *Indicatio igitur nil aliud erit, quàm ostensio remedij*: & methodus nil aliud, quàm habitus quidam intellectus, ars, via, ratio, quæ ex pluribus ostensionibus indicationibus ve constat: vt in proposito de inflammatione exemplo liquidò constat. nam tres in ea præcipuè indicationes, fluxam euacuare, fluentem reuellere, & fluxuram prohibere: hæc verò ratio, ars, habitus ve intellectus, quo hæc tria compræhenduntur, methodus dicitur. Iam verò exactiùs definitur etiam a Galeno, vt indicatio sit *Comprehensio iuuantis simul cum comprehensione nocentis*: necesse enim est, vt non solùm per indicationem comprehendamus, quæ iuuant, auxilia nimirum & remedia, sed etiam naturam eorum quæ nocent, hoc est, morborum: ideo in inflammatione naturã eius morbi cognoscamus, necesse est, & remediorum. Sed adhuc exactiùs ab exactissimo medicorũ Capiuaccio. *Indicatio est comprehensio*

iuuantis simul cum comprehensione indicantis, citra experientiam & analogismum gratia sanitatis deperditæ reparandæ. Additum est, *citra experientiam & analogismum* (vt etiam a Gal. additum 11. ad Thrasyb.) non quia experientia nihil faciat ad morborum curationem, sed quia indicatio habetur ab intellectu comprehendente id, quod vtile sit morbo abigendo; experientia a sensu: *est enim experientia obseruatio siue comprehensio eius, quod sæpe eodem modo factum est*: indicatio verò intellectu fit perpendente morbi naturam causasque. Analogismus verò & ipse excluditur, quod parum faciat ad curationem morborum, cum a simili remedia petat. *est enim analogismus comprehensio iuuantis per similitudinem* aut morborum, aut partium, aut medicamentorum: quia enim in simili re profuit bettonica, ideo etiam in hac profuturã medicorum plurimi profitebantur: quod esse falsum ad Thrasyb. probat Gal. & in lib. methodi. Additum *gratia sanitatis deperditæ*, quia hic de medendi methodo agimus, non de methodo præseruandi, vel conseruandi.

Iam verò indicationum species seu differentiæ plurimæ sunt: ea maximè vniuersalis est, quæ a rebus præter naturam, & a rebus secundum naturam sumitur: illaque *Ablatio*, hæc *Conseruatio* dicitur. Aliæ verò indicationũ species vulgò inculcatæ sunt

ferè

ferè inutiles, vt artificiosa indicatio, & inartificiosa; vtilis, & inutilis &c. In ea verò indicatione, quæ a rebus præter naturam sumitur, tria spectantur, ipsa indicatio, indicans, & indicatum. Indicatio vel generica est, vel specifica siue particularis: illa est, quæ generi communia indicat, vt in febri refrigerare, quod certè omnibus febribus commune est. Specifica verò seu particularis ea est, quæ huic debetur febri, vt in tertiana bilem euacuare. Quod verò facit ad Indicans, hoc duplex est (loquimur semper de indicatione ac indicante ad medendi methodum spectante) alterum morbificum, alterum vitale: illud est, quod a morbo sumitur; hoc quod a virtute; tertium, quod addunt a causa morbi desumptum, ad methodum non curandi, sed præseruandi pertinet. Indicans morbificum est, quod in corpore præter naturam existens sui ablationem indicat. Sunt & alia minùs principalia indicantia, quæ non per se, sed cum principali indicante coniuncta maximè faciunt ad morborum curationem; huiusmodi sunt ætas, temperamentum, corporis habitus, peculiaris cuiusque natura, consuetudo, anni tempus, regio, pars morbo affecta; morbi tempora, & si quæ sunt talia. Hinc nascuntur vulgò dicta Coindicantia, Contraindicantia, Permittentia, Consentientia, aliaque ad indicationē pertinentia, de quibus

omnium optimè Capiuaccius in suo methodo disserit, a quo omnes, qui de ea rebenè scripserunt, se sumptisse plurima, profitentur. Est autem Coindicans, quod vna cum principali indicante indicat; vt anni tempus æstiuum in purganda bile in tertiana, principale indicans est febris tertiana, coindicans æstas. Contraindicans est, quod præcipuo indicanti repugnat, euertitque ac prohibet, quod ab eo indicatum est; vt vires infirmæ in mittendo sangnine in febri putrida. Permittens est id, quod ea, quæ ab alio indicata sunt, renuit quidem, sed tamen approbare cogitur, vtpote potiori indicanti obedire coactum, vt vires validæ in phlebotomia; nam hæc ex se prohibent euacuationem, quia ab ea labefactantur ac deijciuntur; permittunt tamē quia cogūtur ab indicāte, quod omnino postulat sanguinis missionem. Consentiens ne transuersum quidem vnguem ab indicante principale recedit, eaque omnino comprobat, quæ ab eo postulata sunt: vt biliosum temperamentum in euacuanda bile febris tertianæ.

De vitali verò indicante nihil dicam: est enim id, quod vitam viresque tuendas suadet. Medicus duobus oculis ægrum spectare debet, dextero quidem in eius virtutem, vires ac vitam; sinistro verò in morbum intentus. Hæc de Indicante;

Indicatum verò est ipsum remedium,

in-

indicanti ex diametro oppositum, ideoq; spectatum, vt illud oppugnet. In hoc duo maximè attenduntur, ipsa auxilij natura, & recta eius administratio: illud *Quid agendum* dicitur a medicis, hoc *Vsus*: illud vniuersale est, & particulare: vtrumque est contrarium, illud in genere, hoc in specie: vt febri frigidum remedium; vt tali febri tale frigidum, v.g. vt duo. Vsus verò in tribus maximè consistit, in *Vbi, Quando, Quomodò*: Capiuaccius *Quantum* addit, Sennertus demit *Quomodò*: vterq; parum ad rem: ille quia *Quantum* præscribitur a gradu indicantis, comprehenditurque in *Quid* agendum, vt dictum est, ipseque Capiuaccius profitetur: v.g. in hac febri refrigerandum esse, vt duo pertinet ad indicatum secundum suam essentiam, ad indicatum specificum, sicuti esse refrigerandum ad indicatum genericum & vniuersalem. Neque Sennertus omnino ad rem, quia *Quomodò* summoperè conducit ad rectam remedij administrationem, & vsum, vt inferiùs liquidò constabit. Iam verò quod facit ad *Vbi*, hoc est, quo in loco agendum, affectus locus ostendit, vt videre est in pleuritide, angina &c. *Quandò* verò indicatur a præsentia morbi. tunc enim agendum, cum morbus est præsens. Indicatur etiam ab alijs compluribus: neque enim quouis tempore præsens sit morbus, agendum, sed tunc, dum tales ac tales

præsto sunt conditiones: vt in feb. ardente aquæ potus non omnino, cum præsens est febris ardor, vsurpandus, sed cum cocti sunt humores, cum ætas viget, æstas ceteraque consentiunt, quæ consentientia ac permittentia dicuntur. & hoc est, quod tantoperè commendatur ab Hippocrate extatque lib. de V. M. *Medicina breuem habet occasionem, quam qui scit arripere, scit mederi*, nempe qui scit arripere tempus oportunum administrandi remedij. *Quomodò* demum, idest modus remedij adhibendi varius est: nam quoduis medicamentum plurimis adhiberi potest modis, solidum, siue, vt loquuntur, in substantia, infusum, extractum, decoctum, foris adhibitum, intus assumptum, & sexcẽtis alijs modis, qui neque ad quantitatem, neque ad tempus, neque ad locum commodè referri possunt. Hæc breuiter dicta sint de Indicationibus, Indicantibus, & Indicatis, atq; adeò de ijs, qui genericè de Methodo curatiua præcognoscere necesse erat.

De Morbis Similarium Partium Qui in Intemperie Consistunt, Curandis

Cap. 2.

QVem a principio nostrarum institutionum constituimus, ordinem religiosè

giosè tuemur. Iuxta partes nostri corporis primum Institutionum librum conscripsimus: iuxta morbos ijs partibus accidentes alterum librum concinnauimus: tertium æquum est, vt iuxta eamdem diuisionem absoluamus. Ergo cum, triplicies esse morborum genera, cõstitutum a nobis sit, In intemperie, In mala compositione, & In soluta vnitate; necessariò sequitur, vt medendi methodum iuxta eamdem partitionem peragamus: initium sumentes a morbis in intemperie, qui similarium partium proprij sunt.

De Curanda Intemperie Sine Materia. Memb. I.

CVm ea constans ac perpetua medicorum lex sit, vt *Contraria contrarijs curentur*, fit vt contraria intemperies ab altera contraria emendetur. Calida igitur frigidam indicat expostulatque, frigida calidam, humida siccam, sicca humidam. Hoc autem vt in simplicibus intemperiebus, sic etiam in compositis perpetuum est. ergo calida humida frigidam siccam desiderat; & econtrariò frigida sicca calidam humidam; calida sicca frigidam humidam, frigida humida calidam siccam

Illud tamen animaduertendum, non *quodlibet indicare quodlibet, sed determinatũ*: tale igitur calidum tale frigidum indicat: calida intemperies, vt loquuntur, vt duo frigidam eiusdem virtutis aut certè paulò validioris indicat. cum enim indicatum agere debeat ac vincere indicans, *actioque sit a proportione maioris inæqualitatis supra resistentiam passi*, necesse est, vt remedium indicatum indicantis morbi vires & gradus superet: si itaque intemperies erit v. g. vt duo, remedium esse debet paulò intentius, ac ferè vt tria: alioquin nulla sequeretur morbi expulsio nullaque victoria, cum indicatum auxilium indicantem morbum non superaret.

Est tamen animaduertẽdum indicatum & indicans non semper gradibus, vt diximus, respondere, sibiq; consentire, si physicè loquamur. nam si frigida intemperies v. g. vt duo corrigenda est, non calore vt tria, imò nec vt duo, corrigenda; nempe quia metiri debemus agentis virtutem, & patientis resistẽtiam. si enim agens natura sua maximæ sit actiuitatis, patiens minimę resistentiæ, vt est calor & frigus, profectò etiam agens vt vnum (*cum Care Carizo*, nec inuitus) agere ac superare poterit patiens, vt duo. Econtrario si passum maximæ sit resistentiæ, agens minimæ actiuitatis, vt humidum & siccum, agens in gradu maius ac valentius esse oportet, vt passum vin-

vincat. ergo ſicuti calor infirmior ſuperabit frigus paulò validius in intenſione; ita ſiccitas paulò ſuperior vix ſuperabit humiditatem inferiorem in gradu. Ita res ſeſe habet ſi phyſicos rerũ gradus ſpectemus. Verum quia, vt diximus cap. 3. noſtrarum *Exercitationum De Sero Lactis*, in medicina non tam ex ſeſe, quàm ex noſtro corpore conſtituuntur rerum gradus; ideo fit, vt indicati intentio aut remiſſio ſtatuatur cõparatione facta ad noſtrum corpus, potius quàm vel ad ſe ipſum, vel ad morbum. Cichoria conſtituitur frigida v. g. vt duo, quia hominem adeò refrigeret, vt frigus inducat eius gradus; non quia ſecundùm ſe, eiuſmodi ſit (fortaſſe enim calidior eſt, ſiue minùs frigida) ſed quia reſpectu hominis talis habetur: *Ergo non abſolutè ex materia paſſionibus coniÿcere eius ad nos facultatem oportet*; ait Gal. 1. Simpl. ſed ex noſtro corpore definire. Statuendum eſt igitur, quemadmodum neceſſarium eſſe, vt indicatum remedium paullo intentius in gradu ſit, quàm morbus indicans; vt nimirum actio morbique expulſio ſequatur: ità eſſe neceſſarium, vt indicati gradus non phyſicè ſpectetur ac definiatur, ſed comparatiuè ad noſtrum corpus. Quamuis igitur calor v. g. vt duo ex ſe vincere, & expellere poſſit frigus vt tria, tamen vt refertur ad noſtrum corpus, debet eſſe, vt tria imò paulò valentius. Quarè cum in-

temperies frigida, vt duo corrigenda est, medicamentum calidum plus quàm, vt duo quærendum.

Animaduertendum etiã ex Gal. 7. meth. vbi hasce curat intemperies, minùs tutum esse, paulò diutiùs refrigerare, quàm calefacere, nempe quia maius impendet periculum a nimio frigore, quàm a calore nimio, cum illud naturæ vitæque infestissimus sit hostis, hic verò etiam nimius non adeò inimicus; nam vita in calore sita est; & morte frigescunt omnia.

Neque illud silentio prætereundum, calore & frigus sicuti non longissimè inter se actiuitate, & agẽdi tempore distare (sunt enim ambo actiuæ qualitates) ac proinde calefactionem, & refrigerationem eodem ferè temporis spatio sequi: ita humidũ & siccum, & ab illis vi etque actiuitate recedere, & inter se longè imparia esse. Itaq; longè diutiùs siccandum, quàm humectandum est: nam etsi vtraque hæc qualitas passiua sit, altera tamen superat alteram in resistendo. humiditas diutiùs resistit, siccitas non ita. ergo diutius siccandum, quàm humectandum est.

In hisce autem omnibus curandis intemperiebus illud etiam notandum est, accomodata cuique parti alterantia vsurpanda esse: siccando, calefaciendo, humectando, refrigerando ve capiti siccantia cephalica, calefacientia, humectantia aut

re-

refrigerantia adhibenda: vt bettonica, saluia, viola, lactuca. idem de oculis, pulmone, corde, hepate, splene, ceteris quibusuis partibus obseruandum est. nam splenica, hepatica, cardiaca, ceteraque sympathica vsurpanda sunt.

De Curanda Intemperie Cum Materia. Memb. 2.

CVm, vt suo loco diximus, intemperies aliæ simplices sint, aliæ cum materia coniunctæ, tradenda etiam est methodus harum curandarum. Materia autem duplici modo copulari potest cum intemperie: vel enim materia in partem aliquam influens diuturnitate ac mora simili intemperamento partem afficit, excitatque ibi intemperamentum: vt pituita e capite in stomachum labens. vel intemperamentum paulatim in partem errore aliquo externo irrepens, ibique diu insidens, materiam sibi adiungit, cogens nimirum intemperatam a se partem, similem producere materiam, vt a diuturno aromatum vsu in hepate genita sicca calidaq; intemperies, adauget bilem mirum in modum. Quouis modo id contingat, duo moneo: alterum semper corrigendam esse

per contrarium intemperiem, maximamq; euacuandam per proprium catharticum: Alterum euacuandam esse prius materiã, quàm intemperies corrigatur. nam etsi sæpe, vt diximus, accidit, vt intemperies accersat materiam, eaque huius causa sit, ac proinde illa ceu causa tollenda videatur; tamen quia hæc mirè fouet intemperiem, nisi prius tollatur, incassum agimus cum alterantibus. itaque siue intemperies consequatur fluxam in partem materiam, siue materia accersita sit genitaque ab intemperie in parte; semper primò, si rectam methodum sequi libeat, euacuanda materia est, deinde intemperies corrigenda. Quod sanè non aduertens Sennertus, vniuersali theoremate præcipit, causam prius tollendam esse, quàm effectum, in hisce curandis intemperiebus. Moneo tamen, me non negare, cum causæ mutuò sese consequuntur, methodum requirere, vt prior tollatur, deinde altera, mox tertia, & sic deinceps: v. g. intemperies, quæ habeat causam coniunctam, antecedentem, & procatarticam, postulat, vt primò procatartica tollatur, mox antecedens, demum coniuncta: sed hæc series non semper obseruatur, vt in casu proposito.

De

De Curanda Occulta Intemperie Memb. 3.

IAm verò cum morbi in intemperie siti, non solùm simplices, compositas, atque cum materia coniunctas complectantur intemperies, sed etiam eas, quæ occultæ sunt, quæque totius substantiæ dicuntur; ordinis ratio postulat, vt de malignorum morborum curatione, qui ex hisce intemperiebus seu qualitatibus occultis nascuntur, agamus. Illud in omnibus his morbis commune est, vt qualitas illa occulta ac venenata proprio alexipharmaco casu inuencto retundatur, dometur, aboleatur. Deinde vt cor, cui venenum peculiariter inimicum est, roboretur, muniatur, &, vt fieri potest, alexipharmaco obualletur. Tertiò vt materia, cui venenata qualitas inhæret (non enim sine materia est qualitas illa. a tota substantia naturæ inimica, sed cum primum in corpus irrepsit, materię, hoc est, humoribus pręcipuè adhęrescit) euacuetur. At verò cum venenum ac deleteria qualitas vel intus gingatur, vel extrinsecus assumatur, in intrinsecus genito summoperè insistendum est, vt partes insigni ac maligna discrasia laborantes proprio restituantur temperamento; euacuetur materia, cui commista est praua illa qua-

qualitas, vt alexipharmaco maximè apposito retundatur, aboleatur: de quibus suo loco agemus. Si verò extrinsecus aduerniat venenum, vel inspiratur per aërem, & ita ijs opus est, quæ a centro ad circumferentiam pellunt humores, vt sunt sudorifera. Si verò assumatur per os, deiectione opus est, vel vomitione, naturæ id propensione indicante. Si ictu inferatur attrahentia sunt ex vsu, quæ venenum euocare ex vulnerata parte apta sunt, vt cucurbitulæ, sinapismi, vessicantia, eaque omnia, quæ calore possunt attrahere atque euocare materiam ad peripheriam: ideòque adhibemus pipiones, pullos gallinaceos deplumatos in podice, appositosq; statim atque cęsi sunt in ea parte; item pulmones calentes cuiusuis animalis, theriaca ceteraque huiusmodi, quæ & calore possunt attrahere & vehementi auctaq; qualitate retundere, vt cępæ, allium, nitrum, nasturtium, alia; & demum a proprietate venenum necare, vt apposita alexiteria.

De Curandis Partium Instrumentalium Morbis Siue de Corrigenda Structura Vitiata Cap. 3.

STructuræ morbi (cōpositionis & conformationis aliqui appellant) quadruplices

plices esse diximus lib. 2. sect. 1. cap. 2. memb. 2. nempe Figuræ, Numeri, Magnitudinis, & Situs. Horum verò omnium curādorum methodus hìc breuiter ac perspicuè a nobis tradetur.

De Morbis Figuræ Vitiatæ Curandis Memb. 1.

EOrum quidem, qui in vitiata figura siti sunt *scopus est in contrarium peruersionis membrum adducere*, vt ait Gal. cap. 93. Artis Med. ergo eò spectare debet medicus, vt distortam v. g. membri figuram eò vsque adducat, quò naturaliter adduci debet. In hoc verò præstando duas Galenus iniri vias præcipit loco citato, primam alligatione, alteram formatione. si enim exempli gratia distortū sit crus, emendari potest formatione quidem in recenter natis ac infantulis, paulatim nimirū ac blandè contrectando membrum, leuiter flectēdo ac sæpius in die, vt os veluti assuescat in contrariam partem inclinare. Alligatione verò in paulò grandioribus: nam ferulis, fascijs, alijsq; vinculis & instrumentis partibus vitiatæ figuræ adligatis, & firmiter adhærescentibus temporis diuturnitate emendantur vitiatæ figuræ, crus distortū,

hu-

humeri eleuatio, thoracis eminentia, ceteraq; huiusmodi. perennè enim instrumentum illud parti vitiosæ incumbens cogit & quod eminet subsidere, & eleuari quod præssum erat: & quod in contrariam partem vergebat, flectere in aliam, vt naturæ ordo postulat. Illud animaduertendum est, quod a Gal. traditur loco citato Artis Med. figuræ deprauatæ curationem suscipiendam esse in ijs, qui corrigi possunt. *Quod verò*, inquit, *ad figuræ permutationem pertinet, in ijs sanè, qui adhuc crescunt possibile est plurimarum partium peruersionem corrigere, in ijs autem qui iam sunt aucti, minimè.* Hoc de ea vitiata figura intelligẽdum est, quæ & in ossibus sita est, & ab ortu naturæ fuit contracta: nam quæ in alijs partibus sita est vitiata figura etiã in adultis emendatur, quippe teneris ac mollioribus. Imò verò & in ossibus, si aduenticia sit figura vitiata, vt euenit in luxationibus, ac fracturis ossium, quæ restituuntur etiam in ijs qui iam adoleuerunt.

Ad morbum in forma vitiata quodammodo pertinere suo loco diximus Meatuũ obstructiones, & Cutis siue superficiei asperitatem ac læuitatem. Obstructionem quidem curandam docet Gal. cap. 94. Artis Med. vnica præcipua sumpta indicatione, quæ Apertio est. Et sanè meritissimò, cum enim contraria contrarijs curentur, profectò obstructio apertione curanda.

Ve-

Verùm quia obstructio in pluribus esse potest corporis partibus, & a causis pluribus, apertio etiã pluribus modis fieri posse consentaneum est. Ergo si obstructio fiat in venis, hepate, liene, pulmone, ceterisq; huiusmodi partibus, a crassis lentisque humoribus, Apertio erit per *abstergentia & incidentia medicamenta*, vt ait Gal. *Quæ verò fit ab stercore duro interſepiente intestinum, primùm quidem habebit duritiei remedium ex humidis pinguibusque clysteribus, postea verò ab acribus euacuationem exposcet:* cui certè medendi methodo nos salubriter fomenta abdomini addimus, quæ laxent, humectẽt, emolliant, liquent exiccatas induratasque fæces & intestina calore coarctata exuccaque atque contracta. *Quæ in pulmonibus vel pectore continentur, educuntur quidem per tussim, sed a medicamentis extenuantibus*: addimus etiam ea, quę lenire vias, vt hordeacea, saccharacea, aliaque, quæ Eclemata dicuntur: addimus & quæ thoracis musculos laxare possunt, & quodammodò thoracẽ dilatare & aperire, vt faciliùs & musculi tendantur, & dilatetur thorax. *Quæ verò in hepate vel venis, vel arterijs, vel renibus, aut per vrinam, aut per inferiorem ventrem: & per vrinam quidem ab eis, quæ vehementer extenuant; per ventrem verò ab eis, quæ attrahendi atq; aperiendi ora vim habent.* In his omnibus modus esse debet, vt scilicet à mitioribus primò incipiamus diureti-

cis, mox paulatim ad fortiora ascẽdamus. nam si primo sumamus fortiora, liquarentur statim humores & per vrinæ vias non reperent, aut si reperent, nimis confertim, & repente, ac proinde noxiè. Addit demũ Gal. vniuersale theorema ab Hippocr. depromptum, *Quæcumque in superiori ventre comprehenduntur per vomitum; sicuti quæ in inferiori per subductionem* euacuanda esse: *At quæcunque sub cute, per sectionem, vel ignem, vel adurentia medicamenta. Sic aliquando etiam quæcunque in aliqua naturali vacuitate, vt in thorace.* Demum subiungit Gal. duo scitu dignissima, *In summa quicquid præter naturam alicubi continetur, scopus in his ablatio est, vel, si hac fieri non possit, transpositio. Quæ verò non sunt ex genere præter naturam, sed quantitate damnantur, in his scopus detractio existit.* Quæ obstruunt duplicia sunt: vel enim toto genere sunt præter naturam, hoc est, nullo modo secundum naturæ leges ibi consistere, & adhærescere deberent, vt grumus sanguinis, lapis, pus, similia; & hæc omnino euacuanda, aut, si id fieri non potest, aliò transponenda, vt lapis in vretere in vesicam extrudendus. Vel quantitate solùm obstructiones pariunt, & hæc ex parte demenda. Obstructiones verò aliarum partium alibi curentur. non enim hic praxim integram, sed solam methodum vniuersalem, ex qua particulares dirigantur innuimus.

Ad

Ad obstructiones spectare videtur Coalescentia, Constipatio, Compressio, & Subsidentia; nam omnia quædam veluti obstructiones videntur esse. Coalescentia est cum latera meatus concidunt, seseque mutuò tangunt atque adhærescunt, actionemq; proinde lædunt, vel attractionem, vel expulsionem, vel quamuis aliam. Huius curatio, siue curationis scopus est latera attollere, &, si vnita fuerint, separare, vt attolli possint, atque pristinam cauitatem efformare: idque medicamentis præstari debet, quæ soluant cohærentiam ac cicatricem. Constipatio & ipsa meatuum & cauitatum est quædam obstructio, inuecta a tumore aliquo ibi subcrescente, tuberculo, caruncula ceterisque huiusmodi. Scopus est causam constipantem, quę præter naturam in cauitate inhæret, auellere ijs medicamentis, quæ cuique causæ oportuna propriaque sunt, vt tumorem ac tuberculum coquentibus, carunculam absumentibus & auellentibus. Compressione etiam obstruuntur meatus, cum eorum latera compressa subsideant, mutuoque tangantur. Scopus est, causam comprimentem amouere, siue externa sit, siue interna, tumor, articulus luxatione e proprio loco abscessus, siue quiduis aliud. Subsidentia demum a nimium laxantibus, & humectantibus nascitur, cuius causa latera cauitatis ac meatus concidunt mutuoq;

tuoque adhærescunt. Scopus esse debet exiccare, contrahere, ac roborare.

Iam verò ad primum hoc organicorum morborum genus non solùm vitiatam formam, obstructionesque quæ meatuum morbi sunt; sed etiam læuitates ac asperitates, quæ superficiem vitiant, spectare videntur. Has Gal. cap. 95. Artis Med. pluribus tractat. Si ergo asperitatis ac læuitatis curationem ex arte inire & aggredi cupimus, eius causas explorare necesse est. Asperitatis duplex causa est, vt optimè notat Senner. vel addens superficiei, vel detrahens: illud attollit superficiem, hoc deprimit: illud humor quiuis superuacaneus partibus insidens esse potest: hoc acris, mordax, & exedens, quod partem superficiemque erodat, excauet, deprimatque. Illius scopus est superuacaneum humorem euacuare, aut, vt propriùs loquitur Gal. detrahere. Euacuatur autem aut detrahitur vel *Retrocedens, vel Per ipsam partem*. Retrocedet autem vel impulsa, vel attracta, vel transmissa materia morbifica. Per locum verò patiëtem euacuabitur partim quidem sensibiliter, partim insensibiliter, nempe in vapores resoluta. Retrocessio repellentibus fit, ijs nimirum, quæ adstringunt & refrigerant: fit attrahentibus, nempe ijs, quæ calefaciunt insigniter, exulcerant, dolorem inducunt, & euacuant, vacuumque reddunt alium locum. hæc enim

om-

omnia materiam attrahunt ab vna in aliam partem. demũ retrocessio fit transmissione, cum materia a parte affecta ad aliam per metastasim trãsponitur. At verò *Per ipsam partem* euacuatur humor aut sensibiliter sectione, vstioneq; aperto loco affecto; aut insensibiliter, per medicaméta attenuantia, ac dissipentia attrito, tenuato, exhalatoque humore. Illud tamen in omnibus hisce præstandis animaduertendum est, si corpus humoribus scateat, nihil ex his tentandum esse, nisi prius totum euacuetur corpus. alioqui enim neque humor repelli potest a parte affecta ad alias, quia hæ humore turgentes non admittunt aduenam humorem; neque attrahi, neque transmitti propter eamdem rationé. Imò neque euacuationem tentare tutò possumus, quia plus materiæ attrahimus ad affectum locum e ceteris corporis partibus, quàm inde euacuemus. Contra verò prius euacuato corpore. nam quodlibet ex his feliciùs contingit.

Quod verò facit ad contrariam Læuitatem, contrarium habet scopũ, contrariam ea causam nacta. Causa est humor lentus crassusque, ex Galeno cap. 95. Artis Med. qui superficiei inæqualitatem naturalem tollit replens rugas illas, siue potius depressas superficiei partes. Id autem corrigitur *Medicamentis, quæ sufficienter abstergant, adstringantque parum*, vt ait Gal.

De

De Numeri Curandis Morbis Memb. 2.

IN numeri morbis quid ars, quid natura possit facilè innotescit. Duplex numeri morbus, alter deficiens, alter abundans. deficientis indicatio reparatio est, ab sola natura perficienda: abundantis verò resecatio est scopus, ab arte solùm præstanda. In ijs, quæ natura præstat, ars ministra esse potest & adiutrix, in his verò quæ ab arte, ferè inutilis est naturæ conatus & auxilium. Itaque sicuti in dente reparando medicus auxiliares manus præbere potest, in carne, in cute, in ceteris, impedimenta saltem amouens & arcens, naturalem calorem fouens, spiritus reficiens, alimentum idoneum suppeditans &c. ita natura inauellendo, quod abundat, plerumq; impotens est, & solius medici opera absoluitur, vt sextum digitum rescindere, Illud tamen omni laude & admiratione dignũ prætereundum non est; eò *Mortalis progressa potẽtia cura*, vt Claudiani verbis vtar, vt ars in sacram naturæ messem falcem inijcere sit ausa, & quæ a natura patrari nequeunt, audacter sit aggressa: Nasum auulsum ex propria alienaque carne ars restituit, ac refecit ad miraculum vsque,

vt

vt etiam nos ex Taliacotio, mirabilis huius chirurgiæ auctore ac principe, in *Dissertatione de Vnguento Armario*, qua eã a superstitione vindicauimus, testati sumus. Ceterùm ea sunt in morborum numeri curatione memoria tenenda, a Gal. loco citato animaduersa, *Quibus aliqua particula deficit, in ijs quidem scopus est efficere alteram, subministrando naturæ eò quo diximus modo. Quibus autem redundat, hanc resecare oportet, aut scalpello, aut igne, aut caustico medicamento. At verò quædam sunt quæ etsi generari restituique non possint, pro ipsis tamen licet alteram substituere: vt osse ex toto sublato quendam carnosum callum inducimus, qui processu temporis durescit. Vbi verò parte sublata neq; eamdem secundum speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertius nobis scopus est, inuenire decorem quendam, vt in mutilationibus.*

De Curandis Magnitudinis Morbis Memb. 3.

NVmeri morbis ij, qui in magnitudine consistunt, affines sunt atque cognati. siue enim auctam spectes magnitudinem, siue imminutam, abundanti vel deficienti numero proportione respõdere in-

intelliges. Iurè igitur nos, Galenũ sequuti cap. 97. Artis Med. post numeri morbos, eos qui magnitudinis esse dicuntur, curandos suscipimus. In magnitudine verò excedente scopus est Imminutio, in imminuta Auctio. At verò aucta magnitudo vel totius corporis est, vel alicuius partis. Si sit totius corporis, ea, quæ a Gal. proposita sunt, medicamenta oportuna esse nequeunt. nam, cũ in aucta magnitudine eadem laudet medicamenta, quæ in abundanti numero, sectionem, vstionem, erosionem, ceteraque huiusmodi in vniuersali aucta magnitudine, ea oportuna esse non possunt. Igitur indicatio erit imminuere vniuersalem magnitudinem tum per ea, quæ exiguum præbent nutrimentum, tum per ea, quæ carnosam molem (nam totum corpus in nimiam noxiamque actionibus obeundis magnitudinem excrescit præcipuè, quia carnea moles augeatur) extenuant, digerunt, absumuntque. Igitur tenuissima præscribẽda est diæta, attenuans, & exsiccans. in omnibus sex rebus non naturalibus, vt labor, vigilia, inedia, aliaque gracilibus inimica, amica pinguibus. M-dicamentis vtendnm discutientibus, asperis frictionibus, inunctionibus resoluentibus, & alijs, quæ suo loco proponentur. Si verò particularis sit auctio magnitudinis, aliqua nimirum pars sit aucta prærer naturæ modum, actioq; proinde lædatur,

vi-

videndum, an tota pars, eodem modo, quo totum corpus, sit aucta: & sic iisdem opus est medicamentis, eadem existente indicatione. Si verò secundum partem membrum sit auctum, & sic tumor erit excitatus præter naturam, morbusque natus in magnitudine aucta. Scopus vniuersalis est magnitudinem auctam imminuere. Ergo materia in parte hærēte euacuanda, & prohibenda, quę potest eodèm fluere. Euacuatur autem hærens aut sensibiliter, aut insensibiliter. illud sectione & alia quauis apertione præstatur, per quam effluat materia in parte hærente. Insensibiliter verò emollientibus primò, si opus erit, medicamentis tentatur, deinde rarefacientibus, discutientibus, resoluentibus, ijs nempe medicamentis, quæ cutis poros aperire possunt, materiam attenuare & in vaporem resoluere. Quæ verò fluere potest ad partem materia, tumoremque augere, reuellentibus opus habet, repellentibus, intercipientibus si actu fluat. Reuulsio fit ad contrarias partes materiam trahendo, aut frictionibus, aut cucurbitulis, aut phlebotomia, aut cauterio, aut vesicatorio, aut quouis alio, quod materiam accersire possit ad contrarium locum. Repulsio fit refrigerantibus, & adstringentibus medicamentis. Ergo vt reuulsio præstatur in parte effectæ contraria, sic repulsio in eadem affecta parte adhibetur im-

qualitas, vt alexipharmaco maximè apposito retundatur, aboleatur: de quibus suo loco agemus. Si verò extrinsecus aduениat venenum, vel inspiratur per aërem, & ita ijs opus est, quæ a centro ad circumferentiam pellunt humores, vt sunt sudorifera. Si verò assumatur per os, deiectione, opus est, vel vomitione, naturæ id propensione indicante. Si ictu inferatur attrahentia sunt ex vsu, quæ venenum euocare ex vulnerata parte apta sunt, vt cucurbitulæ, sinapismi, vessicantia, eaque omnia, quæ calore possunt attrahere atque euocare materiam ad peripheriam: ideòque adhibemus pipiones, pullos gallinaceos deplumatos in podice, appositosq; statim atque cęsi sunt in ea parte; item pulmones calentes cuiusuis animalis, theriaca ceteraque huiusmodi, quæ & calore possunt attrahere & vehementi auctaq; qualitate retundere, vt cępa, allium, nitrum, nasturtium, alia; & demum a proprietate venenum necare, vt apposita alexiteria.

De Curandis Partium Instrumentalium Morbis Siue de Corrigenda Structura Vitiata

Cap. 3.

STructuræ morbi (cōpositionis & conformationis aliqui appellant) quadruplices

plices esse diximus lib. 2. sect. 1. cap. 2. memb. 2. nempe Figuræ, Numeri, Magnitudinis, & Situs. Horum verò omnium curãdorum methodus hìc breuiter ac perspicuè a nobis tradetur.

De Morbis Figuræ Vitiatæ Curandis Memb. 1.

EOrum quidem, qui in vitiata figura fiti sunt *scopus est in contrarium peruersionis membrum adducere*, vt ait Gal. cap. 93. Artis Med. ergò eò spectare debet medicus, vt distortam v. g. membri figuram eò vsque adducat, quò naturaliter adduci debet. In hoc verò præstando duas Galenus iniri vias præcipit loco citato; primam alligatione, alteram formatione. si enim exempli gratia distortũ sit crus, emendari potest formatione quidem in recenter natis ac infantulis, paulatim nimirũ ac blandè contrectando membrum, leuiter flectẽdo ac sæpius in die, vt os veluti assuescat in contrariam partem inclinare. Alligatione verò in paulò grandioribus: nam ferulis, fascijs, alijsq; vinculis & instrumentis partibus vitiatæ figuræ adligatis, & firmiter adhærescentibus temporis diuturnitate emendantur vitiatæ figuræ, crus distortũ,

hu-

humeri eleuatio, thoracis eminentia, ceteraq; huiusmodi. perenne enim instrumentum illud parti vitiosæ incumbens cogit & quod eminet subsidere, & eleuari quod præssum erat: & quod in contrariam partem vergebat, flectere in aliam, vt naturæ ordo postulat. Illud animaduertendum est, quod a Gal. traditur loco citato Artis Med. figuræ deprauatæ curationem suscipiendam esse in ijs, qui corrigi possunt. *Quod verò*, inquit, *ad figuræ permutationem pertinet, in ijs sanè, qui adhuc crescunt possibile est plurimarum partium peruersionem corrigere, in ijs autem qui iam sunt aucti, minimè.* Hoc de ea vitiata figura intelligẽdum est, quæ & in ossibus sita est, & ab ortu naturæ fuit contracta: nam quæ in alijs partibus sita est vitiata figura etiã in adultis emendatur, quippe teneris ac mollioribus. Imò verò & in ossibus, si aduenticia sit figura vitiata, vt euenit in luxationibus, ac fracturis ossium, quæ restituuntur etiam in ijs qui iam adoleuerunt.

Ad morbum in forma vitiata quodammodo pertinere suo loco diximus Meatuũ obstructiones, & Cutis siue superficiei asperitatem ac læuitatem. Obstructionem quidem curandam docet Gal. cap. 94. Artis Med. vnica præcipua sumpta indicatione, quæ Apertio est. Et sanè meritissimò, cum enim contraria contrarijs curentur, profectò obstructio apertione curanda.

Ve-

Verùm quia obstructio in pluribus esse potest corporis partibus, & a causis pluribus, apertio etiã pluribus modis fieri posse consentaneum est. Ergo si obstructio fiat in venis, hepate, liene, pulmone, cæterisq; huiusmodi partibus, a crassis lentisque humoribus, Apertio erit per *abstergentia & incidentia medicamenta*, vt ait Gal. *Quæ verò fit ab stercore duro intersepiente intestinum, primùm quidem habebit duritiei remedium ex humidis pinguibusque clysteribus, postea verò ab acribus euacuationem exposcet:* cui certè medendi methodo nos salubriter fomenta abdomini addimus, quæ laxent, humectét, emolliant, liquent exiccatas induratasque fæces & intestina calore coarctata exuccaque atque contracta. *Quæ in pulmonibus vel pectore continentur, educuntur quidem per tussim, sed a medicamentis extenuantibus*: addimus etiam ea, quę lenire vias, vt hordeacea, saccharacea, aliaque, quæ Eclemata dicuntur: addimus & quæ thoracis musculos laxare possunt, & quodammodò thoracé dilatare & aperire, vt faciliùs & musculi tendantur, & dilatetur thorax. *Quæ verò in hepate vel venis, vel arterijs, vel renibus, aut per vrinam, aut per inferiorem ventrem: & per vrinam quidem ab eis, quæ vehementer extenuant; per ventrem verò ab eis, quæ attrahendi atq; aperiendi ora vim habent.* In his omnibus modus esse debet, vt scilicet a mitioribus primò incipiamus diureti-

cis,

cis, mox paulatim ad fortiora ascẽdamus. nam si primo sumamus fortiora, liquarentur statim humores & per vrinæ vias non reperent, aut si reperent, nimis confertim, & repente, ac proinde noxiè. Addit demũ Gal. vniuersale theorema ab Hippocr. depromptum, *Quæcumque in superiori ventre comprehenduntur per vomitum; sicuti quæ in inferiori per subductionem* euacuanda esse: *At quæcunque sub cute, per sectionem, vel ignem, vel adurentia medicamenta. Sic aliquando etiam quæcunque in aliqua naturali vacuitate, vt in thorace*. Demum subiungit Gal. duo scitu dignissima, *In summa quicquid præter naturam alicubi continetur, scopus in his ablatio est, vel, si hæc fieri non possit, transpositio. Quæ verò non sunt ex genere præter naturam, sed quantitate damnantur, in his scopus detractio existit*. Quæ obstruunt duplicia sunt: vel enim toto genere sunt præter naturam, hoc est, nullo modo secundum naturæ leges ibi consistere, & adhærescere deberent, vt grumus sanguinis, lapis, pus, similia; & hæc omnino euacuanda, aut, si id fieri non potest, aliò transponenda, vt lapis in vretere in vesicam extrudendus. Vel quantitate solùm obstructiones pariunt, & hæc ex parte demenda. Obstructiones verò aliarum partium alibi curentur. non enim hic praxim integram, sed solam methodum vniuersalem, ex qua particulares dirigantur innuimus.

Ad

Ad obstructiones spectare videtur Coalescentia, Constipatio, Compressio, & Subsidentia; nam omnia quædam veluti obstructiones videntur esse. Coalescentia est cum latera meatus concidunt, seseque mutuò tangunt atque adhærescunt, actionemq; proinde lædunt, vel attractionem, vel expulsionem, vel quamuis aliam. Huius curatio, sine curationis scopus est latera attollere, &, si vnita fuerint, separare, vt attolli possint, atque pristinam cauitatem efformare: idque medicamentis præstari debet, quæ soluant cohærentiam ac cicatricem. Constipatio & ipsa meatuum & cauitatum est quædam obstructio, inuecta a tumore aliquo ibi subcrescente, tuberculo, caruncula ceterisque huiusmodi. Scopus est causam constipantem, quę præter naturam in cauitate inhæret, auellere ijs medicamentis, quæ cuique causæ opportuna propriaque sunt, vt tumorem ac tuberculum coquentibus, carunculam absumentibus & auellentibus. Compressione etiam obstruuntur meatus, cum eorum latera compressa subsideant, mutuoque tangantur. Scopus est, causam comprimentem amouere, siue externa sit, siue interna, tumor, articulus luxatione e proprio loco abscessus, siue quiduis aliud. Subsidentia demum a nimium laxantibus, & humectantibus nascitur, cuius causa latera cauitatis ac meatus concidunt mu-

tuoque adhærescunt. Scopus esse debet exiccare, contrahere, ac roborare.

Iam verò ad primum hoc organicorum morborum genus non solùm vitiatam formam, obstructionesque quæ meatuum morbi sunt; sed etiam læuitates ac asperitates, quæ superficiem vitiant, spectare videntur. Has Gal. cap. 95. Artis Med. pluribus tractat. Si ergo asperitatis ac læuitatis curationem ex arte inire & aggredi cupimus, eius causas explorare necesse est. Asperitatis duplex causa est, vt optimè notat Senner. vel addens superficiei, vel detrahens: illud attollit superficiem, hoc deprimit: illud humor quiuis superuacaneus partibus insidens esse potest: hoc acris, mordax, & exedens, quod partem superficiemque erodat, excauet, deprimatque. Illius scopus est superuacaneum humorem euacuare, aut, vt propriùs loquitur Gal. detrahere. Euacuatur autem aut detrahitur vel *Retrocedens, vel Per ipsam partem*. Retrocedet autem vel impulsa, vel attracta, vel transmissa materia morbifica. Per locum verò patiẽtem euacuabitur partim quidem sensibiliter, partim insensibiliter, nempe in vapores resoluta. Retrocessio repellentibus fit, ijs nimirum, quæ adstringunt & refrigerant: fit attrahentibus, nempe ijs, quæ calefaciunt insigniter, exulcerant, dolorem inducunt, & euacuant, vacuumque reddunt alium locum. hæc enim

om-

omnia materiam attrahunt ab vna in aliam partem. demũ retrocessio fit transmissione, cum materia a parte affecta ad aliam per metastasim trãsponitur. At verò *Per ipsam partem* euacuatur humor aut sensibiliter sectione, vstioneq; aperto loco affecto; aut insensibiliter, per medicamẽta attenuantia, ac dissipentia attrito, tenuato, exhalatoque humore. Illud tamen in omnibus hisce præstandis animaduertendum est, si corpus humoribus scateat, nihil ex his tentandum esse, nisi prius totum euacuetur corpus. alioqui enim neque humor repelli potest a parte affecta ad alias, quia hæ humore turgentes non admittunt aduenam humorem; neque attrahi, neque transmitti propter eamdem rationẽ. Imò neque euacuationem tentare tutò possumus, quia plus materiæ attrahimus ad affectum locum e ceteris corporis partibus, quàm inde euacuemus. Contra verò prius euacuato corpore. nam quodlibet ex his feliciùs contingit.

Quod verò facit ad contrariam Læuitatem, contrarium habet scopũ, contrariam ea causam nacta: Causa est humor lentus crassusque, ex Galeno cap. 95. Artis Med. qui superficiei inæqualitatem naturalem tollit replens rugas illas, siue potius depressas superficiei partes. Id autem corrigitur *Medicamentis, quæ sufficienter abstergant, adstringantque parum*, vt ait Gal.

De

De Numeri Curandis Morbis Memb. 2.

IN numeri morbis quid ars, quid natura possit facilè innotescit. Duplex numeri morbus, alter deficiens, alter abundans. deficientis indicatio reparatio est, ab sola natura perficienda; abundantis verò resecatio est scopus, ab arte solùm præstanda. In ijs, quæ natura præstat, ars ministra esse potest & adiutrix, in his verò quæ ab arte, ferè inutilis est naturæ conatus & auxilium. Itaque sicuti in dente reparando medicus auxiliares manus præbere potest, in carne, in cute, in ceteris, impedimenta saltem amouens & arcens, naturalem calorem fouens, spiritus reficiens, alimentum idoneum suppeditans &c. ita natura in auellendo, quod abundat, plerumq; impotens est, & solius medici opera absoluitur, vt sextum digitum rescindere, Illud tamen omni laude & admiratione dignũ prætereundum non est; eò *Mortalis progressa potẽtia cura*, vt Claudiani verbis vtar, vt ars in sacram naturæ messem falcem inijcere sit ausa, & quæ a natura patrari nequeunt, audacter sit aggressa: Nasum auulsum ex propria alienaque carne ars restituit, ac refecit ad miraculum vsque,

vt

vt etiam nos ex Taliacotio, mirabilis huius chirurgiæ auctore ac principe, in *Dissertatione de Vnguento Armario*, qua eã a superstitione vindicauimus, testati sumus. Cęterùm ea sunt in morborum numeri curatione memoria tenenda, a Gal. loco citato animaduersa, *Quibus aliqua particula deficit, in ijs quidem scopus est efficere alteram, subministrando natura eo quo diximus modo. Quibus autem redundat, hanc resecare oportet, aut scalpello, aut igne, aut caustico medicamento. At verò quædam sunt quæ etsi generari restituique non possint, pro ipsis tamen licet alteram substituere: vt osse ex toto sublato quendam carnosum callum inducimus, qui processu temporis durescit. Vbi verò parte sublata neq; eamdem secundum speciem substantiam, neque similem efficere possumus, tertius nobis scopus est, inuenire decorem quendam, vt in mutilationibus.*

De Curandis Magnitudinis Morbis Memb. 3.

NVmeri morbis ij, qui in magnitudine consistunt, affines sunt atque cognati. siue enim auctam spectes magnitudinem, siue imminutam, abundanti vel deficienti numero proportione respõdere in-

intelliges. Iurè igitur nos, Galenũ sequuti cap. 97. Artis Med. post numeri morbos, eos qui magnitudinis esse dicuntur, curandos suscipimus. In magnitudine verò excedente scopus est Imminutio, in imminuta Auctio. At verò aucta magnitudo vel totius corporis est, vel alicuius partis. Si sit totius corporis, ea, quæ a Gal. proposita sunt, medicamenta oportuna esse nequeunt. nam, cũ in aucta magnitudine eadem laudet medicamenta, quæ in abundanti numero, sectionem, vstionem, erosionem, ceteraque huiusmodi in vniuersali aucta magnitudine, ea oportuna esse non possunt. Igitur indicatio erit imminuere vniuersalem magnitudinem tum per ea, quæ exiguum præbent nutrimentum, tum per ea, quæ carnosam molem (nam totum corpus in nimiam noxiamque actionibus obeundis magnitudinem excrescit præcipuè, quia carnea moles augeatur) extenuant, digerunt, absumuntque. Igitur tenuissima præscribẽda est diæta, attenuans, & exsiccans. in omnibus sex rebus non naturalibus, vt labor, vigilia, inedia, aliaque gracilibus inimica amica pinguibus. M-dicamentis vtendnm discutientibus, asperis frictionibus, inunctionibus resoluentibus, & alijs, quæ suo loco proponentur. Si verò particularis sit auctio magnitudinis, aliqua nimirum pars sit aucta prærer naturæ modum, actioq; proinde læditur,

vi-

videndum, an tota pars, eodem modo, quo totum corpus, sit aucta: & sic ijsdem opus est medicamentis, eadem existente indicatione. Si verò secundum partem membrum sit auctum, & sic tumor erit excitatus præter naturam, morbusque natus in magnitudine aucta. Scopus vniuersalis est magnitudinem auctam imminuere. Ergo materia in parte hærēte euacuanda, & prohibenda, quę potest eodèm fluere. Euacuatur autem hærens aut sensibiliter, aut insensibiliter. illud sectione & alia quauis apertione præstatur, per quam effluat materia in parte hærente. Insensibiliter verò emollientibus primò, si opus erit, medicamentis tentatur, deinde rarefacientibus, discutientibus, resoluentibus, ijs nempe medicamentis, quæ cutis poros aperire possunt, materiam attenuare & in vaporem resoluere. Quæ verò fluere potest ad partem materia, tumoremque augere, reuellentibus opus habet, repellentibus, intercipientibus si actu fluat. Reuulsio fit ad contrarias partes materiam trahendo, aut frictionibus, aut cucurbitulis, aut phlebotomia, aut cauterio, aut vesicatorio, aut quouis alio, quod materiam accersire possit ad contrarium locum. Repulsio fit refrigerantibus, & adstringentibus medicamentis. Ergo vt reuulsio præstatur in parte effectæ contraria, sic repulsio in eadem affecta parte adhibetur im-

poniturque ipsi parti. Interceptio verò medio quodam modo se habet: neque in contraria parte, neque in eadem adhibetur, sed in intermedia, vt manu tumore pręssa, interceptio tentatur in eodem brachio per medicamenta adstringêtia; constipantia atque corrugantia; de quibus omnibus suo loco agemus.

Imminuta verò magnitudo augescendi scopum habet. hęc siue vniuersalis sit, siue particularis, ea desiderat, quæ copiosius alimẽtum aduocant ac tribuunt. Vberiori igitur opus est alimento, ceterisque sex rebus non naturalibus, quæ contrariæ magnitudini oportuna esse superiùs diximus, nempe quæ & tribuere, & aduocare allicereque ad imminutas emaciatas & atrophia laborantes partes possunt alimẽtum, vt moderata exercitatio; somnus mediocris, aut paulò longior, temperatę frictiones, tepidiuscula balnea, inunctiones a frictione ac balneo, ac demum dropax seu picatio: de quibus suo loco agemus.

De Morbis in Situ Curandis Memb. 4.

QVi in situ consistunt morbi, ferè luxationes sunt, quæ propriè articulorum sunt, cum e suamet sede excesse-

cesserint. Intestina etiam cum peritoneo rupto in scrotum descendunt, morbum pariunt in situ; item vterus, & intestinum rectum prolapsa. Scopum verò habent repositionem in pristinum naturalemque locum. Hoc (de luxatis loquor) vel manu fit, & palæstrica dicitur curandi ratio, ex eo quod in palæstra in more id positum fuerit, cum luctatorũ aliquis aliquo membro luxaretur: vel instrumentis ad hanc rem accomodatis, vt fascijs, laqueis, scalis, machinisq; permultis, quę ab Hippoc. vsque temporibus in vsu posita fuerunt: quæ quidem ratio dicitur medica non quidem quod illa medica non sit, sed quia a non medicis vsurpari consueuit. Iam verò, vt mira breuitate ac perspicuitate tradit Fabric. ab Aquapend., quatuor spectanda sunt in quauis luxatione curanda mẽbri *Extentio, Repositio, Deligatio, Collocatio*. Et sanè primò extẽdere oportet membrum, quia luxatione musculi contrahunt os prolapsum, & membrum breuius reddunt. Deinde reponere in proprium locũ, quod est pręcipua indicatio & scopus medici. Repositum autem Deligare necesse est, ne e proprio iterum exscedat loco. Demum Collocare oportet appositè, vt ne flectatur, aut quouis alio modo dimoueatur, ac proinde dolor excitetur & inflammatio. Hæc autem, vt quęcunque alia ad morbos in situ spectãt, a Chirurgis

petenda sunt, præsertim verò ab summo Hippocrate, Galeno, Celso, Aquapendente, Guidone, Fallopio, ceteris nobilissimis Chirurgis.

De Morbis Solutæ Vnitatis Curandis Cap. 4.

QVemadmodum in ijs morbis, qui in superuacaneo numero siti sunt, præcipuam curandi rationem sibi artem, non naturam, vendicare superiùs intelleximus; ita hìc planè innotescet, naturam plurimum, artem verò minimum eniti, & curationē absoluere. verè hinc constat, verum esse quod ab Hippocrate dictum est, Νούσων φύσιες ἰητροὶ, *Morborum natura medici*. Cum enim solutæ vnitatis curatio vnicum habeat scopum, Vnire disiunctas partes, hoc a natura fieri potest, a medico verò nequaquam. Etenim siue Vulnera spectes, siue vlcera, siue quemuis alium, a nobis solutæ vnitatis morbum, memb. 3. cap. 2. sect. 1. lib. 2. descriptum intelliges, naturam esse, quæ opus absoluit, vnit nempe glutinatque dissita partis labra. Neque verò putes planè ociari medicinam, & inutilem planè esse. nam & ipsa naturæ, vt eius propriū est, auxiliares præ-

præbet manus. Ergo cum scopus in soluta vnitate sit Vnire, necesse est, vt impedimenta amoueantur: illud solius naturę est, hoc solius artis. itaq; sicuti præcipuus scopus, qui est vnire, naturæ debetur; ita minùs principalis, qui est amouere impedimenta, arti tribuitur. Et vt res sit manifesta, vulnus in exemplum sumamus. in hoc curando omnes præcipiunt & Chirurgi & Medici primò, vt si quid interceptum est in vulnere, siue grumus sanguinis, vt plerumq; solet, siue quoduis aliud, extrahatur, emundetur vulnus, sanguisq; iam effusus abstergatur: deinde, vt dissita labra manu adducantur; tertiò adducta ligētur fascia, ne rursus deducātur; quartò subcrescentes sordes excrementaque abstergantur (nam cum ex sanguine regeneratur caro, necesse est multa sequantur excrementa, quippe carnis generatio coctio quædam sit) quintò fluxio humorum, dolor, calor & inflammatio, ceteraque, quæ vulneri accidere solent, auertantur. sextò partis temperamentũ conseruetur aut restituatur. Demum vt inducatur cicatrix. Hęc omnia, si ex arte prętentur, Vnio necessario sequitur: quæ solius naturæ est, sicuti cetera omnia solius artis. Haud absimili modo ceteræ continui solutiones sese habent: in omnibus natura patrat opus, medicus impedimenta amouet: per amouere autem non solùm intelligimus, quod

adeſt, detrahere; ſed etiam, quod abeſt, addere, vt auferre grumum, teli partem, pila ve, & vnguenta faſciaſque adiungere.

De Curandorum Symptomatum Ratione Cap. 5.

QVamquam Symptomata, cum de Pathologia ageremus, diuerſa a nobis Sectione explicata ſunt, in Therapeutica tamen eadem comprehenduntur: nec, vt opinor, præter ordinem & methodum, quia ſicuti neceſſe erat ea diſtinctiùs nouiſſe, ac diuerſa a morbis tractatione explicare; ita vix diuerſam a morborum curationem, medendique methodum deſiderant. Itaq; eadem ſect. vnoque capite omnia ſymptomata comprælιendentur. Cum igitur Symptoma morbum, vt vmbra corpus, ſequatur, id præcipuè poſtulat, vt morbus e medio tollatur, quò ipsũ aboleri poſſit. Itaq; de ſingulis ſymptomatũ ſpeciebus curandis hìc ſingillatim agere ferè ſuperuacaneum: vnaquæque enim ſpecies eundem habet ſcopum, morbum tollere. Verùm quia non ſemper expectare conducit, dum morbus curetur, vt ſymptoma auferatur, cum aliquando adeò vrgeat eius vis, vt mor-

mortem ipsam minetur; ideò, posthabito quandoque morbo, ad symptoma curandum conuertere animum debemus. Quæ verò vrgent, maximèque negotium facessunt, ac propterea cogunt medicum, primarium curãdi scopum negligere, ea ferè sunt, quæ a doctissimo Sennerto recensentur, Dolor, Vigilia, Sitis, Diarrhæa, Hęmorrhagia, Lipothymia. hæc enim adeò quandoque vrgent, percelluntque corpus, vt nisi læniantur, ægros manifestè perdant.

Dolor cum sit passio seu affectio sensus tactus (*est enim dolor tristis sensatio,* vt communis fert opinio) necesse est, vt in parte dolente fiat perceptio obiecti tangibilis dolorifici, atq; adeò anima ipsa, sensus ve communis adsit, aduertatque huiusmodi sensationem: alioqui enim dolor non percipitur: vnde Hippocrates *Qui aliqua corporis parte dolentes ferè dolorem non sentiunt, ijs mens ægrotat.* Tres igitur viæ iniri possunt, vt, manente morbo doloris causa, dolor aut tollatur, aut leniatur: prima vt in dolentem partem contraria sensatio, iucunda scilicet, inducatur; altera vt sentiẽdi vis obtundatur; tertia vt anima aliò auertatur, ac nouis phantasia sensusue communis obducatur speciebus. Inducitur autem iucunda in dolentem partem sensatio per *Anodina.* cum enim hæc valdè temperata sint, maximè amica sunt naturæ, ac proinde hæc veluti oblectatur eorũ consortio

atque demulcitur. Obtunditur autem vis sentiendi per ea, quæ *Narcotica* dicuntur, seu stupefacientia. hæc enim nimio, quo pollent, frigore necant spiritus, caloremque, ac proinde sentiendi, quæ per spiritus & calorem in parte sentiente viget, obtunditur vel aboletur. Quantum verò possit, animam a dolore aliò auocare, ego, cum hæc scribo, re doctus intelligo, & experientia disco. vehementi enim præssus capitis dolore, dolorem hæc scribens non sentio, huc nempe anima intenta: & tantùm abest, vt, cum animum ad scribēdum appello, accrescatur dolor, vt sēsim potius extenuetur & veluti contabescat. Neque verò id semel experior: nam a tribus hebdomadibus huius quintilis mensis, in quibus hæc scribo, ferè semper capitis dolore laboraui, ac ferè semper a scribendo meditandoq; dolori medicinam quæsiui. Oportuna itaque sunt doloribus ea omnia, quæ animum a dolore auertere possunt, maximè verò iucunda, vt musica, amenarum rerum aspectio, amicorum colloquia, litteratorum consuetudo, & aliorum, quibus oblectari consueuit animus. Ex his patet, quatuor esse doloris læniendi extenuandique rationes, primam per ablationē causæ, quæ vera est & propria curandi ratio; alteram per anodina, tertiam per narcotica, quartam addimus per auocationem animæ ad alia obiecta.

Vi-

Vigilia verò non secus ferè, ac dolor quandoque facessit ægro negotium. Cum igitur vehementiùs vrget, ea indicat vsurpanda, quæ somnum accersunt. hæc sunt, *Quæ quietem sanguini præbent*, vt ait Hippocrates, tunc enim vigilat animal, cum anima eiusque sensus exercentur: exercentur autem sanguine spirituq; commotis, actis, & in sensuum organa irrepentibus. itaque cum spiritus ac sanguis, cui spiritus insunt, quiescit, non influit in organa sensuum; ac proinde anima non operatur neque eius sensus, vnde fit, vt somnus irrepat. Quarè iure optimò dictum est a Plinio, *Est somnus nihil aliud, quàm animi in medium sese recessus.* recedit quidem animus in medium, hoc est, eius potentiæ quasi retrahuntur ab operationibus externisque sensibus, cum ferientur. Id etiam facilè innotescit, quod a Zenone apud Ciceronem dictum est, *Contrahi animum Zeno, & quasi labi putat, atque concidere, & ipsum esse dormire*. Sed vt vt est, præter nostrum institutũ est, quod eò spectat, vt somnum cõciliantia tradat. Vniuersalis scopus est, sanguini quietem præbere, cum ex Hippocrate hoc ipso, quod sanguis spiritusque quiescant, somnus aduocetur. Quiescunt autem per ea, quæ frigida humidaque sunt, & vi peculiari moto sanguini quietem ac torporem inducunt. Quiescunt etiam per ea, (præsertim verò si de morbificis vigilijs loqua-

mur) quæ causas abigunt, vt dolorem, acres calidosq; vapores exhalationes ve, & si quæ sunt huiusmodi. Peculiaria verò soporifera hìc adscribenda non sunt, sed methodum tantùm, cui incumbimus: ea verò tradentur inferiùs, cum de Pharmaciæ parte alterante agemus.

Sitis humida frigidaque adhibenda indicat. *est enim frigidi humidique appetitus*, fitque a calida siccaque intemperie. Igitur frigidæ potu opus est, vt verè tollatur. demulcitur autem fucatis quibusdam medicamentis, quæ causa non tollunt, sed symptoma solùm læniunt, vt apud Hippocr. 6. Epid. *Silere, os claudere, frigidum inspirare*: huc spectant ablutiones, ceteraque vel tonsoribus nota.

Diarrhæa contrarium humoris motum, vel potius quietem indicat: compescenda est, si fieri potest, medicamentis quæ humorum motus prohibeant, locumque affectum, oraque venarum claudant: vel si id fieri nequit, in contrariam partem reuellendi sunt humores & per vomitum educendi, aut per vicina deriuandi medicamentis diureticis.

Eodem ferè collimare debemus in sanguinis fluxu compescendo. Scopus est sanguinem retrahere, ne fluat ad apertum locum reuellendo, repellendoque; & apertum locum claudere, ne, etiamsi eò adhuc fluat, exire possit; cui scopo em-
pla-

plastica crassa lentaque adiumento sunt.

Lipothymia aut reficientes, aut reuocantes spiritus postulat: hoc est, aut ea desiderat, quæ abolitos reficiat spiritus, aut quæ dissipatos colligat reuocetque ad propriam sedem. Illa sunt optima alimenta, vinum generosum, odores suaues. Hęc quæ causam dissipantem tollunt, quæque reprimunt a periferia ad centrum, repelluntque palantes, & a suis sedibus diuulsos. Hæc paucula dixerim de Symptomatibus, vt hinc coniectare tyro possit, qua via ad cetera eundum.

SECTIO SECVNDA
De Tribus Medicinæ Instrumentis.

INcassum egerim, si vniuersalem solùm medendi rationem tradiderim, eaque tantùm innuerim, quæ facienda sunt, nisi & ea, per quæ illa sunt facienda, adiungerem. Itaque in hac secunda sectione de triplici medicinæ instrumento, quo scopum in prima sectione propositum attingere possimus, agendum erit. ergo in primo capite de Pharmacia, in altero de Chirurgia, in tertio de Diæta agemus. Cum verò pharmacia duo suppeditet medicamentorum genera, Alterans & Euacuans, in duo etiam membra, ijs respondentia, illud cap. partiemur, in primo nempe de Alterantibus, in altero de Purgantibus agentes. Caput verò de Chirurgia non omnia ad chirurgiam pertinentia comprehendet, sed ea maximè, quæ ad clinicum medicum spectant. igitur deligationibus, ossium repositionibus, partium sectionibus, vstionibus, ceterisque huiusmodi, aut prætermissis, aut leuiter delibatis, de sanguinis missione, quę ad Clinicum ma-

maximè ſpectat, vberiùs ac diſtinctiùs agemus. Demum trademus in vltimo capite Victus rationem, & ita vniuerſam therapeuticam abſoluemus.

De Pharmacia
Cap. I.

QVæ ad pharmaciam ſpectant medicamenta, Alterantia eſſe diximus, & Euacuantia: illa multiplicia ſunt: aliqua enim primis maximè qualitatibus alterant, ac proinde aut partes, aut humores calefaciunt, frigefaciunt, humectant, aut ſiccant. Alia verò ſecundis præcipuè, aut alijs qualitatibus agunt: quæ quidem multiplicia ſunt, emollientia, indurantia; attenuantia, incraſſantia; rarefacientia, conſtipantia ſeu condenſantia; repellentia, attrahentia; adde roborantia, abſtergentia, incidentia, aperientia, maturantia, diſcutientia, glutinantia; Carnem generantia, cicatricem inducentia, dolorem ſedantia, ſomnum conciliantia, vires reficientia, & alia, de quibus ſingillatim breuiterque inferiùs agendum. Quod verò ad purgantia ſpectat, hæc vel per aluum, vel per vomitum, vrinam, ſudorem, tuſſim expurgant euacuantque, vt non multò poſt videbimus.

De

De Alterantibus Memb. I.

IN alterantibus medicamentis tradendis hunc seruabimus ordinem: primò enarrabimus ea, quæ aut temperata, aut calida, frigida, humida, siccaque sunt: deinde ea, quæ certis ac determinatis partibus talia sunt, vt capiti, stomacho, hepati, ceteris: & simul ea, quæ determinatis humoribus, vt bili, pituitæ, melancholiæ &c.: tertiò ea tradam, quæ extrinsecus præcipuè adhibentur, licet pleraque etiam intrinsecus assumi possint, vt emollientia, indurantia, ceteraque superius dicta.

Medicamenta Temperata.

Illud hìc in memoriam reuocare debemus, quod cap. 3. nostrarum Exercitationum de sero lactis dictum est, medicamenta non esse secundum se statuenda calida aut frigida humida vel sicca, sed respectu nostri corporis. quarè calida dicenda sunt v. g. in secundo gradu, non quæ ex se talia sunt, sed quæ nostro corpori talem caloris gradū tribuere possunt. cicuta frigida est nostro corpori in quarto summo

moque gradu, sturno verò ferè temperata cum eos nutriat : hordeum frigidum est nobis, equo satis calidum, cum maximè calescant ab eius vsu. Quæ igitur medicamenta nostro corpori tẽperata sunt, multa referuntur a Vuechero, Renodęo, ceteris, quibus curæ fuit hæc in ordinem redigere. Omnia eiusmodi sunt, vt mediocre temperamentum nacta sint, quo homini planè amica similiaq; videantur, nulla qualitate eum manifestè afficiens, sed talem conseruans qualem inuenerit. hæc sunt adiantũ, asparagus, dactili, faba, ficus, gummi èlemi, glycirrhiza, iuiubæ, lini semen, nuclei pini, oleum dulce, pinguedines suillæ, vitulinæ, caprinæ tragacanthum, cetera nonnulla.

Medicamenta Calida in primo gradu.

Quomodò medicamentorum gradus definiantur diximus cap. 3. Exercitationum de Sero Lactis: Si maximè, aut perniciosè medicamentum hominẽ calefaciat, quarto gradu summèque calidum statuetur. Si verò impensè quidem, sed tamen citra aut perniciem, aut magnam læsionẽ, ordine tertio. At si planè quidem innoxiè, perspicuè tamen & omnino manifestè, ordine secundo. Si demum penitus infirmè obscurèque; primo gradu calidum existima-

mabitur. Itaque ea quæ censentur in primo gradu calida sunt, quæ & infirmè, & obscurè calefaciunt: huiusmodi sunt, vt ordine valdè apposito ex Vuechero cererisque describit Sennertus.

Ex folijs & herbis Althæa (caue absinthium in horum numerum referas) borago, buglossum, beta, brassica, chamæmelum, eupatorium, fumaria, melilotus, scolopendrium, spica nardi, tussilago.

Ex floribus boraginis, buglossi, bettonicæ, chamæmeli, meliloti, populi nigræ.

Ex fructibus amigdalæ dulces, castaneæ, mora matura, poma dulcia, nuces iuglandes, cupressi virides, vuæ maturæ.

Ex seminibus coriandri, lini, lupini, sesami, orizæ.

Ex radicibus althæa, brancæ vrsinæ, betæ, buglossi, glycirrhizæ, satyrij.

Ex corticibus macis, tamarisci.

Ex liquioribus, succis, & gummis saccharum, bdellium, laudanum, gummi hederę.

Calida in secundo gradu.

Quæ manifestè quidem, non tamen vehementer calefaciunt medicamenta, in secundo gradu calida censentur: huiusmodi sunt.

Ex herbis & folijs anethum viride, angelica, apium, arthemisia, bettonica, calamus

mus odoratus, chamepitis, fœnum græcum, hypericum, hedera, lupulus, melissa, marrubium, matricaria, pimpinella, rosmarinus, satureia, scabiosa, saluia, scordium, stoechas, aliaque a Vuechero allata.

Ex floribus amomi, croci, caryophyllorum, schaenanthum, lauendulæ, lupuli, melissæ, rosmarini.

Ex fructibus, capparis, nux muscata, apij, pistacia, ficus siccæ, nuces siccæ.

Ex seminibus, anethi, apij, citri, erucæ, oribi, ocymi, vrticæ.

Ex radicibus, apij, capparum, pimpinellæ, napi, zedoariæ, aliæque a Sennerto descriptæ.

Ex corticibus cassia lignea, thuris, cinnamomi aliqui inter secundo gradu calida, alij inter tertio recensent.

Ex liquoribus gummis ac rasinis &c. vinum, balsamum, mel, ladanum, aloë, galbanum, mastiche, myrrha, thus, pix arida, rasina, styrax.

Ex adipe leonis, vrsi, pardi, vulpis.

Calida in tertio gradu.

Ea verò medicamenta, quæ vehementer calefaciunt, non tamen perniciosè, calida in tertio esse habentur, vt

Ex herbis & folijs asarum, agnus castus, arum,

arum, amomum, anethum ſiccum, dictamum, caryophyllata, chamædrys, cartamum, ſeu cnicus tantopere ab Hippocrate laudatus, centauria vtraque maius & minus, chelydonium, calamintha, mentaſtrum, fęniculum, epithymum, iuniperus, helenium, hyſſopus, laurus, maiorana, mentha, nigella, origanum petroſelinum, pulegium reſtabouis, ruta, ſabina, ſerpillum, thimum, trifolium, vrtica.

Ex floribus agni caſti, epithymi, leucoion, periclymeni.

Ex fructibus, baccę iuniperi, caryophylli, carpobalſamũ, anacardia, piper nigrum (nam album calidius eſt item & longum.)

Ex ſeminibus ammi, amomi, aniſi, cartami, cardamomi, fœniculi, cumini, dauci, nigellæ, napi, petroſelini, ſeſelios, ſtaphidis, viticis.

Ex radicibus aſari, ari, ſcillæ, dictami, fœniculi, galangæ, vtriuſque hellebori, helenij, iridis, petroſelini raphani.

Ex corticibus, macis.

Ex liquoribus, lachrymis, gummiſque vinum vetus, aſſa dulcis, & fœtida, ammoniacum, opopanax, muſchus.

Ex metallis flos æris æs vſtum, ſquamma æris, ærugo, alumen, ſal nitrum, ſulphur, chalcitis.

CA-

Calida in quarto gradu.

At verò quæ maximè omnium, aut perniciosè calefaciunt, ea in quarto calida esse censentur.

Ex herbis seu folijs sunt lepidium, nasturium vtrumque, porrum capitatum, struthium, thapsia, tithymalus.

Ex fructibus piper album & longum.

Ex seminibus nasturij, sinapi.

Ex radicibus allium, cæpa, costus, porrum capitatum, pyrethrum.

Ex gummis euphorbium.

Ex metallis, auripigmentum, chrysocolla, sandaracha, vitriolum.

Frigida in primo gradu.

Quæ de calidis diximus norma esse possunt frigidis, siccis, humidisque. Itaque

Ex herbis folijsq; primo gradu censenda sunt atriplex, oxylapathum, malua, myrtus, parietaria.

Ex floribus maluæ, rosæ, violæ.

Ex fructibus, citrij caro, cydonia mala, pruna, pyra.

Ex seminibus hordeum, milium.

Ex radicibus graminis, maluæ.

Ex succis cōcretis acacia, sanguis draconis.

Ex

Ex lapidibus hyacinthus, sapphyrus, smaragdus.

Frigida in secundo gradu.

Ex folijs & herbis, blitum, lactuca, lens palustris, inthybus, hyacinthus, oxalis plantago, polygonum, psillium, solanum.

Ex floribus, anemones, hyacinthi, cichorei, nymphææ luteæ.

Ex fructibus cucurbita, cucumis, galla, mala aurancia, punica, pruna damascena, pepones, persica.

Ex seminibus acetosæ, cichorei, alkekengi.

Ex lignis santali omnes albus, citrinus rubeus.

Frigida in tertio gradu.

Ex herbis seu folijs portulaca, mandragora, semperuiuum.

Ex floribus balaustia.

Ex fructibus mala aurea, mala insana.

Ex seminibus cicutæ, hyosciam, pauaueris.

Ex radicibus mandragoræ.

Ex succis hypocistidis.

Frigida in quarto gradu.

Ex folijs seu herbis cicuta, papauer, hyoscyamus.
Ex fructibus strammoneæ.
Ex liquoribus concretis meconium, opium secundum aliquas sui partes, nam secundum alias est valdè calidum, vt alibi innuimus.

Humida in primo gradu.

Ex herbis folijsue buglossum, helxine, malua.
Ex floribus buglossi, maluæ, intybi.
Ex fructibus citri caro, iuiubæ, amigdalæ dulces.
Ex seminibus maluæ sesami.
Ex radicibus satirij, buglossi, glycyrrhizæ, maluæ, rapi.

Humida in secundo gradu.

Ex herbis viola nymphæa, atriplex, blitum, lactuca, portulaca.
Ex floribus nymphęæ, violarum.
Ex fructibus cucurbita, melones, pepones, seu melopepones, persica, pruna damascena, vuæ maturæ, saccharum.

Hu-

Humida in tertio gradu.

Pauca sunt, quæ tertio ordine humida censentur: in hunc censum ea referuntur, quæ maximè humectare solent, siue quæ inter humectantia maximè talia sunt, vt cucumeris, cucurbita, lactucæ succus, fungi, papauer satiuum, solanum somniferum &c. ex Vuecher.

Sicca in primo gradu.

Ex herbis & folijs beta, brassica, chamæmelum, fœniculum, myrtus, verbascum.
Ex floribus chamæmeli, croci, meliloti, rosarum.
Ex fructibus baccæ iuniperi, castaneæ.
Ex seminibus fabæ, fœnugręci, hordei.
Ex radicibus ari, brionię, rubiæ, althęæ, tamarisci.

Sicca in secundo gradu.

Ex herbis & folijs anagallis, artemisia, anethum viride, betonica, cuscuta, calamus odoratus, intybum, bursa pastoris æquisetum, gingidium, mentha, mentastrum, plantago, rosmarinus, spica nardi, sol-

Toldanella, fumaria, pimpinella, oxalis siue acetosa.

Ex floribus balaustia, pęonię, anemonis, stechadis.

Ex fructibus capparis, cydonium, nux cupressi, nux muscata, pira, pistachia.

Ex seminibus fœniculi, carthami, lentes, orobus, miliū, orizę, papaueris solani.

Ex radicibus cappares, cichorei, raphani.

Ex lignis sandali.

Ex lachrymis, gummis, rasinis, galbanum, opoponax, pix arida, myrrha, styrax, mastiche, mel.

Sicca in tertio gradu.

Ex herbis & flor. filix, millefolium, quinquefolium, trifolium, polium, absinthium, abrotanum & anethum vsta, apium, asarum, chalaminta, epithimum, hyssopus, iuniperus, maiorana, marrubium, origanum, petroselinum, ruta, sabina, thimus, serpillum.

Ex floribus balaustia, epithymi, chamepityos.

Ex fructibus caryophylli, galla, piper, iuniperi baccę.

Ex seminibus grana tintorum, anethi, apij, anisi, carui, cumini, coriandri, nigellę, petroselini, milij.

Ex radicibus, & corticibus acori galangę pen-

pentaphyli, trifolij, asari, apij, scillæ, hellebori, cinnamomi.

Ex succis, aloë, acetum, acacia, camphora, moschus.

Ex metallis, flos æris, æs vstum, squamma, ęrugo, alumen, sal, nitrũ, sulphur &c.

Sicca in quarto gradu.

Ex herbis & folijs ruta siluestris, allium, nasturtium, sinapi, pulegium.

Ex metallis calchantum, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla, melãtheria. cetera vide apud Vuecher. lib.4. cap.14.

Medicamenta certos humores partesque alterantia.

Hactenus præcipua, & quæ magis in vsu posita sunt, medicamenta alterantia enarrauimus, Vuecherum sequuti, vel potius Sennertum, qui e Vuechero omnia mutuatus in ordinem redegit: enarrauimus, inquam, quæ quamuis partẽ, quemuis humorem alterare possunt: nunc verò ea proponenda sunt, quæ cuilibet parti nostri corporis propria habentur, & cuiuis humori peculiaria esse censentur. In quo quidem præstando, non est cur subtilius philosophemur: ea sunt afferenda, quæ ab alijs

alijs allata, longo vsu comprobata sunt: non hìc noua quęrimus medicamenta, sed vetera a veteribus allata comprobamus. Iam verò ex his omnibus calidis, frigidis, humidis, siccis aliqua caput peculiari quadam vi ac sympathia respiciunt, aliqua oculos, thoracem alia, pulmones, cor; alia stomachum, alia hepar, lien, renes, vterum, ceteras partes. Prætereà alia bilem alterant, alia pituitam, alia melancholiã. Hos igitur breuitati studentes singillatim quidẽ sed simul perspicuè afferemus ea, quæ & partes & humores respiciunt.

Medicamenta Bilem alterantia.

In capite simplicia sunt, rosa, viola, folia salicis, lactucę, nenupharis folia & flores, papauer album, nymphæa. Composita sunt syrupus de nymphæa, de papauere, violaceus, rosaceus. Conserua rosacea, violacea, florum nympheæ &c.

In pectore papauer, viola, iuiubæ sebesten, amilum, tragacanthum; Syrupi violaceus, iuiubinus, granatorum dulcium, liquiritiæ, iulep viol.

In corde acetosa, succus citri & limonis, cotoneum, semen citri, rosa, viola, corallum, os de corde cerui. Syrupi de succo acetosæ, citri, limonum.

In stomacho cucumeris cucurbita, por-

tulaca, ribes, acetosa, succus citri, granatorum, limonum, Syrupus acetosus simplex acetosæ granatorũ, de agresta, myrtinus, cydoniorum. Conserua rosarum.

In hepate cichorium, endiuia, rosa, portulaca, hepatica, nymphea, solatrum, viola. Syropi de cichoria, de endiuia, acet. simpl. &c.

In splene acetum, cichorium, endiuia, semen citruli, cucumeris, scariolæ &c. Syrupi de endiuia, acetosus simplex, de cichoria.

In renibus & vesica, lactuca, endiuia, nenupharis folia, plantago, papauer album, semen melonum, cucurbitæ, citruli, endiuiæ, portulacæ, succus cydoniorum. Syrupi ex his parati, violaceus, de liquiritia.

In matrice cucurbita, endiuia, lactuca, folia nenupharis, semperuiuum, semen melonum, & omnia ferè semina frigida, ac syrupi ex his parati.

In iuncturis acacia, acetum, folia graminis, vitis, salicis, myrthi, rosa, solatrum psillium: & ex his confecti syrupi.

Medicamenta Pituitam alterantia.

In capite bettonica, hyssopus, saluia, chamomilla, fœniculum, lauri folia, maiorana, melilotum, peonia, pulegium, nux mu-

muſcata, roſmarinus, ſerpillum, ſatureia, meliſſa, lauendula &c. Syrupus de bettonica, de ſtœcade, mel roſatum ſimplex.

In pectore, bettonica, capillus veneris, hyſſopus, fœniculum, ſcabioſa, glycyrrhiza, meliſſa, praſſium, radix ireos, radix enulæ, radix liquiritiæ &c. Syrupus ſcabioſæ, hyſſopi, praſſij, capilli veneris glycyrrhizæ.

In corde meliſſa, roſmarinus, zedoaria, folia citri, cortices & ſemina, moſcus, ambra, nux moſcata, garyophylli, cinnamomum, crocus, flores anthos, meliſſæ: Syrupus biſanthinus, de corticibus citri, de pomis.

In stomacho abſinthium, fœniculum, aniſum, calamus aromaticus, garyophylli, cinnamomum, lignum aloës, mentha: Syrupus de mentha, de abſinthio, mel roſatum ſimplex, oximel ſimplex, oximel ſacchar. &c.

In hepate abſinthium, agrimonia, apium, aniſum, cinnamomum, eupatorium, fœniculum, hyſſopus, origanum, petroſelinnm, radix fœniculi, petroſelini, ruſci, aſparagi, ſemen aniſi, fœniculi, cumini, carui, ameos, amomi, apij, dauci, Syrupus de eupatorio, acetoſus ſimpl. de abſinthio, de eupatorio, de duabus rad., de quinque rad.

In ſplene acorus, ariſtolochia, apium, aniſum, aſparagus, amigdalæ amaræ, cap-

pares, eupatorium, gentiana, supradicta radices & semina: Syrupus de duabus rad. de quinque radicibus, thymi, epithymi.

In renibus parietaria, capil. veneris, vrtica, saxifragia, fœniculum, cicer, eruca, pentaphilon, spica nardi, quinquefolij radix. Syrupus capilli veneris, de hibisco, de duabus rad., oximel. &c.

In vtero bettonica, matricaria, pulegiū, capil. veneris, sabina, melissa, arthemisia, ruta, valerianæ, & aristolochiæ radices. Syrupus de arthemisia, de calamentho, de matricaria, capil. ven.

In iuncturis chamomilla, costum, eupatorium, flores anthos, chamomillæ, meliloti, hermodactilus, hipericum, iuniperus, myrrha, saluia, rosmarinus &c. & syrupi ex his parandi.

Medicamenta Melancholiam, & Atram bilem alterantia.

In capite fumus terræ, lupulus, poma dulcia. Syrupus de pomis, lupul., fumariç.

In pectore acorus, dactili, melissa, flores melissæ: Syrupi ijdem.

In corde borago, buglossum, melissa, rosmarinus, flores rosmarini, borag., buglos., melissæ. Syrupus de succo boraginis, buglossæ, pomis &c.

In hepate asarum, fumus terrę, lupulus, ra-

radix cichorei, radix polipodij. Ijdem syrupi.

In liene acorus, amigd. amaræ, cappares, polypodium, epithymum, tamarix, radix acori, tamarisci &c. Syrupi prædicti omnes, thymi, epithymi &c.

De Medicamentis, quæ non solùm primis, sed secundis, tertijs ve qualitatibus Alterant, aliaque similia præstant: & primò

De Emollientibus & Indurantibus.

In medicina facienda non solùm contingit calidum frigefacere, humectare siccum; sed etiam durum mollire, indurare molle: &c. vtrumque enim, si naturæ modum excedat, vitiosum est ac morbidum. Durum autem, quod mollire indicat, multiplex est ex Gal. 1. Simpl. 5. vnum quod siccitate nimia duruit; alterum quod nimio humore turget; vt in pila lusoria, quæ eò durior est, quò flatu plenior: tertium quod congelatum atque concretum, vt humor in scirrho induratus, vel in œdemate concretus, vel simili modo. Primum induratum humiditate mollescit, alterum euacuatione, tertium emollientibus medicamentis, de quibus nunc agimus. Hæc esse debent calida siccaque, vt aiunt, circa primum gradũ, vel paulò vlteriùs quo ad

primas qualitates, vt concretum humorem calefaciant, fundantque: quo ad secundas verò emplasticam vim habere debent, non secus ac pus mouentia, vt nimirum poros obducant claudantque, ne tenuibus partibus exhalatis, crassæ magis durescant. huiusmodi sunt althea, atriplex, malua, beta, mercurialis, melilotum, radices liliorum alborum, & altheæ; semina cydonij, lini, fœnugręci, maluæ, caricæ, pinguedines gallinæ, vituli, suis, hœdi, medullæ horum omnium animalium, butyrum, cera, bdellium, ammoniacum, galbanum, ladanum, styrax, lana succida, mel, vua passa, ceteraque huiusmodi.

Indurantia verò his omnibus contraria sunt, frigida nimirum humidaque, vt semperuiuum, portulaca, psyllium, lenticula, palustris, solanum, vt Vuecherus ait, cui repugnare hìc non libet.

De Attenuantibus & Incrassantibus.

Attenuantia medicamenta ea dicuntur, quæ humores crassos, attenuare possunt. ergo necesse est, vt tenuis substantiæ sint; ac proinde omnia ferè calida. Dico *ferè* quia sicuti omne attenuans medicamentum est tenuis substantiæ (nam crassum crassitiem adderet humori crasso) ita non omne est calidum, quia non omne tenue ca-

calidum est: nam complura frigida tenuia esse docuimus capite 2. *Exercitationum de Sero Lactis*. Attenuiantia igitur medicamenta aut calida aut frigida sunt, omnia tenuis substantiæ acriuscula aut acida. Calida sunt radices quinque aperientes, fœniculi scilicet, apij, asparagi, petroselini, rusci: item gentianæ, filicis, tamarisci, fraxini, centauri maioris. Ex folijs siue herbis, capil. ven., fumaria, cetrach, pulegium, calamintha. Ex seminibus ac similibus anisi, fœniculi, ameos, agni casti, ciceres rubri, amigd. amaræ, lupini, nuclei persicorum, cappares. Frigida sunt cichorium, radices graminis, acetum, succus limonum, citri, aranciorum; syrupus acetosus simpl., spiritum vitrioli sunt qui in horum numerum recenseant, aciditate freti, atque persuasi: sed nugæ sunt, meræ nugæ: nam certissimo experimento constat esse calidissimum. Sed quidquid sit de spiritu calchantis illud scire oportet

Incidentia aperientiaque attenuantibus esse cognata: imò verò quæcumq; attenuant, simul etiam necessariò incidunt aperiuntque. Animaduertere tamen necesse est, sicuti attenuantia debentur crassis humoribus, ita incidentia lentis viscidisque.

Incrassantium natura ex apposita tenuitate innotescit. ergo frigida, aut saltem temperata sint oportet, crassæ substantiæ,

& aciditatis acrimoniæque expertia, vt portulaca, papauer, lens, acetosa, oryza, malum cydonium, amylum, succus granatorum, bolus armenia.

De Rarefacientibus, & Condensantibus.

Haud absimile attenuanti rarefaciens medicamentum est: tenuis enim substantiæ modicèque calidum est, & minimè siccum, quò cutis meatus possint rarefacere aperire, & vaporibus exitum parare, vt althea, adiantum, anethũ, chamæmelum, fœnum græcum, melilotum, mercurialis, farina hordei, tritici, semen lini &c.

Constipantia siue condensantia his planè contraria sunt, crassæ nimirum substantiæ, frigidaque non mediocriter, non tamen terrestria, sed potius aquea, vt aqua frigida, semperuiuum, portulaca, lenticula palustris, psyllium, papauer, cicuta, mandragora &c.

De Repellentibus & Attrahentibus

Frigida semper sint oportet quæcumq; repellunt, non tamen semper crassarum partium: nam etsi quæ crassa sunt, aptiora videantur ad repellendum in partem aliquam fluentem humorem; tamen etiam

tenuia

tenuia quandoque repellunt, vt acetum maximè actu frigidum. Crassarum verò partium sunt acacia, balaustis, cucurbita, lens palustris, malicorium, mespilus, omphacium, papauer, plantago, portulaca, punica mala, quercus, solanum &c.

Attrahentia verò contrarium motum cum imperent humori, contrariæ etiam substantiæ, ac temperaturæ sint necesse est. ergo calida & tenuium partium, vt amaracus, ammoniacum, apium, aristolochia, bdellium, ciclaminus, dictamus, galbanum, fermentum, fæx vsta, gentiana, hedera, helenium, iris, nitrum, opopanax, pirethrũ, pix, omnis rasina, stercus omne, sinapi, ranunculus, tapsia, veratrum nigrum &c.

De Roborantibus Medicamentis.

Quæ roborant ferè calida sint necesse est: debent enim calorem debili parti addere: adstringendi vi pollere etiã debent, ac proinde crassarum partiũ sint oportet: De calore verò illud addo, non semper calida esse debere: cum enim roborantia sint, quæ partibus amissum robur restituunt, ac proinde amissum temperamentum (nam robur in temperamento maximè consistit) etiam frigida id præstare possunt, nimis calentem partẽ, ac proinde

debilem, refrigerando. Ergo roborantia sunt non solùm absinthium, aloe, alumen, calamus odoratus, coriandrum, crocum, costus, iuncus odoratus, mentha, mirrha, nardum, rhabarbarum, rosmarinus, saluia, stœchas, terebinthus & similia: sed etiam rosa, plantago, omphacium, myrtus, mala, siluestria, limonium, cydonium &c. Omnia tamen adstringendi ví pollere debent. vnde fit vt laxantia omnia inimica, sint & contraria roborantibus.

De Abstergentibus.

Omnia, quæ abstergunt, hoc est, quæ lentos crassosq; humores auellunt, calida amaraque, vel nitrosa sunt, vt absinthium, abrotanum, agaricus, aloe, aristolochia, & rotunda & longa, arum, asarum, asparagus, beta, brassica, capparis, cardamomum, fęniculum, fumaria, gentiana, glans vnguentaria, lupini, marrhubium, mel, mirrha, nitrum, scilla, scordium, stœchas, tamarix, veratrum vtrumque &c. Inter hæc hordeum etiam præcipuè recensetur a Vuechero, lactuca siluestris, plantago, nimphea, quæ calida non videntur.

De Incidentibus & Aperientibus.

Vide superiùs de Attenuantibus.

De

De Maturantibus.

Maturantia seu suppurãtia medicamẽta dicuntnr, quæ pus mouent, hoc est, quæ humorem in parte collectum coquendo vertunt in pus. ergo calida humidaq; sint necesse est: nam coctio siue maturatio a temperato calore vaporoso fit. Emplestia etiam esse oportet, vt calorem intus cohibeant: huiusmodi sunt adeps porcinus, vitulinus, gallinaceus, anserinus, caprinus, butyrum, cera cum oleo, ficus, fœnum græcum, lilium alb., althea, semen lini, farina hordei, tritici, mastiche, ficus, fermentum &c.

De Discutientibus.

Discutientia sunt calida tenuiumque partium: ergo abrotanum in horum numero est, adiantum, althea, anethum, anisum, apium, aristolochia, beta, brassica, chamæmelum, coriandrũ, ciminum, dictamus creticus, fęnum græcum, galbanum, ladanum, malua, melilotum, mentha, mercurialis, nitrum, oleum anethinum, chamomælinum, rutaceum.

De Glutinantibus.

Glutinantia medicamenta ex ſicca & cogente cōſtant materia, inquit Vuecher. huiuſmodi ſunt adianthum, aloe, alumen, amomum, amilum, ariſtolochia, bettonica, bitumen, braſſica, caſeus, camædris, centaurium maius & minus, cupreſſus, corallus, dictamus, æquiſetum, æs vſtum, gentiana, hipericum, lens, myrtus, pix ſicca, plantago, poligonum, ſambucus, quercus, vlmus, &c.

De Carnem Generantibus.

Sarcotica medicamenta ſunt, quæ in vulnere & vlcere carnem regenerant. & quamuis actio naturæ ſit generare carnē, tamen medicamenta, quæ opem ferunt naturæ vel calorem addendo partibus, vel impedimenta auferendo, puta dolorem, fluxionemque, vel excrementa abſtergendo, ſarcotica dicuntur, hoc eſt carnem generantia. Hæc itaq; eſſe debent moderatè calida ſiccaque & abſtergentia. Calida quidem vt calorem addant parti laboranti, ſicca vt abſumant humiditates ſuperuacaneas, abſtergentia, vt ſordes eluant: hæc ſunt aloë, myrrha, maſtiche, thus,

ce-

cerussa, cadmia, pampholyx, tutia lithargyrium, farinæ hordei, fœnugræci, erui, tragacantha.

De Cicatricem Inducentibus.

Hæc potius frigida sint necesse est, crassarum partium, vt adstringant, atque adeò sicca, vt nimirum interceptas in labris humiditates absumant, vt alumen, lithargyrium, bolus armenia, plumbum, aristolochia, balaustia, plantago, corallium, cortices granatorum, tormentilla, thus, sanguis dragonis, æs vstum, antimonium, &c.

De Lenientibus Dolorem.

Anodyna medicamenta propriè dicuntur, non quæ causam doloris adimunt, neque partis sensum obtūdunt, sed quæ temperato quodam calore humoreque ita sunt naturæ familiaria & grata, vt dolorem mollire possint. cum enim dolor sit tristis sensatio, per contrariam blandam dulcemque, vt ita dicam, sensationem tollenda est: id autem ea præstare possunt, quæ tepido calore prædita sunt blandoq; humore. Neque verò existimandum est (quod vulgò medici existimant) anodyn nullo modo doloris causam respicere,

nam

nam etsi triplici modo dolor læniri vulgo dicatur, vel per ablationem causæ, vel per obtusionem sensus partis, vel per anodyna: tamen anodymum medicamentum causam & ipsum aliquo modo respicit. eiusmodi enim est substantia & qualitate, vt tenuitate permeet in partem dolore pressam: causamque doloris attenuet calefaciat, humefaciat, & per patentes poros digerat: aut saltem coquat & ad mediocre quoddam temperamentum blandumq; redigat: huiusmodi sunt anethum, althea, chamæmelum, cuminum, fœnum græcum, ficus, semen lini, malua, milium, petroselinum, rosmarinum, serpillum, sampsuchus, sambucus, radices liliorũ, oleum dulce, butyrum recens, pinguedo galline, ansaris, medulla panis albi, axungia porcina &c.

His verò vehementiora sunt, quæ sensum obtundunt, ac narcotica proinde dicuntur: horum princeps est opium, deinde mandragora, hyoscyamus, solanum, nymphea, papauer &c.

De Somnum Conciliantibus.

Somnum accersunt quæcunque narcotica sunt, imò ita accersunt, vt, si paululum vberiùs sumantur, ęternum soporem mortemque inducant. prudenter igitur & omni-

omnino cautè adhibenda. Quę verò infirmiùs somnum conciliare dicuntur, hæc ferè sunt, viola, rosa, lactuca, endiuia, populus, siue potius eius folia, semina melonum, &c, si quæ sunt, similia.

De Euacuantibus Memb. 2.

EX alterantibus medicamentis non quidem omnia, quæ alterare, vel quouis alio modo corpus qualitate aliqua afficere possunt, in medium attulimus, sed pręcipua, & ea maximè, quæ frequenti in vsu posita sunt. Id ipsum de Euacuantibus pręstabimus, frequentiora solũ afferentes.

Euacuantia autem multiplicia sunt: vel enim per aluum, vel per vomitum, sudorem, vrinam manifestò euacuant. itaque singillatim de omnibus breuiterq; agẽdũ.

De Purgantibus Per Aluum.

Quæ per aluum purgant, vel leuia sunt, vel fortia: illa *lenitiua* dicuntur, suntque ea omnia, quæ vel emolliendo, vel lubricando, humectando, abluendo ve obuiam quemuis humorem ducunt: huiusmodi sunt antiquis vsurpata serum lactis, mercu-

curialis, beta, brassica, epithymus, & alia nonnulla: nobis verò tum eadem, tum passulæ, pruna damascena, sebesten, cremor tartari & similia, quæ liquant humores, funduntque vel abstergunt, aut mole præmunt deorsumque trudunt.

Validiora verò sunt, quæ non quemuis humorem sibi obuiam, sed certum eligunt purgantque. Ergo vel bilem purgant, vel pituitam, vel melancholiam, vel demum serosos humores. Id autem qua ratione præstent, an attrahendo, an potius expellendo ac fugando, non hìc locus discutiendi: res enim valdè controuersa est, & a nobis in Questionibus enucleanda. Illud hìc scire conducit, hæc omnia medicamenta, vel leuiora esse, vel fortiora: itaq;

Purgantia Bilem.

Leuiora sunt Viola, Rosa, Flores persicorum, Manna, Cassia, Tamarindi, Myrobalani citrini, Rhabarbarum, Aloë.

Violæ sunt frigidæ in primo gradu, & humidæ ad secundum vsq;. Mesues acredinem occultamq; qualitatem eis tribuit: nos vt hæc peruicaciter non negamus, ita censemus acrediné gustu perceptam euanescere, a frigore & humiditate superatã.

Rosa frigida vt viola est, in primo scilicet, sed non vt illa humida, sed sicca ad

se-

ſecundum vſque gradum:huius ſuccus vel infuſio nouies repetita, vt illius, in ſyrupum efformatus bilem leuiter purgat, roboratque viſcera præſertim hepar.

Perſicorum flores valde amari, ac proinde calidi, leuiter bilem purgant, ſed plerunque dolorem excitant: igitur cautè adhibendi, & in electuarium redacti, ac vermibus præcipuè vrgentibus: enecant enim eos, atque expellunt, quod ſummoperè deſiderandum.

Manna ſubcalida eſt in humiditate ac ſiccitate temperata: valde dulcis eſt, ac proinde neque in magnis febribus, neque in bilioſis vſurpanda, niſi acida admiſceantur, vt tamarindi. Eſt veluti ros cœleſtis, qui ex aëre ſudoris inſtar exudans ſublucanis horis ſuper frondes & ramos arborum, herbarumque concreſcit. Concreſcit etiam in cæſis arborum truncis, non ſecus ac gummæ.

Caſſia in actiuis qualitatibus temperata, in paſſiuis humida eſt, debili ſtomacho inimica, item & inteſtinis debilibus, ac hypochondrijs flatuoſis. quarè aniſis corrigenda, cinnamomo, ſimilibus. Et quamuis triplex ſit Caſſia, Cneoron Theophraſto, Lignea ſeu canella, & fiſtula; tamen de hac loquimur, cuius interior pulpa nigra eſt. ac mollis. rupta enim fiſtula, pulpa eſt mollis, ſubdulcis, hoc eſt cum quadam aciditate miſta, & ad ſoluendã bilem ſatis iucunda.

Ta-

Tamarindi frigidi ſiccique ſunt ordine ſecundo : bilis feruorem temperant , & quantitatem euacuant : vix ſoli vſurpātur, quippe leuiſſimi ad purgandum. Sunt autem tamarindi Indiæ dactyli, ex procera arbore nati fructus, qui cũ immaturi ſunt virent, cum verò matureſcunt,in ſubcinericium colorem habeunt , acquiruntque acidam ſuauitatem,purgandoq; idoneam.

Myrobalani ſunt quinque ſpecierum, citrini , nigri , ſeu indi , chebuli , emblici , bellirici. ſoli citrini cholagogi ſunt: omnes tamen ſunt quędam ſilueſtria pruna,ex arbore nuſpiam domeſtica , ſed in ſiluis ſolùm ſpontè naſcente.

Rhabarbarum calidum & ſiccum in ſecundo gradu bilem purgat paulò vehementiùs quàm ſuperiora: duplici facultate præditum eſt , adſtringente roboranteque & aperiente , ex ætherogenea ſcilicet ſubſtantia talem facultatē mutuatum : omnibus oportunum eſt ætatibus; hepati maximè amicum , diciturque propterea eius anima. & non ſolùm purgat bilem , ſed etiam pituitam , obſtructioneſque tollit. Eſt radix ex China in Indiam orientalem Arabiam , Perſiamque aduecta, indeq; ad nos adſportata. naſcitur etiam in Tangai Tartariæ Regno.

Aloës calida eſt in ſecundo gradu , ſicca in tertio , præparata exhibetur , non pura puta; modus autē præparandi apud phar-

ma-

macopolas est multiplex, qui apud eos videndus. Est succus herbæ aloes dictæ, & apud Indos vberrimè nascentis: duplex ad nos affertur, vna arenosa & impura, quæ veterinarijs vsurpatur, quippe medendis equis idonea; altera purior, quæ quia hepatis modo coacta est, hepatica dicitur; vel succutrina, quia succo citrina videatur; vel quasi socotorina, quod ex insula socotorina adsportetur. Ex compositis medicamentis præcipua cholagoga mitiora sunt syrupus de cichorea compositus cum rhabarbaro, syrupus rosaceus solutiuus, syrupus violaceus solut., diaprunis simplex, electuarium lenit.

Validiora verò cholagoga sunt Scamonium, Peplium, Asarum.

Scamonium validissimum omnium & antiquissimum cholagogum, est succus scamoneæ plantæ concretus, ordine tertio calidus siccusque: parum distat a veneno; erodit enim abraditque intestina, aperit venarum ora, stomachum, hepar naturaliaque viscera perturbat. Quarè temperandum est atque castigandum cytonio malo, vel admisto aloë, aut apio, fœniculo, dauco, simili. Ita castigatum Diacrydium dicitur. Castigandi auté plures modos eosque præclaros vide apud Crollium Panchymagogon &c. Sennertum lib. 5. Inst. p. 1. 5. 3. cap. 9. Facili etiam & salubèrrima ratione præparatur ab Illustriss.

viro

viro Equite Cassiano a Puteo, omni litterarum genere, ac præsertim rerum naturalium & Chymiæ scientissimo: quo modo præparatum scamoneum iucundissimè, & vtilissimè Romani equites passim vsurpare solent.

Peplij semen non minùs quàm scamonium apud Hippocratẽ, & alios antiquos in vsu positum fuit: & vt illud ferè vehemens est, ita cordi, stomacho, & hepati inimicum est, nisi spica indica corrigatur, cinnamomo, nuce muscata, ceterisq; huiusmodi odoratis & cordi visceribusque amicis.

Asarum minùs vehemens, minúsque frequens est: eius folia, & radices in vsu posita sunt: dantur contrita vel infusa cum sero lactis; vehementer deobstruit, ac lentos etiam crassosque humores ducit, & per vrinam purgat. Composita fortiora sunt electuarium succi rosarum, elect. ros. Mesues, diaprunis solut. diaphenicon, diacarthamum, &c. pillulæ de tribus cum rhab. pill. aureæ, aggregatiuæ, sine quibus &c.

Pituitam Purgantia.

Mitiosa sunt duo myrobalarum genera chebuli, & emblici, Agaricus. Fortiora Hermodactylus, Turbith, Colocynthis,

Euphorbium, Opopanax, Sagapenum.

Myrobalani chebuli & emblici citra controuersiam pituitam purgant, sicuti citrini bilem, indi siue nigri melancholiã: quid autem sint, superiùs traditum est.

Agaricus non radix est, vt Dioscorides & Galenus existimasse videntur; sed fungus, albus, mollis, plenus, & friabilis, laricĩ omniũ optimus adnatus. nam qui alijs arboribus adnascitur deterior est. & quamuis in Italia nascatur, vbi proceres & copiosę larices pullulant; in Gallia præsertim verò in Delphinatu, in Galacia, Ciliciaq; tamen in Agaria Sarmatiæ regione, vnde agarici nomẽ deriuat, nascitur vberrimus. Calidus est primo gradu, siccus secundo, non purgat modo pituitam, sed etiam detergit, attenuat, flatusque dissipat, vt ait Renodæus. Aliqui putant tenuem solùm pituitam purgare, sed non video, cur etiam crassam viscidamque leuiter non trahat; cum hanc incidat detergatque. Illud tamen verum est, vt capiti amicus ita stomachum lædere, proinde opus habere corrigentibus, cinnamomo, garyophyllo, nuce mus; mastiche, galanga, &c. Composita verò leuiora sunt hiera picra Galeni, pill. de hiera simpl. alephanginæ, de agarico, mastichinæ.

Medicamenta pituitam fortiùs ac valentiùs trahentia sunt primo. Hermodactylus certò ducit lentam, crassam, & e iuncturis re-

motisque partibus pituitam; calidus est siccusque initio secundi ordinis, stomacho vt agaricus aduersatur; eadem igitur correctione opus habet.

Turbith quid nam sit, non adhuc exploratum; aliqui putant esse radicem alypi, alij tripolij, antiochenæ scamoniæ alij, alij tapsiæ, alij aliud; de qua re Garcias, Renodæus, & alij: illud satis constat calidum esse tertio gradu & siccum secundo, lentam crassamque pituitam trahere etiam e longinquo; & quia stomacho noxium, ideo corrigente opus habere.

Colocynthis turbith & valentiùs purgat, & e remotioribus partibus, atq; adeo calidior, sicciorque est. igitur in neruorum affectibus, iuncturarum, pulmonisque morbis opportunus. est syluestris cucurbita, humi repens satiuæ more, sed eo tamen discrimine, quòd illa inimica est vicinis omnibus plantis, easque veluti pestiferum venenum enecat.

Euphorbium calidum siccumq; quarto gradu pituitam valentiùs trahit; raro vsurpandum, cũ proximè ad veneni naturam accedat, & nonnisi optimè correctum. Est liquor concretus, effluxus siue ex arbore, siue ex folijs, vt mauult Redonęus; nomen sumpsit ab Euphorbio, Iubæ Regis Mauritaniæ medico auctore & inuentore.

Opopanax panacis densatus succus est: ex quo autem panace fluat, non satis con-

stat

ſtat apud Meſuem, Dioſcor; Rodonęum, ceteros. apud omnes tamen exploratum videtur, & calidum eſſe ordine tertio, ſiccum ſecundo, & pituitam craſſam viſcidamque ducere.

Sagapenum, opanaci qualitatibus affine, purgat pituitam tenuem craſſamque: ſuccus eſt, ſiue liquor cõcretus, e quadam exoterica ſtirpe ſauciata manans; ſiue potius e ſtirpis radice. Fortiora compoſita ſunt electuarium Indum, diacarthamum, diaturbith, hiera picra, hiera logodij, pillulæ de hiera compoſ., de hiera cum agar. cochię, lucis maiores, de hermodactilis, indę, fœtidę maiores &c.

Melancholiam Purgantia, & Vſtos Humores.

Quæ infirmiùs melancholiam ducunt, ſunt Fumaria, Epithymum, Sena, Mirobalani, Polipodium. Validiùs Lapis lazuli, Lapis armenius, Elleborus niger.

Fumaria, ſiue fumus terrę infirmè quidem, ſed tamen melancholiam vſtoſque humores etiam ex hepate veniſque allicit: acris eſt calidæque facultatis ordine ferè ſecundo. herba eſt notiſſima

Epithymum calidum eſt ſiccumque ordine tertio, vſtos humores ducit fumaria valentiùs, præſertim verò in quartanis, hypochondriaca affectione, ac ſimilibus.

Eſt

Est veluti cirrhus & capillamentum thymo adnatum.

Sena ex oriente aduehitur, planta est folia myrti similia emittens, calida primo gradu, sicca secundo. purgat non modò melancholiam vstosque humores, sed pituitam etiam. stomacho inimica putatur, sed tamen aliqui id confidenter negant, ab amarone, stomacho amico, persuasi. sed illud certum est, tormina, nisi aniso, cinnamomo, vel simili corrigatur, excitare. Ex compositis mitioribus habentur electuarium lenitiuum, diacatholicum, pillulæ de fumaria &c.

Purgantia verò fortiora primò sunt, Lapis lazuli sena validiùs melancholiam purgat, armenio infirmiùs: vterque lapis in ijsdem ferè fodinis aut ærarijs aut argentarijs reperitur: lazulus verò potius in aurarijs, vnde maculas aureas mutuatur. Vtrumq; experti sunt tum alij, tum maximè Trallianus & Brasauola.

Elleborus niger etsi multiplex est, verus, falsus, siluestris, hortensis; tamen cum de purgante nigro elleboro loquitur, verum intelligimus: validissimum omnium melancholiam vstosq; humores purgantium est: eius radices exhibentur vel in puluerem redactæ, vel decoctæ.

Composita sunt confectio amech, diasena, electuarium de hepythimo, pillulæ lapis lazuli, indæ, lucis minores &c.

Aquo-

Aquosos Humores Euacuantia.

Mitiora sunt Radix Ireos, Mechoacanna, Soldanella. Fortiora Elaterium, Gratiola, Esula, Mezereon.

Succus radicis ireos calidus & siccus in tertio aquam bilemque purgat: exhibetur cum sero lactis vel simili.

Mechoacanna, rhabarbarum album ab aliquibus dicta, ab alijs scamonium indicum, siue americanum, radix est alba, nullius saporis, calida in primo, sicca in secundo, ex Mechoacan Indiæ prouincia adsportata: in puluerẽ redacta cũ vino exhibetur ad aqueos humores purgãdos. Huic similis est radix gialapa: idem pręstant flores persicorum, ebulus, sambuci medius cortex, gummi gotte &c.

Soldanella seu brassica marina non quidem fortes, sed non admodum debiles vires habet aquæ purgandæ: eius folia infusa & decocta in vsu posita sunt in hydrope: sed quia stomacho visceribusque obsunt, ideò corrigenda cinnamomo, spica &c.

Elaterium, hoc est, succus cucumeris siluestris, siue asinini validè aquã bilemq; ducit: est calidus in secundo, summè amarus, ac benè inspissatus ducentos annos integris viribus, imò mirabilibus viuit. sed quia vehementissimum est medicamentũ,

ideò antiquatum est, & rarò vsurpatum, & rectè præparatum castigatumque.

Gratiola validè quidem trahit, sed turbulenter, vomitum proinde excitat. igitur cinnamomo vel simili corrigente opus est.

Esula purgat satis validè, sed noxiè vt gratiola. eodem igitur corrigente indiget.

Mezereum ignea vi & acerrima præditum validissimè purgat: rarò igitur vsurpandum, & valdè correctum.

Ceterùm illud notandum est, ex his nihil tutiùs, blandiùsque atque frequentius vsurpari, quàm radicem Mechoacanna. Ex compositis diacarthamum vtile est, & plura ex ijs quæ pituitam purgant.

Purgantia per Vomitum.

Quæ per vomitum purgant, siue mitiora sint, siue validiora; siue proprietate quadam humores sursum trahāt, siue non; omnia eiusmodi sunt, vt stomachum peruertant atque conturbent, excitentque ad eijciēdum superiùs, quæ in eo continētur.

Mitiora sunt, aqua tepida, aqua cum oximelite, iura pinguia, oleum, butyrum. Paulò validiora, semen & flores anethi, & atriplicis; asarum, raphanus, radix & semen cucumeris satiui, semen erucæ, vrticæ atriplicis cæpæ.

Adhuc fortiora sunt, helleborus albus, ebuli

ebuli flores, genistæ, ricini semen, radix brioniæ, iridis, tithymalus: omnium verò valentissimum est antimonium, variè præparatum, de quo chymici miras excitant tragœdias.

Purgantia per Vrinam.

Diuretica omnia (propria intelligo) calida esse debent vsq; ad tertiũ gradum, ac tenuissimæ substantiæ: cum enim aperire, incidere, attenuare, ac fundere debeant humores, eiusmodi sint oportet. hæc sunt folia & radices petroselini, apij, fœniculi, asparagi, rusci, valerianæ, pimpinellæ, spica nardi, vrticæ, asari, eupatorij; semen fœniculi, anisi, milij solis, chærefolij, saxifragiæ, amigdalæ amaræ, nuclei persicorũ, terebinthina, naspiritus calchantis, spiritus salis; item alia quædam, quæ non ita calida sunt, vt capil. veneris, ciceres, anethum. Quædam etiam ait Senner. humida sunt & vias vrinæ læniunt, vt glycyrrhiza, althęa, semina maluæ. Alia frigida, attenuandi tamen vi prædita, abstergendique viscida, atque adeò temperandi acres calidosq; humores, vt semina melonis, cucurbitæ, cucumeris, hordeum, fraga, addo radices graminis, serum lactis, succum citri, limonum. Alia demum sunt, quæ multam aquosam humiditatem sup-

peditantia, humores in vijs contentos secum ducunt ad renes, vt aquæ thermales, vinum album, tenueque &c.

Purgantia per Sudorem.

Idrotica seu diaphoretica medicaméta sudorifera latinis dicta, haud absimilia sunt superioribus vi & facultate: sæpe enim accidit, vt idem medicamentum & sudorem & vrinam prouocet; non solùm quia roboret naturam, quæ deinde viribus pollens materiam vel per vesicam, vel per cutim euacuet; sed etiam quia vel materia circa periferiam & cutim sita est, eaque laxa, aperta calidaque, renes verò frigidiores: vel econtra materia in venis maioribus, propeque renes consistat, & hi calidi sint, cutis verò & adstricta & frigida: vel demum natura aut eò, aut huc vergat. nam exhibitum medicamentum naturæ propensioni obsequitur. Sudorifera igitur calida, tenuiaque, tenuantia, rarefacientia, dissoluentia, & naturali quadam vi ad periferiam trahentia esse debent: præter dicta & hæc sunt Carduus benedictus, angelicæ radices, tormentillæ, zodoariæ, chinæ, salsæ parilliæ, lignum guaiacum, sassafras, bezoar, lapis porci spini a nobis aliquando salubriter adhibitus; & alia complura, breuitatis causa omissa.

De

De Recta Medicamentorum Administratione
Memb. 3.

REctus & oportunus medicamẽtorum vſus tanti faciendus eſt, vt iurè dicere poſſimus eſſe, vt fertur adagio, *Proram & Puppim*, totiuſque rei caput & ſummam. vnuſquiſque vel rudis pharmacopola probè nouit, alterantia omnia, purgantiaque medicamenta in febri, ac alio morbo vſurpanda eſſe: at quæ priùs, quæque poſteriùs, quo modo, quo tempore, in quibus rectus eorum vſus conſiſtit, nonniſi is, qui in medicina diu multumq; accuratè verſatus ſit, probè aſſequutus eſt. Videmus idem medicamentum in eodem morbo a diuerſis adhibitum, aliud quidem morbũ, aliud vitam pellere: medicamẽtum oportunè rectèq; vſurpatum, eſt veluti gladius in gladiatoris manu; perperam verò importunèque, eſt idem gladius in manu furentis. Itaque oportunus eorum vſus pro viribus explanandus, aſſequendus. De alterantibus pauca dicam, tum quia quiuis breui praxi rectum eorum vſum ſibi comparare poteſt; tum quia cum ſexcentia ferè ſint alterantium genera, de ſingulis agere, epitomæ eſt fermè importunum;

tum demum quia error in his haud facilis est: nam siue v. g. duas vncias syrupi alterantis exhibeas, siue tres, quatuor ve, parum vel nihil delinques: purgantis verò medicamenti si duplam quantitatem exhibeas, perniciosè peccabit. Illud tamen de alterantibus nouisse expedit, hæc (loquor de humoribus, febrim præcipuè, internosque morbos facientibus) ideò vsurpari, vt humores ad naturalem redigantur statum ac temperiem: ergo vel refrigerant, calefaciunt ve calidos frigidos ve humores; humectant, aut siccant siccos, humidosue; vel crassos attenuant, incidunt lentos, viscidos abstergunt, vel alio modo noxios, & à naturali conditione aberrantes, ad bonam frugem reducunt. Itaque tandiu vsurpandi sunt huiusmodi alterantia, donec scopum, cui collimant, assequantur. Hoc autem coquere est, ac proptereà concoquētes syrupi dicuntur. Hoc primò in morbis per hanc pharmaciꝗ partem præstato, aliam eiusdem partem, quæ purgans medicamentum complectitur, vsurpamus.

Plurima autem sunt, quæ ad rectum Purgationis vsum spectanda sunt: Primò quidem eius Indicans, deinde verò Quantitas & qualitas; tertiò Tempus; quartò Locus. Spectatur etiam ægri ætas, temperamentum, corporis habitus, consuetudo, peculiaris cuiusq; natura: quinimo & anni tem-

tempus, regio, peculiaris cæli status, aliaque huiusmodi.

Quod facit ad primum, purgationis indicans est cacochymia, siue copia malorũ humorum. nam etsi purgatio dicatur a Gal. 1. aph. 2. *Humorum qualitate peccantium euacuatio*, tamen non sola qualitate peccantes humores euacuationem indicant, sed quantitate etiam. Qualitas sola alterationem solam indicat, nempe quia contraria contrarijs curantur: frigidus humor indicat calefactionem, crassus attenuationem, viscidus absterſionem, lentus incisioné, venenatus alexipharmacũ &c. At verò copia peccans contrariam euacuationem postulat: vt propterea medicina dicatur ab Hippocrate esse *appositio eorum quæ deficiunt, detractio eorũ, quæ abundant*. Cur ergo, inquies, purgatio dicta est a Galeno euacuatio humorum qualitate peccantium, non quantitate? nempe, vt existimo, quia cũ sanguis solùm excreſcit, plethora naſcitur; cum verò ceteri humores, sequitur cacochymia, quę neceſſariò inuehit qualitatem a naturali sanguineæ masſę conditione alienam: vnde vel calidior & acrior fit sanguis, bile in eo excreſcente; vel frigidior ac viſcidior, abundante pituita; vel aliam concipit qualitatem alienam, melancholico ſucco, aut ſeroſo exuperãte. Itaq; cum in cacochymia neceſſariò abundet aliquis humor pręter

ſanguinem, neceſſariò etiam qualitas noxia & a naturali conditione ſanguinis aliena inducitur, ac proinde Purgatio eſt humorum qualitate peccantium euacuatio. Quod igitur indicat Purgationem eſt peccatum humoris non quantitate ſolùm, ſed etiam qualitate. Cur, inquies, non additur *Quantitatis* in definitione? Quia ſi eſt euacuatio, ac detractio neceſſariò quantitas & abundantia præſto eſſe debet, ac proinde tanquam nota ſubintelligitur, imò tanquam notiſſima. hæc ſentio, quidquid alij ſentiant. Itaque vt recta inſtituatur purgatio, neceſſe eſt, vt indicans adamuſſim perpendatur, vtq; euacuandi humoris quãtitas, & qualitas ſpectetur: ſic enim debitum & conueniens vſurpamus medicamentum, & eius quantitatẽ definimus. Et quidem faciliùs eſt nouiſſe & aſſequi qualitatem tum humoris euacuandi, tum euacuantis medicamenti: quantitatem verò vtriuſque longè difficiliùs. Qualitas quidem humoris ex effectu innoteſcit, ex morbo, ac ſymptomatibus: v. g. humor calidus ac bilioſus ex idæa febris cognoſcitur, tertiana, vel ardenti; ex calore, ſiti, linguæ ſiccitate, rubore &c. hoc verò cognito, facillimè medicamentum accomodatum vſurpatur. At verò quantitas tum humoris, tum medicamenti, ac proinde euacuationis ipſius, longè difficiliùs. Et quantitatem quidem humorũ coniectare poſſu-

possumus ex gradu morbi: morbus intensus ex maiori humoris copia gignitur; remissus ex minori: cognoscitur ex symptomatibus leuibus, vel grauibus, ex temperamento, ætate, vita anteacta, regione, anni tempore &c. item ex ijs, quæ contigerunt in morbo, euacuationibus, vt sudore, hæmorrhagia, diarrhæa, simili. Quantitate humorum ingeniosa coniectura explorata, medicamenti quantitas indaganda. Hanc sicuti non admodum difficile est, ex materiæ quantitate coniectare, ita longè difficillimum eius operationem euacuationemque metiri ac determinare: *Eodem enim medicamento purgantur & non purgantur, quandoq; verò alia purgat, quam qua purgare solet; aliquando nimium purgat, aliquando ea, qua debet, facit:* vt est apud Hippocr. lib. de Med. Purg. 1. & hac potissimum de causa Galenus ait, Medicinam esse artem coniecturalem, quia scilicet coniectura vix assequi possumus ac consequi debitam peccantis humoris euacuationem. Itaque humoris quantitate ex ijs omnibus, quæ dicta sunt, explorata, quantitas medicamenti definienda, & cordatè exhibenda: nam etsi euacuatio non succedat ex voto & ex ratione, tamen *Omnia secundum rationem facienti* nihil imputari potest, aut vitio verti.

Vtrum verò quantitas humoris peccantis vnica vice per medicamentũ educenda

ſit, an per plures &, vt vocant, epicraſin, tum humores, tum ægri vires definiunt. nam multus humor, viribus langueſcentibus vnica vice expurgandus non eſt, ne penitus collabantur vires, a medicamento & euacuatione perculſæ; ſed ſatius eſt, pluribus vicibus repetito medicamento ſatis leui copiam detrahere. Imò verò ne tunc quidē tutò poſſumus euacuare copioſum humorem, cum vires ſunt firmæ: tutiùs enim leuiori pharmaco vtemur, atq; indicatur ab humorum maxima copia, reſiduo verò per iteratum catharticum euacuato.

Purgatio hoc modo ac ratione facta, num abſoluta perfectaque ſit, nec ne, diligenter ſpectandum. Perfecta autē cognoſcitur ex conferentia & tolerantia. nam *Si talia purgentur qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt*, 1. aph. 23. Cognoſcitur ex præſentibus, vel abſentibus ſymptomatibus. nam ſi perfecta ſit, euaneſcunt ſymptomata, nihil planè morbidæ materiæ relicto; econtra ſi quod relictum fuerit, nam ex hoc certiſſimæ recidiuæ, vnde ſcriptū eſt ab Hippoc. *Sitis intus relicta, oris iniucunditas, & reſiccatio, cibi faſtidium &c. certiſſima recidiua* 6. epid. 2. Itaque ſi imperfecta & imminuta facta fuerit euacuatio, vel repetito medicamento reſiduum euacuandum, vel per ſudorem propellendum, vel mouendum per vrinam, vel demum abſumendum parciori diæta.

Quod

Quod facit ad Tempus euacuandi, etsi materia morbifica statim ac primo quoq; tempore euacuationem postulet (quod enim noxium est, quò citiùs extra corpus pellitur, eò meliùs) tamen quia non semper neque quouis tempore apta est, vt a medicaméto trahatur, ideò expectandum est, dum talem aptitudinem adipiscatur. hæc autem aptitudo est coctio, siue coctione acquiritur, ac proinde cum cocta iam est materia, purgatio ineunda medicamento cathartico. Cum verò coctio fiat in statu morbi, eo tempore adhibenda purgatio. Coctio reuera nil aliud est, quàm mitificatio quædam materiæ & eius qualitatum noxiarum: coquitur materia cum exuit magna ex parte inimicas corpori qualitates, nimis calidas, viscidas, lentas, acres, mordaces, putridas, & induit benigniores, redditurque proinde magis obediens medicaméto attrahenti. & propterea dictum est ab Hippocr. 1. aph. 22. *Concocta medicari ac mouere, non cruda.* Fit, vt dixi in statu concoctio, hoc est, in prima eius parte, in altera fit separatio, in tertia vltimaque, quæ propè declinationem est, fit expulsio: cui respiciens Galenus dixit *Necesse est praire coctionem, subsequi separationem, demum expulsionem.* At verò cruda nullo modo euacuanda est materia, tum quia inepta est, vt obediat trahenti medicamento, tum quia natura non adminiculatur

latur tali euacuationi, cum, vt diximus, ante euacuationem separet, ante separationem coquat; tum demum quia, cum cruda euacuatur, bona cum mala permista educitur vi & contra naturæ institutum, quæ retinens bonam, malam commistam etiam retinet. Oportunũ igitur euacuandi tempus est in fine status, aut principio declinationis. Imò verò satius esse duco transacto iam statu purgare, quia certiùs explorauimus naturam crisim non patraturam. natura enim in statu solet euacuare, hoc est, in pugna & quasi prælio, cum materia morbifica inito.

Ceterùm quia nihil in natura, ne dum in medicina perpetuum, constans, ac firmum est, ideò & hoc catholicum præceptum nõ semper verum: licet, imò necesse est multoties, crudam non coctam euacuare materiam: & primò quidem cum materia *Turget*, vt est in aph. 22. citato *Concocta medicari non cruda, nisi turgeat:* turgens enim materia, hoc est, vt Galenus explicat, huc illuc incerta & errabunda delata, facilè potest ferri in sanas partes, easq; morbo afficere: vnde expedit, etiamsi cruda sit, eam expurgare. Secundò cum materia est *Multa* & copiosa: tunc enim cum totã natura nequeat coquere ac domore, satius est eam ex parte euacuare, vt *Minori reddita materia* (sunt Gal. verba 2. aph. 29.) *natura fortior sit supra residuũ,*

illudq;

illudq; coquere faciliùs possit &c. Tertiò cum materia est rebellis coctioni, ac planè *Incoctilis*, vt euenit in hydrope, cuius aqua nullam naturæ gratiam recipere potest. quam enim coctionẽ expectare volumus in materia, quæ sua natura coqui nequit? vnde Gal. 1. Acut. 18. *Quod potest concoqui coquatur, quod non potest, euacuetur.* Quartò *cum repit* vel potius ruit in partem principalem, prauiorem morbum minitans: vt enim futuram grauiorem affectionem euitemus, medicamento purgare oportet crudam materiam. vnde sapienter dictum est a Celso, *Neq; enim semper coctionem res expectat*, ruit nempe in principalẽ aliquam partem prius, quàm coquatur. Quintò cum *Fixa* iam est in principali parte, vt accidit in apoplexia, paralysi, & similibus: præstat enim incoctam euacuare materiã, quàm coctionem expectando, morientem ægrum spectare: cui maximè respiciens Hippocr. 2. aph. 29. *Inchoantibus morbis, si quid videtur mouẽdum moue*. Sextò addere possumus *tenues humores*, qui per initia morborum videntur euacuandi, quippe facilè obediant trahenti pharmaco, neque adhærescant tenaciùs bonis humoribus, vel saltem facilè separentur ab ijs, ducanturque a medicamento: quò spectans Gal. lib. Quos & Quando, *Inter initia morbi, tenues & aquosos humores euacuabis, vbi verò crassi sunt, coctionem expectabis.* Demùm sunt

sunt qui addãt *Materiam venenatã*, quippe non possit à natura coqui. Sed hæc reuerà alexipharmacum indicat, a quo nisi dometur, purgante medicamento opus habet, nulla expectata coctione, quam vix imò ne vix quidem recipere potest.

At verò illud ego addere soleo, quod est veluti vniuersalis regula in quauis euacuatione iudicanda perutilis. Bona vel mala dicitur euacuatio, quia benè vel malè exit: ratio formalis, vt scholasticè loquar, cur aliqua euacuatio sit laudabilis, non est quia coctio præcessit, sed quia *Benè exit*, hoc est, cum conferentia & tolerantia: benè enim exit humor, cum morbum minuit, & vires non frangit. Quòd si coctio esset præcipua & formalis ratio, nulla posset accidere euacuatio bona absque coctione: at crudæ imò crudissimæ euacuationes aliquando contingunt salutares ac probæ: *Deiectiones liuidæ, cruentæ, fœtidæ omnes malæ, si Benè Exeant Bonæ* est in aphorismo. crudissimæ sunt materiæ liuidæ, fœtidæq; & tamen bona est eorum euacuatio, *si benè exeat*. Concludo igitur purgationem in fine status moliendam esse, coctis nempe, separatisq; noxijs humoribus: aliquando tamen, vt accidit in septem illis casibus, etiam cruda materia initioque morbi euacuare expedit & necessarium est, cum naturam videamus aliquando benè agere, etiãsi crudos euacuet

hu-

humores, vt liuidos, cruentos, fœtidos. hæc de purgationis Tempore.

De Loco verò, per quem purgatio ineunda est, sic statuere oportet, *Quò natura vergit, eò ducere oportet, per loca conuenientia*: est Hippoc. oraculũ 1. aph. 21. ergo in morbis naturæ propẽsionem aduertere necesse est, siue per aluum euacuare tentet, siue per vomitum, vrinam, sudorẽ ve. nam per has quatuor vias euacuare solet, vt est apud Hipp. in Acutis 4. *Morbi omnes soluuntur aut per Os, aut per Aluum, aut per Vesicã; verùm Sudoris species omnibus morbis communis est*: & quam innuit euacuationis viam, eam inire debet medicus, medicamẽtisq; accomodatis iuuare, a nobis superiùs allatis. Naturæ verò propẽsionem explorare possumus ex morbo, ex humore, ex ægri habitu, ac temperamẽto, ex parte ægrotante, ex anni tempore, consuetudine, naturaliq; propẽsione, ac ceteris. Nam sursum euacuantur morbi, qui supra septũ transuersum continentur, *Supra septum transuersum dolores purgationem indigere per superiora significant. quicunq; verò inferiora molestant, per inferiora*. 4. aph. 18. euacuantur etiam qui materiam in stomacho continent, in iecinoris caua, liene, pancreate: nam facilè hæc ad stomachum medicamento trahitur, euomiturque. Per vomitum etiam euacuatur bilis potius, quàm pituita, quippe ea tenuitate faciliùs sursum

ascen-

ascendat, hæc grauitate deorsum tendit, vnde *Aestate per superiora magis, hieme verò per inferiora*. 4. aph. 4. nempe quia æstate bilis, hieme pituita medicamento educenda. Ex ægro purgationem ineundam exploramus: nam *Graciles & facilè vomentes purgare per superiora* ex 6. aph. sect. 4. *Vomentes verò difficulter, & mediocriter benè carnosos per inferiora*. Ex temperamento, *Melancholicos infra vehementiùs purgabis*. 9. aph. Ex parte ægrotante & ab humore malè habente, *Si os amarum fuerit, vomere conducit* in Acut. Ex anni tempore, nam vt diximus *Aestate per superiora, hieme per inferiora purgandum*: licet lib. de Salubri Dięta nu. 5. dicat, *Sex menses hibernos vomendum est*, id de pituita in stomacho contenta intelligendum, docet Gal. illud verò de bile in corporis habitu redundante. De consuetudine naturalique propensione nihil dicam. nam præterquamquod consuetudo est altera natura, siue natura acquisita, vt loquitur Aristoteles, ab Hippocrate consuetis præcipitur vomitus, interdicta inferna purgatione, *Qui vomere consueuit, bis in mense vomat*, est lib. de Diæta. Et hac ratione exploranda est naturę ad vomitum inclinatio.

Ad Aluum verò tum ex dictis innotescit, tum maximè ex murmure inferioris ventris: nam ex hoc Hippocrates in Prog. futuram per aluum crisim præcognoscit, ac pro-

proinde nobis suspicio inijcitur de naturæ propensione. Animaduertendum etiam est quod traditur ab Hippoc. in Acutis 64. decolores, raucos, splenicos, exangues, aliosq; multos eo loco vidẽdos per aluum purgandos non esse.

Quod facit ad Vrinam, tertio loco ab Hippocr. enumeratam, naturæ inclinationem ex humoris qualitate, & morbo maximè coniectare possumus. nam aquosus humor a natura facilè per eam regionem euacuari solet, pituita tenuior, ac bilis. Qui ergo morbi ab his nascuntur humoribus, facilè per vrinam a natura iudicantur. Spectanda etiam sunt alia ad hanc rem maximè conducentia, vt renum calida intemperies aliusq; similis morbus: nam hi promptè per vrinam iudicantur. Item calor capitis ægrotantis. *Cum enim caput incaluerit multum vrina emittitur*, ait Hippocr. 1. de Morbis 1. Lienis etiam, hepatisque conditio spectanda est: nam sæpè accidit, vt hęc viscera affecta per vrinam euacuari desiderent. Illud scire est, per vrinam tutam esse euacuationem, etiamsi vires sint debiles. non enim vires deijciuntur ex hac euacuatione, vt ex alijs.

Quod demum facit ad sudorem, hìc sicuti in omnibus morbis promoueri potest (est euim omnibus morbis comminis ex Hippocrate in Acutis citato) ita ad hoc vt alliciatur naturæ propensio subodoranda:

ex

ex madore quodam cutis, ac quadam humiditate coniectare possumus, ex raraægri textura, ex corporis bilioso ac seroso temperamento, ex ætate iuuenili, ex anni tempore calido, ex cõsuetudine, ceterisq; huiusmodi. De tempore quo mouendus sit, non ambigendum, quia coctis humoribus ex parte vel ex toto promouendus est; & materia tum per medicamentum & phlebotomiam, tum per febrem ipsam ac naturam ex parte euacuata. nam si copiosa sit materia per sudorem, sicuti etiam per vrinam euacuare periculosum est. De sudore verò & illud animaduertendum, deijci vires ab hac euacuatione, ac proinde diutius non molienda.

Iam verò cetera, quæ ad rectum vsum medicamentorũ spectant, vt ætas, natura, temperamentum, regio, &c. innotescunt ex dictis: nõ igitur hic inutiliter repetẽda.

De Chirurgia
Cap. 2.

CHirurgia, quæ manualem operationem significat, quæq; complectitur omnia, quæ morbis curandis manu adhibẽtur, quinquepartita apud Chirurgos est. Prima eius operatio dicitur *Diorthosis*, altera *Exhæresis*, tertia *Restitutio* deficiẽtium & curtorum, quarta *Synthesis*, quinta *Diæresis*.

Dior-

Diorthosis est operatio, quæ circa formam membri deprauatam maximè versatur: sita igitur est in depræsso cranio eleuando, in attollendis concidentibus naribus, in contractis membris dirigendis, & in brachijs cruribus ve infantium distortis corrigendis. id autem qua ratione fiat, quibusque instrumentis, non hìc locus docendi, sed distinctè apud Sennertum & Chirurgos intelligendum: tyronibus enim hæc, vt ita dicam, genericè nouisse satis sit.

Exhæresis est Chirurgi operatio, per quam extrahuntur e corpore res præter naturam inhærentes & immissæ, vt sclopetorum glandes, telorum pars, spini, elapsum specillum, in aliquam partem immissum, & similia.

Tertia verò operatio versatur circa restitutionem amissarũ partium, vt aurium, labiorum, narium, de qua re nos fusè diximus in *Dissertatione de Vnguento Armario.* Debetur hæc operatio morbis in numero, atque adeò in magnitudine.

Synthesis autem, quæ est quarta operatio, versatur circa vnionem seiunctarum partium; debeturque proinde morbis solutæ vnitatis. Igitur hæc vti solet fascijs, puluillis, ferulis, laqueis, ceterisque huiusmodi, quibus firmè vnitæ partes contineantur.

Vltima operatio est Dięresis, quæ superiori contraria est: seiungit enim cõtinuum

par-

partesque vnitas. Huius plures sunt differentiæ tum a parte seiuncta, tum a modo seiungendi: a parte vt scarificatio, in parte molli & carnosa; in dura verò & ossea perforatio, terebratio &c. A modo seiungendi, vt vstio, punctio, sectio. Nos verò, sepositis hisce omnibus alijsque operationibus, quippe ad Chirurgos tantùm spectantibus, vel ab ipsis distinctiùs petendis; eam solùm chirurgiæ partem attingemus, quæ & frequentissimè vsurpanda est Medico, & necessariò tenenda. Hæc autē est

Phlebotomia siue sanguinis missio: de qua etsi implicita est, & omnino confusa tum apud recensiores, Massariam præsertim, Augenium, & alios; tum apud antiquos maximè Galenum: tamen breuiter, quod res est, Galenoque magis consentaneum afferam. Magna lis est, in quibus nam morbis adhibere debeamus phlebotomiam, siue quid nam sit id, quod tanquam scopus indicat sanguinem esse mittendum: num copia ipsius sanguinis, num potius praua eiusdē qualitas, num demum magnitudo morbi. Huius sententiarum discrepantiæ dedit ansam Galenus, qui varijs in locis variè videtur loquutus de sanguinis mittendi ratione. Quarè aliqui censuerunt, scopum sanguinis mittendi esse sanguinis copiam, animaduertentes nimirum Galeni locum 13. meth. vbi hæc habet, *Has omnes euacuationes* (sanguinis) *in-*

indicat ipsa copia, sicuti succorum vitium redundantis succi purgationem. & sanè quis id non censeret, cum apertissima sint & luce clariora Galeni verba? Alij tamen econtra sanguinis copiam minimè esse sanguinis mittendi scopum acriter contendunt, attendentes scilicet Galeni locum 4. meth. vbi ait *Sanguinis copia nõ indicat sanguinem esse mittendum,* nempe quia, vt etiam scriptum est lib. de Sang. Miss. copia sanguinis digeri potest balneo, exercitatione, tenuique diæta. Quarè alij existimant vitium sanguinis verum esse scopũ phlebot. persuasi nimirũ a Galeno 1. ad Glauconem in curatione quartanæ, vbi ait *Si vena incisa is, qui fluit, sanguis niger videatur & crassus, audacius mittendus est, si flauus ac tenuis appareat, statim supprimendus*, quod ipsum confirmat Celsus lib. 2. cap. 10. *Nam si is crassus ac niger est, vitiosus est: ideòque vtiliter effunditur*: & supra, *Si materia corrupta est nullo modo melius succurritur.* Quinimò Gal. alibi id inculcat: nam 4. de Sanit. Tuenda 4. Si cui vel propter ætatem, vel propter vires non liceat mittere sanguinem vicariam phlebotomiã substituit: ergo humorum vitium non magis purgationẽ quàm phlebotomiam indicat: idem videre est 9. meth. lib. de Sang. Miss. & alibi. Alij demum neque copiam neq; vitium sanguinis verum esse scopum censent, sed solam morbi magnitudinem. Huius placiti prin-

principem sibi adsciscunt Hipp. in Acutis tex. 35: *In acutis morbis venam secabis si vehemens appareat morbus & qui ipsum habeant, in vigore sint ætatis, roburque ipsis adfuerit*. & Gal. 4. meth. citato, *Magnitudo morbi cum virtute vegeta indicat sanguinem esse mittendum.* nam omnino cōsentaneum videtur esse, quòd *Etiamsi redundantis sanguinis concursus non adsit, ad ipsius tamen sanguinis missionem cōfugimus, si morbus magnus sit, cum virium robore coniunctus*, vt est eodem 4. meth. 6. Cum igitur varij sint contrarijque auctores, variaque eorum placita de phlebotomia scopoq; mittendi sanguinis, eam nos inire debemus viam, vt seponamus eorum omnium sententias, & rem ipsam spectemus, indique mittendi sanguinis scopum hauriamus. Fingamus igitur nullum apud auctores & antiquos & recentiores de phlebotomia extare præceptū: quid tum? an præstantissimum hoc medicinę auxilium iacere pateremur? minimè gentium. nam cum quisq; videret magnum id esse præsidium ac morbis pellendis accomodatum, magnis proinde morbis opponeret. nemo enim est, qui nesciat, magnos morbos magnis medicamētis curandos esse. nam, vt ait Celsus lib. 2. *Vehementi malo aquè vehemens auxilium succurrit*. Quarè sanguinis missio vnicuiq; vehemēti morbo salutaris censeretur, siue, quod idem est, ab omni magno vehemen-
tique

tique morbo indicari: Cum verò ex alia parte purgationem etiam generosum esse medicamentum aduerteret, eaq; magnos etiam curari morbos, propterea anceps esset (quantùm ex magnitudine morbi est) quod nam ex duobus hisce præsidijs vsurparet, vt magnum morbum curaret. In hac hæsitatione prudentis medici esset, duo diligenter perpendere, Naturam scilicet, causamque morbi, & Vim purgationis & phlebotomiæ: duobus enim his optimè expensis, promptè altero relicto, alterum vsurparet. Cum verò purgantis medicamenti vis ea sit, vt humores noxios ab innoxijs eligat & educat: phlebotomię verò, vt omnes simul promiscuè extrahat; certè quiuis magnum morbum ex cacochymia profectum purgante medicamento curaret, posthabita sanguinis missione. Magnum verò morbum, ex plethora natum, aptiùs plebotomia curaret. Itaque magnitudo morbi est indicans & scopus horum duorum præsidiorũ: phlebotomię quidem magnitudo ex plethora oriunda, purgationis verò eadem magnitudo profecta ex cacochymia. *Magnitudo autem morbi*, inquit Gal. 4. Meth. *ceù scopus quidam est sanguinis detrahendi & purgationis adhibendæ*; & Celsus lib.2. de missione sanguinis idem probat, inquiens; *Ergò vehemens febris vbi rubet corpus, pleneque venæ tument, sanguinis detractionem requirit.*

Illud

Illud verò animaduertendum est, morbus magnus non semper cedit vnico medicamenti generi (nam quandoque cedit, vt testatur Gal. qui sanguinis missione se iugulasse febrim profitetur) propterea vtrumq; magnum auxilium aliquando in eodem morbo vsurpandum est. Vnde Galenus in eodé morbo & ambobus vtitur medicamentorum generibus, & alterum alteri substituit 4. de Sanit. Tuenda 4. Quarè in cacochymia, vt supra diximus, vtitur phlebotomia, non quidem, quòd primò & per se hæc indicetur a copia prauorum succorum, sed quia morbus magnus non cedit purgationi, alterum vsurpandum est generosum auxilium. quarè 4. meth. 6. *Etiamsi redundantis sanguinis concursus non adsit, ad ipsius tamen sanguinis missionem confugimus, cum scilicet morbus magnus est cum virium robore coniunctus.* Statuendum igitur est, scopum mittendi sanguinis primarium esse plethoram, magni morbi causam, magni vel pręsentis vel imminentis. medicus enim vt nauta periusque nauium gubernator non pręsentes, modò morborum procellas, sed futuras etiam imminentesque tempestates præcauere & euitare debet. Secundarius verò scopus est etiam cacochymia, & ipsa vt est magni morbi causa, cum vena secta non sanguis modò, sed omnes promiscuè humores effluant. Ita igitur constituto phlebotoboto-

botomiæ ſcopo, nullus locus eſt nô ſolùm Galeni, ſed nec Hippocratis, aut Celſi, aliorumque antiquorum auctorum, qui ab alio diſſentiat, qui amicè cum altero non coeat.

Iam verò ad ſanguinem mittendum non magnitudo ſolùm morbi copiaq; aut ſanguinis, aut alterius humoris ſpectanda eſt, ſed *ætas & virium robur*. vnde ſcriptum eſt ab Hippocr. in Acutis nu. 35. *In acutis morbis venam ſecabis, ſi vehemens appareat morbus, & qui ipſum habeant in vigore ſint ætatis & robur ipſis affuerit*. Aetas igitur iuuenilis viriumque robur præſto ſit, neceſſe eſt, vt ſanguis mitti poſſit. Quarè de ætate ſcriptum eſt a Gal. 8. meth. *At ſi vel puer, vel ſenex ſit ſanguinem detrahere non licet*. Imò verò lib. de Venæ Sect. decimum quartum annum in mittendo ſanguine pueris præſcribit, *Quarè nec pueris pertundes venam ante decimum quartum annum*. ſed de ætate ferè conſultiùs ſcriptũ eſt a Celſo lib. 2. cap. 10. vbi non quæ ſit ætas, ſed quę ſint vires expendendum pręcipit inquiens. *Intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida eſt, parum valeat, malè ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens tuto curantur*. Ceterùm illud in pueris ac ſenibus grauidiſq; mulieribus moneo, parçiùs in his mittendum eſſe

O ſan-

ſanguinem, quàm morbus exigat: quod & Galenus apertè docet lib. de Venę Sect. *Minùs autem detrahimus, quàm plenitudo commonet, ſecundum ætatem quidem in pueris:* vnde etiam patet ipſum Galenum, quaſi priſtini conſilij pertæſum, pueris aliquo modo phlebotomiam concedere. De viribus verò illud etiam moneo, has non prohibere etiam ex Galeno ſanguinis detractionem, ſed minuere ſiue moderare: *Poſtulat autem ſemper venæ ſectio valentes vires*, inquit 9. meth., *Sed quæ modo euacuationis reſpondeant*. ergo vires infirmæ non planè reſpuunt phlebotomiam, ſed temperant ac minuunt.

Præter ætatem *Corporis habitus* ſpectandus in mittendo ſanguine, *Anni tempus*, *Regioque*, vt patet ex mox citato Galeni loco, vbi ait molles carne, calidoſque non copioſam permittere phlebotomiam, ſed parciorem, item anni tempus calidum, calidaque regio: *Minus autem*, inquit, *detrahimus, quàm plenitudo commonet, ſecundum ætatem quidem in pueris, ſecundum anni tempus ſub cane, ſecundũ regiones conſtitutioneſq; in ijs qui calidiores ſcilicet, ſicciores q; exiſtunt; ſecundum corporis habitum in candidis & carne mollibus, vt Galli exiſtunt.*

Ad rectam ſanguinis mittendi rationem ſpectant etiam *Alui conditio, oris ventriculi, bilis copia, crudorum humorum abundantia, vita anteacta, & conſuetudo*.

De

De aluo constat apud Auenz. lib. 1. Tract. 8. cap. 18. non esse mittendum sanguinem aluo adstricta, quod præceptum religiosè passim obseruatur. Neq; lubrica nimis ex Hippocr. in Acutis num. 65. *At si sanguinem alicui detrahere volueris, solidam aluum facere oportet.*

De ventriculo tria sunt animaduertēda: si eius os sit imbecille, valdè sensile, pręcipuèq; amara bile sit obductū, non est mittendus sāguis ex Gal. 9. meth. *Quibus amara bile os ventriculi redundat, aut imbecillum est, aut supra modum sensile*, noxia est phleb.

De bile extat Hippocratem vniuersale theorema, *Impedimentū in spuentibus cruenta anni tempus, pleuritis, bilis.* nam etiam in ijs, qui cruenta spuunt, in quibus maximè secanda vena esset, prohibetur, tum ab anni tempore æstiuo & sub cane, tum a pleuritide, quę ex Celso benigna cum sit iudiceturque per sputum, non opus habet auxilio medici; tum demum a bile redundante, quæ excandescit sanguinis freno soluta. bilis ergo prohibet phlebotomiam.

De crudis verò humoribus est Galeni pręceptum 9. meth. *Si præcedat ciborum cruditas tanto tempore differre venæ sectionem iubebis, quantum satisfacere tum ad eorum coctionem, tum vt excrementa descendant, videbitur.*

De vita verò anteacta, cōsuetudine &c. monet id Galenus de Sanguinis Missione,

inquiens *Si qui plenitudine grauatur nec puer sit nec senex, an illi secare venam oporteat, expendes plenitudinis Qualitatem, Quantitatem, Virium robur, eorumque infirmitatem, Naturalem totius corporis habitum, Tempus, Regionem, Anteactam vitam, Consuetudinem, ac Res præter consuetudinem, actas, Quas excretiones habuerit æger, an præter solitum compescuerit; Num gracilior an crassior euaserit &c.* Hęc omnia spectanda sunt, vt de sanguinis missione determinare possimus.

At verò vt finem imponamus huic euacuationi, videndum Quantum sit per phlebotomiam euacuandum, nam An & Quomodò iam explorauimus. Quantitas definitur ex quantitate graduque morbi: atq; *Ex redundantiæ modo*, vt est apud Gal. 12. meth. *, ætate, natura, anni tempore, regione, consuetudine, atque ante hac, laborantis virtute*. ex his enim omnibus quantitas definitur: quò intentior morbus est, eò vberiùs mittendus est sanguis, presertim si æger sit iuuenis, natura minimè apta ad transpirationem, vernum anni tempns, regio frigidiuscula aut temperata, consueuerit æger sanguinem fundere, copiosis optimisque cibis fuerit vsus, ac maximè si eius vires sint validę. Apud antiquos ad sex vsque lebras quandoq; mittebatur sanguis, vt est apud Gal. 9. meth. Aliquando verò eò vsque mittebant sanguinem, vt animi defectus induceretur. Communis me-

medicorũ opinio fert, antiquos nunquam mittendum esse sanguinem ad animi defectum inclusiuè, vt loquuntur, censueisse, sed solùm exclusiuè, eò nimirum vsque dum æger leue aliquod lipothymiæ præludium præsentiret. Sed aliter res sese habet. duos animaduerti apud Galenum locos, ex quibus apertissimè constat, eos inclusisse animi defectum. Primus est lib. 4. de Sanit. Tuen. 10. vbi hæc habet, *Ac primò quidem ita mittendus est sanguis, vt animi defectum non incurrat, deinde verò ne defectus quidem ipse formidandus*. & 9. meth. in curatione continentis febris: *Est porrò febrium continentium præsidium maximum sanguinis missio vel vsque ad animi deliquium. Primùm namque in contrarium statum agitur corpus celerrimè ex animi defectu refrigeratum?* Si refrigeratur ex defectu animi, profectò iam defecit animus. Nostra verò ætate iam obsoleuit, ac meritò, copiosa hæc (ne dicam perniciosa) sanguinis missio: sed verè perniciosior inrepsit consuetudo, vt vix vnciolas aliqui nostri medici audeant sanguinis detrahere. Hac in re vtrumque vitandum, ac medio tutissimè eundum. Iam verò sanguis non solùm secta vena, arteria ve mittitur, sed etiam hirudinibus ano adultis, brachio pueris sæpe adhærescentibus, vt nimirum virium iacturæ prospiciatur, quæ longè minor fit per has, quàm per sectionem: & propter eandem

rationem scarificationes etiam adhibentur & cucurbitulæ scarificatæ. De modo quo aut vena arteria ve secatur, aut scarificantur cucurbitulæ, hirudinesq; apponuntur, nihil dicam. res enim est a Chirurgo perficienda. idem statuo de Cauterijs, Inustionibus, ceterisque huiusmodi, quæ imperante physico a chirurgo administrari solent. Cetera, quæ de Phlebotomia dicenda essent, tyronibus ferè incongrua sunt. hæc igitur pauca satis sunto.

De Diæta
Cap. 3.

PRæscripta ratione, & Pharmaciæ & Phlebotomiæ, quæ præcipua medicinæ instrumenta sunt, adhibendę, reliquum est, vt Diætæ rationem tradamus. Hæc adeò necessaria est, vt dixerit Gal. de Ther. ad Pis. *Omne remedium euadit infructuosum, nisi debita victus ratio connectatur*: adeò necessaria, vt sexcenti hac sola euadant a periculosissimis morbis, pharmaceutico, & chirurgico omni præsidio posthabito; nullus tamen sine hac vel leuem morbū aptè ac tutò curare possit. Romanos per sexcētos integros annos medicis caruisse, auctor est Plinius: at medicina planè non caruerunt: nam etsi neque ex chirurgia, neque

ex pharmacia medicaméta sibi asciuerint, quippe medicis non vsi; tamen Diæta morbis accomodata vsos esse, mihi omnino persuadeo, qua sola vel maximos curabant morbos. quem veterem morem quasi a postlimioio reuocans Cicero per translationem dixit Att. ep. 3. lib. 4. *Ego diæta curari incipio, chirurgiæ tædet*.

Diæta autem triplex est Plena, Mediocris, Tenuis: & vnaquæque maximè talis, mediocriter talis, minimè vel exiliter talis. Hisce tribus diætis respondet triplex particulare alimentum, Cibus, Sorbitio, Potus. Plenæ diætæ Cibus respondet: nam plena est ea, in qua ea exibentur quæ manduntur, vt panis, caro, oua, &c. quæ cibi nomine comprænhenduntur. Mediocri respondet Sorbitio. mediocris enim mediocriter cum nutriat, ea non recipit, quæ solidiora sunt, magisque proinde nutriunt, sed ea solùm quæ substantia liquidiori prędita minùs nutriunt, qualia sunt quæ sorbentur, vt panis contritus liquidus iura cum ouis, cõtusum carnium liquidius &c. Tenui demum respondet Potus. cum enim tenuis minimè omnium alere debeat, ex eo alimento debet constare, quod minimè omnium aptum sit ad appositionem nutritionemq; cuiusmodi sunt quæ adeò liquida sunt, vt potentur, vt iura carniũ tenuia, aqua mulsa, aqua hordei &c. At verò cum vnaquæque diætæ species triplex sit, vt di-

diximus, maximè talis, mediocriter, ac exiliter: Maximè Plena erit, quæ ex cibis constat maximè nutrientibus, vt ex carne caponum, & veruecina, auctore Galeno. Mediocriter plena ex carnibus constat gallinaces, perdicibus, hædinis, vitulinis panè &c. Exiliter demùm plena ex auiculis montanis, turdis, alaudis, piscibus saxatilibus, ouis, ceterisque huiusmodi. Mediocris verò victus ratio, quæ maximè talis est, constat ex carnibus contusis, ex iure consumpto cum vitellis ouorum, ex pane contrito coctoque in iure consumpto cum vitellis ouorum &c. Quæ verò minus nutrit, inter mediocres sorbitiones mediocris est, eritque ex pane iure cocto, pane iure madido, & in liquidiorem formam redacto, ex iusculis gallinaceis non valdè consumptis cum ouorum vitellis. Quę demum ex mediocri minimè omnium nutrit, est ex ptissana hordeacea, farre, oriza &c. Quod facit ad victum tenuem hic, vt diximus, potu absoluitur, & vt magis vel minus accedit receditque a mediocri, vel tenuissimus dicitur, vel mediocriter tenuis, vel minimè seu exiliter tenuis: siue potius dicitur extremè tenuissimus, simpliciter tenuissimus, & absolutè ac simpliciter tenuis, vt loqui solet Gal. 1. aph. 4. & alibi. Victus, simpliciter tenuis est, qui proximè accedit ad exiliter mediocrem, vt ptissana, vinum fuluum & odoratum, & vnico

ver-

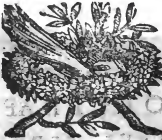
verbo, sorbitio ipsa tenuior ac liquidior victus simpliciter tenuis dicendus est. Mediocriter verò tenuis, siue, vt loquitur Gal., simpliciter tenuissimus est ex simplicissimo potu aquæ hordei, melicrato, vino mali punici, vino oligophoro, qui minus nutrit quàm aqua mulsa ex Galeno. Extremè verò tenuissima dięta est omnimoda inædia, quam antiqui adhibere consueuerunt.

Iam verò hæ omnes dietæ oportunè adhibendæ sunt: nam oportunè adhibitæ mirè prosunt. Victus ratio per se ac primariò indicatur a viribus: nam alimentum ex se vires respicit, nō morbum: at verò secundariò & quasi per accidens etiam a morbo indicatur, & si non indicatur simpliciter alimentum, indicatur tamen vel qualitas, vel quantitas, vel modus, vel tempus. Itaque in omni diæta constituenda ad morbum respicere oportet. Illud vniuersaliter scire conuenit, quò acutior est morbus, eò tenuiori diæta vtendum est, quò longior, eò pleniori. Quarè in acutissimis morbis vel omnimoda inædia, vel solo potu vtebantur antiqui: in morbis minus acutis, paulò pleniori vtebantur; in adhuc minùs acutis adhuc pleniori, & sic deinceps: adeò vt in cronicis longisque morbis cibo vtetentur etiam eo, quod maximè nutrire diximus. Et non solùm morbus morbi ve idea spectanda est, sed etiam peculiare eius

eius tempus. nam in principio morbi, quo tempore natura non ita pugnat contra morbum, pleniori alimento vti possumus, in augumento subtrahendum, quia pugnare iam cepit, in statu adhuc magis subtrahere, quia maximè pugnat, non enim auocare debemus naturam ab opere exhibito alimento. hoc autem de vniuersali tempore intelligendum: de particulari verò extat apud Hippocr. lex inuiolata, *In Accessionibus abstinere oportet. nam cibum dare noxium est.* Habenda etiam est ratio ætatis, corporis habitus, temperamenti, consuetudinis, regionis, anni temporis, constitutionis: nam iuuenibus plus exhibendum, quam senibus, & adolescentibus plus quàm iuuenibus. Largæ texturæ præditi plus edere debent, strictæ verò minùs. Biliosi copiosiùs, quàm pituitosi. Aedaces plus, quàm sobrij. In calidis siccisque regionibus plus quàm in frigidis humidisq;, secundum vices, non secundum copiam. Hyeme plus, æstate minus, sed sępiùs. Pluribus hic non agam de Victus ratione, cum plura in quæstionibus dicturus sim; Deo Opt. Max. adiuuante, cui sempiterna sit laus & gloria, qui nostrum illuminet intellectum, vt oportuniora ac vtiliora tyronibus alijsque affere possimus.

FINIS.

DE
FACVLTATIBVS
MEDICO
Neceſſarijs, Vtilibus, Cõmodis
PROLVSIO
HABITA
A PETRO SERVIO
Cum Medic. Theor. Ordin.
IN ROMANA ACADEMIA
Publicè Profitendi Munus
Suſciperet.

ROMÆ, Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permiſſu.

FORTVNIO . LICETO

OLIM . IN . PISANA

DEINDE . IN . PATAVINA

NVNC . IN . BONONIENSI

ACADEMIA

PHILOSOPHO

PRIMARIO . ET . EMINENTI

OMNI . SCIENTIARVM . GENERE

INSTRVCTISSIMO

CLARISSIMO . LITTERARVM

LVMINI

NESCIO . DICAM . AN

NVMINI

CERTE

ERVDITORVM . NOSTRAE . ITALIAE

PHILOSOPHORVM . NOSTRI . SAECVLI

CORYPHAEO

PETRVS . SERVIVS

D. D. D

DE FACVLTATIBVS MEDICO Necessarijs, Vtilibus, Commodis PROLVSIO HABITA A PETRO SERVIO.

VEteri cōsuetudine receptum est (Eminentiss. Cardinalis Illustrissimi Præsules, Vosq; ceteri nobilissimi viri) vt qui facultatem aliquam publicè profiteri aggrediuntur, eò primùm cogitationes omnes industriamque dirigant, vt eius nobilitatem ac prestantiam, vtilitatem atque emolumentum pro suis quisq; viribus extollendo, auditores ad eam alacriùs capessendam amoris igniculo inflamment. Ego verò etsi huiusmodi consuetudinem maximi semper faciendam duxi; cum honestarum artium dignitatem & amplitudinem inserere in hominum animos, laudandum imprimis honestumque putauerim: tamen oleum, vt dici solet, operamque me perditurum existimo, si eius, quam docendam suscepi, facultatis laudes enarrare, nedum exornare tentarem. Vetat enim tenuitas mea, ingenijque exilitas,

 atque

atque adeò inculta agrestisque minerua; quæ rhetorum floribus nunquam exornata, oratorio lumine semper obscura, non modò pro dignitate Medicinam dicendo non illustraret; sed (quod æquè verēdum est) proprio eam natiuoque splendore sua balbutie spoliaret. Vetat, imò verò ab hoc audendo me plane deterret, ipsius artis præstantia & amplitudo. Nam etsi, vt Callimachus Cirenæus dixit, *Facilè est omnibus Apollinem laudare, in quo tot tantaque laudum argumenta sint*: & vt Socrates ait Phedro, *Athenienses Athenis laudibus ornare, haud cuique difficile est*: quia quæ quisque amat, ea libentissimè laudari audit: tamen cum probè nouerim, *Mei quid valeant humeri, quid ferre recusent*, etiam apud vos verè φιλιάτρος amplissimas Medicinæ laudes fermè silere decreui. Itaque oportuniùs me facturum putaui, si in prima hac mea Prolusione non tam quæ sit Medicina, quàm qualis esse debeat Medicus, quibus disciplinis instructus, quibus moribus, quo genio & ingenio exornatus breuiter edisseram. In quo sanè minimè vereor, ne, si eum effingam exprimamq; medicum, cuius in animo insidet species, tardem studia multorum, atque desiderij igniculum restinguam. Nam, vt Oratorum maximus Tullius ait, Par est omnes omnia experiri qui res magnas concupiunt. Quod si quem aut natura, aut ingenium fortè defecerit,
aut

aut minùs instructus sit aliarum artium disciplinis, teneat tamen eum cursum, quem poterit. Nam *Prima ac summa sequentem honestum est in secundis ac tertijs consistere.* Non Homero soli aut Pindaro locus est, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos: Nec simulacro Iouis Olimpici, aut Coæ Veneris pulchritudine deterriti reliqui statuarij, minùs experti sunt, quid efficere, aut quò progredi arte possent. Mente animoque vnusquisq; comprehendere debet perfectum numerisque omnibus absolutum medicum,& pro suis quisq; viribus imitari. Quòd si summum artis fastigium minimè pertingat, ferendum omnino est, dummodo summum illud semper spectet, in eoque defixus, ad illius similitudinem cogitationes omnes studiumque dirigat.

Et verò multiplices sunt variæq; facultates, in quibus tanquam in tyrocinio versari debent medicinæ sacris initiandi. Neq; vt Iureconsultis & Philosophis humaniores litteras aut negligere licet medicinæ candidatis, aut primis modò labris degustare. Nam, vt magnus tempestatis nostrę ait Orator, *Medicina inexplicabilem habet, cum eruditione, cum græca latinaq; litteratura coniunctionem.* Sanè cùm medicinæ patres græcè latinèque loquuti sint, nisi harum scientia linguarum polleamus, necesse est, vt identidem hæsitemus in hauriendis ex

corũ quasi fontibus salutaribus præceptis, vt turpiter labemur in sententijs assequendis, vt quos candidè ac doctè scripsisse fama est, non sine maximo detrimento abijciamus. Græca verò litteratura adeò vtilis est medico, vt ex huius ignoratione artis ignorantia ferè consequatur. Cæcutimus in morborum cognitione, hallucinamur in simplicium medicamentorum scientia, in anatome turpiter offendimus, in omni denique medicina in fœdissimos ignorantiæ scopulos impingimus, nisi e Gręcia lumen affulgeat, salubrisque expirans aura prosequatur. Cũ enim nomen ipsius rei apertissimus sit index, eiusque naturam primo patefaciat: cumque horum pleraque, ne dicam omnia, græca sint, sanè nisi gręcam linguam probè teneamus, in artis caligine versemur necesse est.

Neque verò linguarum tantùm cognitionem assequi debet medicus, sed ceterarum etiam artium, quæ, quia ad humanitatem informant animum, humaniores appellantur, scientia pollere. Scio equidem complures esse, qui negligant harum cognitionem, quippe nulla aut medicinæ aut philosophiæ affinitate coniunctam. Sed si, quod res est, ingenuè licet proferre, apertis verbis pronuncio, eos fœdissimè hallucinari. Nam si in omnibus artibus illud cuique propositum esse debet, vt eos, qui omnium optimi ac summi esse cen-

censentur, imitetur; vtiq; eò incumbendum est, vt encyclopediam, variarum nempe sciẽtiarum cognitionem assequatur. Aristoteles, probè nostis, Galenus, Celsus; & ex recentioribus Scaliger, Cardanus, Mercurialis, quos sicuti nostra genuit Italia, ita ijs ferè audeo comparare, certè anteponere ceteris omnibus aliarum gentium viris magnis, non calluerunt modo politiores litteras atq; encyclopediam, sed scriptis etiam illustrarunt. Neq; enim, vt dicam cum magno Scaligero, *Scientiæ minores a superioribus suapte natura disiunctæ sunt, sed ingeniorum tantum imbecillitate dissociari solent.*

Et verò, vt *a.* Poesim & *b.* Historiam tanquã certiora & a Gal. laudata missa faciam, *c.* Rethorica, quę longiori a medicina disiuncta videtur interuallo, arctissimo quasi vinculo consociatur. Quid enim, obsecro vos, in medicina facienda aut frequentiùs nobis accidit, aut salutariùs contingit ægris, quàm mæstos solari, timentes erigere, iratos demulcire, alienatos allicere, obstinatos mollire, furentes coërcere, desperatos reuocare? Sicuti enim machinas, aliaque instrumenta bellica ad expugnandas arces admo-

a. Gal. 2. de Anti-dotis. & 1. de Comp. Med. b. Gal. 4. de Loc. Aff. & lib. de Sectis. c. Soranus in Isag. Isidor. 4. & 3 Imol.

uemus; ita rationibus argumentisq; rheterum arte concinnatis, repugnantem ægrorum animum expugnamus. Videbis plerosq; quoduis medicamenti genus aspernantes: leue vituperantes, tanquam inane; forte respuentes, tanquam noxium; mediocre rennentes, tanquam inutile: quibus tamen prudens medicus dicendi persuadendique arte instructus apposita quadam & ex arte concinnata oratione fortia, leuia, mediocria facilè persuadet. Nostis, Auditores, Aristotelem, philosophia pariter, & medicina præstantissimum, curanti medico, medicamentaque proponenti respondisse, *Noli mederi mihi, sicuti bubulco aut fossori aliquo; sed prius edissere, atque edoce, cur hoc facias, illud omittas: sic enim me obsequentissimum habebis.*

Iam verò gradatim medicus a Rethorica humanioribusque litteris ad *d.* Dialecticam ascendet. in qua accuratissimè versandum, tum quia definire debet identidem, æquè diuidere, subtiliusculè argumentari, publicè profiteri, priuatim cum medicis congredi, artificiosè scribere, ceteraq; præstare, quibus nisi Dialectica sternat viã, sæpe sæpius impingat, medicus, turpiter offendat,

d. Gal. 1. meth. & lib. de Sectis.

dat, ac perniciosè labatur necesse est.

Dialecticæ tyrocinio exacto, vastum philosophiæ campum ingressuris Aristotelis Manibus litandum. Et sanè si quæ est facultas medico necessaria, si qua in re sedulo accuratèq; versandum est medico, in philosophia certè versandum. Quid enim (obsecro Vos) aliud est medicinæ operam dare, quàm in perpetua philosophia rerũq; speculatione versari? In corporis constitutione noscenda inhæret medicus in sanitatis conditione assequenda inuigilat, in temperamento intelligendo innititur, in explorandis morbis versatur, in causarum cognitione insistit, in omni denique speculationum genere elaborat. Omnium elementorum vires, ignis facultates, aëris conditiones, aquæ proprietates, terræ passiones explorat. Generationum ferè omnium, & alterationum scientiam callet: mistorum naturam, herbarum, plantarũ, seminum, florum, metallorum omnium, lapidum, omniumque penè mineralium vires indagat. Horum medicus nisi clarissimo scientiæ lumine fulgeat, obscurus lateat in omni medicinæ genere; caliget ac planè cecutiat in quouis opere medico necesse est; & vt verbo dicam, imò dicam cum magno Scaligero, *Medicus ἀφιλοσόφητος, cortex est sine nucleo.*

Iam verò in hisce omnibus disciplinis tanquam in præludio versatus tyro, in

 Ascle-

Asclepiadeam familiam, medicinæ sacris initiandus concedet. Et in ipso quidem quasi artis vestibulo Anatomen offendit & Herbariam, vtramq; adeò medicis necessariam, vt illius ignoratione, morbos ipsos ignoret, sit necesse: huius verò nisi exacta præsto sit scientia, neque morbos pellere, neque tueri possit sanitatem.

Et de Anatome quidem certum est, accuratissimè eam explorandam esse, non solùm vt corporis humani, quod est omniũ maximum naturæ miraculum, structuram intimè explorans, mirificam partium varietatem, inexplicabilem sympathiam, mutuumq; consensum indagans, vsum cuiuscunque atq; munus inuestigans, ac deniq; vt verbo dicam, vix humana mente comprehendendum totius mundi compẽdium mirabundus intuens, Deum ipsum tanti operis opificem noscat ac veneretur; sed etiam vt laborantes partes, affecta infectaque viscera, morbos denique ipsos deprehendat, & ex arte depellat. Quemadmodum enim Dux nisi prouinciæ geographiam probe teneat, vrbium oppidorumque situm explorauerit; arcium munitiones; viarum, ac fluminum exitus; montium valliumque naturam cognouerit; neque exercitum benè ducere, neque ex arte instruere acies, neque hostes tutò inuadere, neque inuasos intrepidè fundere, neque fusos cautè insequi potest. Ita medicus, nisi

opti-

optimè nouerit nostri corporis partes, structuram, situm, connexionem, vsum, cetera, neq; sanitatis arcem tueri potest, neq; morbos, sanitatis hostes profligare.

Vsu venit sæpissimè in medicina facienda, vt in morbis intimè latentibus hæreat medicus non in curando solùm, sed in cognoscendo morbo, imò verò alterum pro altero deceptus accipiat, vt de se ipso ingenuè fatetur Galenus. Cui tamen incommodo oportunè ac tutò subcurrit anatomia. Nam, vt Galenus affirmat, *Morbi qui in imo corpore delitescunt, exercitata cognitionis in arte secandi virum desiderant.*

Anatomen excipit herbaria, hoc est, simplicium medicorum exacta cognitio. Quorum sanè sicuti vasta propemodum & infinita est vbertas & copia, ita oculata cognitio minimè necessaria. Etsi enim in medicina facienda nihil honorificètius medico, nihil ægroto esse potest vtilius, quàm magnam medicorũ vim, vberrimam præsto esse aut simplicium aut compositorũ, quę ex simplicibus & constant & pendent, medicamentorum copiam: tamen eorum formam, figuram, colorem, & vt verbo dicam, quasi liniamentum & habitum de facie nouisse, aut superuacaneum medico, aut minimè necessarium arbitramur. Pharmacopolæ partes sunt, oculis ea internoscere, e terra pullulantia animaduertere, adolescentia attendere, adulcta spectare,

virentia ſiccaq; probè noſſe. Medicis verò ſatis eſt, cuiuſque naturam exactè tenere, qualitates vireſque explorare, temperamentum & gradus, vires omnes ac proprietates introſpicere. Neque enim is aut e terra euellere debet herbas, aut auulſas tundere, coquere, exprimere, in ſuccum denſare, in ſyrupum condere, in emplaſtrum efformare, ſed a perito artifice efformatas oportunè adhibere. Herbaria ſciētia ſibi medicus comparata ad Aſtronomiam, Arithmeticam & Geometriam animum ſtudiumque conuertere debet. Et de duabus quidem poſterioribus, Arithmetica & Geomatria, ſatis conſtat, Hippoc. Teſſalo filio præcepiſſe, vt ſedulam vtriq; operam daret, non ad ſplendorem tantum ornatumq; vitæ, ſed ad vſum medicinæ oportunum. Arithmeticæ quidem ad morborum periodos criſeſq;, Geometriæ verò ad partium ſitum luxationeſq; cognoſcēdas.

De Aſtrologia verò non ita cenſendum eſt, vt quæ de Iudicijs agit, ad vitam fortunamque pertinentibus, aut vtilis aut neceſſaria habeatur. Scio medicorum nonnullos, Philoſophorum pleroſque, Aſtrologos penè omnes apertiſſimè reclamare, meq; inſcitiæ ſimul, & impudentiæ reum facere. Ceterùm illatum crimen vno eoq; certiſſimo argumento diluere conſueui. Hippocrates ille omnium, qui ſunt, quique fuerunt, aut futuri ſunt medicorum doctiſ-

ſimus;

ſimus; Ille medicinæ genius, philoſophiæ oculus, ſcientiarum dæmon; Ille qui Galeni teſtimonio, philoſophorum ac medicorum princeps eſt; Ille, qui, vt ait magnus Scaliger, *In medicina & philoſophia penetrali eſt, quò nonniſi initiati accedunt, & qui a ſe ſpernant profanum vulgus & arceant.* Ille, qui, vt eſt apud Macrobium, *Tam fallere, quam falli neſcit*; Ille, cui, ſi Auicennæ credimus, *Omnibus in rebus ſtandum eſt, etiamſi alij philoſophi aut videant, aut probent, aut experiantur contrarium.* Ille, quem ob medicinæ præſtãtiam a Dijs oriundum crediderunt antiqui. Ille, quem cum Reges Perſarum auro ad ſe allicere non potuiſſent, terreſtri naualiq; exercitu e Græcia in Perſiam abripere minitati ſunt; Ille demum qui arte, ingenio, iudicio prope diuino ſtatuis aureis decoratus in Diorum numerum relatus eſt. Ille, inquam, Hippocrates Aſtrologiam minimè callens a medicina planè ablegauit & longiſſimè exſulare iuſſit. Etenim in vniuerſis eius operibus, quæ 60. ferè numero ſunt, nullam Aſtrologiæ, aliquam tantùm Aſtronomiæ, hoc eſt, Pleiadum, Arcturi, Canis, Aequinoctij, Solſtitijq; mentionem facit. Si ergo Hippocrates talis, qualem audiuiſtis, medicus fuit, Aſtrologia omni ablegata, Aſtronomia tantùm contentus, non eſt cur medico eam neceſſariam eſſe putemus; non eſt cur de eius neceſſitate tantæ excitentur tragœdiæ. Itaq;

Itaque longè opportuniùs suis rationibus eos consulturos existimo, qui, posthabita fucata fallacique astrologia, ad medicinæ Theoreticen, quæ leges omnes, certissima dogmata, saluberrimaque præcepta comprehendit, a meque pro virili explicanda animum appellent. Et verò siue iucunditatem huius artis, siue vtilitatem spectemus. (liceat aliquid medici gratia de medicina adiungere) attento animo, summo studio, omnibus ingenij viribus in eam incumbendum intelligemus. Quid enim, obsecro vos, vtilius homini, quid iucundius potest accidere, quàm rerum causas nouisse? Quid humanus animus ardétiùs sitit, quam res certissima scientia comprehendere? Ego sanè illud vulgò dictitare soleo, ac palam profiteri, Ceterarum penè omnium facultatum fucatum esse ac veri speciem mentitam scientiam: solius medicinæ esse certam, ratam, compertamq; cognitioné. Neque putetis, Auditores, me aut medicinæ aliquid liberaliter tribuere, aut discipulorum auribus blandiri. Nam persuasum habeo, hominum mentem in philosophia planè hallucinari, in astrologia semper somniare, in alijs ferè omnibus quasi delirare. Licet hoc apertè intelligere? Conuertite animum ad singula. (Neque enim salto extra chorum, non aberro a re proposita:) In philosophia nihil ratum, nihil constitutum. Philosophi in ipso scientię li-

limine offendunt: ipsa rerum principia, quę omnium maximè explorata esse deberent, adhuc hæsitãtes & incerti in dubium reuocant. Alij nempe, Aristotelem sequuti, rerum omnium Principia materiam quandam esse putant, quam æquè ingenui & ignari fatentur omnes, nec animo se comprehendere posse, nec verbis exprimere: *Non est quid neque quale, neque quantum, neque aliud ex his, quibus ens determinatur*. Nimirum quid non sit hæc materia, apertissimè se scire profitentur; quid verò sit, certissimè ignorare declarant. Alij Democrito credẽtes rerum principia atomos esse opinantur. Alij Pherecydem audientes, terram esse censent. Alij Taletem sequuti aquam constituunt. Alij aërem, Anaximeni addicti. Alij ignem Heraclito. Alij demum Empedocli 4. elementa asseuerant. Verùm enim verò, hanc philosophorum inconstantiam, ac de ipsis proprijs dissentionem, vel potius ignorãtiam, facilè feremus, si Astrologorum titubantiam attendamus. Hi namq; non in compositione solùm structuraque cælorum caligant; non solùm hæsitant in facultate stellarum, in figura, in situ, magnitudine, interuallo; Sed in ipso etiam orbium motu, quem sensu oculisque videmus, incerti fluctuant & altercantur. Scitis, Auditores, solem trium millium, eoq; amplius annorum spatio, iuxta præclarissimorum Astrologo-

logorum ſententiam, omniumque oculos perpetua vertigine circumactum, circa terram rotaſſe. Terram verò ſuis libratam ponderibus ſemper ſtetiſſe, ac veluti radicibus defixam hæſiſſe. Repente verò extitiſſe Copernicum, qui non minùs Nicetam, Horpheum, ac Philolaum imitatus, quàm Ioſuen æmulatus; ſolem ſtare iuſſit, terram perpetuo motu cieri. Nempe apud Aſtrologos non ſolùm incerta ſunt, quæ animo comprehendi ſolent, ſed etiam quæ ſenſu ipſo oculiſque videri. De metaphyſicis verò, nihil dicam. Qui enim fieri poteſt, vt de abſtractis entibus, de puris illis mentibus a mortali concretione ſeparatis, ab omnibus ſenſibus, imò a cogitatione longè diſsitis aliquid ſe ſcire poſſe confidant? cum ea quæ manu terunt, vident oculis omnibuſque ſenſibus deprehendunt, nec intime nec extime cognoſcere poſsint. Sola, mihi credite, medicina eſt, in qua humanus animus rerum cognoſcendarum ſtudio ductus, poſsit oblectari. Hæc namque certas rerum cauſas nouit, abdita ſcienter explorat, exploratè cognoſcit, intima quæq; patefacit, in naturę penetralia peruadit.

Video, Auditores, veſtrum, pleroſque animo ſubridentes, hæc aut perſonę, quam ſubſtineo, tribuere, aut naturæ meæ ſimplicitati condonare. Verùm ſi per tempus liceret, ſi per patientiam veſtram, ſi per

propositum mihi argumentum; paucis id, ijsque apertissimis ostenderem. Sed ne vel benignitate vestra, vel re proposita licentiùs abutar, argumentis, experimentisque posthabitis, solùm affirmo, si Vos, Viri Philiatri, enarratis omnibus disciplinis instructi, Latina scilicet litteratura, Philosophia, Herbaria, Anatome, quæ prorsus necessaria sunt medicinam facturo; Grecis litteris & Astronomia, quæ vtilissima; Arithmetica, Geometria, Rethorica, Poësi, Historia, quæ reuerà commoda solùm videntur; si, inquam, hisce omnibus disciplinis instructi præclarissimam hanc artem, cognitione certam, studio iucundam, quæstu vtilissimam, vtilitate salubrem studiosè colatis, futurum spero, vt vos ad artis culmen euadatis. Et quidem id vobis enitendum esse, primò quidem suadet medicinæ dignitas, eorumque præstantia, qui eam exercuerunt; deinde hortatur summa sũmi Pontificis, & Cardinalis Barbarini in Academiam propensio, demum impellit vtilitas maxima, quæ inde consequitur. Etenim artem colitis ingenuo viro dignam, Principe dignam, Rege dignam. Exploratum namque apud vos esse existimo, non Mithridatem solùm Ponti ac Bitiniæ Regẽ, medicinæ operam dedisse; non solùm Isinam Scotorum Regem, Constantinum IIII. Orientis Imperatorem, Theosophum Regem Corinthi,

Za-

Zamobxem Thraciæ Regem; sed ipsum Magnum Alexandrum Macedonem medicinam exercuisse præscriptis ægro medicamentis: Ipsum Dionysium Siracusanorum aut Regem aut Tyrannum sectiones, vstiones, ceterasque curationes ex arte præcepisse. Hi namque non solùm exemplo monent, sed hortantur etiam, atque adeò cogunt, vt alacri animo, summoque studio in artem incumbatis. De perpentione verò Vrbani Pontificis omnium Optimi, omnium Maximi in nostram Academiam, nihil dicam, re ipsa loquente. Nam sicuti omnium scientiarum genere instructissimus est, sicuti augustissimum est sapientiæ theatrum, in quo Vrbs, Italia, Europa vniuersa miram scientiarum encyclopediam spectat ac stupet; ita nihil potius habet, nihil antiquius, quàm ingenuas artes extollere, academias fouere, studiosos erigere. Quæ imitatus Eminētissimus Cardinalis Barberinus, patrui Pontificis & genij & ingenij expressa imago, doctrinarum patronus, littaratorum Mecænas, humanitatis idea, comitatis exemplum, religionis vindex, ita incumbit in hanc curam, vt omnem moueat lapidem, nostræ vt consulat vtilitati. Commoda demum ac fructus, qui inde consequuntur, noctiores sunt, quam vt a me sint enarrandi. Nam neminem esse puto qui nesciat, complures medicos recensitis præsertim discipli-

plinis ornatos, honores summos, ac dignitates; auri argentique vim maximam sibi comparasse. Scitis Policletem ob Phaleridem sanatum, aureas crateras, phialas ex purissimo auro gemmisque contextas, & atticorum aureorum quinquaginta millia a Rege donatum fuisse. Scitis Erasistratum a Phtholemeo Rege ob seruatum Antiochum patrem quindecies millibus aureis donatum. Scitis Antonio Musæ ob restitutum Augustum statuam in templo prope Aesculapium a Senatu positam. Scitis Cassios, Calpurnios, Asuncios, Albutios, Rubios Romanos medicos ducēta quinquaginta sextertia annuatim meruisse. Scitis Anaxagoram Argiuorum Regem cum Melampo medico partitum fuisse Regnum, feminis a melancholia & furore vindicatis. Et ne in antiquis recensendis tempus conteram, recentiora tantum aliqua in memoriā reuocabo. Ludouicus XI. Galliæ Rex Iacobo Coctierio medico mēstruum dabat stipēdium decem aureorum millia; Ludouicus Patauinus medicinæ præstantia sibi aditum aperuit non ad aulam modò, sed ad animum Augenij IIII. Pont. Max. a quo honorificentissima legatione in Angliam missus fuit, Dux constitutus exercitus pontificij, ac demum in Cardinalium Collegium cooptatus. Vincentius Laureus medicus eximius a Pio V. primo quidem Ecclesiæ Montis Regalis

præ-

præpositus fuit, mox apud Sabaudiæ Ducem, deinde apud Sigismundum Regem Poloniæ, demum apud Henricum Galliarum Regem Nuncij munere functus a Gregorio XIII. amplissima Cardinalium dignitate insignitus fuit. Petrus Vlissiponensis, excellentissimus medicus, Episcopi primo insignia meruit; deinde Cardinaliũ purpura decoratus; Demum ad Pontificatum euectus vocatusque Ioannes XXII. Putatis, Philiatri, hæc exilia esse & exigua præstantis, & a me descripti medici præmia? An non ignauissimumquemque & socordem hominem hæc inflammare possint ad scientiam capessendam? Video, herculè, vos conclatos esse, animo alacres, ingenio pollentes, industria paratos, ac proinde eos omnes, quos a mox effi̇cto formatoque, medico progressus expecto, pollicentes. Dixi, Auditores, de ijs omnibus disciplinis, quæ aut necessariæ medico, aut perutiles, aut commodę esse videntur; Dicam oportuniori tempore (non enim diutiùs Tua, Eminentissime Princeps, Vestraque Illustrissimi Præsules, abutar patientia.) Dicam, inquam, in solemni studiorum instauratione de natura, de moribus, deque omni philosophia morali medico necessaria.

DIXI

PR-

PETRI SERVII

PROLVSIO Iatrophilologica

An Iuuenis Esse Possit Absolutus Medicus

Et ad Faciendam Medicinam Plane Idoneus

ROMÆ;
Ex Typographia Bernardini Tani. 1638.

Superiorum permissu.

GABRIELI NAVDÆO
REGIS GALLIÆ
CONSILIARIO

Eiusdemque Oratorum apud Pont. Max. Medico Ordinario

Petrus Seruius S. P. D

TEnuis scriptio, Naudæe, & per se obscura lucem a luce tua, omnium clarissima, mutuari gestit. Multa sunt, quæ id suadent, hortantur, impellunt: humanitas tua singularis, cum singulari comitate, morumque suauitate coniuncta; mira eruditio, ac doctrina; & mutuus inter nos amor ætate, consuetudine, genio ad litteras pari (vtinam ingenio) & peculiari quadam sympathia naturæq; consensu firmatus. Itaque non vereor, ne non hæc, quæcunque sint, amoris summi erga Te mei argumenta amanter a Te, humaniterque excipiantur, & quam ex se dignitatem splendoremque non habent, clarissimo tuo nomini inscripta consequantur. Vale. Romæ Prid. Kal. Aug. 1638.

PETRI SERVII PROLVSIO Iatrophilologica

An Iuuenis Esse Possit Absolutus Medicus.

1. APud omnes inualuit opinio, apud doctos indoctosque, Medicum eiusmodi debere esse,

----- Cui plurima mento Virg.
Canities inculta iacet -----

nam cum *Medicinam citò addiscere sit impossibile*, quippe quæ experimentis nitatur, fulciatur exercitatione, vsuq; comprobetur, senectute maturum, debere esse medicum necesse est. Et verò inficiari non potest, quin Hipp.

Senectus omnia doceat, moraq; temporis, eaque Sophocles.
Tum recta demum sapere nos primum doceat. Stobæus.

2. Accedit, quòd iuuenis prudentia caret, carens experientia, quæ ex Aristotele 6. Ethicorum tempore indiget. Vnde sapienter a sapientissimo Solone lege cautum fuit, ne quis ad- Stobæus.
mo-

modum iuuenis ad Rempublicam accederet, eiusque gubernacula tractaret: nempe quia iuuetus omnia tumultuosè agit, arbitrio potius, quàm ratione ducitur, incerta & vacillans plerumque fertur sine scopo & mutationibus obnoxia est. Quarè meritò ab Horatio iuuenis describitur.

Cic.

Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator,

ac proinde imprudens & ignarus: e contra verò senex gnarus ac prudens rebusque omnibus gerendis idoneus a sapientibus habetur, quippe cui

Ouid. *Multa vetustas scire dedit.*

3. Præterea si verum est, vt verissimum esse fatetur omnes, id summo ac perpetuo medicinæ dictatore e tribunali sapientiæ promulgante, *Vitam esse breuem, artem verò longam*; quis est tam hæbes & pinguis, quis adeò indulget iuuentuti, qui existimet, eam esse aptam medicinæ faciendæ? Sanè vita breuis est artis longæ comparatione, & ars longa, si conferatur cum vnius hominis vita. vnde fieri non posse verisimile est, vt tenera immaturaq; ætas artem adeò longam sibi comparare posit. Quarè Magnus Hippocrates in Epistola ad Democritum, *Ego,* inquit, *ad finem artis non perueni etiam si senex sim.*

Gal.

4. Illud

4. Illud etiam exploratum esse debet, quod ab Aristot. in Moralibus scriptum est, *Medicus non fit ex libris;* sed vsu, exercitatione, experientia, quę diuturnitate temporis opus habent: nam reuera

--- Seris venit vsus ab annis Ouid.

& quidem vsus & experientia ab seris venit annis; acproinde qui diutiùs viuit, prudentior euadit, vsuque præstantior. Etenim *Vsus, res, ætas semper aliquid apportat noui,*

Aliquid monet: Terētius.

vnde qui ætate longiùs processit, vsu magis præstat, ac faciendæ medicinę magis aptus.

5. Iam verò si res medicæ & militares simillimæ sunt, simileque prudentia ambæ geruntur, vt constat vel apud Liuium, *Duces vt medici sæpe nihil agendo multùm proficiunt;* lib.23 profectò nullus esse potest idoneus medicus, nisi qui ætate ac senectute, vsu atque experientia artem sibi comparauerit. Nam rei militaris nullus esse potest verè gnarus, qui naturæ ac virtuti vsum non adiunxerit: vt Antigoni testimonio liquet, qui interrogatus, Plutarchus. Quem e suæ ætatis Ducibus præstantissimum iudicaret, *Pyrrhum*, inquit, *si senesceret*: censebat nimirum prudentissimus Antigonus, tantam Duci

ex ætate accesſionē fieri, vt Pyrrhus, etiamſi omnium præſtantiſsimus haberetur, quia tamen non adhuc arte conſenuerat, ideò non omnium eſſe optimum, ſed facilè futurum, ſi virtuti ſenium accederet. Quarè mirum in modum Stobæus Taſſum laudat, qui dictitare conſueuit, *Nihil ſapientius eſſe experimento*, & nos meritò laudare poſſumus Cæſarem cuius tritum ſermone prouerbium: *Vſus eſt omnium rerum magiſter*: & Cicer., *Vſus frequēs omniū magiſtrorū præcepta ſuperat.*

lib. 2. de B. C.

lib. 1. de Or.

6. Quinimò & illud ſatis ſuperque videtur ſuadere, iuuenem numeris omnibus abſolutum medicum eſſe non poſſe, quòd multiplici facultatum genere medicus inſtructus eſſe debeat, Philoſophia, Anatome, Simplicium, compoſitorumque medicamentorum ſcientia, Mathematica, Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, Rhetorica, Hiſtoria, græca latinaque litteratura. Quæ quidem omnia cum nonniſi longiſſimo tempore, ſummo labore, maximaque corporis animiq; contentione comparari poſſint, profectò ſequitur, vt qui non multùm ætate profecerit, neque multùm arte proficere poſſit; vt qui ætate adhuc adoleſcit, etiam arte omnino adoleſcat. Et verò quis eſt, qui valetudinem

vi-

vitamq; propriam tam parui faciat; quis est, quẽ sanitatis ac diuturnæ salutis adeò pertæsum sit; quis, quẽ diutius viuere tã pœniteat, vt se suamq; valetudinem, vitam ipsam iuueni medico concredere velit? Profectò

------ *Iuuenilibus annis* Ouid.

Luxuriant animi, ------

& in ea ætate pro sua quisque libidine vnumquodque agit, genio potius & arbitrio, quàm ratione ductus. Quarè imprudentem omnino esse puto atq; temerarium, qui se

------ *Iuuenum temerariæ pubi*, Ausonius.

committere audeat, suamque valetudinem commendare.

His similibusque argumentis fulciri possunt, qui iuuenibus medicis infensi eorum virtuti, ingenio, iudicio, industriæque plurimum detractum esse volunt, & a perfectorum medicorum numero eos delere: Dixi, Auditores, Fulciri Possunt, quia talia reuerà ipsi non afferunt argumenta, sed a nobis reperta afferuntur: solùm enim dictitant, obiectantque, vel blaterant potius, Medicos absolutos senectute venerandos esse debere, non despiciendos iuuentute.

1. Ceterùm quàm bellè hallucinentur morosi isti homines, quã turpiter labẽtur, vel ex eo liquidò cõstat, quòd

Plautus. *Non ætate, verum ingenio adipiscitur Sapientia.*

nam aliqui sunt mento potius, quàm mente cani; ac mento non mente se prudentes ac sapientes ostentant: aliqui ecõtra, vt de Friderico Aenobar.

lib.15 tradit Guntherius, *Mente senex, ætate puer Fridericus*; de Iuliano Amm Mar-

lib.25 cellinus, *Virtute senior quàm ætate*: de Pisone Siluis

lib.8. *Ore puer puerique habitu, sed corde sagaci*
Aequabat senium, atque astu superauerat annos.

& de Bello Troiano Cornelius Nepos, siue quisquis sit ille auctor, qui Nepotis nomen mentitur,

Canescant alij mento; nos mente; Capillo
Nos animo; Facie, nos pectore: tempora quippe
Virtutem non prima negant, non vltima donant.

Et sanè prima tempora non negant virtutem præstantiamq; artis, neque vltima donant, cum plurimi in senectute puerascant, in iuuentute multi

2. senescant. Complures videas, qui etsi in ætate multũ profecerint, in litteris tamen, atq; in prudentia rerum agendarum nihil vel parum profecerint. Habitu quidem corporis & cõspectu

ve-

venerandā referunt senectutem, iudicio verò atq; prudentia merā præseferunt infantiam. Quibus mehercule aptè quadrat illud Anacreontis

Senem sapit capillus,
Sed mens refert iuuencum.

vnde verissimum esse constat, quod *Canities temporis indicium sit, non prudentia.* Menā der.

Econtra verò complures videas adhuc iuuenes, qui nō minùs animo, quàm corpore polleant, qui exacto iudicio, ingenio mirabili, vsuque non mediocri valeant. Quos bardus sit atque ineptus, qui non optimos atq; præstantes in medicina facienda esse putet: quosque sub persona Pisonis describere videtur Lucanus

Est mihi, crede, meis animus constantior annis,
Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Caperit.

3. Neque verò silentio prætereundum est, quod apud Stobæum dixit Antiphanes, *Vita nostra est sicut vinū, cuius modicum reliquum acescit*, sic in vita quod reliquum superest, inutile est, & rebus agendis ineptum. Serm. 113. Etenim senescens homo nō minùs corporis, quàm animi vigorem amittit: languescit ei spiritus, habetatur in-

genium, memoria aboletur: nam, vt eſt apud græcum tragicum,

------ temporis longæuitas
Senem ſimul vacuumq; mentis efficit.

Et quamuis aliqui ſint, qui etiam octogenarij corporis animiq; viribus polleant, ingenio iudicioque vigeant; tamen id monſtri ſimile eſt, & miraculi loco habetur. Hoc enim in vno Pontifice omniũ Opt. omnium Max. noſtra ætate vſu venire ſcio. Is enim ſicuti dignitate omnes præſtat, ita huius æui omnes omniũ calculo longè antecellit iudicio mirabili, præſtantiſſimo ingenio, mirifico vſu, vario & multiplici; ac demum (quod nulla vnquam ætas vidit) omnium ſcientiarum genere miraq; encyclopedia. Ceteri verò langueſcunt penè omnes, corpore infirmi, animo ſtupidi; iudicio hæbetes, ingenio retuſi, induſtria tardi, omnique facultatum genere frigidi.

4. Iam verò quod à præſtantiſſimo neoterio ſcriptum eſt mire comprobat noſtram operationem, *Vt malitia ſupplet ætatem, ita ingenium & ſtudium ſenes medicos facit*. Induſtria ac iudicium ingeniumq; perfectos medicos declarat. non enim eſt opus ſenectute, cum iudicium præſto eſt, vſus, ingenium: nam reuera

Cani

Cani capilli ſapere faciunt neminem. Menã der.

5. Ceterùm & illud animaduerſione dignum exiſtimo, quod ab Ariſtotele traditũ eſt, Artium aliquas multùm ſtudij, theoriæ atque litteraturæ opus habere; aliquas ſtudij minimũ, vſus verò & exercitationis quamplurimum: inter quas Ars nautica numeratur: quam nullus vnquam e libris didicit, ſed vſu & praxi ſibi comparauit, etiamſi ætatem in nauibus gubernandis non conſumpſerit: Quòd ſi ita eſt, quis tam obſtinatè inficiabitur, quempiam eſſe poſſe perfectum abſolutumq; medicum, etiamſi ætate non conſenuerit? Profectò ars medica etſi duobus fulciatur fundamẽtis; vſu ac litteratura; tamen certum eſt, hanc ſicuti plus litteraturæ ita minùs vſus, quã nautica, opus habere: ergo ſi in ea quiſpiam perfectus eſſe poteſt adhuc iuuenis, in hac etiam eſſe poſſe nemo non videt.

6. At verò rei militaris exemplo res planè comprobatur. Nam ſiue milites ſpectemus, ſiue duces, facilè reperiemus, & hos & illos in arte eximios eſſe, etiamſi iuuenes adhuc ſint. Et quidem quod facit ad milites exploratum eſt, apud Romanos in more poſitum fuiſſe, eos conſcribi ab anno 17. ad 46. qua ætate habiles

habebantur omnes atque idonei ad quoduis generosum facinus perpetrandum, ad quodlibet audendum. De ducibus satis constat apud Polybium, Liuium, Sallustium, Velleium, Val. Max., ceteros Romanæ historię scriptores, iuuentutem suppeditasse Reipublicæ maximos eximiosq; duces. Et ne per inanem ostentationem historici munere hic fungi videar, sexcentis prętermissis, rem vno Pompeio Magno aperiam. Hic adhuc iuuenis in Aphrica Cn. Domitium Marianam factionem sequutum deleuit, Iubam Mauritaniæ Regẽ bello vicit, cępit, ante triumphalem currum duxit, vnde Magni nomen sibi peperit. In Europa Sertorium cum tota familia sustulit. In Asia Mithridatem deleuit, Aristobolum Iberiæ Regem prælio vicit, ac cępit, Tigrarem Armenię Regem ad genua procumbentem in Regnum restituit, Hiberos Iudæosq; debellauit capto eorum Rege Aristobolo, & ne vllus Orbis angulus sileret ingentes eius mirificasq; virtutes, Maritimas etiam victorias de Pyratibus reportauit. Horum omnia vel pleraque gessit Pompeius adhuc iuuenis.

Illud tamen Auditores, hic monuerim, me non existimare eum futurum

turum esse optimum medicum, qui statim medicinæ tyrocinio exacto artis faciendæ sese accingat. nam hunc neque artis præceptis satis imbutum censeo, neque, si imbutus esset, opportunè appositèque eis vti posse existimo: vsu & exercitatio opus est, vt medicinæ præceptis quis vtiliter salubriterque vtatur. Sed eum Iuuenem declaro bonum medicum, qui in medicinæ theoria diu multumque & accuratè versatus, eam penitus introspexerit, eiusq; præceptis penitus sit imbutus: Qui ingenio iudicioque pollens ea, quę ex libris hausit, exercitatione & vsu prudenter comprobauerit, diligenti animaduersione in morbis curandis versatus sit, aliorum obseruationes litteris traditas optimè calleat. Qui demum annis adultus ætateque firmus, ingenio, iudicio, vsu & experientia decem circiter annos practicæ medicinæ accuratè operam dederit, notauerit, obseruauerit. Etenim qui ad hanc ætatem peruenit non minùs ætate quàm natura iudicioq; maturus censendus est. Nisi quis eiusmodi ætatem agens ætate æquè atq; ingenio adultus est, nisi vigorem illum roburque ingenij sibi comparauit, desperandum puto de eius prudentia. Etenim corpus
 ani-

animusque simul adolescunt, pariq; gradu ad vigorem ascendunt; neque alterum altero grandius fieri permittit natura; imò *Vtrumq; per se indigens alterum alterius auxilio eget*. Cõcludo igitur Senectutem neque multum addere, neque detrahere multum perfecto absolutoque medico: eumque medicum verè senem dicẽdum esse, qui etsi annis non adhuc senex, iudicio tamen ingenioque consenuerit.

Sallustius.

Neque putetis, Auditores, hæc me vestris auribus tribuere, aut iuuenili ætati vestrę blandiri; quia hæc eadem sentiunt magni in medicina viri Vallesius, Rodericus a Castro Medicus Amburgensis, Christophorus Cachetus elegantissimus aphoris. interpræs. & Vallesius quidem in Proęmio lib. 8. Controuersiarum hæc habet: *Sed duo nollem mihi denegari: fieri posse in medicis præceptis mente exercitatissimum; in operibus exercitatum mediocriter; atque hac ratione Reipublicæ & docendo & medendo non inutilem. Esse etiam eam senectutem quæ ad medicinam expetitur, nõ in annorũ numero, sed in medicorum operum longo multoq; vsu positam.* Rodericus à Castro non quidem Pisanus sed Amburgensis, eo longè doctior, hanc eamdem Vallesij opinionem non sententia modò, sed verbis ipsis con-

confirmat:eius hęc sunt cap.10.lib.2. Medici Politici: *Fieri potest vt iuuenis in medicis praeceptis exercitatissimus, in operibus mediocriter versatus tam in medendo, quàm in docendo Reipub. sit vtilissimus, si modò mente canescat, quãuis non mento*. Cachetus verò idem existimat & multis probat dedita opera in Com.ad hunc eumdẽ Aphorismũ.

3. Iam verò vt rata magis firmaq; sit nostra opinio, rationes superiùs a nobis in nosmetipsos allatas dissoluere necesse est. Et prima quidem ratio deprompta erat ex Hippocr. aphoris. *Vita breuis, Ars longa*. vnde liquido constare videbatur, artem medicam vtpote longam breui tempore, ac proinde a iuuene haud posse comparari. Ceterùm illud nouisse oportet, Artem medicam eo tempore, quo ea aphoristica lex lata est, difficiliorem fuisse cognitu, quippe quæ rudis adhuc, nec adulta quasi vagiebat in incunabilis. eo tempore quisq; proprio marte propriaque obseruatione artem ferè omnem consequebatur: ac proinde longo tempore ac diuturno opus erat ad id assequendum. Et quamuis aliquæ obseruationes experimentaq; vel in tabellis in Apollinis templo, vel in libris extarent exarata, (nam & ante Hippocratem libri de re medica in lucem prodie-

runt. Hippocrates ipse mentionem facit Andreæ antiquissimi rei medicę scriptoris) tamen perpauca ea erant, nec methodo perfectè distincta. Nostra verò ætate longo temporis tractu magis magisque in dies & ars in perfectiorem methodum redacta est, & obseruationes experimentaq; longè plura, ac libris distinctiùs tradita. Accedit quòd singulæ medicinę partes miro accessu locupletatæ sunt a consequutis ætatibus. Anatomes hodie longè quàm Hippocr. ætate perfectior, quippe a sexcentis anatomicis perennè aucta doctissimis certissimisq; obseruationibus. Herbaria nunc multò vberior, quàm fuerit olim, orientali occidentalique India magna simpliciũ copia suppeditante. Compositorum verò medicamentorum formis, quàm locupletata sit ars medica, notius est, quàm vt a me probãdum videatur. neminem enim esse puto, qui nesciat; syrupos, iulapia, electuaria, conseruas, opiata, condita, confectiones, pillulas sexcentaque talia ignota fuisse eo tempore; nunc verò passim fieri obuiam vnicuique, lippis nota atque tonsoribus. Quarè nunc sunt magis in promptu auxilia medica & vnica lectione quisque potest ea sibi comparare, breuique tempore. Verum quidem

esse fateor, in vna vel herbaria, vel anatome cognoscenda, obseruãdaq; vnius hominis vitam breuem esse: cum Galenus fateatur, se pulsuum naturam scientiamque vix senem adeptum fuisse: verùm, inquam, hoc esset, si medicinæ partes inexploratæ nunc essent, vt Galeni tẽpore natura scientiaque pulsuum (quamuis de Pulsibus morosus valdè sit Galenus) sed quia omnes inuentæ, methodoq; distinctæ ac doctissimis libris consignatę sunt, propterea breui tempore ab ingenioso ad discì possunt. Nam

4. Ex libris nunc vt olim ex obseruationibus quisque potest haurire medicinam. Vnde patet ad Aristotelis auctoritatẽ, *Medicus non fit ex lib.* Fateor mehercule medicinam natam non esse ex libris, nec ex libris adultam, sed ex obseruationibus experimentisque, sed tamen natam adultamque ex obseruationibus adipiscimur modo ex libris, aliorum sexcentorum sexcentas obseruationes continentibus. Ergo ætate nostra librorum adminiculo ascendere possumus ad artis culmen, sicuti olim propria cuiusq; obseruatione experimentoq; ascendendum erat.

Quod verò dictum est ex Terentio *Res, ætas, vsus semper aliquid apportat noui, aliquid monet,* sicuti minimè infi-

ciari

ciari possumus; ita nimium probare asserimus. nam etiam senes ac decrepiti aliquid præterea addiscere possunt. vt enim scriptũ est a Liuio, *Me-*
lib.32 *liores, prudentiores, constantiores nos tempus diesq; facit*; ac proinde indies magis quisque in arte proficere potest etiam senex, etiam decrepitus. Itaq; sicuti inficiandum nõ est, ex eo quod senex magis magisque indies doctior fiat, perfectum esse medicum, ita propter eamdem rationẽ de iuuene idem inficiari non possumus.

5. De re verò militari, quæ quinto loco obiecta a nobis fuit, minùs laboro. nam prima ætas, teneraque iuuentus & militari & medicæ arti exercendæ inepta est: matura verò iuuentus, quæ consistit ac viget ducendi exercitus, Reipub. gubernandæ, medicinæ faciendæ aptissima censenda est. Nam Alexander Magnus e trigesimo anno pedem vix efferens adeò præstans, peritus prudensq; fuit Imperator, vt non modò Græciam vniuersam reliquamque Europæ partem, quæ Asiam spectat; sed ipsam aggressus Asiam, totam in suam potestatem redegit, ad Indos ipsos vltimos Orientis populos penetrauit, multaque alia gessit, quæ a nemine a cõdito æuo, vt loquitur Apuleius, gesta esse feruntur. Quid dicam de

de Scipione Maiore? qui adhuc prætextatus, hoc est 16. annum non excedens *Quiddam humano fastigio maius præ se tulit:* nō solùm miles ad Trebiam mira patrauit facinora, patrēq; ab hostibus circumuentum seruauit; sed non multò post in hispaniam, in qua paucis ante diebus pater & auunculus vna cum exercitu trucidati fuerant, profectus Asdrubalem cum vniuersis copijs fudit, Hispaniasque iam amissas, in potestatem Popul. Rom. redegit; & non multò post in Aphricam traijciens, Hannibalem ex Italia discedere coëgit, eius exercitum deleuit, totamque Aphricam, Pœnos certè omnes subegit, ac tributarios Popul. Rom. fecit. Si ergo iuuenilis ætas idonea est militari arti, profectò etiam medicæ aptam esse necessariò asserendum videtur. Imò verò constans illa ætas semper habita fuit aptissima magnis rebus gerendis, ac Reipub. administrandæ. nam Magistratus omnes Populi Rom. gerebantur ab anno 27. ad 41. adeò vt ingens illa maximaque Respub. administraretur a constituta illa ætate, vt liquet ex accuratis antiquariorum obseruationibus prȩsertim verò Sigonij, Panuinij, Manutij, Robortelli, Gruchij, Lipsij, ceterorum: nam Consulatus, Censura, Prætura, Aedilitas, Quæ-

Val. Max.

stura,

ſtura, Tribunatus plebis ceterique magiſtratus, quibus innitebatur Romanum Imperiũ, ab anno 27. ad 41, omnes gerebãtur. Quod ſi huiuſmodi ætas adminiſtrandæ Reipub. Rom., hoc eſt, regendo vniuerſo Orbi apta cenſebatur, non eſt cur eadem ætas inepta habeatur vnius homuncionis valetudini curandæ.

1. Quod verò ait vulgus, medicum debere eiuſmodi eſſe

—— Cui plurima mento
Canities inculta iacet ——

haud inconcinnè retorqueo, medicum inquiens eiuſmodi eſſe debere

—— Cui plurima Menti
Canities perculta iacet. ——

Mente canus eſto medicus, non mento: ideſt ingenio, iudicio, induſtria, lectione varia, multiplici obſeruatione polleat. Quid enim, obſecro vos, refert, homini medico ineſſe longam ſatis & promiſſum barbam, canitiemq; decoram, niſi iudicio is ingenioque præſtet? Quis æſtimabit eum medicum ſenem qui in funerandis ægris potius, quàm in curandis morbis ætatem impendit, qui contriuit calceos per vrbem obambulando potius, quàm ingenium in medendis morbis exercuerit?

2. De prudentia iuuenilis ætatis, quæ ſecundo loco obiecta fuit, deq; ſa-

ſapientia, quæ tempore vſuq; comparetur, non admodum laboro, cum

Non ætate verùm ingenio adipiſcatur ſapientia Plautus.

præſertim in rebus medicis, quæ aliorum obſeruationibus nituntur a quouis ingenioſo facilè comparãdis hauriendiſque e libris, vt abunde ſuperiùs dictum eſt.

3. Multiplex verò ſcientiarum cognitio, qua præditus eſſe debet medicus, non arguit iuuenem eſſe non poſſe abſolutum medicum. nam earum facultatum pleraſq; leuiter attingere ſatis eſt, vt mathematicam, geometriam, arithmeticã, aſtronomiam ceteras huiuſmodi.

Eæ verò quas penitus haurire debemus, longam quidem reddunt artem, ſed non longiſſimam. eam enim philoſophiam, herbariã, anatomenq; qua opus eſt perfecto medico, intra conſtitutam ætatem comparari poſſe exiſtimo, re experientiaque doctus, cum viderim ſexcentos ingenio iudicioq; præſtantes, qui in iuuentute ea omnia adepti ſunt, ac proinde præſtantes in re medica euaſerunt. *Non enim*, vt cum Plutarcho conſignem hanc meam Lectionem, *qui diu cecinit, rhetoricatus eſt, aut gubernauit, laudatur, ſed qui Scitè.* In Mora lib.

F I N I S.

Grauiora Errata correcta.

PAg. 1. lin. 18. tyronibus. 3. 4. temperatus. 4. 25. Leonides. 7. 32. eum. 16. 31. organicis. 20. 26. hepar. 29. 12. quod. 32. 25. membro. 37. 26. gratias. 38. 25. duorum. 56. 5. prompsisse. 60. 14. fatis. 81. 17. hepati. 88. 27. reticeam. 94. 19. percelli. 25. miror. 96. 30. maxima. 97. 21. Fernelius. 99. 5. operari. 106. 23. significat. 107. 5. quiddam. 120. 1. morborū. 121. 16. τὴν. 127. 21. coagulare. 134. 5. agri. 136. 15. vomitus. 139. 23. Asclepiadis. 142. 16. dissimulare. 22. Disquisitio. 143. 6. prudentiùs. 143. 13. qui. 144. 9. spiritus. 144. 25. corpus eneruat. 147. 20. hæmorrhagia. 160. 19. interna. 174. 6. hæmorrhagiam. 178. 27. autem. 199. 24. Alpinus. 200. 21. principalem. 24. sequantur. 216. 20. industriæ. 217. 8. reuellendum. 227. 19. nimirum. 228. 1. materiamque. 230. 22. nasturtium. 235. 9. siue. 237. 8. dissipantia. 240. 26. vtendum. 250. 13. causam. 226. 7. syrupi. 280. 41. serosos. 287. 1. Renodęum. 288. 9. amarore. 315. 14. apud Hipp. 316. 29. libras. 319. 6. postliminio. 320. 6. gallinaceis. 339. 21. principijs. 343. 13. Auruncios. 335. 16. medicamentorum. 22. medicamentorum.

IN-

INDEX RERVM.

Cor-

FINIS.